Digitized by the Internet Archive
in 2013

http://archive.org/details/wilhmarstrand00mads

Fr. Lader. Juni 1905

WILHELM MARSTRAND

1810—1873

FRA KUNSTFORENINGEN TIL DENS MEDLEMMER
PAA 80 AARSDAGEN FOR FORENINGENS
STIFTELSE D. 11 NOVBR. 1905

WILHELM MARSTRAND

1810—1873

AF KARL MADSEN

KØBENHAVN

UDGIVET AF KUNSTFORENINGEN

H. H. THIELES BOGTRYKKERI

1905

KUNSTFORENINGENS BESTYRELSE
BRINGER HERVED
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET
OG BESTYRELSEN FOR CARLSBERG-FONDEN
SIN ÆRBØDIGE TAK
FOR DEN VELVILJE, DER ER VIST,
OG DEN STØTTE, DER ER YDET FORENINGEN
VED UDGIVELSEN AF DENNE BOG

J. H. Marshall

INDHOLD

		Side
I.	Indledning. Marstrands Evner og Begrænsning	1
II.	Omfanget af hans Produktion vanskeliggør en Monografi	7
III.	Forældre og Drengeaar	10
IV.	Virksomhed indtil den første Rejse til Italien	19
V.	Første store Udenlandsfærd 1836—41	44
VI.	Ophold i Hjemmet 1841—45	84
VII.	Anden italienske Rejse 1845—48. — Don Quixote	113
VIII.	Hjemkomst, Giftermaal, Rejser til Dalarne (1848—52)	156
IX.	I Hjemmet 1852—53	179
X.	Venedig. 1853—54	191
XI.	Arbejder efter Hjemkomsten (1854—58). — »Besøget«	215
XII.	Københavnske Emner	234
XIII.	Holbergske Emner	271
XIV.	Bibelske Emner	305
XV.	Portræter	326
XVI.	Mangesidig Virksomhed ved 1860	345
XVII.	Udenlandsrejser 1861—63. Illustrationer. Hist. Genrebilleder.	364
XVIII.	Malerierne i Christian IVs Kapel (1864—66)	384
XIX.	Marstrand som Akademiets Direktør og som Lærer. Ny Emner for hans Kunst	397
XX.	Hustruens Død 1867. Rejse til Italien 1869	410
XXI.	Sidste Arbejder. Sygdom og Død. Slutning	426
	Fortegnelse over Bogens Billeder	449
	Efterskrift	462

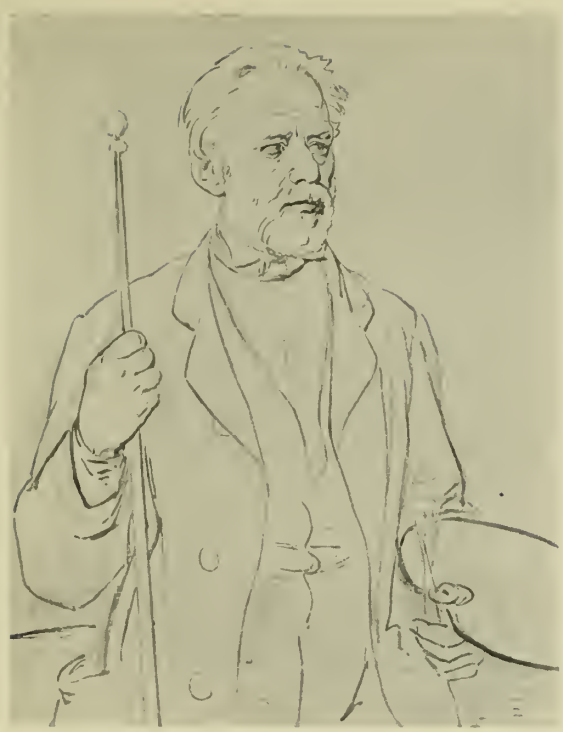

Aug. Jerndorff: Portræt af W. Marstrand. Karton til det 1872 malte Billede.

I

Om nogen er fornøjet med hvad jeg gør, saa lad ham tage det som det er, men jeg selv er ikke fornøjet dermed. De store kan frembringe noget stort, men jeg har ikke kunnet bringe det videre.« Saaledes berettedes Wilhelm Marstrands egen mismodige Dom over sin Virken af hans nære Ven Johannes Fibiger, da denne i Akademiets Antiksal talte ved Kunstnerens Baare.

Efter Talen sang vi, der dengang var Akademiets Elever, et af H. P. Holst til Melodien »Slumrer sødt i Slesvigs Jord« skrevet Digt. Et Vers fremhævede, at Tungsindet ofte bredte Skygger over Marstrands Pande,

»Thi det Ideal, han saae
Med sin Sjæls de bedste Kræfter,
Kunde han dog aldrig naae
Hvad han higed end derefter.«

Jeg havde — og har endnu — en klar og levende Erindring om Marstrands ydre Person, en statelig, en i Sandhed kongelig Skikkelse. Hovedet var i sin Karakter lige saa storstilet, mandigt, ædelt, mægtigt som Hovedet af Sofokles-

statuen ved hans Kiste. Men Udtrykket var ikke den græske Digters seirsikkre Stolthed. Ofte havde det undret mig, hvor barsk og mørk alvorlig Marstrand kunde se ud. Hans Mine kunde ligne Minen hos Demosthenes, hvis Statue ogsaa stod dernede i Salen, Hovedenden af Marstrands Kiste nær.

Begge havde de kendt samme Sjælen nagende Orm. Ogsaa den udmærkede Kunstner, for hvem det vanskeligste syntes let, havde følt det bitre i at maatte gentage Ordet: Forgæves! —

Alle gode Feer havde dog i Wilhelm Marstrands Fødselsstund skænket ham deres ypperste Gaver. Alle Kunstnerevner havde de givet ham, Sans for Form, for Farver, for Lys, for Bevægelse, for Karakter, for Ynde og for Kraft. De havde givet ham den hurtige Opfattelse, den skarpe Iagttagelsesevne, den trofast gemmende Erindring. Og et Overmaal af skabende Fantasi.

Bøgernes Ord fik Kød og Blod, digtede Skikkelser levede for ham, saa han kendte dem ud og ind, deres skiftende Bevægelser, deres skiftende Udtryk. Han fortsatte Digternes Tanker, opfandt ny Situationer, skabte ny Figurer. Thi han var selv Digter. Iagttagelser, Erindringer, Forestillinger, hvis Tal er Legio, omsatte Fantasien til Billedmotiver. Og Fantasien forstod endda skønsomt at ordne, hvad den viste ham. Glimrende Billedvirkninger kom, uden at de syntes at være søgte. Klare, rige, rytmisk skønne Kompositioner sprang fuldbaarne og straalende frem fra hans Pande som Pallas Athena fra Panden af Fader Zeus.

Men ikke blot hans medfødte Kunstnerevner var beundringsværdige, de medfødte Sjælsegenskaber var det i ikke ringere Grad. Hans klare Forstand, hans fuldkomne Sjælssundhed tøilede Fantasien, saa den ikke forvildede sig ud paa urimelige Eventyr. Saa fantasirig han var, var han paa ingen Maade Fantast. Menneskenes Vilkaar og Ufuldkommenheder fyldte ham ikke med Fortvivlelse eller Harme; han var en altfor taknemmelig Tilskuer ved Livets brogede Skuespil til at græmme sig i Verdenssmerte. Han var ikke alene Kunstner og Digter, han var ogsaa Filosof. Oprindelig var han Tilhænger af Demokrits fortræffelige System. Uagtet han med sit glimrende Lune vedblev at have kongelig Morskab af Narrenes Mangfoldighed, indvandt og udviklede han efterhaanden en finere, mildere, højere Livsvisdom. I nogle af sine skønneste Værker blev han Menneskekærlighedens veltalende Talsmand. Thi han havde ikke alene faaet den skarpe Forstand, han havde ogsaa faaet det bløde Hjerte.

Han syntes født til Sejr og til Lykke. Tilsyneladende fandt han ingen ydre Hindringer paa sin Kunstnerbane. Han mødte Paaskønnelse, hvor Paaskønnelse kan fordres, virkelig Forstaaelse, hvor Forstaaelse var at vente. Han havde den for betydelige Kunstnere ikke almindelige Tilfredsstillelse at virke til manges Glæde.

Han fik Opgaver, som fængslede ham, anspændte hans Kræfter og lod dem vokse. Han steg i Ære og Anseelse. Tronsædet i den danske Kunstnerverden blev hans. Og selv om Eventyrfløjten havde kaldt alt paa rette Plads, vilde han

være bleven siddende, hvor han sad. Han var Egen over alle de Ymper smaa, Mesteren og Høvdingen, et Hoved højere end alt Folket, af alle danske Malere den, der har de bedste Krav paa at kunne kaldes et Geni.

Han havde huslig Lykke, et Hjem efter sit Ønske. Om end Sorgen besøgte ham her, lod den ham ikke sidde ene tilbage uden Trøst.

Og da Alderen kom — med hvad den fører med sig af det, der ikke er godt, — knækkedes han ikke. Han udførte Storværker, hvortil dansk Malerkunst aldrig havde set Mage, erobrede ny Omraader for sin Kunst, steg sejrende mod de højeste Toppe. Og døde i sin fulde Kraft. —

Saa synes da Marstrand baade som Kunstner og som Menneske i sjelden Grad at have været Lykkens erklærede Yndling. Men hvor hjerteligt han end kunde le, havde han arvet et tungt Sind. Hans Virksomhed som Kunstner bragte ikke ham samme Glæde som den bragte andre. Og følte han sig trykket af noget, over hvilket han ikke formaaede at vinde Magt, er det hverken uforklarligt eller urimeligt.

Thi da de gode Feer samledes ved hans Fødsel, var der — ligesom i det gamle Eventyr, — én, der ikke var kommen med.

Maaske var hun ikke bleven agtet for at være nogen rigtig Fe, fordi hun ikke var ung, dejlig, i Sølvmorsdragt, i guldvirkede Slør. Hun er gammel, erfaren, sagtmodig af Væsen, har sorte Klæder og graa Kyse. Hun bringer ikke Vidundergaver til Lykkebørn og Genier. Men allerede Adam blev hun en trøstende Veninde, da Paradisets Porte lukkedes bag ham. Sætter hun sig ved Vuggen hos det Barn, der er født til Livets Smerte og Lyst, hvisker hun, medens hun stryger Haanden over dets Pande: »Velsignet være dit Arbejde for dig! I dit Ansigts Sved skal du æde dit Brød, tungt maa du stride for at rydde Markens Tidsler og Torn. Men det Arbejde, som vil synes dig haardt og besværligt, skal bringe dig daglige Glæder. Thi intet af din Umag vil nogen Sinde være spildt. Flid og Taalmod skal stedse lempeligt Skridt for Skridt føre nærmere mod hvert Maal, der stod for Din Tanke, og som det var Din Attraa at naa!« —

Marstrands Kunst har en Hovedstyrke og en Grundsvaghed. Fuldendt og uforlignelig Mester, naar det gjaldt den lette Antydning, blev han ikke i samme Grad Herre og Mester over Formen, naar det gjaldt Gennemførelsen. Tegningernes og Skitsernes løse Udkast er langt ypperligere end de færdige Malerier. Med den vidunderlige Lethed, som Marstrands overordentlige Begavelse gav ham for straks at skaffe sin Hensigt og sin Tanke Udtryk, gik han som oftest Glip af det strenge Arbejdes søde Løn. Sten lagdes ikke sikkert paa Sten; kun til et vist Punkt højnede Bygningen sig; saa kom en ond Trolddom over Bygmesterens Haand, og den rev ned, hvor den vilde bygge færdigt. Adskillige ulige mindre Talenter har frembragt Billeder, der som Malerkunst er af højere Rang.

Det er jo rigtignok ikke enestaaende — eller blot ualmindeligt, — at en Kunstners Forarbejde har væsentlige Fortrin for det fuldførte Værk. Her i Lan-

det var det paa Marstrands Tid endog Reglen. Men Marstrand havde ikke det Sind, der lod ham finde Trøst i Behageligheden af et fælles Skibbrud.

Han stred alvorligt med sine Billeder, arbejdede paa dem med en Iver, en Energi, en Hengivelse, der ofte lod Resten af Verden gaa ham halvt i Glemme. Mange, der i hans senere Aar har besøgt ham i Atelieret paa Charlottenborg, mindes, at de her i Timevis har set paa Væggenes Billeder eller Mappernes Tegninger, uden at Marstrand henvendte et Ord til dem. Tyggende paa Penselskafterne sad han imidlertid og overvejede, hvorledes en Linie burde være, eller han foretog med raske, bestemte Strøg en Ændring paa sit Billede. Det stod ham saa overmaade klart, hvorledes alt skulde være. Og han haabede stedse paa, at det dog een Gang skulde lykkes ham uforkrænket at virkeliggøre det Tankebillede, som viste sig saa levende for ham.

Ofte stod en højst fortrinlig Komposition optegnet paa et Lærred med løse Streger af Kul og Kridt. Næste Dag blev den fuldstændig omformet, alle Figurer flyttede. Dagen efter var det atter et helt nyt Billede af det samme Emne. Og det var vanskeligt at sige, hvad der var bedst, det første, det andet eller det tredje eller det fjerde*. Blev end i Reglen Kompositionen ved hver Forandring rigere, saa var dog mellem de vragede Udkast nogle med andre Fortrin, adskillige, der for mangen en anden Kunstner, selv om denne var blandt de dygtige, vilde have betegnet et helt Livs lykkeligste Fund.

Ofte lovede et anlagt Billede det rent vidunderlige. Men jo hyppigere Penselen udslettende, omdannende, udformende gik hen over Lærredet, jo mere Billedet nærmede sig mod det, der skulde være det færdige, des tungere blev Haanden, des mere sløvedes og slukkedes Farvernes Glans, des mere tabtes Tonernes Harmoni, des mere rundedes og drejedes Formerne bort fra Naturens sande Karakter, des mere stivnede og forstenede Anlægets glimrende Liv. Gennemarbejdelsen, der skulde forbedre, havde kun forværret og forringet.

Det hændtes en Gang, — det hændtes vel flere Gange, — at den Mand, hvis Ord om Kunst havde størst Vægt, efter at have set et af Marstrands anlagte Billeder, priste dets Herlighed overalt med oprigtig og velbegrundet Begejstring. Men da han kom tilbage for at se det næsten fuldførte Billede, kunde han vanskelig skjule sin store Skuffelse. Dog sagde han venlige og sande Ord om Kompositionens Skønhed, beklagede, at en enkelt Figur var formalt, og stræbte at redde, hvad der endnu kunde reddes.

Men dybere og stærkere end nogen anden følte sikkert Marstrand selv, naar han kritisk betragtede sit Værk, at det ikke gav det, han havde tænkt og villet. I Grænmmelse over sin Vanmagt kunde han misunde Arbejderen, Haandværkeren, hver den, hvis Sjæl naar at mættes i Selvtilfredsstillelsens daglige Brød. Saa kom det onde Lune. Taus og tvær satte han sig — hjemme eller ude — i en Sofakrog med Hænderne i Lommen og Benene strakte ud paa Gulvet. De

* Jfr. de af Fru *J. L. Heiberg* i hendes Selvbiografi, 4 Del S. 130 anførte Ytringer af Skovgaard.

buskede Bryn droges ned over Øjnene, Kroppen sank sammen, Benene gled stedse længere ud, Vesten stedse højere op. »Han saa ud, som han helst vilde bide Folk i Benene«. Talte han, var det for snærrende at sige alle imod. Men grummest — siges der — var han mod dem, der ængsteligt og hensynsfuldt behandlede ham som »den store Mand.« *

Musiken mildnede bedst hans Sind, og der blev altid musiceret meget i hans Hjem. — Der sad, fortælles der, en Aften i Stuen nogle unge Piger med deres Haandarbejde, Broderier og Kannevassyning. Han gik hen bag en af dem og fulgte opmærksomt den Haand, der Sting efter Sting drog de farvede Traade gennem Kannevasnettet. Og han sukkede dybt: »Hvem der dog kunde gøre noget saa smukt!«

Den unge Pige svarede: »Det kan Professoren aldrig mene; Professoren maler jo de dejlige Billeder!« »Jeg!« sagde Marstrand, »jeg kan ikke lave andet end Skidt!« Tonefaldet i den dybe Stemme lod den unge Pige se forundret spørgende op.

Den store Humorist havde ikke talt i Spøg. Minen var mørk og alvorlig, Demosthenesstatuens Mine.

* Se de værdifulde Skildringer af Marstrands Person, som Fru *Helene Nyblom*, Maleren Jorgen Roeds Datter, der kendte Marstrand noje og selv var ham kær, har givet i Tidsskriftet *Ord och bild* Nov. 1894 og i *Kvindernes Blad* 16 Okt. 1898.

II

Undertiden kunde Marstrand, som en fangen Løve, der ryster Stængerne i sit Bur, rase mod Trangheden, mod Jammerligheden i de hjemlige Forhold.* Andre Tidsrums eller Himmelstrøgs Jord, Sol og friere Horisonter havde vel ogsaa baadet ham bedre. Udviklet under andre Forhold vilde han lettere have vundet Magt over det, mod hvilket han stred forgæves. Jordbunden betinger Planters og Menneskers Vækst; hvor rig den indre Kraft end er, de ydre Vilkaar formaar den ikke at overvinde. Vi spærres alle i et Fængsel, hvis Tærskel ikke kan overskrides. Marstrand var utvivlsomt for stort anlagt til, at hans Evner kunde give fuldt Udbytte i den Tid og i det Land, hvor han virkede.

Men han var nu engang vor. Maaske til Ulykke for sig, men til Lykke for os. Under Forholdenes Tvang blev han ikke som Maler nogen Verdensmester. Selv nogle af hans bedste Billeder har ikke formaaet at gøre sig gældende paa en Verdensudstilling. Alligevel fortjener han sikkert som Kunstner at regnes mellem Verdenskunstens mærkeligste.

Thi han er ved sin Rigdom, sin Frodighed, ved Omfanget og Alsidigheden i sin Produktion, et sandt Verdensunder. Han nøjedes ikke med at pløje en en-

* Fru Helene Nyblom »vover ikke at anføre hans Udtalelser om dette Emne, da han altid var voldsom i Udtryk for Sympatier eller Antipatier og just ikke vejede sine Ord.« — Forhaabentligt behøver det neppe her at tilføjes, at ingen kunde have et varmere Fædrelandssind end Marstrand.

kelt Mark, slog sig ikke — som de allerfleste Kunstnere — til Ro ved at arbejde paa Rejsningen af en enkelt Bygning. Hans Virksomhed er som en hel stor By med Huse i mange forskellige Stilarter. Der har Tid efter anden rejst sig københavnske Smaaborgerhjem og københavnske Storborgerhjem, store italienske Osterier, det holbergske Teater. Der er Don Quixotes Ridderborg og Vejrmøller, en Dalstue, et venetiansk Palads, der er en Kirke, et Kongeslot. Og til de Bygninger, der straks tildrager sig Blikket, slutter sig mange andre, hvis Gæstekamre ikke er til at tælle. Ud fra dem vrimler de særeste Skikkelser fra alle Samfundslag, alle Tider, af alle Arter, Guder, Vismænd og Daarer, Sagnfigurer, Konger og Sjovere fra Nord og Syd, det første Menneskepar i sin Nøgenhed, Grevinde Danner i sin Krinoline. Det er ikke en By, det er en Verden.

Det er ikke Emnernes Mængde, der beviser Alsidigheden. Det er Opfattelsens vidunderlige Smidighed i Behandlingen af mangeartede Emner. En Maler som Rubens har i et Utal af Emner fremstillet mytologiske, allegoriske, bibelske og realistiske Figurer, ensartede af Væsen og Karakter. Næsten alle de store Mestre er i Grunden ensidige. For Rembrandts Geni mislykkedes det komiske, som det alvorlige for Jan Steens. Enkelte Kunstnere har behændigere end Jan Steen svunget fra Spøg til Alvor, men ingen naar Marstrand i Mangfoldighed. Forgæves vil man i hele Verdenskunstens Historie søge efter en eneste Kunstner, der spænder over de vide Felter, han har behersket. Med samme Klarhed og Kraft har han udtrykt det støjende og det stille, det stærke og det blide, det latterligt naragtige og det gribende tragiske, — alt. Billedet af Menneskelivet i alle skiftende Former og Afskygninger, i hele dets uendelige, brogede Rigdom, har han indfanget i Kunstens Spejl. Og fra det Liv, han saa godt forstod at iagttage, hævede han Blikket baade mod de store Satirikeres højkomiske Idealdannelser og mod deres Modsætning, mod Menneskeidealet. Men ingen kan sige, paa hvilket Omraade Marstrand som Mester viser sig størst.

Inspirationen var ikke Højtidsdagenes sjældne Gæst. Den trættedes ikke af at staa ham til Tjeneste, forlod ham aldrig. Trængende og fortrængende hverandre strømme de lykkeligste Indfald, de vidunderligste Billedmotiver, til ham, tryglende om at faa Form og Liv. Han kunde føle denne overvældende Idérigdom som en Plage. Den undte ham aldrig Hvile.

Der kom en Dag i 60erne en Besøgende til Marstrand, som var i sit daarlige Lune og vedgik, han var det. »En Mand i Deres Stilling kan ikke have Grund dertil«, blev der indvendt, »De er jo saa lykkelig at kunne sælge alt, hvad De kan producere.« »Saa det tror De!« sagde Marstrand, og livede op ved en Tanke, der forekom ham uendelig barok. »De tager ganske fejl; se Dem dog om her!« I Atelieret hang fra Loft til Gulv Studier, Skitser, ufuldførte Billeder. »Kom saa med!« sagde Marstrand og førte sin Gæst fra Stue til Stue. Overalt hang der Billeder i Mængde, i et Magasinrum stod malede Lærreder i Stabler. »Se engang i mine Mapper!« Tegninger i Hundredvis vældede frem derfra, Tegninger

med Billedudkast af enhver optænkelig Art. Gæsten stod maalløs, forvirret, fuldstændig svimmel. Og han indsaa, at Marstrands Produktionsevne strakte uendelig langt ud over de Maal og Grænser, andre flittige Kunstnere har for deres.

Ved Antallet af de udstillede Arbejder er Kunstforeningens Marstrand-Udstilling rimeligvis enestaaende blandt Alverdens Udstillinger af en enkelt Malers Værker. Den havde omtrent 500 Malerier og omtrent 2000 Tegninger. Endda findes af Marstrand paa Galleriet, Glyptoteket, Fredensborg, Thorvaldsens Museum og rundtom i dansk Privateje en Mængde Malerier, der ikke var komne med, saa lidt som de Billeder, der er solgte til Udlandet, saalidt som Hovedværkerne: Altertavlen i Faaborg Kirke, Kolossalbillederne i Kristian den fjerdes Kapel og paa Universitetet. Alene de Tegninger, som solgtes paa Auktionerne efter Marstrands Død, formenes at beløbe sig til henved 6000. Hvor mange har han ikke selv bortgivet til Venner og Bekendte og Besøgende, til Drenge, som skulde bringe hans Breve i Postkassen, til Børn som tørstede efter at anvende Farveladernes Kulører!

Det kunde jo umuligt blive lige værdifuldt alt, hvad der kom fra en Haand, som arbejdede ustanseligt, og som, hvor et Stykke Papir, et Brev, en Konvolut, et Visitkort, var den nær, hjemme eller ude, i Selskaber, i Akademiets Møder, selv naar Tanken hvilede eller fulgte en Samtale, maatte nedkradse noget, Hoveder, Figurer, Heste, blot fordi det var Haandens Vane og Natur imod at være i Ro. Men Iklædningens større eller mindre Pyntelighed er ikke det rette Skelnemaal for de virkelige Værdier; det løse og lette fra Marstrands Haand har ikke mindst Betydning. Findes der mellem det uhyre Tal af Marstrands Tegninger end en Del, der er ligegyldige og ubetydelige, saa er det dog ikke blot Hundreder, men Tusinder, der har høj kunstnerisk Værdi. Langt de færreste af dem er Studietegninger, langt de fleste Billedkompositioner. Faa og hastige Streger har her skabt holdningsfulde Grupperinger, glimrende karakterrige, udtryksfulde, slaaende sande Bevægelser og Minespil, et gnistrende Liv, der kan minde om nogle af Malerkunstens store Mestre og om en af dens største. Summen af alle deres Øjebliksindfald, i hvilke Skemten fejrer sine kaadeste Orgier, Skønhedsglæden luer i sine klareste Flammer, og Livets Brusen med største Friskhed og Glans genspejles i talløst mangefarvede Facetter, af alle disse Yndlingsmotivernes mangfoldige Variationer, der lader os se Stoffet formes og omformes i Tankens travle Værksted, af alle disse Fantasiens flygtige Besøg i Riger, der fristede til ny Erobringer, af alle disse Stemningsudbrud, der fortæller os en Vismands Livsbetragtning, viser først tilfulde Styrken og Vingefanget hos Marstrands Genius. —

Takket være den anselige Understøttelse, som Kunstforeningen fra Carlsberg-Fonden har modtaget til Udgivelsen af denne Bog, bringer den et forholdsvis stort Antal Reproduktioner. Blot for at give den rette Forestilling om Omfanget af Marstrands Repertoire, fordredes dog et mangedobbelt Antal. Be-

undringen for Marstrand vil vokse i samme Omfang, som Antallet af Gengivelser efter de bedste af hans Tegninger forøges og vinder Udbredelse. Ingen har ad denne Vej mere ufortrødent virket for at udbrede Kærlighed til Marstrand end Kommunelæge *G. Mentz*, hvis fortrinlige fotografiske Gengivelser efter et stort Tal af Marstrands Tegninger kun skarpe Øjne vil formaa at skelne fra Originalerne. Forfatteren til denne Bog skylder ham Tak for megen Velvilje. Ogsaa mange andre bør Forfatteren takke for Hjælpsomhed, der er vist ham, ikke mindst Marstrands Familje. De positive Oplysninger, han her har indhentet, er jo af mere reel og uomtvistelig Værdi, end den kritiske Del af hans Arbejde kan meddele Bogen. Thi han tror, at Anatole France med Rette angiver den rent subjektive Kritik for at være den eneste mulige.

Ingen Monografi over Marstrand kan give en udtømmende Redegørelse for hans Kunst i alle dens uoverskuelige Forgreninger. Selv Thor evnede jo ikke at tømme Jettekongens Horn, fordi dets Fod stod i Havet. Den, hvem den af mange Grunde yderst vanskelige Opgave at skrive en saadan Monografi er bleven betroet, kan ikke undgaa at se sig selv i den samme Situation, i hvilken efter Legenden den hellige Augustinus saa det lille Barn, som stod ved Stranden og forgæves søgte i sin hule Haand at udtømme og bortbære Oceanet.

Dog ogsaa Havet har sin Begrænsning. Det betegner jo her i Virkeligheden kun en Menneskesjæl, der som Havet kendte »Sturm und Ebb' und Fluth« og husede Perler i sine Dybder. En letmodtagelig og letbevægelig Kunstnernatur, en Begavelse, som ikke blot eller mest strakte sig fra Albuen til Fingrene. Mod denne rige Personlighed maa Blikket fra Mangfoldigheden stedse søge tilbage; den er Mangfoldighedens Ophav og Skaber.

Petra Marstrand mellem sine Sønner. Udkast til det 1845 malte Familiebillede.

III

Wilhelm Marstrands Forældre hørte begge — hver paa sin Vis — til de ualmindelige Mennesker.

»Sommeren tilbragte jeg for det Meste i Holbek,« beretter Malerens Morbroder, Provst Daniel Peter Smith, da han i sine Optegnelser* ser tilbage paa sin Studentertid, »og havde ofte hørt med megen Roes omtale en Student, som i mange Aar havde været Huuslærer hos Major Stockfleth, Chef for Veikorpset, i Grevninge. Denne Student var en Trondhjemer, ved Navn *Jacob Nicolai Marstrand***, født 5te Aug. 1770, en Slægtning af Tordenskjold og Holberg. Han havde meget Talent for Mechanik og havde tildeels forladt Studeringerne, saa hans Principal og Landsmand Major S. ansatte ham ved Veietaten som Con-

* Trykte i *Personalhistorisk Tidsskrift.* 2 Række 1—2 Bind.

** Faderen angives at have været Bergskriver ved Kvikne Kobberværk i Osterdalen i Norge; han nedstammede fra en Præsteslægt, en af hans Forfædre var mellem Digteren Arrebos Anklagere. Jfr. *Troels Marstrands* Bog Slægten *Marstrand,* hvis Opgivelser iøvrigt ikke alle er korrekte. Ogsaa andre Steder — f. Eks. i Gerh. Heilmanns Bog om Slægten Heilmann — omtales de vidt forgrenede Slægter Marstrand og Smith.

structeur. I denne Charge var han kommet til Holbek og beskæftigede sig med at construere en stor Landeveisbro. Jeg opsøgte ham, blev indtaget af hans fine smukke Udvortes og behagelige Samtaler og introducerede ham i mine Forældres Huus. Forste Gang saae han Petra ved Theebordet og blev strax, hvad man siger, slaaet i hende. Han kom jevnlig — vandt mine Faders og især min Moders Yndest og tilsidst ogsaa Petras Kærlighed, saa han inden Sommeren var endt, var forlovet, ja fløttede ind i Huuset.«

Wilh. Marstrands Fader. Tegnet 1826 af Sønnen.

Nogen Tid efter Forlovelsen sagde hans tilkommende Svigermoder: »Jeg er ordentlig bange for den Marstrand, thi jeg kan ikke opdage nogen Fejl hos ham!« Han havde Leonardo da Vincis Gave til at vinde Hjærter. Han var selv noget af en Leonardo da Vinci, en altomfattende og virkelig genial Natur, dygtig — i alt Fald indtil en vis Grad — til hvad det skulde være. Han kunde skrive meget gode Vers; et Digt til den 16aarige Moster Mille er saa vidfuldt i sin Spøg og saa elegant i sin Form, at ingen professionel Digter behøvede at skamme sig ved det. Han var en fortrinlig Musiker. Han spillede hjemme Bratschen i Kvartetter, han drog paa Rejse med Schall og Jfr. Funch som Sanger. Uvis paa sin Fremtidsvej havde han som ung søgt Kantor-Embedet i Roskilde. Halvt ved et Tilfælde var han bleven Mekaniker, men hans Opmærksomhed flakkede uroligt søgende mellem mange forskellige Ting. Snart opfandt han en Oliepresse, snart byggede han Spindemaskiner, snart forfattede han et matematisk Prisskrift; efter en Rejse til England kastede han sig over Fabrikationen af Musikinstrumenter, især af Pedalharper, hvis Konstruktion han gav en betydningsfuld Forbedring. Han var fremfor alt Opfinder.

»Hans Sjæl var altid virksom og besynderlig aaben for de udvortes Tings Paavirkning«, siger Onkel Daniel. »Vi kjørte en Gang sammen til Kobenhavn og Veien stod, som ofte om Efteraaret i en tynd Velling af Regn og Passage. Vi stod af i Roeskilde Kroe og da vi havde været noget inde i Kroestuen, saae vi til vore Been, at Støvlefødderne vare hvide af det tørrede Dynd. Veed Du,

hvoraf det kommer, spurgte han med en dybsindig Mine. Ja — svarede jeg leende — det er Landevejsmoradset, der er bleven tørt. — Aa Snak, sagde han, det er de mange Vognhjul, som har malet Vejfylden saa fiint i Regnen, at det paa Øieblikket tørres. — Seer Du, føiede han til, naar man saaledes havde en Maschine, hvis Hjul gaae udenfor hinandens Spor, vilde man i kort Tid og paa den reenligste og fuldkomneste Maade kunne ælte Deien til Brød. Som sagt, saa gjort. — Han forfærdigede en Model, som vandt Commerce-Collegiets og Admiral Løvenørns Bifald — og derpaa skrev han en Memorial til Kongen om Anlæggelse af et saadant Maskinbagerie i sin Gaard.« 1810 tildeltes der ham denne Bevilling, men Opfindelsen af Æltemaskinen og Grundlæggelsen af de Marstrandske Bagerier, der for hans Æt blev en Velstandskilde, skaffede ham, der var upraktisk og en daarlig Administrator, mange Bryderier og kun ringe Fordel.

Han var stærkt kunstinteresseret. I hans — alt for dyrt købte — Gaard i Silkegade opsattes de Panoramaer, som hans Ven Eckersberg havde malt efter hans Opfordring, desværre uden just at spinde Silke ved Foretagendet. (Se Hannover: Eckersberg, S. 285). Han opfandt 1827 en Maskine, der kunde gengive Marmorskulpturer nøjagtigt i formindsket Maalestok. »Det var beundringsværdigt at se de dejlige Marmorbuster af Prints Christian og Gemalinde, som han forfærdigede og hvorfor de høie Personer sagde ham — Tak, hvoraf Ordsproget siger at Smedens Kat døde. Stakkels M., han stod over dette sit Yndlingsarbeide og uforsigtigen indaande en Mængde Marmorstøv, som forøgede den Leversyge hvoraf han led og som kostede ham Livet. Han døde 49 Aar gl. 12te Juli 1829 og efterlod sine Finantser i Uorden.«

Han havde tjent mange Penge og brugt mange Penge. Han følte i sjelden høj Grad Trang til at omgive sig med Luksus. Daniel Smith finder en af hans mest fremtrædende Fejl at være »en pirrelig Forfængelighed af udvortes Ting, Meubler — Equipage o. s. v. Men den opveiedes fuldkommen af en ædel Stolthed og den uskrømtede Højagtelse, han nærede for fremmed Fortjeneste. — Han var i Omgang saa venlig, og opofrende og discret, som han i Hjertet var reen og redelig. Han lod aldrig nogen føle sin Overlegenhed og med hans musikalske Talent og hans rigtige og uddannede Kunstsands levede han stedse paa en fortrolig Fod med de bedste Kunstnere«. Han var en øm og ridderlig Ægtefælle; sin Kone sendte han paa hendes Fødselsdag, d. 28de Febr., Billetter som denne: »Bedste Petra! Dig til Eie — bringer jeg i Dag den Leie, — som den Maaned Februar — fra min Naboe indbragt har. Din egen Jacob.« Paa sit Dødsleje pintes han af Bekymringer for de efterlevende og sagde til sin Svigerinde: »Jeg har ikke Raad til at dø, kære Thea!« —

»Jeg har undertiden tænkt mig«, bemærker Troels Marstrand, »at Naturen havde gjort bedre ved at gjøre Moder til Fader, og omvendt.« Hans Blidhed, Finhed og Takt syntes kvindelige Dyder, hendes stærke og selvstændige Karak-

ter, Energi og Resoluthed bedre passende for en Mand. *Petra Othilia Smith,* f. 1778, d. 1847, var den fjerde af Holbæk-Provsten Troels Smiths 9 Børn. Hendes Fader nedstammede fra norske Slægter og kunde ogsaa udregne Familjeskab med Holberg, han var en jævntbegavet, ofte hidsigt opfarende Mand med udpræget Sans for Livets reale Goder. Hendes Moder, i hvem Wiedewelt

Petra Marstrand, Malerens Moder. Malt 1835.

engang havde været forelsket, var en ædel, from og dygtig Kvinde, der gav sin Datter en udmærket Opdragelse. Petra var allerede som Barn saa bestemt, at hun gav et smældende Ørefigen til en Huslærer, som vilde kysse hende. Efter Konfirmationen sendte Faderen hende til en Slægtnings Præstegaard, hvor hendes »noget melankolske Temperament« paavirkedes i pietistisk Retning, saa at »hun, hendes Forstand og Dannelse til Trods, beholdt sit hele Liv et Strøg af Religions-Rigorisme«. Da Marstrand lærte hende at kende, var hun, temmelig helbredet for de religiøse Sværmerier, vendt hjem som »en meget smuk Pige, med et vel noget strængt Alvor i hendes regelmæssige Træk, men

dog tillige noget højst Oprigtigt og Mildt i hendes Øie og Smil. Hendes Figur var smuk, men hun bar ikke sit Legeme godt og var lidt tung i hendes Bevægelser, saa hun dandsede ikke synderlig godt.« Et Portræt, malt af hendes Svoger Kratzenstein Stub, viser hendes Ungdoms sarte Skønhed; Sønnens Billeder af hende godtgør, hvorledes hun stedse blev sværere, indtil hun — paa det Familjebillede, han malte faa Aar før hendes Død, — tronede i ualmindelig Bredde mellem sine Sønner.

Hjemført som Brud i Sept. 1804 til Frederiksværk, hvor Marstrand da var etableret med 300 Rdl. i aarlig Gage, gik hun ud i Skovene for at sanke Mos til Stopning af Madraser og Stolesæder for de Møbler, hendes Mand med egne Hænder forfærdigede. Da de 1806 flyttede til København, bedredes deres Kaar. Størst Afbræk i den huslige Lykke voldte Børnenes Død. Den førstefødte Søn levede kun $3^1/_2$ Aar, den anden et; en lille Pige, Forældrenes Afgud, omkom tre Aar gammel ved at falde i en Kedel med kogende Lud. Forældrene, der begge havde Hang til Tungsind, anklagede deres Mangel paa Agtpaagivenhed for at have forvoldt Barnets Død. Medens dets Legetøjsharpe sønderbrudt lagdes i Kisten, gemtes dets Tøj i en Kommodeskuffe, som Moderen af Vanvare 4 Maaneder efter kom til at aabne. Da bragte Fortvivlelsen hende fra Sans og Samling; hun talte ikke, spiste ikke, sov ikke, og ænsede ingen, hverken Mand eller sine to spæde Børn. Da Lægerne ikke vidste Raad, foreslog Broderen Daniel at føre hende hjem til Faderen, hvem han forberedte paa hendes Komme. Neppe var hun traadt over Barndomshjemmets Tærskel, før den gamle Præst fra sit Studerekammer streng og myndig traadte hen mod hende og raabte: »Hvad maa jeg høre om dig, Petra, er det saaledes, du vandrer for din Gud, saaledes at du opfylder dine Pligter mod Mand og Børn!« Hun faldt paa Knæ, hulkede som et Barn, bad Faderen om Forladelse og sin Mand om Tilgivelse for den Smerte, hun havde forvoldt ham. Helbredet vendte hun hjem med fast Beslutning om i Fremtiden at vise sig stærk i al Modgang.

Ingen af hendes fem Sønner var fast forsørgede, da deres Fader døde. Hun bad Frederik den sjette om Hjælp; han raadede hende til at fragaa Arv og Gæld. Kækt og bestemt afviste hun dette Forslag. Den af Staten højtfortjente Mand, der havde været Tilsynshavende for Døvstummeinstitutets Værksteder og Bestyrer for Forbedringshusets, den Mand, som Kongen selv havde dekoreret og udnævnt til Kommerceraad, skulde hvile med Ære i sin Grav! Hans Sønner skulde hun vide at opdrage til værdige Bærere af hans Navn! Det lykkedes hendes Energi at bringe Orden i Sagerne. Hun sparede af alle Kræfter, paa Bunden, ikke paa Randen, siger Sønnen Troels, thi af Natur var hun rundhaandet. Hun flyttede fra Stuen til første Sal og fra første Sal til Kvisten; »det er nærmere Himlen«, sagde hun, »kun i Kælderen faar de mig ikke!« Paa de to yngste Sønners Loftskammer hang Istapper ned fra Tagstenene; hun forkælede ikke sine Børn. Aldrig fik de Lov til at skulke af Skole, deres Svage-

ligheder kureredes ved varm Thé eller ved grøn Sæbe smurt bag Ørerne. Den ældste Son vilde soge sin Lykke i Vestindien; for at han kunde have noget at staa imod med solgte hun det Sølvtoj, der var Resten af fordums Velstand. Hun var rap i Munden og rap paa Haanden, havde ikke Gnist af Forfængelighed og ringeagtede aldeles, hvad Folk sagde eller mente om hende. Sønnerne følte sig undertiden lidt generede af hendes grænseløse Frimodighed i Tale og i Handling.

Mindesmærket paa Assistens Kirkegaard over hende og hendes Mand bærer Indskriften: »Fem efterlevende Sønner satte denne Sten i Erkendelse af at have modtaget den bedste Arv i Mindet om Faderens lyse Aand og højmodige Sind og Moderens opofrende Kærlighed.« Saa ru hendes Væsen end kunde være, Sindet var kærligt og blødt. Medens hun stred for Udkommet til sig og sine, antog og opdrog hun Plejeborn, blandt andre en fattig Dreng, hun havde fundet grædende paa Trappen, og Skomagernes lille Pige, som hun havde truet med at tage i Pant, da Faderen ikke kunde betale Leje for Kælderen, en Pant, han hellere end gerne afstod hende. Det kærlige Sind lyser ogsaa ud fra hendes livfulde Breve. Hun skrev ogsaa Smaavers, der mindre udmærker sig ved deres Form end ved deres Elskværdighed. F. Eks. en Billet til hendes Søn Maleren, da han fyldte 25 Aar: »Alt 25 Aar siden — Vi spiste Frokost sammen — Du var meget liden — Dog Glad var Ammen. — Nu stunder Din Middag til — — men min Aften er forhaanden.«

Der var rigtignok Maade med Glæden, da *Wilhelm Nicolai Marstrand* fodtes til Verden den 24de December 1810. Det var vel den bedrøveligste Juleaften i hans Forældres Liv, thi den faldt midt i Tiden mellem den lille Piges Død og Udbrudet af Moderens Sindssyge under Græmmelsen over den.

Vilde Drenge var alle hendes Sonner, men Wilhelm var værst. Han tyranniserede sine yngre Brødre. Forældrene forstode sig ikke paa Børnetugt; Sønnerne lærte vel at sige »De« til Fader og til Moder og kysse deres Hænder Morgen og Aften, men Respektforholdet strakte sig kun til de ydre Former. I Metropolitanskolen var Wilhelm en luddoven Dreng. Klarest mindes han fra Skoletiden en forsvarlig Lussing, han havde faaet, da han som modig Dreng paa Klassens Vegne skulde forsøge, hvor meget en ny ansat Lærer lod sig byde. »Den har jeg haft rigtig godt af,« sagde han senere. »Alligevel havde vi Drenge,« fortæller en af hans Skolekammerater*, »en uvilkaarlig Respekt for ham, og jeg véd nok, hvor hel flov og undselig jeg en Gang følte mig, da vi vare fulgtes ad til hans Hjem fra Skolen, efter at vi dér havde faaet vore maanedlige Vidnesbyrd, og hans Fader, en baade alvorlig og blød Mand med et ofte tungt Sind, ved at sammenligne mine Karakterer med hans, der vare en hel Del ringere, rosende mig udbrød i Bedrøvelse: »Ak Wilhelm, du bliver aldrig til Noget, og jeg faar kun Sorg af dig.« Respekten, vi bar for ham, laa nu

* *Et Par Smaaerindringer om W. Marstrand* af *I. N. Ude og Hjemme* for 1 Maj 1881.

ikke blot i hans et Par Aar ældre Alder og den derved følgende større saavel aandelige som legemlige Udvikling, eller i den raske og friske Maade, hvorpaa han bevægede sig og der jo gennem hele hans Liv, indtil legemlig Svaghed hindrede det, var kjendelig i hans smukke elastiske Gang og frie Holdning, men vi havde derhos en om end uklar Følelse af, at der arbejdede sig noget Dygtigt frem i ham, langt Dygtigere end i os Andre, af en Alvor hos ham, der pegede mod et Maal, hvorefter han stræbte, en Alvor, der blandede sig underlig med en vis lystig Drengekaadhed. For kaad kunde han unægtelig være.«

Under et Sommerferieophold 1824 i Københavns Nærhed synes han dog fromt at have hengivet sig til at forfatte en latinsk Stil, vistnok som et Fodselsdagsbrev til Faderen. »Det er ret Vilhelm«, skriver hans Moder i de Formaninger, som ledsager en gammel Trøje, et Sigtebrød og nogle Sild, »Du fornøyer vist Din Fader bedst ved Dit Latin, lad det endelig blive rigtigt thi det vil blive bedømt og lov ham ærligen at stræbe fremad hver Dag til Gavn og Glæde for Dig Selv og andre. Guds Godhed har givet Dig Evne men og fri Villie. Dydens og Lastens Vej ligger for Dig, paa Skoelen hiemme vær lærvillig opmærksom lydig flittig saa lærer Du at Elske det Gode og skye det Onde.«

Men det var vist ringe bevendt med Latinen. Hans Tegnelyst førte ham fra den Vej, der ansaas for at være Dydens. Han tegnede overalt, paa Tavler, paa Vægge, i sine Kammeraters Skolebøger, selv — o vé — i en splinterny Cornelius Nepos. At han ogsaa forsøgte sig med Farver, beviste de Fingre, han modte med om Morgenen paa Skolen.

Endnu er bevaret en lille Bog »Tegninger af N. W. Marstrand 1825.« Den godtgør, at hans Talent ingenlunde var særlig tidligt udviklet; Flertallet af dens Blyantsskitser overgaar ikke adskillige andre 14 Aars Drenges Værker. Der er naive Teater-Riddere, en Tyrk, en vild Indianer, »En Moder, som giver sin Søn Riis i den bare R.... og den anden staaer og græder, fordi han skal til det«, som Registrets egenhændige Forklaring lyder. Men der er dog et Par Tegninger, som i alt Fald for den, der véd, hvad Marstrand blev, vil synes at vise, hvad han lovede.

Naturligvis er de satiriske. Tilbøjelighed for Satire var ham medfødt. Fra modrene Side; særligt hos hans Moster Frederikke Agathe Foss fik de satiriske Anlæg Udvikling. Fra fædrene Side; Faderen skrev satiriske Vers, hans Yndlingslæsning var — efter Daniel Smiths Vidnesbyrd — engelske Boger og satiriske Skrifter. Formodentlig har han ogsaa ejet Hogarths Kobberstik, og dennes Fremstilling af Menigheden, der sover under Præstens Præken, har maaske fremkaldt det tilsvarende Billede i den nævnte Bog. Men Drengen har i hvert Fald tildigtet et nyt Træk; Præsten »staaer paa en Smorfjerding, fordi han er saa lille.« Med al sin Opfindsomhed og andre store Dyder manglede den berømte engelske Kunstner, hvis Navn senere sattes i Forbindelse med Marstrands og som Marstrand beundrede højt, dog den lette Humor, det virke-

lige Lune, som allerede glimter frem i denne barnlige Tegning, og som endnu muntrere spiller i den lille Bogs Fremstilling af »Det første Kærligheds Kys«, for hvis Salighed et aldrende Pars Munde spidses.

Omtrent fra 15 Aars Alderen er en Række større, figurrigere og raskere tegnede Kompositioner. Talentet er udviklet og afsløret. Trods alle Tegnefejl er Situationerne ypperligt opfattede og fortalte. Drengens Syn paa Menneskene

Tegning fra Marstrands Drengeaar.

synes omtrent det samme, Diogenes havde, da han tændte sin Lygte. Diogenes eller sin Tanke har han omskabt til en Herre, der ser »Følgerne af et Avertissement om en Kone« i en Tilstimlen af Karrikaturer, som modtager Kurve. Maaske skyldes det kun en Fejlhuskning, naar der berettes om en Tegning, i hvilken en Dames Ægteskabs-Avertissement faar et tilsvarende Resultat*. Men hvem skulde en kritisk Dame udkaare sig af de Herrer, hvis Væsen og Væren disse Tegninger viser! Den elegante Laps, der med latterlige Fagter kysser den nejende Husmoders ene Haand, medens hun af den anden spilder Thepottens Indhold over Gulvet. Borgermajoren, der, medens han faar skiftet Paryk og skænket en Snaps, tilraaber de forjagede og forfjamskede Tjenestefolk: »Skynd Jer, Borgerskabet venter mig!« Den æstetiske Filister, der under sin solide Frokost ogsaa tager »Føde for Aanden« ved at lade en lurvet Litterat

* Se *Danmarks illustrerede Almanak* 1857. S. 33.

læse sig sine Produkter. Eller den uæstetiske Filister, »som glemmer sine Gjæster over sin egen gode Appetit,« og roligt lader dem forbitres eller resignere, som de finder for godt. Alle disse Tegningers Figurer fra Livet, Fødselsdags-Gratulanter, Soiré-Gæster, Kortspillere, Tilskuere til Løberen Ernsts Præstationer, Medlemmer af »Rumlebjergs« og »Ravnekrogs« Borgerskab, er i lige saa høj Grad komiske Farcepersoner som de Figurer fra Bøger eller fra Scenen, Tegningerne undertiden fremstiller, f. Eks. Salomon Joseph, der tronende paa en Ligbør holder sit Indtog som Prins af Marocco og hyldes af Degnen Bræger.

Mange saa disse Tegninger. I Silkegade boede paa anden Sal i det Marstrandske Hus General Ewald, Frederik den sjettes Adjudant. Han bragte Tegningerne med paa Slottet, og den gode Konge skal have moret sig kosteligt over at se, hvorledes Kommerceraadens Dreng opfattede hans Undersaatter.

»Mærkelig nok,« fortæller Wilhelm Marstrands Skolekammerat, »var Fadeden, der ellers havde megen Sans for Kunsten, alligevel usikker, hvilken Vej Sønnen, da han var konfirmeret, skulde vælge.« Afgørelsen blev dog allerede truffen nogle Maaneder før Konfirmationen, og alle Beretninger samstemmer i at fremhæve, at den skyldes *Eckersberg*. Jævnlig Gæst i det Marstrandske Hus, hvor han spillede Violinen i de ugentlige Kvartetter, saa han Wilhelms Tegninger med største Interesse. Selv havde han jo engang, det var snart længe siden, — før han ret havde indset, hvor alvorlig og vanskelig en Sag det er at gennemgranske det optiske Fænomen, — set paa mange af Livets Fremtoninger med Wilhelms Øjne. Med Styrke og Varme hævdede den brave Mand, at Wilhelm var født til at blive Kunstner, thi han var — som Eckersberg senere udtrykker sig* — »en psykologisk lagttager.« Eckersberg vandt Sejr. Hans omhyggelig førte Dagbøger indeholder disse Optegnelser: »7 Aug. 1826 begyndte Wilhelm Marstrand sit Malerstudium. — 8 Oct. 1826. Om Aftenen hos Marstrands i Anledning af Wilhelms Konfirmation. — 7 Juli 1828 W. Marstrand avanceret til Gibsskolen.«

* I et Brev til Erling Eckersberg 1 Nov. 1834 under Omtalen af Marstrands Billede: Beskjænkede, der forlader Kjælderen. Forfatteren Emil Hannover har foruden denne Henvisning godhedsfuldt meddelt mig Udskrifterne af Eckersbergs Dagbøger.

Skitse til Marstrands 1830 malte Billede »En Kilderejse«.

IV

Samtidigt med at Marstrand paa Charlottenborg under Eckersbergs Vejledning skikkeligt og pænt lagde Sortkridts-Manér i Tegninger efter Buster af Frederik den sjette og hans Dronning, modtog han en mærkelig Paavirkning fra hel anden Kant.

For enhver, der blot tænkte paa at blive Kunstner, stod som et lokkende Fremtidsperspektiv Rejsen til Italien. I alle unge Kunstnersjæles Drømme viste dette Land sig i de herligste Farver. Der maatte være en egen magisk Magt i dets Luft. Hvor mange Larver var ikke dér forvandlede til Sommerfugle! Hvad havde Italien ikke været for Abildgaard, for Carstens, for Thorvaldsen, for Eckersberg selv!

For at danne sig den rette Forestilling om det forjættede Lands Herligheder, raadspurgte den unge Marstrand en Kunstner, der kendte Landet særlig godt, fordi Landet var hans eget: *Bartolomeo Pinelli.*

Han havde let ved at se Arbejder af denne Kunstner. Vel er det en Overdrivelse, naar en i Naglers Kunstnerleksikon anført Forfatter paastaar, at ingen

fremmed forlod Rom uden at medtage i det mindste en af Pinellis Tegninger eller Akvareller. Men Pinellis Raderinger af italienske Folkelivsscener var for Datidens Rejsende omtrent det samme, som Fotografier og Prospektkort er for Nutidens Turister. De medførtes eller hjemsendtes i stort Antal som Mindeblade fra Italien. Hos Marstrand vakte baade Motiverne og Tegnemaaden, de kraftige, flydende Konturer, de lette Antydninger af malerisk Virkning, saa stor Interesse, at han tog sig for taalmodigt og grundigt at kopiere mange af dem*.

Bartolomeo Pinelli: Oktoberfesten. Radering 1809.

Den, der med Kendskab til Marstrand og uden Kendskab til Pinelli første Gang gennemblader denne 1809 udgivne Samling Raderinger Raccolta di cinquanta costumi pittoreschi, undgaar neppe en Overraskelse. Dens Billeder minder ofte slaaende om Marstrands Fremstillinger af Italien. Der er vel en Del Forskel, ikke mindst den, at Marstrand er meget bedre. Men der er ikke blot mange af de samme Motiver, — f. Eks. Pigerne i Gyngen og Oktoberfesten, — der er meget af samme Opfattelse, endog af samme Stregføring, og — f. Eks. i

* I *Danmarks illustrerede Almanak 1857* omtaler J. L. Ussing Marstrands Længsel efter det Land, »hvorved hans Tanker havde dvælet fra hans tidligste Ungdom, da han kopierede Pinellis Raderinger.« Flere 1826 tegnede Kopier efter Pinelli ejedes af Raffenberg, se dennes Bog S. 8. En forhen Lægen Hornemann tilhørende Kopi efter Pinellis Saltarellodansere er dateret 22 Sept. 1826, altsaa tegnet for Marstrands Konfirmation (Marstrand-Udstillingen 1897, Nr. 1785.)

Fremstillingen af dansende Kvinders flagrende Skørter — af samme Formbehandling. Konfirmandens Kopiering af Pinellis Raderinger har efterladt sig blivende Spor i Mesterens Kunst.

Der var hos den ulige ringere begavede italienske Tegner og Raderer et umiskendeligt Slægtskab med Marstrands egen Kunstnernatur. Selv om Pinelli i Forhold til Marstrand er udvendig, overfladisk, fattig paa Aand og Lune, og lige saa vel i sine Folkelivsscener eller Illustrationer til Don Quixote som i sine kedsommelige bibelske og historiske Fremstillinger tynget af konventionel akademisk Maner, saa havde han dog den store Motivrigdom, den rappe og lette Haand, den imponerende Produktionsevne. Da han, 53 Aar gammel, døde i Rom 1835, havde han raderet over 5000 Blade *.

B. Pinelli: Don Quixote gøres til Ridder. Tegning.

Pinellis Raderinger viste Marstrand, hvad han i Italien kunde vente at faa at se. Mænd med ædel Holdning, Kvinder med yndefulde Bevægelser, Munke i lange Kutter, Landboere i maleriske Dragter, Mødre, der paa aaben Gade lyskede deres Børn, Gøglere paa Torvene, Guitarspillere, der i de lune Maaneskinsaftner sang Serenader udenfor deres Elskedes Vindu, et vidunderlig broget og rigtbevæget Liv. Men fremfor alt syntes Italien — som i Oldtiden Rhodos — at være det Sted, hvor der blev danset. Ikke den Vals, der turedes rundt paa de københavnske Borgerballer, men en Dans under aaben Himmel, Udbrud af og Udtryk for jublende Glæde over Livet, Dans, hvis vekslende Rytmer gav skiftende Aabenbaringer af den fuldendte plastiske Skønhed. Med størst Omhu og Varsomhed kopierede Marstrands Pen Pinellis Fremstilling af Saltarelloen.

Fra dette Fantasibilledes ideale Skær faldt en lidet smigrende Belysning over Københavns snavsede Gyder og osende Kælderhalse, naragtige Filistre og lurvede Gadefigurer, over de Emner, Omgivelserne frembød. Og blegnede end Fantasibilledet bort, da Marstrand for Alvor kom i Gang med disse Opgaver, hans unge, modtagelige Sind havde dog altfor klart faaet paapeget, hvad der i Italien skulde bemærkes, til at Forhaandsopfattelsen, da han omsider selv naaede derned, straks og let lod sig udviske. —

* Thorvaldsens Museum ejer foruden en Mængde af Pinelli's Raderinger et stort Antal af hans Tegninger (Afdeling IV, Nr. 16—142). — At disse kan forveksles med Marstrands, viser den Kendsgerning, at flere af dem i København er solgte under Marstrands Navn.

Selvportræt af W. Marstrand, omtr. 1834.

Et af Marstrands tidligste Malerier fremstiller Udsigten fra et Vindu i Eckersbergs Atelier mod Bredgade og Thotts Palæ. Portneren staar ved Charlottenborgs Port i sin røde Kjole, Gadedrenge leger i Bygningens Skygge, Mænd samtaler ved dens Hjørne; i Torvets Sollys kommer en Moder med sin Dreng og en Hund springer bjæffende for en Vogn. Ved at lade sine Elever male Motivet, var det dog ikke Eckersbergs Hovedhensigt at vække deres Opmærksomhed for det Liv, som kunde iagttages fra hans Vindu. Naar de malte denne Stump København, hvor Arkitekturens Skønhed mindede om Paris og Rom, forklarede han dem Perspektivens Hemmeligheder, og vaagede over, at enhver Enkelthed i Billedet blev omhyggelig studeret, gengivet rent, klart, sandfærdigt, som af et Spejl.

Han var dem en anden Fader. Hans Hjerte følte varmt for deres Vé og Vel. »Da Marstrand var bleven Elev hos Eckersberg«, fortæller Marstrands Skolekammerat, »og jeg engang i mit Hjem spurgte denne, hvorledes det gik, og hvordan han var fornøjet med ham, saa straalede det milde Ansigt af Glæde, og det var med Jubel, han udtalte de store Forhaabninger, han nærede om, hvad Marstrand skulde blive som Kunstner.« — Hvor dyb Ærbodighed og Beundring denne følte for sin Lærer, fortælles klarest og smukkest af Købkes Tegning, der viser Marstrand aldeles fortabt i Beskuen af den Sanddruhed, med hvilken Eckersberg i et Studie fasttryller Naturskønheden paa den Plet, hvorhen Bager Kobkes Holstenskvogn har ført dem. Marstrand kunde more sig en Smule over Mesterens snurrige Særheder: »Eckersberg har faaet et nyt Tegnebrædt til Perspectivens endnu større accurate Accurathed«, fortæller han Constantin Hansen. Men det er ikke Fraser, naar Marstrand i et Brev fra Rom til Eckersberg taler om dennes »faderligsindede Hjerte«, angiver Eckersbergs Vejledning som Aarsagen til de danske Maleres Fortrin for Münchens, og glæder sig til efter

Selvportræt 1835.

sin Hjemkomst »atter at kunne følge de Spor, som De, kære Hr. Professor, saa kraftig har traadt i den Vei, som er den eneste rigtige at følge til Kunstens Tempel.«

Gled han end efterhaanden noget bort fra disse Spor, bevarede han stedse Taknemmeligheden mod sin Lærer og Højagtelsen for hans Kunstnerværd. Da Eckersberg, gammel og svag, fordunklet af Marstrand selv, glemt af det uskønsomme Publikum, ilde behandlet af Pressens stupide Kritik, havde vanskeligt ved at sælge sine Arbejder, afkøbte Marstrand ham tre af hans smukke Søbilleder, deriblandt det herlige af Kaperskonnerten, som undløber en forfølgende Fregat. (Se Hannover: Eckersberg, S. 257). Endnu i sine sidste Leveaar omtalte Marstrand Eckersberg med allerdybeste Beundring*.

Chr. Købke: Eckersberg og Marstrand paa Studieudflugt.

Vi nævner ikke nu Navnene Eckersberg og Marstrand sammen, uden at den store Forskel i deres Anlæg og Evner i samme Øjeblik er os klar og paafaldende. Vi fristes til at tro, at en Lærer, som ikke frem for alt tilraadede Forsigtighed, ikke ansaa Gennemførelsens Ligelighed for en af Malerkunstens Hovedpligter, ikke tillagde Nusleriet med Detaljer en overdreven Betydning, en Lærer, som i højere Grad kunde have lært Eleven baade kæk og solid Behandling af Figurer i stor Maalestok, en Lærer, som kunde have givet ham Mod og Magt til tappert at hævde sin Personligheds Ret, alligevel havde baadet Marstrand bedre. Om saa var, skal det dog ikke bebrejdes den brave Mand og udmærkede Kunstner, som indprentede sine Elever det bedste, han vidste: Trofast Ærbødighed mod Naturen, mod »Grundbilledet«, i det store og i det smaa. Han var dog den bedste Lærer, Marstrand herhjemme

* Kursusbestyrer Borup mindes fra sine Drengeaar en Vinteraften, vistnok 1869, da Marstrand besøgte hans Bedstemoder. Utaalmodig efter at gense det Nathansonske Familjebillede gik Marstrand med et tændt Lys ind i den hundekolde Sal, hvor Billedet hang, undersøgte længe alle dets Enkeltheder, og flammede stedse højere op i Henrykkelse over Behandlingen af Drengens Pisk, Saras gule Kjole, Moderens Flojl, Handsker og Sjal. Da han opdagede en Ujævnhed, fik han straks Billedet loftet ned og efterset paa Bagsiden. Der var et generende Som, som Marstrand triumferende fik udtaget. Han følte sig da straalende lykkelig over den Dag at have udrettet en god Gerning, stolt over at have fjernet en Fare fra et af vor Malerkunsts Mesterværker.

Abelone Smith. 1832.

kunde faa. Stækkede han Elevens Vinger, saa var det, fordi Erfaringen havde lært ham selv Fordelene ved at blive ved Jorden. Hans Opgave var at lære Bjørnen den sirlige Dans, ikke at spørge, om den egnede sig for Bjørnens Natur.

For unge Malere er Forholdet til deres Kammerater af ikke mindre Betydning end Forholdet til deres Lærer. Marstrand kom til at arbejde i Eckersbergs private Malerstue paa det Tidspunkt, da den som Arnested for unge Talenter stod i sin største Glans. Han traf her Rørbye, Küchler, Adam Müller og Petzholdt, Bærentzen kom derind samtidigt med Marstrand, Købke og Roed to Aar senere. I den følgende Tid sluttede Constantin Hansen, som allerede havde malt fortræffelige Arbejder under sin Faders Vejledning, sig nær til Eckersbergs private Elever. Han, Købke og Bindesbøll optoges i den »Fætterklub«, som én Gang ugentlig mødtes i Petersens Jomfrukloster hos Marstrands Tante Thea. Andre særdeles livlige og lystige Sammenkomster havde Kammeraterne i »Gimle«, Constantin Hansens, Roeds og Eddeliens Fællesbolig ved Frederiksholms Kanal. (*Johannes Fibiger: Mit Liv og Levnet*, S. 157. — *E. Hannover: Constantin Hansen*, S. 37).

Cand. theol. O. Schmidt-Phiseldeck. 1832.

De Billeder, der fremgik af deres Kappestrid, viser for en stor Del de samme Egenskaber. — »Der er vel tidt talt om Tidens Betydning for et Kunstværks Karakter. Men dens Stormagt er dog maaske aldrig bleven hyldet stærkt nok og højt nok. Vi interesserer os saa levende for Personligheden, for Individualiteten, enhver har sin og vi har vor, vi behager os i Tanken om hver for sig at være

en enestaaende Fremtoning, intet Blad paa et Træ er et andet ganske ligt. Men hvordan saa Bladet end er, dets Art er Træets. Vi tror at bevæge os frit i Oceanet og føres kun i en Nøddeskal hen over det i en Retning, som Tidens Strøm, Vind og Vejr bestemmer. Vor Begrænsning er som enhver anden Tids, vi kender blot ikke til Gavns vore Fordomme, vore Fejl, knap nok vor Vilje.

Der er de mægtigt store Kunstnerpersonligheder, der staar saa fast paa egen Grund, at de synes at staa udenfor Tiden og beherske den. Og dog! Staar ikke Nutidens lærdeste, dygtigste og skarpest seende Kunsthistorikere usikre og vaklende overfor det Spørgsmaal, hvem der har malt nogle af Verdens allerypperste Portrætbilleder: Rafael, Sebastian del Piombo eller Giorgone? Præget af Kunstnerindividualiteten er ogsaa her svagere, utydeligere, mere udvisket, end Præget af det, der kaldes Tiden, men som i Virkeligheden ikke er noget umenneskeligt og abstrakt, men kun et Fællesskab i Opfattelse, der forener Menneskesjæle i samme Stræben.

Louise Lind, udst. 1833.

Den unge danske Malerskole, der i Trediverne glimrende Opgangstid arbejdede under Eckersbergs Vejledning og Opsyn, har det nøjeste Fællesskab i Hensigter, Maal og malerisk Stil. Det vilde være lærerigt, om vi mellem de Udstillinger, der giver kunsthistoriske Længdesnit ved at vise en Kunstnervirksomhed gennem hele dens Bane, fik Udstillinger, der gav kunsthistoriske Tværsnit ved at vise forskellige Kunstneres Virksomhed paa samme Tidspunkt. Det vilde være særlig lærerigt at faa en Udstilling af de smukke friske og fine Portræter fra Trediverne, og dér se Constantin Hansens hænge ved Siden af Roeds, Købkes, Bendz' og den unge Marstrands. Udstillingen burde ogsaa vise Arbejder af Kunstnere med ringere Navn, og som nu omtrent er glemte, f. Eks. Aumont. Det var ikke alene de senere Berømtheder, der dengang malte godt. Først da vilde vi ret faa at vide, hvad Værd og Vægt den enkelte Stemme havde i den smukke Samklang, først da vilde vi med Billedernes sikre Daterin-

Augusta Maria Brøndsted.

ger som Støttepunkter kunne udrede, hvem der førte an, og hvem der fulgte efter.«*

Fælles for Størsteparten af de Portræter, der i Trediverne maltes af Eckersbergs Elever, er det yderst beskedne Format, som ikke skyldes Lærerens Eksempel, men snarere Paavirkning fra C. A. Jensen. Fælles for dem alle er den Stemning, de medbringer fra Datidens Borgerhjem, hvor de fandt Plads over Dagligstuens indlagte Sofa. Fælles for dem alle er Troskyldigheden i Opfattelsen, Retskaffenheden i Karakteristiken, Netheden i deres Behandling, Omhuen i deres Tegning og Formgivning, Dagklarheden i deres Farve. Men gør end Tidspræget sig stærkt gældende, Særmærket af den enkelte Malers Ejendommelighed viser sig dog ogsaa.

Flertallet af Marstrands tidligste Portræter naar ikke Købkes eller Bendz'. Dog er der mellem dem meget smukke Billeder. Saaledes det 1835 malte Portræt af Marstrands Moder, og det særlig sirligt behandlede af hendes Stedmoder, den elskværdige og statelige Abelone Smith, — »malt i hendes 63 Aar, ½ Aar før hun d. 11 Dec. 1832 døde,« — en endnu velkonserveret Dame uden mange Rynker og med lidt Rødt paa Kinderne, men med et noget træt Udtryk i de svækkede Øjne og den sammenpressede Mund. Den store hvide Kappe med de lysblaa Silkebaand, den sorte Kjole, det gule, ostindiske Sjal med Mønstre i Rødt og Grønt, er smukt stemte mod den staalgraa Grund; i Farvevirkningens Rigdom og Finhed nærmer det lille Billede sig til Bendz' Arbejder. Paa Udstillingen 1833, hvor Marstrand udstillede 6 Portræter**, vakte Portrætet af hans Skolekammerat og Ungdomsven, daværende Cand. theol. Otto v. Schmidt-Phiseldeck, med Rette særlig Opsigt ved dets Delikatesse i Behandling og i Farve; dennes hvidt, sorte og graa Toner brydes kun af et grønt Stolebetræk

* »*Tilskueren*« 1897, S. 940.

** Efter samtidige Optegnelser følgende: Udst. Kat. Nr. 92. Otto v. Schmidt-Phiseldeck. Nr. 93. Ernst v. S-P. Nr. 94. Frk. Braa, forlovet med v. S-P. Nr. 95. Guvernør ved Guineakysten, Søkaptajn Lind. Nr. 96. Fru Lind. Nr. 96 a. Student Nansen. De to fortræffelige Portræter af Ernst v. S. P. og hans Forlovede fandtes paa Raadhusudstillingen 1901.

og et grønt Snit paa en Bog. Paa samme Udstilling var det yndefulde Portræt af Fru Louise Lind. Rode Koraller hænger i en dobbelt Kæde om hendes hvide Hals; trættet af en Bog lader hun sin venstre Haand lege med Koralringen i hendes ene Øre. Var der noget, hvori Marstrand fremfor Kammeraterne havde sin Styrke, var det vel Portræteringen af unge, smukke Damer. Portrætet af daværende Auditor C. C. Hall er meget smukt, Portrætet af Frk. Brøndsted, Halls senere Hustru, dog endnu mærkeligere ved Udtrykkets indtagende Sødme og Finhed. Marstrand nægtede ikke, at de smukke Damer interesserede ham; han meddelte selv skriftligt en af sine Venner, at han allerede nu dromte om, naar han engang havde faaet sig set om ude i Verden, da at finde »en lyshaaret sød Glut *fra Norden* jeg siger ej meer, dadadi dadadi dadadidum, jeg siger ej mer.«

M. G. Bindesbøll.

Hvad Pengene angik, var det en højst uanselig Arv, Wilhelm Marstrand havde modtaget fra sin Fader, som døde kort efter at Sønnen udstillede første Gang. Men det kom sagtens denne til Gode, at Faderen havde haft mange formuende og formaaende Venner; Mendel Nathansons Hustru og Datter var under Jødefejden blevne skjulte og beskyttede i hans Hus, Byens første Rigmænd og Landets store Godsejere havde i Husets Velmagtstid deltaget i dets glimrende Fester. (Troels Marstrand: Slægten Marstrand, S. 19). Den velvillige Opmærksomhed, Marstrands Talent i sig selv var egnet til at fremkalde, forhøjedes maaske hos mange, fordi han var Kommerceraadens Søn. Han malte hurtigt, traf godt Ligheden, og blev derfor som Portrætmaler søgt. »Wilhelm kom med Aanden i Halsen og skulde paa Landet for at male et Portræt«, skriver Moderen Juni 1836 til Osvald, »man hænger i ham fra alle Kanter.«

Et af Marstrands Portræter fra Ungdomstiden staar højt over Resten, og overtræffer endog i væsentlige Henseender alt det udmærkede, hans Kammerater ydede. Det er intet Bestillingsportræt. Det fremstiller Perlen blandt alle Kammeraterne, den vittigste, den kaadeste, den genialeste: Arkitekten Michael

Gottlieb Bindesbøll. Som Marstrand har fremstillet ham, ridende overskrævs paa en Stol med Armene støttede paa dens Ryg, Hovedet sænket, de brune, spillende Øjne opmærksomt fæstede paa os, Munden smilende, parat til at sige haarrejsende Ting, har Portrætet faaet et gnistrende Liv, som gør det til en af Perlerne i Marstrands Produktion og i hele den danske Malerkunst*.

Men alle disse Enkeltportræter regnede Marstrand selv kun for Smaatterier. Hele sit Liv igennem vedblev han at ønske sig stedse mere anselige Opgaver, og fik sit Ønske opfyldt. Enkelte af Eckersbergs Elever havde vovet sig i Kast med figurrige Portrætgrupper. Bendz havde malt Waagepetersens Familje, Raffenbergs Familje, Etatsraad Jørgensens Søndagsselskab, sidst Kunstnernes Bord i det Finckske Kaffehus i München. Han var Skolens fornemste Kolorist, og havde ofte søgt Belysningseffekter ved Lamper og Lys, saaledes i det store og overvættes figurrige Billede fra München, hans egentlige Stordaad. Kort efter at have fuldført denne, var han pludselig død, og hans Død følte som et uerstatteligt Tab for den danske Kunst, thi ingen af Eckersbergs andre Elever havde naaet saa nær op til Hollændernes ideale Farvefylde og harmoniske Finhed.

Paa Udstillingen 1834 fremtraadte i den mest direkte Konkurrence med Bendz' da udstillede Hovedværk Marstrands — længe forberedte — Billede: »Et musikalsk Aftenselskab«. Mellem Københavnspostens Smaadigte og Epigrammer om Udstillingens Billeder fandtes (22de April) et Marstrands Billede omhandlende Vers af H. (H. P. Holst). Det spørger, hvem alle de ukendte Mennesker er, der her fremtræder mellem berømte Musikere. Digteren har vistnok villet være spydig mod Dilettanterne, mod Værten og Billedets Ejer, men Marstrand opfattede Spørgsmaalet som alvorlig ment, og indsendte følgende Forklaring, som Redaktøren ikke optog og senere overlod en Autografsamler: »Maleriet fremstiller en Quartet, som ugentlig spilles hos Hofagent Waagepetersen, hvori han selv med 3 Dilettanter deeltager. Til Høire for Beskueren sees i den af flere Astrallamper oplyste Sal et Flügel, hvorved vor berømte Weise har sat sig og synes at anslaae Begyndelsen af en Quartet, som han ønsker at høre spillet, og tilkjendegiver paa denne Maade, hvilken han mener. I Midten af Salen sidde de Spillende ved de fire Nodepulte og efterkomme alt Weises Ønske idet de opsøge den Quartet, som han foreslaaer, rimeligviis af Haydn. Dette er den egentlige Handling i Maleriet. Forresten er Salen opfyldt med Tilhørere (alle Portraiter) hvoriblandt vore bedste Musici og bekjendte Folk gjenkendes. Forrest til venstre sidde Professor Shall og Repititeur Wexschall, lidt længere inde i Salen staaer Syngemester Zinck, Fløitenisten Petersen og vor berømte Maler Eckersberg. Til Høire staaer Componisten Hart-

* Paa Kunstforeningens Marstrand-Udstilling var det fejlagtig henført til Tiden efter Marstrands første italienske Rejse. Et Brev fra Bindesbøll til hans senere Hustru beviser, at det er malt, før Bindesbøll 1834 rejste til Italien.

mann forrest, Syngemester Frølich støtter sig paa Weises Stol og glæder sig over det han foredrager. Ved Weises anden Side lidt tilbage lytter Bredal til. Violoncellisten Funck kommer gaaende henimod denne Gruppe. Paa Væggen hænger iblandt øvrige Malerier Kuhlaus Portrait ovenover Mozarts og nedenunder Haydns og Beethovens, berømte Quartetcomponister. I Baggrunden sees

Et musikalsk Aftenselskab. 1834.

igjennem den aabne Dør Waagepetersens Familie forsamlede om et Thebord. Maleriet bestaaer af omtrent 30 Personer. En Tjener serverer The i Salen.«*

* Billedet findes nu i Samlingen paa Frederiksborg. Navnelisten paa dets Ramme er ikke fuldstændig, og dens Rigtighed bestrides. Efter afdode Domorganist, Prof. H. Matthison-Hansens Opgivelse er de fremstillede Personer i Rækkefølge fra venstre mod højre følgende: 1. Eckersberg. 2. Kapelmester Claus Schall. 3. Concertmester P. Funch. 4. (Materialforvalter?) Norregaard. 5. Concertmester Wesselhal. 6. Slotsorganist Zinck. 7. Commerceraad Ohlsen. 8. Musikhandler Lohse. 9. Musiklærer Haa. 10. Kapelmusikus, Fløjtenist Petersen. 11. August Waagepetersen. 12. Albertine W. 13. Victor W. 14. Fritz W. 15. Mozart W. 16. Kapelmester Paulli. 17. Agent Waagepetersen. 18. Major W. 19. Kapelmusikus, Violoncellist Fr. Funch. 20. Isenkræmmer Dohler. 21. Concertmester Frölich. 22. »En Ven af Huset.« 23. Kobmand Freinsheim fra

Billedets Gennemførelse er den sirligste og alle Portræterne er gode. Særligt bør fremhæves Weyse og Frølich, de to stærkest belyste Figurer, — Frølichs bøjede Stilling er overordentlig nydelig, — Værten, der medens han drejer Hovedet mod Flygelet, bereder sig til at spille Kvartettens Violoncel, og i Gruppen tilvenstre Eckersbergs Profil og Zincks smukke Hoved med det hvide Haar. Ogsaa i sin Helhedsvirkning er Billedet smukt, om det end med sine lidt tunge rødlig-graa Toner i Rummet ikke naaer Bendz' Maleri i Henseende til Farvens Skønhed og Pragt. I 1836 malte Marstrand i Løbet af meget kort Tid et mindre Aftenbillede med 7 Portrætfigurer.* Scenen er en Stue paa Frederiks Hospital; i den mørke Baggrund ses et Skelet, paa hvilket en af Kandidaterne har hængt sin høje Hat. De unge Læger hengiver sig til Nydelsen af Tobakken, medens en af dem (Strøm) tilbereder den brændende Punsch; i et Spejl ses en indtrædende Piges forskrækkede Ansigt. Virkningen er her bleven meget kraftigere, men til Gengæld mindre fin, Behandlingen friskere, men noget mindre solid.

Fra samme Aar er det — efter Marstrands Udsagn ligeledes meget hurtigt malte — Familjebillede, der fremstiller Etatsraadinde Waagepetersen med sine Børn. Ogsaa her konkurrerer Marstrand med Bendz, og maaske allerheldigst. Bendz havde altid svært ved at undgaa tvungne Stillinger og træge Bevægelser, Marstrands Billede har en saa spillende Livfuldhed, som ingen andre af Datidens danske Malere naaede i Portrætbilleder af denne Art. Paa Dagligstuens graa Tapeter hænger et Barneportræt af Aumont og Kopier efter Eckersberg. Nær Vinduets grønne Gardin leger ved et rundt Mahognibord to Piger i blaattærnede Kjoler og to bruntklædte Drenge, den ene af dem viser os med et svedent Smil en Vandfarvekarikatur af en Mand, der rækker Tunge. I en hvid Kjole, som skaffer Billedet malerisk Holdning, sidder Moderen i Sofaen med en rød Barnestrømpe i højre Haand, og vender Hovedet mod en lille, lyslokket, i skotsktærnet Kjole klædt Pige, som af sin ældste Søster løftes fra den bondeklædte Barnepiges Arm. Et Blik paa dette fortræffelige Billede beviser tilstrækkeligt Urimeligheden af en Anekdote, til hvilken Raffenberg (S. 8) hentyder. Irriteret over den kedsommelige Opgave, siges Marstrand at have hævnet sig ved at gøre »den smukke Bondeamme til Hovedpersonen, i alfald til den meest fremtrædende Person i Billedet.« —

Det var dog ikke disse udmærkede Portrætbilleder, som fortrinsvis vakte Opmærksomhed for Marstrands Talent og stærkest belyste dets Ejendommelighed.

Frankfurt. 24 Professor Weyse. 25. Concertmester Bredahl. 26. Prf. H. Matthison-Hansen. 27. Prf. J. P. E. Hartmann. Efter Rammens paa flere Punkter afvigende Angivelser skulde Marstrand have fremstillet sig selv i den unge, skæglose Mand, der læner sig mod Dørkarmen. Han ligner slet ikke Marstrands Selvportræter fra hin Tid eller Kobkes Portræter af Marstrand.

* Ogsaa dette Billede tilhører nu det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg, det ejedes tidligere af Lægen, Professor E. Hornemann. I Rækkefølge fra venstre mod højre er de fremstillede Personer følgende: 1. Andr. Bunzen. 2. Fenger. 3. Bramsen. 4. Sattrup. 5. E. Hornemann. 6. Strøm. 7. Keyser.

Endnu mindre var det maleriske Studier af den Art, i hvilken de fleste af Kammeraterne havde deres Styrke. Vel havde han ikke forgæves fra Eckersbergs Vindu studeret Charlottenborg og Thotts Palæ, hele sit Liv igennem bevarede han en levende Interesse for Arkitektur og fra hans tidligste Ungdom er flere smukke Arkitekturstudier. I Petersens Jomfrukloster, hvor Tante Thea og Abe-

Waagepetersens Familiebillede. 1836.

lone Smith boede, malte han Nedgangen til de Kælderrum, som brugtes til Brændeoplag, og omdannede sit Studie til et Genrebillede ved at tilsætte en Dreng og en Pige, der leger »Saltebrød«. Nogle i Sommeren 1831 malte Studier fra Frederiksborg Slot og Badstuen har Købkes fine, lyse, graaligt røde Toner i Arkitekturen og graaligt grønne Toner i Træerne. Dog kan de næppe være paavirkede fra Købke, hvis Billeder fra Frederiksborg er nogle Aar senere.

Efter et af Studierne fra Frederiksborg malte Marstrand et Billede, paa hvilket et Ryttertog i Renæssancedragter dundrer frem over Es-Broen. 1832 udstillede han et Billede af Svend Estridsen, der med sine Mænd en Vinterdag

med mørk og snefuld Luft begiver sig til en rødmuret Kirke og tilbagevises af Biskop Vilhelm. Da det købtes til Galleriet, maa det vel være betragtet som mærkeligt. Men Svend Estridsen og hans Riddere med de fyldige Lægge, flagrende Kofter og hvide Strudsfjer i Baretterne, minder paafaldende om de naive Teaterfigurer i Marstrands Tegninger, og synes os ikke mere imponerende end Kongen og Knægtene fra et Kortspil. Et Stænk af Komik over en fed Munk, der stirrer frem fra Kirkedøren med opspilede Øjne, salter ikke tilstrækkelig dette ferske og flove Maleri.

Flugten til Ægypten. Konkursarbejde 1833.

Trods Galleriets Køb af Billedet var det heller ikke som Historiemaler, at den unge Marstrand høstede Ry og Folkegunst. Hans Lærer præsterede som saadan kun hæderligt Pligtarbejde, der ikke har bevaret samme Tiltrækningskraft som Resten af hans Virksomhed. Og næsten alle Eckersbergs Elever var som deres Mester store i det smaa og smaa i det store. De mødte de klassiske Opgaver ved alle Bomme paa Ærens Vej, men begejstredes ikke af dem og leverede tarvelige Eksamensstile ved Konkurserne. Saa lidt som Constantin Hansen var Marstrand tilstrækkelig stiv i den akademiske Latin til at kunne faa sine Stile antagne. Dog var der i den Fremstilling af »Hvile paa Flugten til Ægypten«, med hvilken han i 1833 konkurrerede til Akademiets lille Guldmedalje, mere af Værdi end i Billedet af Biskop Vilhelm og Kong Svend. Jomfru Maries stærkt og stygt røde Kjole, over hvis nederste Del en blaa Kappe er lagt, giver ikke Billedet nogen god Farvevirkning. Men Motivopfattelsen er frisk og elskværdig. Børnene i den Hytte, der har Jomfru Marie til Gæst, henrykkes over hendes gullokkede Dreng; en stor Pige knæler for ham, taler til ham, skaffer sig ham til Ven, benovet og beskeden staar hendes mindste Broder bag hende, holder fat i hendes Kjole og betragter interesseret det nøgne lille Barn. Maleren har dristig forsøgt at skaffe

Liv og Sandhed i Behandlingen af et Emne, der var tilfaldet Konventionen. Det gik ham ogsaa ilde. Prisen tilkendtes Eddelien for en tom og talentløs, ganske konventionel Fremstilling af den hellige Familje, som keder sig under et Palmetræ. Marstrand blev afspist med en Opmuntringspræmie.

To Aar senere konkurrerede Marstrand igen til Akademiets lille Guldmedalje. Med sin Ven Gurlitt havde han i Sommeren 1835 foretaget en Udflugt til Norge, hvis væsentligste Udbytte er det nette, men ikke fremragende Billede: »Rejsendes Ankomst til en Bonde i Thelemarken«. Eckersberg har i sin Dagbog noteret: »30 Juni 1835. Faaet Brev fra Marstrand som var bleven opholdt i Norge og først kan komme paa Torsdag d. 2 Juli. — 2 Juli. Været paa Toldboden Kl. $10^1/_2$ for at imodtage Marstrand, som imodtog sin Loge Kl. 5 Efterm. for at udarbejde sin Skitse. — 4 Juli. I Middags blev M. færdig med sin Skitse. Forsamling for at bedømme M.s Skitse, som eenstemmigen blev antagen.« Men Prisen blev vundet af Adam Müller, Marstrand fik ikke nogen Opmuntring; Akademiet ansaa hans Billede for saa mislykket, at »det kunde ikke komme i Betragtning.«

Opgaven var Odysseus og Nausika. Saa vi nu disse Konkurrencearbejder, som omtrent i samme Grad har taget Eckersbergs Davidske Stil til Mønster, hænge Side om Side, vilde Akademiets Afgørelse i 1835 synes mindre uretfærdig end i 1833. Adam Müllers sirligt gennemførte Billede har altid været regnet mellem de bedste akademiske Konkursarbejder, dets Linjer og lyse Farver virker behageligt, dets Hovedpersoner har smukke Attituder. Men hvad Indholdet angaar, er denne Fremstilling af Odysseus, der, siddende paa en Marmortrappe med sin ene Fod i Vandet, dovent rækker Haanden mod en Kappe, som en forlegen Terne *dybt rødmende* bringer den nøgne Mand, rigtignok en haarrejsende aandløs Fortolkning af et af de dejligste Steder i Odysseen. Mindre bestikkende elegant i Komposition, Farve og Behandling, er Marstrands Billede dog i alle Maader rigere paa Kærne. Med Velbehag betragter Odysseus her Kongedatteren i den gule Tunika, statueskøn som Artemis. Og hun fængsles af den Fremmedes mandige Skikkelse; han er ikke som Fæakerne. Billedet begynder den Række Arbejder, i hvilken Marstrand har søgt at skildre vaagnende Tilbøjelighed mellem Kvinde og Mand.

Han havde selv den Tro, at han ikke var skabt til at frembringe lutter Bagateller. Men den deltes ikke af Akademiet, ikke engang af alle hans Venner. Til disse hørte Høyen. Han noterede ved denne Tid — siger Weilbachs Leksikon — til sin egen Efterretning om Marstrand: »Genre decideret!« —

»Genre decideret.« Det var den almindelige Opfattelse af Marstrands Evner. Om end hans Konkursarbejder indeholdt svage Spirer til en Genfødelse af Historiemaleriet i Aand og i Sandhed, var de med deres kedelige akademiske Snit heller ikke egnede for at vække oprigtig Begejstring. Marstrands Genrebilleder var det. De bragte hvad Samtiden — maaske ogsaa Eftertiden — aller-

helst vilde se: Ypperligt fortalte, straalende vittige, uimodstaaeligt komiske Billeder fra Hverdagslivet i København.

Genren var ikke ny; Eckersberg havde indviet den. Hos sine Elever opdyrkede han den Interesse for det nære, de hollandske Malere havde haft. Og enten det skyldtes Eckersbergs eller Hollændernes Eksempel, eller Heibergs Vaudeviller, eller det unge Blod, eller »Tiden«, saa syntes den komiske Opfattelse af Københavnerlivet at være dem den rimelige og rette. To af de mest opsigtsvækkende Billeder paa Udstillingen 1828 var Küchlers af den forlegne Frugtsælgerske i Maleratelieret og Bluncks af Hestgardistens Afsked fra Kæresten, medens Hesten gnasker i hendes Torvekurv. Mellem alle Datidens humoristiske Billeder af Københavnerlivet er dog vel Küchlers 1830 udstillede »Scene efter Borgernes Revue paa Nørrefælled« det eneste, som hvad Vid og Lune angaar, omtrent naar paa Højde med Marstrands.

Skitsen til Marstrands 1830 malte »Kilderejse« — Skovgæster, der i løftet Stemning ager langs Strandvejen i en Holstenskvogn — er et lille Mesterværk, men Billedet taaler ikke at sammenlignes med Skitsen. Allerede her viser Marstrands Malerkunst de to Sider, den vedblev at vise. Skitsen er malt af en dristig Impressionist, hvis lethændede Mesterhaand stræber at indfange det fyrigste Liv. Billedet er kun en forspinklet og fortørret Gentagelse, hvor intet er vundet til Erstatning for hvad der er tabt. Den ængstelige, tunge, ubehændige Kopist har misforstaaet sig selv og anstrengt sig for at male Eckersbergsk, for at imødekomme Publikumskravet til den pilne og nette Behandling, et Krav, hvis Berettigelse Marstrand neppe nogensinde drog tilstrækkeligt i Tvivl*.

De Billeder, Marstrand udstillede 1831, gjorde saa stor Lykke, at Kunstforeningen dristede sig til at købe dem alle tre. Det ene var Billedet med Børnene, der leger Saltebrød. Det andet var den gennem Marstrands tørre Radering velkendte Scene ved Vesterports Konsumtionshus, hvor en Hund har vejret den Skinke, der gemmes under en rødmende Piges brune Kaabe, og nu afdækkes af en galant hilsende Toldbetjent. Det tredje og vigtigste var Billedet af Flyttedagen. Ogsaa her er Behandlingen en naiv og snurrig Efterligning af Eckersbergs; Tilslutningen til Lærerens fatale Interesse for Formerne indenfor de i Vinden flagrende Kvindekjoler har mod Elevens Hensigt faaet et Anstrøg af Parodi. Men Fortællingen er rig og morsom. — I en af Byens Sidegader ligger en forfalden Bindingsværksbygning; Bjælkehovederne er udskaarne i barokke Masker, de røde Vindusskodder gennemhullede med Hjerter. Udenfor Huset gynges paa Snore til et halvvissent Træ et Lagen og en Dyne af Oktoberdagens Blæst. Livets og Dødens Symboler, Skiltene for en Jordemoder og for en Ligkistesnedker, er over Husets Dør, i hvilken Værten, en smudsig, samvittighedsløs

* Skitsens Overlegenhed leder maaske let til at tro, at den kan være malt senere end Billedet. Det er dog af mange Grunde usandsynligt. En anden Skitse af samme Motiv har Marstrand søgt at give endnu vildere Fart og endnu drøjere Komik ved at lade Hestene løbe løbsk.

Gnier, Kollektør ved Tallotteriet, viser sig for at udslynge kraftige Forbandelser mod en udjaget og bortdragende fattig Familje. En gammel, halvblind Kone støtter sig mod Datteren, en stakkels Enke, som i sin Kurv bærer Størsteparten af sit Eje: Syæske, Strikketøj, Salmebog. Ukendt med Verdens Sorger og kun optaget af sit Legetøj holder hendes mindste Dreng ved Kurvens Hank; foran

En Flyttedagsscene. Tegning efter det 1831 malte Billede.

gaar hans ældre Broder med sine Skolebøger og Moderens Rok; spørgende vender han Hovedet, uvis, hvorhen han skal gaa. Fra den anden Side kommer den ny Lejer, en velnæret Madamme med sin Moppe under Armen, to røde Roser skinner fra hendes lysblaa Kysehat. Hun vender sig mod de Matroser, som paa en Bærebør bringer hendes Sager, bl. a. en Luth, en Kaffemølle og en Napoleonsfigur i en Syltekrukke. Bag dem holder et stort Flyttelæs ved et andet Hus. Spurve pikker Straa fra en Fejedynge.

Billedets Satire og Overmaal af fortællende Enkeltheder minder om Ho-

garth. Men dets Moral er rigtignok den umoralske, som ogsaa Mark Twain har pointeret, at det i Livet ofte gaar Lasten vel og Dyden ilde.

Satire af samme Art viser Billedet af »Husvennen«. Klædt efter sidste Mode triner han ind for ved en løgnagtig Forklaring at fjerne Ægtemanden fra Huset. Manden er styrtet fra Thebordet og Avisen, har kastet Slaabrokken over Læne-

»Husvennen.«

stolen og Piben paa Gulvet; i Iveren for at komme hurtigt afsted, stikker han venstre Haand i Lommen paa sin Kjole, der holdes af den forræderiske Kone, som bag hans Ryg med Øjne og Mund tilsmiler sin fiffige Ven. En bondeklædt Pige bringer et Par Støvler og lytter maabende til Elskerens Forklaring. Enkeltheder i Billedet er kejtet og naivt behandlede, saaledes den Kat, der fra Forstuen smøger sig ind ad den aabentstaaende Dør; Hjørneskabet med den bronzerede Amor ligner mere de Møbler, Eckersberg malte, end virkelig Mahogni. Men Helhedsvirkningen er smuk; der er over alle Billedets rige Farver, —

Stuens brungule Vægge, Ægtemandens rosarøde Vest og lysblaa Benklæder, Konens gule Trøje, den grønne Skærm foran Himmelsengen, — en egen pastelagtig Mildhed og Finhed.

Gadescene i Hundedagene. 1833.

Lige saa glimrende fortalt — og ogsaa i ren malerisk Henseende virkningsfuldt — er Marstrands 1833 udstillede »Hundedagsscene«, som kom til at pryde Væggen i den Sal, hvor Waagepetersens musikalske Aftenselskab blev holdt. Hundeopdrætteren — en dengang velkendt Københavnerfigur, hvis snurrige Person Marstrand ogsaa har gengivet i en lille Portrætskitse, — er i smukt Sol-

skinsvejr spadseret ud med sine velplejede og velopdragne Hunde i Baand, men har uheldigvis (i Springgade?) mødt Hunderakkeren, som skal indfange alle Hunde uden Tegn, og hæver sit Net for at kapre en saadan, der har sluttet sig til Opdrætterens Flok. Opdrætteren tror hele Flokken i Fare og løfter sit Spanskrør til Forsvar. Men Hatten falder ham af Hovedet og han kan ikke røre sig, Kompagniet er kommen i Uorden og indvikler ham i Baandene; den Spids, han klemmer i sin Arm, snærrer arrigt ad ham. Der samler sig et Opløb med hujende Gadedrenge, en Madam redder sin Moppe, den grinende Karl paa Rakkerens Vogn glemmer at passe paa sine Fanger. Ogsaa hos Hundene kan det gaa de dydige galt.*

Beskænkede, der forlader Kælderen. Tegning efter det 1835 udstillede Billede.

Den Brouwerske Stil og Humor i en let malt Skitse til »Beskænkede, der forlader Kælderen« er desværre ikke helt bevaret i det 1835 udstillede Billede, til hvilket Bindesbøll skal have staaet Model for den ene Matros. Et af Marstrands bedste og mest moralske Smaabilleder fra denne Tid fremstiller den uartige Dreng, som har ødelagt sine Søstres Dukke og nu selv maa hente Spanskrøret til den strenge Fader. Andre — mere forfløjne — Indfald viser nogle Skitser, som er gengivne i »Portefeuillen«s Litografier. Den ene fremstiller »En Dame i Vinden«; Porten er smækket i af Blæsten og har fanget hendes Kjole, forgæves rækker hun efter Klokkestrengen, medens en sulten Hund snuser til hendes Ben. En anden viser to Venner i Samtale udenfor en Restauration. Den lille Tykkert — siger den forklarende Tekst — fortæller

* Høyen har været meget interesseret af dette Billede. De Noter, i hvilke han har nedskrevet en vidtløftig Redegørelse for dets Enkeltheder, findes i de Weilbachske Samlinger paa det kgl. Bibliotek.

sin lange, magre Ven, hvor herligt han har spist; den magre, hvis Tænder løber i Vand vilde gerne følge Eksemplet, om han turde for sin Kone, der venter ham til et mindre lukullisk Maaltid. Overfor mange af Marstrands senere Tegninger savner man en saadan Forklaring af Fremstillingens Point. Marstrands Tegninger fra hin Tid har ikke synderlig Betydning. Hvor morsomt han end i dem f. Eks. har opfattet Anatomiforelæsningen ved Akademiet eller Fiskerkonerne ved Gammelstrand, er Behandlingen gennemgaaende paafaldende ubehændig.

»Auktionsscenen« er Marstrands sidste, største, figurrigeste og betydeligste Genrefremstilling af Tredivernes København, et lystigt Karneval med en overvældende Rigdom af barokt komiske Figurer. Auktionen holdes i et smukt, gammeldags Rum med mørkegrønne Tapeter. Fløjdørene staar aabne mod en Forstue, hvor Solen skinner ind. En rød Uniformsfrakke raabes op og vækker Sensation. Madammerne river i den fra alle Kanter, men en trind Madam med røde Roser paa Straahatten har faaet det bedste Tag, og undersøger den gennem sine Briller med et roligt Smil, uden at ænse Rivalernes Arrigskab og Auktionarius' Formaninger. Fra en Stol bag hende byder en ung Fyr, pyntet med en Sjako, med største Ivrighed for at bjerge Uniformsfrakken til sin Samling af Militærrekvisiter. Under Kampen om Skatten nedglider en Bænk, der støttes af en skrøbelig Tønde, hvorved nogle Sjakkerjøder trues med Fald. Men hverken dette eller Børnenes Leg paa Gulvet forstyrrer to Kunstelskeres Fordybelse i et nylig solgt Maleri. Ved Døren undersøger en Kone i Fred et Par Bukser og en galant Herre holder et Spejl for en ung Pige.

En Dreng, der har ødelagt sin Søsters Dukke. 1836.

Uagtet den skinnende røde Uniformsfrakke er et udmærket Centrum, er Billedets Virkning bleven urolig og broget; — Skitsen har smukkere Lys og finere Tone. — Den trinde Madams Hoved er fortrinligt, men altfor mange af Figurerne skærer kun Grimacer. Det var dog maaske paa Tide, at Maleren kom bort fra denne lumre Luft, fra disse hæslige Karikaturer, fra denne grovkornede Komik.

Marstrands Kammerater betegnede en af hans legemlige Ejendommeligheder ved Øgenavnet *Skævsnude* og en af hans sjælelige Ejendommeligheder ved Øgenavnet *Bersærken*. Han var den kaadeste af dem alle, altid parat til at stable Pelion paa Ossa. Han syntes i højere Grad end nogen af Kammeraterne at have det ægte »Københavnerhumør«; maaske havde dog det norske Fædreneblod givet ham en væsentlig Del af hans Friskhed og Vildsind. At Marstrands ydre Person var højst indtagende, ser vi af et Par smaa Selvportræter og af

En Auktionsscene. 1835.

det ypperlige Brystbillede, Købke malte til Marstrands Moder, kort før Marstrands Rejse til Syden. Hannover har i sin Bog om Købke (S. 56) mistydet det lille, elskværdige Tilegnelsesvers, Marstrand skrev paa dets Blindramme. Versets rette Tekst er denne:

»I Piben min Mund er saa vant til at bide
Men da jeg nu veed, Mo'er ei den kan lide,
Jeg syntes, at Rosen var ene tilpas
At indtage Pibens høist værdige Plads.« —*

* Hannover har som anden Linje: »men da min elskte Mo den ei kan lide.« (Verset, der var skrevet med Blyant, er senere bleven optrukket med Blæk, hvorved anden Linje har faaet Formen: »Men da jeg *vidste*, Mo'er ei den *kunde* lide.« Den oprindelige Form er mig meddelt af Cand. polyt. Wilh. Marstrand.)

Marstrand havde følt det som en dyb Forurettigelse, da Middelmaadighedernes Majoritet i Akademiet ogsaa forkastede hans andet Konkursarbejde. »Du veed maaske alt«, skriver han d. 4 Okt. 1835 til Constantin Hansen i et Brev, der giver et ypperligt Karakterbillede af *Bersærken*, »at det højvise Academi

Chr. Købke: Wilh. Marstrand. 1836.

ikke har erkjendt mig værdig til at hvile i Skyggen af deres Kundskabstræ eller drikke af den Hippocrenes Kilde, som rigtignok kun sparsomt drypper ud af Parnasset paa Kongens Nytorv, men vi have her en Talemaade i den senere Tid, som siger *Det er det samme.* Og i ovennævnte Henseende er det virkeligt ogsaa det samme om man drikker deraf eller ej, af det muddrede forgiftige Vand. — — Medaillen blev imod alles Forventning ikke mig men Müller tildeelt, ærgre mig eller Dig over Academiets Dumhed vil jeg ikke, nok, jeg forsikkrer Dig det, Dig kan jeg sige det uden at misforstaaes, at det glædede mig

ikke at faae den, en Beroligelse er kommen i min Sjæl, som jeg før ikke kjendte, en Stræben efter at udvikle mig selvstændigt, og en Klarhed i Maaden, det skal skee paa, opfylder mig; dertil Glæden over at være fri for en Indflydelse, som det var mig umuligt at vide gavnlig for mig eller ei, men som jeg nu, ved at have prøvet mig selv i saa Henseende, er kommen til Vished om var skadelig. Jeg bliver aldrig Historiemaler paa den Maneer, som deres Tilfredshed med Müller viser at de hylder. Er der noget originalt i mig, saa skal det sandelig faa Lov til at skabe sig saa galt det vil, naar Sjælen er kommen til en vis Modenhed skal den ikke bindes. Det er ved mig selv jeg skal blive til noget, andre kan ikke gøre mig til det, og jeg skal vise dem at jeg ikke er bange for at staa paa mine egne Fødder. Om ogsaa den vingede Pegasus ikke vil tillade mig at sidde høit i Sadlen, saa skal jeg dog nok faae fat i Halen af den og holde saa fast at jeg ikke skal dratte til Jorden naar den skjær i sin høje Flugt.«

Det var hans Agt i det kommende Foraar (1836) at følges med Gurlitt til München; et Par Bestillinger, som han havde, kunde vel klare Rejseudgifterne. Under Samlivet med dygtige Kunstnere haabede han at udvikles, saa han senere kunde faa et Stipendium til Italien. »Folk i Almindelighed har en Kunstner ikke nogen Nytte af at omgaaes, man har forskjellige Interesser og man sløves i den indolente Berøring man kommer med dem, Kunstnerne her er saa faa og man lever ikke engang ret sammen; man kjender hinanden for godt, man kjeder sig over hverandre, over de almindelige Bekymringer, som den Mangel paa Liv i Kunsten omkring En fremkalder, kort, Begejstringen, uden hvilket Intet godt kan komme, har ingen Næring, den døer hen, naar man ikke søger at oplive den ved frisk Luft, nye Jord og Vand, reent og klart af den dejlige Kilde, som Gud lader flyde ved Beskuelsen af hans Herlighed, Naturen og Kunsten i Syden. Den er her altfor bunden af Pedanterie, Sult og slette Vaner, den gjør sig ikke gjældende, den faaer følgelig Intet at spise, den bliver mager og faaer Tæring. Væk er den som en Røg! Nei den maa løses, den maa idetmindste faae Lov at hugge Brænde og fortjene sig noget saa den kan blive godt istand og springe lystig omkring og maa saa gjerne have Lov til at vælte alle de Gryder og Jydepotter, hvoraf Folk i Almindelighed næres; saa bliver den tilsidst selv Kok og laver rigtig Mad til Folk; kan den først faae saadan en Restauration, saa bliver den feed og revner tilsidst af bare Fedt, men *det er det samme.* Det er aandeligt Fedt, det lugter ikke ilde bagefter. Gud, seken Sludder! Du kjedes ikke over mit lange Vrøvl over mig selv! Kjære Constantin! Hvor jeg glæder mig til at træffe Dig i Italien eller et andet godt Sted paa Jorden. Afsted! Enhver Tanke nærer min Længsel efter at kunne sparke ud til alle Sider og tumle mig saa splittergalt som jeg vil.«

»Du skulde høre«, skriver Marstrand senere i samme Brev, »hvor gamle Fatter Eckersberg er lynende gal over de Bæster, som han kalder dem i Acade-

miet, han har stridt for mig, det gjør mig meest ondt for ham, de ere ham alle paa Nakken. — — Har Du kjendt Mage, saadanne Folk skulde man underkaste sig, være afhængig af deres indbyrdes Krakilerier og Luner. Væk fra det Skidt!«

Det slemme Akademi gav dog Dec. 1835 Marstrand et meget rosende Vidnesbyrd, da han androg om en Anbefaling for at søge et Rejsestipendium hos Fonden *ad usus publicos*. Det havde »fundet sig overrasket ved hans Talents Ejendommelighed«, anerkendte, »at han vilde concurrere som Historiemaler«, og fandt ham »moden og heldig forberedt til en Udenlandsrejse.« Af Fonden tilstodes ham 300 Specier aarlig i to Aar.

I Juni 1836 meddeler han Maleren Flintoe, (i et i 3die Aargang af Tidsskriftet *Kunst* aftrykt Brev), at han vil haste gennem Tyskland til Rom. »I Viinhøsten i October Maaned haaber jeg at være der for ret at svælge i den Yppighed, som Naturen da frembyder. Er det en god Høst, saa er Folkene fulde af jublende Lystighed, det er det jeg saa gerne vil see.«

Den 8de August forlod han Danmark. Han vidste forud, hvilke Opgaver der ventede ham i Italien.

V

For en ung dansk Maler var Rejsen gennem Tyskland dengang næsten en lige saa farefuld Reise, som fordum Odysseus' Hjemfærd. Undgik han Skylla, truedes han af Karybdis. Slap han vel fra Berlin, stod han i Fare for at blive hængende i München.

Berlin forekom Marstrand at være en pompøs og kedelig By. »Pyntede Herrer og Damer seer man her spadsere om Middagen, de see ud som Billederne i Modejournalerne, ikke et Haar bedre. Klæderne gjøre dem til Mennesker, Heste er her ogsaa smukke.« Størstedelen af den moderne Kunst syntes ham at være »reent Fabriksarbeide«, han besøgte »nogle unge Kunstnere, som pralede fælt og kunde dog ikke noget.«* Dresden og Nürnberg behagede ham bedre, men München mest.

* Marstrands Breve fra denne Rejse er allerede benyttede i den af Etatsraad *Raffenberg*, Marstrands Ungdomsven og varme Beundrer, 1880 udgivne Brevsamling. Til de af Jul. Lange i *Ude og Hjemme* 20 Febr. 1881 med Rette fremførte Anker mod denne Bog maa endnu føjes en særdeles væsentlig. Ledet af de bedste Hensigter har Udgiveren i stort Omfang omskrevet Brevene, glattet deres Stil, ændret deres Tone, forvansket deres Stemning. De kraftigste Udtryk er strogne eller udblodte, ofte er ikke en Sætning Marstrands egen. I det hos Raffenberg S. 14 anførte Brudstykke af Brevet fra Berlin er saaledes Marstrands Udtalelser om den moderne Kunst i Berlin betydeligt mildnede. »Altsammen skidt« er blevet til »altsammen kun lidet værd«, »rent Fabriksarbeide« til »næsten reent Fabriksarbeide«, »de sælge ogsaa deres Sjæl« er omsat til Spørgeformen »sælge de ikke deres Sjæl?« I andre af Brevene er lange, livfulde og farverige Be-

»München er en meget livlig Bye«, skriver han derfra d. 17 Sept. til sin Moder, »især i Kunsten er der Liv, hvad her bliver bygget og malet, det er ganske forskrækkeligt. Det er Centralpunktet for hele Tysklands Kunst næsten, det er i den Henseende en Fabrikstad ligesom Nürnberg, thi det meste sendes bort, og kun fordi her leve saa mange Kunstnere komme de fleste her og blive her for at tjene Penge, men et Navn maa man have og det er det jeg

Gadeparti. 1837.

først vil forskaffe mig og da maaske ogsaa leve her en Tid. Her er især dygtige Historiemalere, i hvis Spidse en ung Mand, Kaulbach, staar, en udmærket Karl, ved hvis Omgang jeg glæder mig overordentligt.« Kaulbach var da i Færd med for Grev Raczinski paa et uhyre Lærred brunt i brunt at opmale sin Komposition af Hunnerslaget, i Marstrands Øjne »en ganske udmærket Komposition, ypperligt tegnet, ikke til at beskrive.« Kaulbach forekom ham

skrivelser af M. — f. Eks. Skildringen af Nürnberg med de »ærlige og borgerdydsirede« Indbyggere — erstattede med et tort Punktum af R., uagtet intet lader ane, at denne ikke citerer ordret. Undertiden er selve Meningen misforstaaet. At M. kalder sin Moder »De«, ikke »Du», er overset eller rettet. Værdien af R.s Bog som historisk Kildeskrift er altsaa mindre end den burde være; M.s Brevstil skal i alt Fald ikke dommes efter den. Fristelsen til i nærværende Bog at anføre større Brudstykker af Rejsebrevene i den oprindelige Form er med Møje modstaaet, fordi Stoffet er alt for stort til at berettige en Dvælen ved noget forholdsvis uvæsentligt.

at være »en Maler, der har vadsket sig,« »et af de største nulevende Genier«, en Kunstner, der paa rette Maade forstod at udvælge Naturens »skiønneste Stof«. Kom Marstrand atter til München, agtede han at »profitere meget af ham.« Et Øjeblik tænkte Marstrand endog paa helt at forandre sin Rejseplan af Frygt for Kolera-Karantæne i Italien. »Da alle disse Quarantaine Omstændigheder kom iveien, var jeg ganske usikker om ikke jeg skulde blive her i Vinter, men det er jeg frafalden endskjøndt jeg nok kunde lære en heel Deel her, men naar man engang har et Bestemmelsessted, saa længes man dog efter det og i det hele taget længes jeg efter lidt Ro, for at begynde at arbejde.« *

Saa slap han da denne Gang vel fra München. Sammen med en (ubekendt) tysk Maler Dürch rejste Marstrand i Oktober gennem Svejts; det blev en kostbar, men ogsaa nydelsesrig Rejse. »Vi have været Lykkens Kjæledægger, thi det var jo meget risicabelt at reise saa sildigt i Schweitz, deels er det sjeldent at man kan komme over Bjergene for Snee og deels pleier det at være taaget, og da er en Bjergegn ikke 2 Sk. værd, og saa havde alle de 1000 2 Sk. været kastede i Rendestenen.« Over Turin og Genua kom de til Livorno, hvor Marstrand som Karantæne-Arrestant i Lazaretet »tabte 18 Dage af Livet.« Omsider naaede han, efter at Nedrejsen havde varet over $3^1/_2$ Maaned, gennem Pisa og Siena til Rom. —

Samme Aften, Marstrand kom hertil, »vare alle fremmede Kunstnere samlede for at træffe Aftale om fornødne Foranstaltninger til gensidig Hjælp og Pleje, ifald Sygdommen skulde naae Rom« (*Danmarks ill. Almanak 1857*). Forventningerne om Koleraens Komme hindrede dog ikke de danske Kunstnere fra at fejre en lystig Juleaften, »med Risengrød og Gaasesteg, Grøden bar Thorvaldsen ind og Gjæssene havde han selv foræret dertil. Saa blev der sjunget en Vise, som Constantin og jeg havde lavet, og gjort Mudder til langt ud paa Natten.« Og Marstrand var ellevild begejstret over at være kommen til »Verdens Hovedstad«, der langt overtraf hans Forventninger, »ja den der ikke har seet Rom, har kun en ringe Idee om Verdens Herlighed.« Der var dyrere at leve end han havde ventet; »jeg vil ikke gjøre mig slige Bekymringer, men ret nyde den Lykke, som har ført mig til dette deilige Land og til et Sted, som eier en Næring for Kunstneren som intet andet kan frembyde«.

Men »Rom er for gevaltig til at fattes i en Fart.« Da han, efter at have været der i 6 Uger, ved Midten af Januar 1837 skriver Breve til sin Moder og til Eckersberg, har han endnu »ikke begyndt paa noget Malerie, da det er umuligt at ordne sine Tanker inden man har seet sig rigtig mæt paa alt dette ganske fremmede«. I »denne herlige Stad, dette Skatkammer for Kunstnerne«,

* Raffenberg lader S. 16 Marstrand skrive: »skiondt jeg har været noget usikker, om jeg ikke skulde blive her i Vinter, thi jeg længes efter lidt Ro, for at kunne begynde at arbeide.« Smukt Eksempel paa R.s meningsforstyrrende Omdigtninger! Tanken om at finde Hvile frister jo ikke M. til at blive i München, men lokker ham netop til Rom.

viser Mennesket og dets Færd et ganske andet Udseende »end seet fra det eensidige Standpunct, hvorfra man sædvanlig i Hjemmet troer at kunne bedømme det.« »Jeg har alt seet Meget, næsten formeget, thi man overfyldes af Ideer og det Ene fortrænger det Andet, uden at Sjælen faaer Tid til at bearbeide dem. Phantasien bliver derved uvirksom og hvad min angaar har den nu først rømmet de af de gamle Beboere opfyldte Værelser og de Nye, der flytte ind, rumstere saa frygtelig inden de finde deres Plads, at jeg naturligvis er ganske

Gadeparti. 1837.

uskikket til at faae et ordentligt Syn paa Tingene og komme lidt til rigtig Besindelse om, hvad jeg egentlig først skal tage fat paa.« »Selv Thorvaldsen gik her i 4—5 Aar, inden han kunde gjøre Noget, men da vi andre Smaafolk ikke kan ville svæve saa høit over Skyerne, er det vel ikke fornødent at betænke sig saa længe.«

I den Ventetid, da Marstrand udluftede Fantasien for Erindringer om de københavnske Figurer, som han havde opfattet fra Spottens og Satirens ensidige Standpunkt, tegnede han sirlige og nydelige Studier af Bygninger og Gadepartier, Studier, der undertiden kan minde lidt om Eckersbergs romerske Prospekter. Da Foraaret kom, rejste han op i Albanerbjergene. I Marino, Nemi, Ca-

stel Gandolfo og andre af Smaabyerne tegnede eller malede han en Række udmærkede Studier af Gader, Torve, Arkitektur og Landskaber, af Byerne selv, som de knejsede paa Højderne med deres smukke Konturer op mod den lyse Luft eller mod fjernere Bjerge. Han havde aldrig før været saa optaget af den landskabelige Skønhed. Men det var dog Menneskene, der interesserede ham mest. Nogle af hans bedste italienske Figurstudier synes allerede at stamme fra Sommeren 1837.

I August, da Marstrand vendte tilbage til Rom, havde Koleraen hærget Byen i 6 Uger. »Al fordums Lystighed er forsvunden og al den Glands og Pragt, som de rige Fremmede spredte om sig er borte, da de alle ere rejste herfra. — I Begyndelsen da Koleraen udbrød her, troede Folket, foranlediget af det nedrige Pak, Præsterne, at de Fremmede havde forgiftet Vandet og der foregik adskillige Excesser; en Englænder som gav et Barn i Trastevere, den Deel af Byen, hvor det rigtige Pak boer, en Kringle, blev af Folket paa det ynkeligste myrdet, da de troede han gav Barnet Gift; og dette raa, fanatiske og grusomme Folk er kun saaledes demoraliseret ved det skændige Præsteskab, man kan ikke tænke sig noget sørgeligere end den skammelige Magt, som Gejstligheden har her og som den misbruger paa det meest oprørende. Folket er skrækkelig i Uro nu, en stor Deel have aldeles intet at fortjene og man taler bestandig om Oprør og Stormen af de Riges Paladser. Slaverne, som begrave de døde, have forleden afbevæbnet en Snes Soldater og ere rømte ud af Byen. Paven er gyselig angest og har sendt Bud efter østerrigske Regimenter, som ventes hver Dag for at tæmme Folket, hvis det skulde blive til noget. Forresten troer jeg ikke at det bliver til Noget, thi Italienerne ere Cujoner og ere formeget undertrykte af deres saavel legemlige som aandelige Bødler, Præsterne. Det har beroliget dem meget med Hensyn til Koleraen, at et Par gamle svagelige Prindsesser og en Cardinal ere døde, at de see at det dog ikke alene gaaer ud over dem. Men de ere gale, de Mennesker, mens Koleraen var i stærk Tiltagende have de illumineret Byen paa det prægtigste 3 Aftener i Træk for at bevæge Madonna til at hjælpe dem, og i disse Aftener have de trængt sig i Hede og Røg imellem hinanden paa Gaderne for at see den Mængde Processioner med undergjørende Madonnaer, som i den Anledning bleve hentede fra deres Gjemmer, at Sygdommen vist derved har faaet betydelig Tilvæxt. Et Par Madonnaer have vendt Øinene og En har helbredet En, der gik paa Krykker, saa at han strax smed dem fra sig og gik, og Folket var som rasende af Henrykkelse; tænk i vore Dage tør Præsterne endnu gjøre saadan Nar af Folk. Man talede om at alle Reliquierne skulde bæres i Procession igjennem Byen; alt det gaaer vi naturligviis ikke efter, deels for at undgaae Folketrængsel, men egentlig meest for ikke i deres fanatiske Iver som Kjættere at blive maltracterede hvad der vel i denne Tid kunde falde dem ind. Nei i denne Tid har Rom forandret Ansigt.«

Marstrand havde altsaa haft den rigeste Lejlighed til at se Italien paa Vrangen. Det fremgaar dog ikke synderlig klart af hans Billeder og Tegninger. Der er en Kompositionstegning, som Marstrand selv maa have fundet mærkelig, siden han i et af sine sidste Leveaar har ændret den spage Blyantsbehandling med brede Mesterstrøg, der minder om Rembrandts Rettelser, og tilføjet Betegnelsen: Rom 1838. Den fremstiller en fra sit Dagværk hjemvendt Kam-

Hjemkomsten til de moderløse. Rom 1838.

pagnol, der forfærdet — maaske lidt teatralsk forfærdet — stanser i Døren til sin Stue, hvor han ser sin Hustru ligge Lig, og deres pjaltede Unger overladte til sig selv. Men ellers har Marstrand i alt Fald i sin Ungdoms Fremstillinger af italiensk Folkeliv næsten udelukkende hæftet Blikket paa det hyggelige og muntre, betragtet Lyssiden som Retsiden.

Han brød ikke med den Opfattelse, som han allerede hjemme havde lært at kende fra Pinellis Raderinger, Ernst Meyers og andre danske Maleres italienske Billeder, og hvis internationale Udbredelse kan ses paa Thorvaldsens Museum. Vorherre selv havde til alle Malerøjnes Glæde ladet Italiens Folkeliv være en broget Karnevalfest med Fremvisning af de mærkeligste Skikke, de

Den indslumrede Serenadesanger.

dejligste Dragter, de morsomste Typer, de skønneste Skikkelser. Fremstillingen af Livets Alvor opfattedes ikke da som Malernes Sag, Fordybelsen i Menneskekarakteren ikke som deres Pligt. De udkrystede i deres Kunst kun det milde og det søde, og lod det stærke og det bitre blive liggende som et Affald paa Bægerets Bund. En senere Tid er maaske bleven lidt vammel ved det søde og har faaet en anden Smag. Lad os derfor ikke forledes til at tro, at det Italien, som de har skildret os, alene har eksisteret i Billeder, Operaer og Balletter. Det findes ikke mere, saa lidt som Paradisets Have. Men det har været til. De gamle Maleres Skildring af Italiens Folkeliv er ganske vist ikke udtømmende, men heller ikke usand. Det 17de Aarh.s hollandske Genremalere valgte deres Motiver med omtrent samme Ensidighed og deres Billeder regner vel ingen for blottede for Sandhed. Marstrand saa rigtigt, naar han indrømmede Küchler, at Romerinderne var dejlige. Han saa rigtigt, naar han indrømmede Constantin Hansen, at den italienske Almues Mænd og Kvinder havde uforlignelig naturlig Anstand og Værdighed i deres Fremtræden, uforlignelig plastisk Skønhed i deres Bevægelser. Han saa ogsaa rigtigt, naar han maatte indrømme sin ny romerske Ven Ernst Meyer, at hos dette Folk, om hvilket han undertiden kunde bruge saa overraskende vrede Ord, hos disse enfoldige og uvidende barnlige Sjæle, viste det dybest, oprindeligst menneskelige sig med en egen Friskhed, Klarhed, ofte med rørende Elskværdighed, ofte paa meget komisk Vis, og at de i Grunden var store Mestre i den Kunst at leve Livet. »De tænke ikke synderligt paa den Dag imorgen, det giver dem et let Sind, som man maa misunde; alle Nordboere er kolde, alvorlige

Udkast til Billedet »Faderglæde«.

og beregnende og nyde vist ikke Livet saa fuldt som Italieneren. Man fristes undertiden til at hylde denne Lære, men man stamper imod den Braad, som vor uvisse, urolige Stræben ligesom en Spore har stukket os i Brystet.«

Marstrand var en rigere Begavelse end nogen af sine Kammerater. Han er den, der med størst Kraft og størst Sandhed har skildret Italiens Liv og Løjer. Han er vel ogsaa den, der med størst Kraft og størst Sandhed har vist os Italien som Glædens og Skønhedens Verden. —

De danske Kunstnere ved Osteriet »Gensola«.

En Tidlang synes Marstrand at have paatænkt at male et Billede af en Procession i Kolosseum. Men han har sagtens under Studierne her tabt Interessen for Motivet og fundet større Behag i at iagttage slige lystige Scener, som han har fremstillet i en (senere) Tegning fra Kolosseum med Underskriften: Den, som kysser Korset, faaer Aflad i 100 Dage! I Vinteren 1837—38 malte han til Kunstforeningen »En Fængselsscene i Rom«. En Samling Gavtyvefysiognomier er strømmede sammen ved det store Gitter ud til Gaden, optagne af det Slag Kort, et Par af Fangerne faar med to Personer udenfor, en gammel Frugtsælger, som har taget Plads paa en Søjlestump, og en ung landlig Uerfarenhed, der overvejer sit Udspil, og interesseret iagttages af en lille, laset, barbenet Pige, som bærer sin Broder paa Armen og fører sin Gris ved en Snor. Billedet var paa Foraarsudstillingen 1838 efter Høyens Anmeldelse et af dens bedste Trækplastre, og den unge Søofficer, der vandt det i Kunstforeningen, hvor han overværede Lodtrækningen, blev, efter hvad et Brev fra Høyen fortæller, »saa overrasket af sin Lykke, at man tydelig kunde see Overraskelsen og Glæden

Scene i Colosseum.

i hans Ansigt.« Billedet er ogsaa smukt, især er det vidfuldt fortalt, Farven er noget brun og Behandlingen har ikke den Friskhed, som udmærker Studierne til det.

Men Marstrands Figurstudier fra hans første Ophold i Italien er vel ogsaa de smukkeste han har malt. Gennemførelsens Omhu og Nænsomhed viser, at Læretiden hos Eckersberg endnu ligger nær, Behandlingens Lethed og Frej-

En romersk Gynge. Karton. (Fra Marstrands senere Aar.)

dighed siger os, at Glæden over Italiens Herligheder fik det unge Blod til at rulle hurtigere. Mellem det Utal af Studier, Marstrand da malte efter de smukke Italienerinder, findes maaske nok enkelte, hvor Betagetheden af de sorte Øjne neppe har været Karakteristikens Grundighed til Gavn. De fleste er nydelige, et Studie som f. Eks. det for Billedet »Faderglæde« anvendte Studie efter en siddende Albanerinde er lige beundringsværdigt ved Udtrykkets Finhed, Farvens Skønhed og Behandlingens Delikatesse. I andre Studier er Opfattelsen beslægtet med Ernst Meyers Skalkagtighed. Selsomt levende er Smi-

En Fængsels-Scene i Rom. 1837.

let hos den snurrige Gadedreng med Hænderne i Lommen; Fru Roed gav hans Udtryk den vovede Forklaring, at »han saa ind i et Abebur.« Endnu i Italien bevarede Eckersbergs Elever et Fællesskab i malerisk Stil, men Marstrand magter bedre end sine Kammerater det tindrende livfulde, Gengivelsen af de stærke, øjeblikkelige Bevægelser. Til de mærkeligste og mesterligste af hans Studier hører den i »Antoniusfesten« anvendte Gruppe af en løbende Dreng, der fører sin Søster ved Haanden, og de for det store Osteribillede og for »Ok-

En romersk Dreng.

toberfesten« bestemte Studier efter Dansende.

De første spage Forsøg paa at fremstille dansende Italienerinder synes at stamme fra Marstrands Ophold paa Ischia i den varme Sommer 1838. Aftnerne tilbragte han paa Husets Altan sammen med sine Husfæller, Constantin Hansen, der af Heden var bleven »mager som en Sild,« Roed, Henrik Rung og en Nordmand. Medens Rung spillede Guitar, saa de over Havet mod Vesuvs Ildblus, og priste Italiens Herlighed, som her viste sig for dem fra en ny, fra Rom grundforskellig Side, eller samtalede om Skattene i Neapels Museer og Billederne i Pompeji. Marstrand havde ved disse, siger han, »fundet saamegen Interesse, at jeg vil haabe, at det ogsaa skal have haft Indflydelse paa mit Studium i Fremtiden.« Forinden Forberedelser til »En Scene af det neapolitanske Folkeliv«, et Billede, i hvilket det var hans Agt at karakterisere Syditalienernes »dolce-farniente«, synes han paa Ischia at have malt flere fortrinlige Skitser og tegnet en stor Mængde Studier, i hvilke han har lagt stærk Vægt paa at opnaa blod Linjerytmik i Bevægelserne. Mange af disse Tegninger viser halvvoksne Pigeborn i yndefulde Bevægelser, de dansende Bevægelser er ogsaa forsøgte. Et saadant halvvoksent Pigebarn havde nyligt været Model for Thorvaldsen. Han havde af Frygt for Koleraen i Sommeren 1837 villet flygte fra Rom, men var med Vold bleven tvungen til at vende tilbage, og havde da, siger Marstrand, »modelleret en af de skjønneste Figurer, jeg har seet af ham, en ung dansende Pige og det er vist en af de heldigste Frugter, som Koleraen kan rose sig af at have frembragt.« Af Thorvaldsens Person skattede Marstrand mest Udseendet, »som

Studiet til Billedet »Faderglæde«.

en Løve seer han virkelig ud, den gamle Karl!« Af Væsen forekom han Marstrand »grumme afmaalt og koldhøflig, man kan ikke nærme sig ham rigtig, og alle, som ere i nær Berøring beklage sig gyselig over hans Gnieragtighed og Mistro«, desuden viste hans Forfængelighed, at han begyndte at ældes, og ingen kunde stole paa hans Ord, »jeg troer ikke engang, at han selv stoler paa det.« »Han er fordærvet af Smiger. Naar han ikke som Kunstner var saaledes at man endnu i hans Alderdom maa forbauses derover, saa kunde han gaa hjem og lægge sig, naar han vilde.« Men Marstrand beundrede med Rette hans sikre Skønhedssans, hans »ungdommelige Phantasie«, hans forbausende »Rigdom af Ideer.« Dog kan det synes mærkeligt, at hans Beundring særligt gælder den lille Danserinde, som efter Jul. Langes Udsagn (Sergel og Thorvaldsen, S. 206) »hopper saa rundrygget frem med en Mine som et Vaisenhusbarn.« Marstrand har neppe anset den for en Undtagelse, da han som gammel, paa selve Thorvaldsens Hundredaarsfest, tillod sig at sige, at »der var noget søvnigt ved Thorvaldsen.« Men Statuens Motiv var, da den fremkom, Marstrand kært. Han havde nu med egne Øjne set Italienerne danse Saltarelloen, og hans af Pinellis Raderinger vakte Forventninger var ikke blevne skuffede. Ingen af hans Kammerater indlod sig paa at fremstille denne Dans. Og dog forekom den ham at være Prikken over I'et, det mest betegnende Udtryk for en italiensk Folkefests Livsglæde og Skønhed. Derfor blev den det centrale i to af de tre største og

Studiehoved til »Oktoberfesten«.

Studie til »Antoniusfesten« 1838.

betydeligste Billeder, Marstrand malte under sit første Ophold i Italien. — Det tredje, »Antoniusfesten«, staar dog ikke tilbage for de to senere i Henseende til Kompositionens Festlighed og Skildringens Glans. Da Billedet i Febr. 1838 er i Arbejde, skriver Marstrand til Høyen: »Det er en stor Composition med mange Figurer, da denne Riigdom er nødvendig for at udtrykke den Livlighed og Glæde, hvorved en italiensk Fest udmærker sig. Det koster Tid og Anstrængelse, og bedre end det forrige haaber jeg det skal blive. Hvad man her kan lære af disse moderne Malere, er en Anvendelse af Lazuren, som vi hjemme ikke kjende. Det er mærkelige Virkninger den kan frembringe, naar den anvendes med Forstand, hvilket den ikke i Almindelighed gjør, da det let forleder til at gaa uden for den Simpelhed, hvormed Naturen veed at colorere. Jeg vil i dette Maleri studere dens Virkning saa godt som muligt.« Selv ved Vintertid har Italien et blændende Solskin og en Farvepragt, som efter Marstrands Mening i Billeder »kun kan opnaaes ved Lazuren«. — Antonius' Helgendag var den 17de Januar. Paa denne Dag lod Paven, Kardinaler, Fyrster og rettroende Borgere deres Heste, Muldyr og Æsler føre til den lille Kirke San Antonio ved Maria Maggiore for at Dyrene der kunde faa Helgnens Velsignelse. En Litografi i den af Thomas i Paris 1822 udgivne Samling »Un an à Rome« fremstiller Motivet, set omtrent fra det Syns-

Studie til »Oktoberfesten« 1839.

punkt, Marstrand har valgt, men Fremstillingen er rigtignok yderlig tør og fattig ved Siden af Marstrands. »Antoniusfesten«s glimrende rige, holdningsfulde, veloovervejede og velbyggede Komposition er vel ogsaa den mærkeligste Stordaad, Marstrand paa sin Kunstnerbane hidtil havde øvet. Og hvilken straalende Munterhed, hvilket sprudlende Liv! Omgiven af nysgærrige Tilskuere staar Præsten i Kirkedøren, oplæser Velsignelsen og stænker Dyrene med sin Vievandskost, hvad der synes at have haft en særlig oplivende Virkning paa et Æselføl,

St. Antoniusfesten i Rom. 1838.

som slaar bagud, medens det sprænger frem over Pladsen. Derimod viser det genstridige Æsel for Kærren ved Kirkedøren sig højst uskønsomt til Æren, det overdænges med Prygl af Kuskens Tømme, retter Ørerne i Vejret og skryder saa himmelhøjt, at en lille Pige er ved at falde af Vognen af Forfærdelse. Bag Kærren holder Prins Rospigliosi, Gardian i Nemi, paa sin hvide Hest; andre Ansøgere til Velsignelsens Herlighed kommer over Pladsen fra det til Ære for Henrik IVs Omvendelse rejste Søjlemonument og fra S. Maria maggiore i Baggrunden. Intet Under, at Billedet, som Marstrand senere skriver, »behagede meget i Rom, hvor jeg havde udstillet det, men da det var paa en Tid, hvor ingen Fremmede var i Rom, fik jeg ingen Kjøber dertil, hvilket alle havde

meent, skjøndt det egentlig ikke var min Hensigt at sælge det. Thørvaldsen vilde kjøbt det, men han er lige saa daarlig Betaler som han selv lader sig godt betale, jeg føretrak derfør at sende det til Møltke, af hvem jeg var overdraget at male et Billede her fra Italien, saa meget mere som jeg gjerne ønskede at man hjemme skulde see det; imidlertid er det mig døg kært at Thørvaldsen var førnøiet med det, øg jeg løvede at male ham et andet.«

Skitse til »Romerske Borgere, forsamlede til Lystighed i et Osteri«. 1838.

Billedets Førtrin i Kømposition og Fortælling er døg unægteligt større end dets Førtrin i Farve øg Behandling. Af Billedets enkelte Figurer er maaske kun Æslerne og den snøvlende Præst blevne rigtigt spillevende i Udtrykket. Høyens dybe Mistillid til Lazurfarverne har sikkert været velbegrundet. Her synes de at have tabt sig, og givet Billedet en urolig, usamlet Virkning med altfør tætte tungt brune Skygger i Dele af Førgrunden og i Arkitekturens Dybder, og med Lyspartier i farvede Pletter, — Møderens lysrøde Kjole, Kuskens skinnende blaa Bukser, Æselsrytterens røde Vest og hvide Ærmer. — I det i Vinteren 1838—39 før Agent Waagepetersen malte Billede, »Romerske Børgere forsamlede til Lystighed« i et Osteri har Lasurfarverne gjørt Farverne grelle og glasagtige, det har altfør mange stærke øg haarde Kulører: Danserindens mørkviolette Liv og gule Kjole, Tamburinspillerskens lysrøde Skørt øg him-

mellblaa Forklæde, o. s. fr.; allermest er vel ogsaa her de sortladne Dybder Virkningen til Skade. I den følgende Vinters Hovedværk, »Oktoberfesten«, er ogsaa Farven vel skarp, de hvide Bukser, Strømper og Forklæder virker noget uroligt, et lysblaa Tørklæde paa en gul Kjole skinner stærkere end Luften. Vi er vel heller ikke nu helt tilfredse med den Karakteren forviskende Glathed i Behandlingen, der dengang gjaldt som det bedste Bevis for Gennemførelsens

Scene af Oktoberfesten i Rom. 1839.

Omhu. Men det vilde jo dog overfor disse smukke og anselige Billeder være ganske uskønsomt mest at fremhæve deres Fejl.

De har en saa fortryllende Stemning af Italiens Pragt og svulmende Livsjubel. I Osteribilledet strømmer ny Gæster ind fra den store aabne Port, hvorigennem Engelsborg ses over en Vogn, der bringer en Skare pyntede Høstpiger med store Tamburiner. Og virkeligt er der herligt at være. Den tykke Vært sørger fortræffeligt for sine Gæster, og de lader Vinen smage sig, en lille Tyksak har af den vundet Mod og Lyst til at danse en Saltarello med en ung Pige til Tonerne fra en Tamburin og fra en Mandolin. Hvem vilde ikke gerne tage Plads mellem Tilskuerne ved de Danskes Bord ved Siden af Waagepetersen, Konsul Salomonsen, Roed, Küchler, Sonne og Constantin Hansen? Men i

»Scene af Octoberfesten i Rom« er Stemningen dog endnu fyldigere, mere bedaarende, — tillige finere, mere poetisk, — og Billedets Komposition endnu friskere og skønnere, fordi den slet ikke lader ane noget Hovedbrud med at faa Linjerne til at gribe godt ind i hverandre, alle enkelte Partier vel afvejede, alle tomme Pladser hensigtsmæssigt udfyldte. Det er Pinellis Motiv: »Le mozzatore ritornando de la vendemmia in Roma«. Vinhøsten har givet sit Overflod og efter endt Arbejde har Folkene trukket i Stadstøjet, pyntet sig med Blomster og Kranse, og festet ved det store Osteri udenfor Porta Angelica. Skæret fra den sunkne Sol gulner Luften i Horisonten over de blaa Bjerge, lyser endnu paa Trægrupperne ved Bymuren, paa Bakken, hvor Hyrden vogter sine Faar, paa Osteriets vestlige Mure og glimtende Fløj. En Flok er allerede paa Vejen hjem til Rom. Efter sin frugtsommelige Kone og et Par af sine mange Rollinger trasker en gnaven Mand med en søvnig Unge paa Armen. Men ellers er alle, selv de gamle, glade og muntre, fra den tykke Mand, der hopper foran Toget med tændt Fakkel, til den anden tykke Mand, som bagefter det, trods sine stive Knæ, sparker ud i en Saltarello. Unge Mænd spiller Guitar og Luth, unge Piger slaar Tamburin, de sorte Øjne tindrer, de røde Læber ler. En danselysten Pige frister den raske Fyr med den rygende Fakkel; flere Par har allerede begyndt at danse, andre vil følge efter. Der er jo, som allerede Kong Salomon vidste, en Tid til at le og til at springe af Glæde. Det er Ungdommens Tid. Og Glæden skænker

Studie til »Oktoberfesten«. 1839.

i fuldeste Maal paa Italiens benaadede Jord, hvor selv den kolde Nordbo med sin »urolige Stræbens« Braad i Brystet fristes til at ville gribe Øjeblikket i dets hastige Flugt og ønske: »Verweile doch, Du bist so schön!« —

Maaske forekommer Billedets nette, soignerede, elegante Figurer, der kun synes skabte for at danse, spille, synge, more sig Døgnet igennem, os ikke helt troværdige som Almuefolk og Arbejdere. Som Livsbillede er Maleriet baade skont og sandfærdigt, men i hvor høj Grad Italienerne dengang levede og end-

En ung Italiener bortvifter Fluerne fra en sovende Pige.

nu lever i Øjeblikkets Stemning, jublede og endnu jubler i Øjeblikkets Glæde, saa kendte de italienske Arbejdere vel dengang som nu ogsaa Livets Besvær og bar nok nogle Mærker af dets Alvor. Hvor totalt end Skikke og Dragter har forandret sig i Italien siden Marstrands Tid som paa Amager siden Exners, saa har dog Opfattelsen af Menneskene endnu mere end Menneskene selv skiftet Karakter. Hvor meget baade godt og sandt hin Tids Skildringer af Italien har givet os, de havde — som allerede nævnt — dog ikke en Fordybelse i Menneskekarakteren til Hovedmaal. Klarere end nogen anden saa Marstrand selv, at Nordboen stod i Fare for at blive udvendig og overfladisk i Behandlingen

af italienske Motiver, i Fare for at nøjes med Skallen og ikke faa Kærnen i sin Magt. Hans Breve udtaler ofte de Tanker, han Febr. 1838 fremsætter for Høyen: »I det mindste hører der et meget langt Ophold og et nøie Bekjendtskab med Forholdene til, for at man som Characteermaler kan komme til at præstere andet end disse sædvanlige Billeder, hvor det egentligt kun er Snittet paa Klæderne, der er italiensk.«

Mærkeligst er dog Ytringerne i et fra Rom Okt. 1838 til Raffenberg skrevet Brev: »Her bliver det mig dog altid fremmed ligesom ogsaa de Ting jeg har sendt hjem vist vidne om, at jeg dog egentlig ikke er i mit Es. Livet er vel lige interessant overalt, naar man blot kan see det, men — den, der vil beskiæftige sig med at give et Præg af det, bør bevæge sig der, hvor han bedst kiendt kan giøre bedst Virkning. Her hører man ofte Genremalerne tale om smukke Costumer, smukke Motiver af Bygninger og Træer etc. ligesom det indre aandelige Udtryk af Menneskelivet laa i den tilfældige Skal. See hvad Holberg har kunnet see hos den danske Nation. Nei! i den Henseende have vi Rigdom nok.«

En italiensk Moder.

Marstrand kunde godt i Øjeblikkets Stemning lade sig henrive til i stærke og farvede Udtryk at fremsætte Anskuelser, han til andre Tider ikke delte. Han skriver selv til Broderen Osvald: »Du maa ikke tage det saa nøie, om i disse Bemærkelser mangen Modsigelse kommer for, thi naar Tankerne saaledes nedskrives ligesom de mælde sig, uden synderlig nøie Eftertanke, saa kan det ikke være anderledes.« I sin Anmeldelse af Raffenbergs Brevsamling paastaar Jul. Lange, at der af Marstrands Breve kunde fremdrages en hel Blomstersamling hinanden stik modsigende Ytringer angaaende »den danske Kunsts Dobbeltforhold til Hjemmet og til Udlandet, dens evige Problem, dens Dualisme kunde man sige.« Raffenberg har i et Gensvar (Ude og Hjemme, 1. Maj 1881) med Rette hævdet, at dog nogle af Langes Eksempler paa formentlige Modsigelser skyldes rene Misforstaaelser, som iøvrigt Raffenberg selv ved sine Udeladelser og Omskrivninger har foranlediget. Marstrand gjorde sig ikke til af at være konsekvent. Men i Hovedsagen har alligevel hans Syn paa det nævnte Forhold al den Konsekvens, man med nogen Billighed kan forlange.

Intet Øjeblik faldt det Marstrand ind, at han hellere eller lige saa godt kunde være bleven hjemme. Rejsen havde efter hans Overbevisning i alle Maader udvidet hans Blik. Det havde været lærerigt for ham at se Livet under andre

Romersk Gadescene.

og friere Former, det havde ogsaa været lærerigt for ham at se Kunsten under andre og friere Former; Hjemfødningens Fordomme var i hvert Fald blevne spægede. Italien var i hans Øjne ubetinget skønnere end Danmark. Der var i mange Maader herligt at være. »Man er fri som Fuglen i Luften og behøver ikke at spørge Fogden, hvor lystig man tør gøre sig.« Landsmænd og Venner var stedse at træffe i Café Greco eller i La Gensola. I Neapel var 1838 over 20

Danske, i Rom Juleaften 1839 og paa Nytaarsudflugt i Albanerbjergene 1840 over 30, derimellem Halvdelen Kunstnere. Og alle søgte de efter bedste Evne at lade Italiens Sol lyse ind i deres Sjæle, at nyde Glæden i Glædens rette Hjem, »De dejlige Omgivelser af Naturen, af Kvinderne, af Vinen, alt er indrettet paa at slaraffe.«

Men — der er nu engang intet fuldkomment i denne Verden. Baade Sjæl og Legeme lod melde, at en Nordbo i dette skønne Land dog ikke var i sit rette Element. Den italienske Sommerhede var ham næsten uudholdelig. Fluerne og Lopperne plagede ham, uagtet han blev en saa øvet Jæger, at han hver Aften kunde lade over 40 fra Bukser og Strømper fangede Lopper drukne i

Familjesengen.

Sæbevand. Allerværst var det med Maven. Denne kunde aldrig i Italien komme i Orden, skøndt han kun spiste lidt, »men det troer jeg ligger i Luften, hvor man forresten altid søger Aarsagen til det ubegribelige.« Naar han i Blunchs Billede paa Thorvaldsens Museum fra Osteriet La Gensola saa interesseret betragter den Langusta, Bindesbøll har bestilt, er det sikkert med Tanker om, at dette appetitlige Dyr ligger tungt i Maven som en Sten. Og det er netop Betragtninger over sin Maves Tilstand, Marstrand slutter med den Ytring, som Lange har givet en ingenlunde tilsigtet Rækkevidde: »Det er som om man vilde sætte en Torsk i fersk Vand at sende en Nordbo til Syden.«

Selv om ikke Legemet, særlig Maven, saa ofte og saa eftertrykkeligt havde mindet Marstrand om, at han havde »andetsteds hjemme«, vilde Marstrand alligevel ikke i Elverland have glemt, hvor han var født og baaren. Der hang ved hans Ur en Kæde, som Moderen havde overrakt ham ved Afrejsen, en

Kæde, efter Tidens Skik flettet af Slægtninges Haar, 7 Slags Haar fra Marstrands nærmeste. Den var Symbolet for de Baand, der knyttede ham stærkest til Danmark. Halvdelen af hans Breve optages af Forespørgsler om Moderen, Brødrene, Tanterne, Onklerne, Fætterne, Kusinerne; han havde den varmeste Følelse for Slægt og for Hjem. »Den Følelse er den eneste, som kan lokke Tanken tilbage og det er godt, at den er saa stærk, thi ellers veed jeg skam ikke, hvordan det vilde gaae med det man kalder Fædrelandskiærlighed.« Fra det fjerne, set »igennem den store Verdenskikkert,« syntes Danmark kun at

Kardinalen og hans Tjener.

være et lidet, fattigt Land, hvor en Kunstner med Drift og Vilje til at male andet end smaa Snustobaksdaaser og »Stykker, hvorpaa der er Fruentimmer med blottet Bryst eller Lægge,« gik en noget usikker Fremtid i Møde, et Land, hvor Forholdene var saa bagvendte, at medens der daarligt var Raad til at bygge et ordenligt Museum for de Mesterværker, Thorvaldsen havde skabt til Nationens Hæder, aarligt 80,000 Specier bortkastedes til den foragtelige Prinsesse i Rom. Vel havde Marstrand mellem Landsmænd ofte brudt en Lanse for »vor Forfatning, vor Almeenaand og vore andre gode Egenskaber,« men da han hos Krohns fik en Aargang af »Københavnsposten«, fra hvilken der osede op lutter Kævl om Kejserens Skæg, personlige Krakilerier, Ravnekrogssladder, maatte han forstumme og tiltræde »de andres Mening, at det dog var bedre slet ikke at vide alt det Vrøvl, end leve i det og taale det uden at kunne standse det.«

Moderglæde.

Var Landet end aldrig saa fuldt af alskens Smaalighed, saa var det dog »den Plet af Jord, hvor — etc.« Her stod Kommerceraadinde Marstrands Hus og her var Hjemmet. Bien flyver ud til de fagreste Blomster, men vender hjem med Honningen til sin Kube. »Man er dog ingen Trækfugl eller den evige Jøde, der maa flakke om for Vinden.« Rejsen var for Marstrand kun en Forberedelse til den Livsgerning, der skulde udføres hjemme. »Jeg føler, at det er bedre at have et Hjem, hvor man, om endog i en mindre Kreds, kan virke med alle Kræfter, end at flakke om som Himlens Fugle og søge de fedeste Marker.« »Hjem maa jeg, medens jeg endnu er ung,« skriver han allerede i Jan. 1837, »jeg begynder at ældes, jeg gaar alt i mit 27 Aar, og hvor snart komme ikke de 30.« Havde Hjemmet end ikke alle Fordele, én drog dog mægtigt mod det. »Snéen laa i Morges paa Tagene,« skriver han fra Rom Febr. 1839 i et Fødselsdagsbrev til Moderen, »og her kan jeg ikke lide at see den, hjemme derimod hører det til og jeg glæder mig i Tankerne til mangen en af vore skjønne Vinterdage; saa er dernæst vore Huse og vore Fruentimmer saa varme og hyggelige, at det ordentlig er en Fornøielse at sidde i en varm Stue og høre Stormen bruse; derimod ere Værelserne her kolde og tomme for disse elskelige Væsener, som man ved at undvære dem ret føler Nødvendigheden af. Det Savn er det, som jeg saa ofte har sagt, der jager mig bort fra Italien, som ellers i alle andre Henseender er saa rigt paa Livets Behageligheder.«

Efter Skriftemaalet.

Efter i Fødselsdagsbrevet Aaret efter som sædvanligt at have spurgt, hvorledes vel den og den af Familjen lever, tilføjer Marstrand: »Skjøndt 3 Aar ere gaaede, er det som jeg saae dem Alle, og jeg vil vist ingen Forandring finde, naar jeg kommer, men det er mærkværdigt, hvad den Tid er løbet. Men lad den løbe, vi blive evig unge, Aarenes Tal gjør det ikke, jeg er endnu

sommetider ligesaa barnagtig som før, skjondt jeg snart har de 30 Aar paa Bagen. Moder synes vel, jeg snakker saa meget om de 30, men det kommer af, at jeg synes, det er et vigtigt Vendepunkt i Livet, saa skulde man tænke paa at faae Huus og Hjem og ovrigt Tilbehor. Man begynder at kjedes ved den Ensfor-

Kardinalen uddeler Velsignelser til Tiggerne.

mighed, som Ungersvendestanden bringer. Alene det er kjedeligt selv at maatte tænke paa: hvad skal du spise idag til Middag? Man er ikke tilfreds med noget og tager tilsidst det daarligste af bare Uvished om hvad der er det tjenligste; det er langt bedre ikke at vide saadant Noget i Forveien, saa er man fornøiet med det, som Himlen beskiærer En det. Og saa behageligt som ofte Samlivet om Aftenerne paa Knejperne kan være, naar man efter Dagens Møie nød

sin Fogliette og sin Pibe i Vennernes Kreds forslaar Tiden, saa er det dog ogsaa for eensforuigt, og skjøndt Thevandet er en ussel Erstatning for Druesaften, saa dvæle dog Tankerne mangen Gang med Lyst i en af Hjemmets varme Stuer, naar Themaskinen snurrer paa Bordet og Ansigterne straale af Velvillie og Fittebrød. Det var af ham, siger Moder, der kjender jeg ham igjen, der er ingenting helligt for ham. Ja, ja, Fittebrød er saamænd en god Ting og i det hele taget have vi saamænd mange gode Ting hjemme, især hvad Madvarer angaar; var alting saa godt som det, saa var det ingen Sag at forlade Italien og trække Nord paa, men det Solskin her og alt hvad det fremavler, Skjønhed og Fylde, — ikke Fylderie, — den dejlige Luft man aander og hvorigjennem alt seer ud som et Paradis, — ja, naar man kunde tage Lommerne fulde af den, ligesom den Gale paa Bidstrup, og tømme dem ud i Danmark, uden at den skarpe Boreas blev vred, — det var ikke saa daarligt!« —

Den strenge Skriftefader.

Han havde i hvert Tilfælde Mapperne fulde af Minder om Italiens Luft og Sol, og foruden de Malerier, der var færdige eller i Arbejde, »Hovedet fuldt af andre Billeder, men som jeg vel maa gjemme til Fremtiden.« Hovedets Motivrigdom er ikke til at maale, og ethvert Forsøg paa at undersøge Mappernes vanskeligt, voveligt. Tegningerne og Skitserne er jo næsten aldrig daterede. I al Almindelighed kan det siges, at en vis Sirlighed i Behandlingen tyder paa en tidlig Tid, en større Kækhed og Bredde paa en senere. Men det er ikke muligt med nogenlunde Sikkerhed at skelne de under Marstrands første Ophold i Italien skabte Billedudkast fra dem, der skyldes hans anden store Rejse, eller fra dem, der fremstod, da han fjernt i Tid og Sted fra den direkte Iagttagelse vendte sine

Lommer. Uden at agte de Vanskeligheder, han derved beredte Kunsthistorien, vedblev han i Tegninger og Skitser af italienske Motiver at bevare samme Friskhed. Selv efter ikke at have været i Italien en halv Snes Aar, kunde han fremstille ny Motiver derfra i Tegninger, hvis Karakter kan lade tro, at Motivet er set for fem Minuter siden. Den, der længe har beskæftiget sig med dette Stof, danner sig naturligvis sin private Mening om, fra hvilket omtrentlige Tidspunkt de forskellige Tegninger og Skitser kan antages at stamme, og

En ung Kone kysser sin Skriftefader paa Haanden.

har han de tyske Forskeres videnskabelige Ærgærrighed, spiller han den alvidende, hvad der er forholdsvis let, hvor begrundede Modsigelser bliver vanskelige, men er han et ærligt Menneske, indrømmer han, at han i Grunden ikke ved stort mere end den første, den bedste, og at ethvert Skøn, han afgiver, ikke naar ud over et stort »maaske«. Han finder sin fattige Trøst i den Kendsgerning, at selve Kunstnerens Grundopfattelse af de Motiver, han har behandlet paa forskellig Tid og Sted, i alt Fald meget længe vedblev at være den samme.

Maaske er mange af de Motiver, Marstrand behandlede i sine senere Aar, allerede sete, da Marstrand, — saaledes som Constantin Hansens smukke, stil-

Den gemytlige Skriftefader.

færdige Billede viser, — medens hans Kammerater lyttede til Bindesbølls Historier fra Grækenland, lænet til Altanens Rækværk iagttog de vekslende Scener nede paa Gaden. En Tegning af en let paaklædt Pige, der udenfor Hjemmets Tærskel gennemsøger sin halvtnøgne Broders filtrede Haar, hører vistnok til de tidlige, en Tegning af en let paaklædt Moder, der ganske paa samme Vis ransager Parykken paa sin Dreng som imedens interesseret optages af det kraftige Springvand, han selv er Mester for at skabe, — et af Ernst Meyers Motiver, — er vel i alt Fald adskilligt senere. En smuk Tegning af Kampagnolen, der malker sin Ged, medens en stolt Romerinde staar ventende i sin Dør, er rimeligvis senere end det lille matte Billede, Marstrand med dette Motiv 1840 i Rom malte til Kunstforeningen. Endnu den Dag idag vil sagtens Nordboens Blik og Hjerte ofte med Rette fanges af den italienske Almues rørende Kærlighedsytringer overfor Børnene. Baade tidligt og sent har Marstrand givet smukke Skildringer af italiensk »Faderglæde« eller Moderglæde, Familjeidyllerne, den hjemvendende Jæger. Trods Emnernes Uendelighed havde Marstrand særlige Yndlingsemner, af hvilke han aldrig trættedes; i de samme Motiver fandt han stedse ny Motiver. Hvor mange Gange har han ikke fra 1838 til sin Død fremstillet den unge, smukke Italienerinde, som i sit Hjertes Enfoldighed kysser den dumme Skriftefaders uværdige Haand. Hans Billeder og Tegninger viser lige saa klart som hans Breve, at han ikke holdt af Præsterne; ensidigt og uretfærdigt har han — ligesom Ernst Meyer — fremstillet den katolske Gejstlighed som lutter Farcefigurer, fordi, som Jul. Lange sikkert rigtigt har udtrykt Marstrands Opfattelse, »de kun faa Lov at skotte til Livets Bæger, som de have aflagt Løfte paa at forsage.«

Den paatrængende Munk.

Han skærer dem alle over en Kam, de fede og de magre, de gamle og de unge, Kardinalerne, de skrøbelige Eminencer, der fulgte af deres Tjenere eller støttede af en Tjener spadserer gennem Mængden, der viger til Side for dem med Ærefrygt, den dovne Munk, som strækker sig i sin Celle og gaber saa himmelhøjt, at Munden truer med at gaa af Led. Forsagelsen, jo vel! De forstaar sig godt nok paa jordisk Gods til at lade Tiggerne i Kirkedøren nøjes med en Velsignelse i Stedet for at give dem en Almisse. De smisker til de unge Piger og Koner, som har været andægtige Tilhørere ved

Søstersengen.

deres strenge Fasteprækner om Kødets Fristelser. Mange af Munkene er ikke bedre end Munkene hos Boccacio. Dog er der selv indenfor dette afskyelige Samfund, som i enhver Kreds af Dantes Helvede, højst forskellige Menneskekarakterer. Medens den fede Præst dog smiler gemytligt til den unge Kvinde, der kysser hans laskede Haand, rækker den tørre Fanatiker (i en af Bergh litograferet Tegning) hende Haanden med en Mine, som om det var selve den hellige Hostie, hun skulde vise Ærefrygt, og hun ser Helgenglorien lyse om Fugleskræmslets pjuskede Hoved. Paa én Tegning ser vi Pateren lytte i Skriftestolen til hendes Bekendelser med Øjne, der staar stive i Hovedet af Forfærdelse. Gud forbarme sig! Paa en anden Tegning ser vi

Søstrenes Morgentoilette.

Pateren i Færd med at dø af Latter over at høre de Hemmeligheder, der bliver ham betroede. En tredje Tegning er fuldt alvorlig. Udenfor Skriftestolen er den unge Kvinde sunken sammen og holder Hænderne op mod Ansigtet for at skjule sin Graad og sin Fortvivlelse. Bort over Kirkens gjaldende Fliser gaar Skriftefaderen, vi ser ham kun fra Ryggen, kun Munkekutten, og vi ser ham dog lige ind i det haarde kolde Stenhjerte, ser ham brændemærket med det Ord, i hvilket Marstrand har udtrykt sin Opfattelse af ham og hans Lige: Bøddel!

De fleste og de bedste Fremstillinger af denne Emnekreds tilhører dog utvivlsomt en senere Tid, den Tid, da baade Marstrands Streg og Marstrands Penselføring fik større Bredde og Kraft. — Derimod er der rimelige Grunde for at tro, at den baade ved sin nydelige Behandling og ved sin fine Farveharmoni — af Lysegult, Hvidt og Graat — overordentlig dejlige Skitse med den unge Mand, der trofast og taalmodigt bortvifter Fluerne fra en sovende Pige, allerede stammer fra Marstrands første Ophold i Italien, uagtet den ved Marstrand-Udstillingen blev henført til det andet. I alt Fald synes en Studietegning til denne Skitse saa vel som andre Studietegninger af sovende Piger eller af sovende Familjer i de brede Senge at høre til de tidlige. De kostelige Skitser af »Søstersengen« fortsættes i Skildringer af Søstrenes senere Færd. Højt paa Dagen sover de tre unge Piger endnu med urolige Drømme under Fællessengens store Teppe, medens Moderen stopper deres Tøj. Endeligt trækker den ene i sine Strømper, den anden befrier sig for Lopperne, den tredje blunder endnu; Moderen tilbereder Kaffen. Da alle tre vel er komne i Klæderne, træder Skriftefaderen ind; den ene af de unge Piger henter Tamburinen af Væggen, de to andre griber hans fede Labber og vil have ham til at danse, de bliver ellevilde af opblussende Livs-

Søstrene byder Munken til Dans.

De unge Piger frister Abbaten.

mod ved Tanken om, at idag er det Fest, den bedste af de mange, Karnevalets siste Dag. Udmajede i deres Flitterstads styrter de ind til deres Logerende, den blege, unge Abbate, som sidder i sin kolde Stue med Varmebækkenet under Bordet og mojsommeligt konfererer Kirkefædrenes Udtalelser om Askesens Betydning; hans Bøger, hans Blæk, hans Penne og Papir river de paa Gulvet. Men hvis det stakkels Kræ slaar tre Kors for sig, hvad han sikkert gør, saa ved de unge Piger, hvor de skal finde mere galante Kavallerer. Thi det er dog vel dem, vi ser trone paa en elegant Vogn, som paa Moccoli-Aftnen kører gennem Korsoen, og uanfægtede af al den Helvedes Larm, der ledsager Karnevalets Afslutning, af al den Raaben og Skrigen »Senza moccolo!« (Uden Lys!) i alle Tonarter, naar det er lykkedes at slukke de tændte Vokskærter, holder deres flammende Lys højt i Vejret til Fortvivlelse for Angriberne nede paa Gaden, til Misundelse for de mange med udpustede Kærter, til Beundring for Tilskuerne paa den fine Balkon, hvorfra det røde Teppe hænger ned. Alle slaar denne Aften Gækken løs. »Det er mageløst at see; man gjør sig ingen Idee om den Jubel og godmodige Lystighed, som vist kun Italienerne kan have!« Rige og fattige er med i Løjerne, Drengene klatrer op paa Lygtepælene, en gammel Herre agerer il Dottore bolognese og angriber Pjerrot med sin store Klystersprøjte. Elegante Kavallerer gør Krumspring som Zanno eller Arlecchino. »Der skulde hjemme en pæn Mands Son løbe som en gal Mand uden Maske; — hvor man da vilde føle sig for god til at deltage i en saa burlesk Lystighed og for altfor naturlige Udbrud af Glæden!« Men ganske blind af Kærligheds At-

Saltarellodans.

traa styrter lige foran Vognens Heste en smekfed Bajads sig paa Knæ for et fyldigt Pigebarn og dækker hendes Haand med de hedeste Kys. Hætten glider tilbage; vi kender ham. Det er Munken. Forholdet er vendt om; det er nu ikke Skriftebarnet, der kysser Skriftefaderens Haand, det er Skriftefaderen, der kysser Skriftebarnets. Morgendansen har maaske vakt hans Tørst efter dog én Gang til Bunds at tømme Livets fulde Bæger. Fasten begynder jo først imorgen.

Moccoli-Aftnen paa Korsoen i Rom.

Maaske er eller var Karnevalet Roms mest glimrende Fest. Og Marstrands Skitse af Moccoli-Aftnen, — tyndt og let malt i en brunlig Gyldentone, fra hvilken kun Vognens hvide Piger og Balkonens røde Teppe lyser frem, — er uden Tvivl et af de mærkeligste Vidnesbyrd om hans i dansk Kunst aldeles enestaaende Evne til at gribe det fyrigste, rigest bevægede Liv*. Dog havde de unge Piger just ikke Resten af Aaret Grund til at beklage sig, og deres Ven fra

* Uagtet flere Udkast til Karnevalsscener allerede synes at stamme fra 1840, er den store Skitse rimeligvis først malt under Marstrands andet Ophold i Italien som Forarbejde til det 1848 i Rom til Frankfurt solgte Karnevalsbillede.

Norden har saavel med Interesse fulgt som med Dygtighed skildret andre Faser af deres Liv. Der var jo i Rom altid nok at se og fornøje sig over, Kirkefester og profane Fester, snart var der Opløb om en Improvisator, snart om en Markskriger, der var mindst lige saa morsom. Om Sommeren var der Turene i Bjergene. Kom de unge Piger ofte sent op, saa var det, fordi de ofte kom sent i Seng, der lød om Aftenen Luth og Guitar og Mandolin udenfor deres Vinduer, saa det var vanskeligt at sove. Ve den Bejler, der selv faldt i Søvn paa sin Post; Straffen var ham vis. Oktober Maaned var maaske endnu bedre end Februar. Saa var der Æblehøsten, Vinhøsten, Vinpersningen. I Oktober ophængtes i Porte og Døre ved fire Snore en Planke for til en hel Flok af Ungdom at danne den Gynge, der kaldtes Canofiena. I Oktober gik Dansen oftere og gladere end paa nogen anden Tid, i Osterierne, udenfor Osterierne, paa Vejene, paa Gaderne, overalt til Akkompagnement af Tamburin. Men det kunde hænde, at Tamburinens Pergamentskind, ofte en gammel Haandskrift, et Blad af en Messebog med gyldne eller farvede Initialer, pludseligt brast. Da var i samme Nu Dansen til Ende. —

Portræt af J. F. Schouw. 1840.

Da Marstrand rejste til Italien, var det hans Hensigt her at male en Altertavle med den fortabte Søn eller med den gode Hyrde. Det første Emne skyldtes vistnok hans eget Valg, det andet Høyens Forslag. (Se Høyens Levned II, S. 64). Han omkomponerede i Rom Fremstillingen af den fortabte Søn. men opsatte at udføre Billedet, »da det deels er for stort for mit nærværende omflakkende

Liv og deels fordi megen Tvivl er opstaaet hos mig om det egner sig for mig at male den Slags Ting. Jeg har ikke den vedholdende Alvor, som hører til at male historiske Gjenstande, imidlertid opgiver jeg ikke denne Lejlighed til at forsøge mig, naar Tiden tillader.« Hans Forsøg fra hine Aar med Malerkunstens store Emner er — saavidt de kendes — kun faa og lidet mærkelige.

Den dovne Munk.

Fra Marstrands første Ophold i Italien stammer derimod mange smukke Smaaportræter, f. Eks. Portrætet af Henrik Rung, malt paa Ischia 1838, Brystbilledet af Chr. Købke, malt i Rom 1839. I Febr. 1840 var Marstrand her i Gang med for Stænderforsamlingen i Roskilde at male et legemsstort Knæbillede af Præsidenten, Professor J. F. Schouw. »Det er et hæderligt og fordeelagtigt Arbeide og den Tillid, som man har skjænket mig, maa være mig behagelig. Han bliver kun kort her, saa jeg maa rappe mig dygtigt, men det gaaer godt.« Stillingen er udmærket valgt, og er end Opfattelsen af den fremstillede Person maaske nok saa aandfuld i andre af Marstrands Portræter, er det ulige solidere i Formbehandling end hans senere Portrætkunst plejer at være, tillige meget smukt i sin nedstemte Tone, i Farvevirkningen af det røde Bordtæppe med en graablaa Bog og gullige Papirer mod Dragten og mod Baggrundens grønne, blomstrede Tapet. —

Sist i August 1840 forlod Marstrand Rom sammen med den i sin Tid berømte Landskabsmaler Johann Wilhelm Schirmer, allerede da Professor ved

Akademiet i Düsseldorf. Feberen, som det Aar havde plaget Marstrand i Rom, angreb ham atter i Terni, vedblev i Florens, og lod ham ikke faa den forventede Glæde af Rejsen; tilmed havde Schirmer »saadan en Djævels Hastværk efter at komme hjem, saa jeg har blot faaet Indtrykket af det, dog forbunden med den Overbevisning, at alt det bedste hvad der i Verden er gjort, er fremstaaet af et simpelt redeligt Hjerte.« I Florens blev han især indtaget af Fiesole og Ghirlandajo, i Padua af Giotto, »og med al deres Adel og Skiønhed er det dog kun det almindelige Menneskeliv de have fremstillet.« Venedig forekom ham ved Minderne om Byens svundne Storhedstid særlig mærkværdig og stemningsrig, tillige var det »Plaseer, halvliggende i Gondolen at glide saa roligt, men med dygtig Fart, igjennem de smalle, mørke Canaler.« Først i Oktober naaede han München, hvor han havde besluttet at gøre et længere Ophold.

Den bristede Tamburin.

»Mein liebster Constantinus,« skriver han et Par Uger senere herfra, »det regner her saa selv Blækket er blevet tyndt, imens I sagtens fryder Jer i Oktoberparadiset i Rom, og istedetfor Pøl og Dræk og Ølbimplerie i et Røghul af en Kneipe bader I jer i Solskin og en Gasseluft che me pare impossibile og begejstres og omtaages af Viin og Piger, og dandsende hjem ind af Porta Angelica eller en anden Port, thi der er Porte nok, lader I fem være lige idetmindste i Oktober.« Marstrand er nødt til at regne nøjere, og efter hans Regnskab burde han længst have modtaget en fra Rom afsendt Kasse, i hvilken hele hans Fantasi

Erindring fra Florens.

stikker. Foreløbigt befinder han sig ret godt i Filistrenes Land, Italiens Herligheder synes ham at være traadte over i Drømmenes Verden. Hans Helbred har rettet sig, hans Mave er bleven meget bedre.

Flertallet af de danske Malere, han traf i München, forekom ham at være slette Musikanter, men nogle af dem var elskværdige Mennesker eller havde elskværdige Koner. Juleaften festede de sammen; i en til Melodien »Am Rhein, am Rhein, da wachsen unsre Reben« sungen Vise havde Marstrand udluftet forskellige Spydigheder og udtrykt sin »kære, stadige Tanke.« Dens tre første og to siste Vers lød saaledes:

»Imens vi sidder her ved Grøden,
Der vist var svedet stygt,
Hvis ikke Blunck med Skeen ufortrøden
Den havde vogtet trygt.

Imens vi trøstigt her om Fadet havne
Og klemme paa med Flid,
Der er et Sted i Hjemmet, som vi savne
Og gjerne flytted hid.

Det er dog ei det store skraas for Hesten,
Vort *Kunstacademie?*
Nei, nei! det staaer nok stille helt forresten,
Nei, maa vi være frie! — —

Nei, Stedet, Venner, som vi Alle savne,
Det er paa Hjemmets Vang
Den snevre Bo, hvor kjærligt vore Navne,
Iaften give Klang!

Det er den Plet, hvor helst vi dog vil være!
Det er det stille Hjem.
Der favner ømt og trofast vore Kjære; —
En Skaal for alle dem!«

Fra München fortsatte Marstrand en utrættelig Agitation for at bevæge sine danske Kunstnervenner i Italien til alle at vende tilbage til Danmark. Ikke blot eller mest, fordi han personligt vilde savne dem der, men fordi Hjemlandet dog var deres naturlige Virkeplads. Det kunde da altid være et Forsøg værd selv at se efter, hvorledes der var. Selv hos de Malere, som nu bekranses som de mest »nationale«, synes Glæden over Danmark dengang ikke at have været overvættes. Febr. 1841 skriver Marstrand: »Sonne klager gudsjammerligt over Bønderne i Kbhavn.; han er færdig at græde, naar han tænker paa at han

Aftenliv paa en Ølstue i München.

skal male det Folk og for det Folk, siger han, men jeg troer dog at det er en Smule vel begrændsede Anskuelser.« Aug. 1841 skriver Marstrand: »Christen (Købke) har skrevet mig til, han finder sig nu veltilfreds, — men han har nu ogsaa gaaet i Borgerdyden paa Christianshavn; Sonne troer jeg kommer sig meer og meer efter den første Skræk.« Kuk — saaledes kaldtes Küchler for at skelne ham fra en Tysker med samme Efternavn, — var det Marstrand meget magtpaaliggende at faa fra Rom, hvor han truede med at blive Særling. Selv »Oldermanden for Bænkebiderne« — Ernst Meyer — burde følge med, »skjøndt det vist vil falde ham haardt.«

Thi kom de alle hjem med deres friske Kræfter og med »lidt af Italiens Luft«, saa vilde et nyt og bedre Kunstnerliv opblomstre i København. Sammen maa de staa, sammen maa de kæmpe. »Du veed,« skriver Marstrand fra München til Broderen Osvald, »at intet Stort skeer i Verden uden Opposition og Gnidning, uden kjæmpende Elementer, enten Kampe eller Søvn; har man Kraft til at bestaae Kampen, saa fremstaaer altid noget godt, om ogsaa Kjæmperne maa bukke under. Kunsten er hos os ved Academiets Bestræbelser i den allerbedste Søvn. Og jeg forsikrer Dig, at det er Aarsagen, hvorfor Kunstnerne saa nødigt vende hjem og hellere leve kummerligt, som de gjøre herude, men det er urigtigt, jeg præker immer for dem, at de skulle vende hjem allesammen og kun *samlede* kunne vi da udrette Noget, og det blot derved, at vi dannede samlede en Autoritet imod det bestaaende uden Ubeskedenhed og Bitterhed, blot ved at bevare Uafhængigheden.«

Hovedformaalet med Marstrands Ophold i München var at drage Fordel af Samlivet med et stort Lands bedste Kunstnere. Som alle de Danske havde han i Italien staaet i kammeratligt Forhold til mange tyske Malere; en af dem, Kirner, var hans Nabo i München. Men han følte sig nu skuffet af Münchener-Malerne, selv af Kaulbach, der var bleven en fornem Mand, hvis effektfuldt udstyrede Atelier forevistes Englænderne sammen med Bavaria-Statuen og et uhyre Bryggerkar som Byens fornemste Mærkværdigheder. Og Marstrand troede neppe, at nogen kunde forestille sig, hvor det vrimlede i München med stortskrydende Smaakravl, der kun spørger efter, om Billederne er malt »mit Geschick«, der skændes og rives, ødsler med Peber og Salt, dog ikke af det attiske. »Det har disse Tyskere forbandet lidt af; og selv i den Henseende kan Du troe der hører Philosophie til at omgaaes dem.« »Man kan lære, hvorledes man ikke skal male af de fleste moderne Smørere og det er ogsaa en Gevinst. Hvad Livet angaaer her qua cadaver, da er det hidtil forekommet mig kjedeligt i høj Grad, man har hverken Roms Skjønhed udenfor Huset eller Hjemmets indeni. — — Uf! naar jeg tænker paa Carnevalet i Rom, saa slaaer Øllet mig op i Halsen!«

Kortspillere paa et Værtshus i München.

Paa sin Nedrejse til Italien i Sommeren 1841 kom Thorvaldsen til München, hvor han efter Marstrands Sigende med ungdommelig Kraft udholdt de anstrengende Fester, »hver Aften havde han en lille Gir, det er mærkeligt.« »Thorvaldsen fortalte mig, at de havde hjemme givet mig en Medaille og indbudet mig til at blive Lem paa Kunsthospitalet, hvorledes skal jeg bære den megen Hæder?« Hæderens Aarsag var den hjemsendte »Oktoberfest«, som Thorvaldsen selv havde købt. En stor Gentagelse havde Marstrand fuldført i Foraaret og solgt paa en Udstilling i Prag. At dømme efter en af Fr. Hanfstaengl litograferet Gengivelse, der 1842 tilstilledes Medlemmerne af Böhmens

Kunstforening, er Kompositionsændringerne kun uvæsentlige. Forgrunden har faaet flere Planter, Luften flere Skyer, den lille Pige med Tamburinen et flagrende Forklæde, den unge Fyr med Faklen en Tobakspibe i venstre Haand; Hatte og Klæder er hist og her forandrede. Kvindehovederne er blevne mere sukkersøde. Maaske skyldes dette dog kun en Indrømmelse fra Litografen til den tyske Smag.

Marstrand havde en Bihensigt ved at dvæle i Tysklands »lunkne Hjerte«. Han vilde tjene Penge. Det lykkedes ham; alle de Billeder, han malte under et helt Aars Ophold der, solgtes i Tyskland og unddrager sig vor Beundring eller vor Kritik. De vigtigste synes dog kun at have været ændrede Gentagelser efter ældre Billeder. Han meddeler Aug. 1841, at han endnu nødes at udsætte sin længe planlagte Hjemrejse over Paris til næste Maaned, »naar jeg har mine Billeder færdige, — Dyrevelsignelsen og Fængselsscenen, aldeles forandrede NB! — og solgte, NB!«

En Pige gaar til Karneval i Rom.

Hidtil havde Marstrand, om han end ikke altid havde haft Modellerne for sine Øjne, dog stedse haft det Liv, han fremstillede, lige udenfor sin Dør. Men af Livet i München har han neppe givet andre Fremstillinger end nogle Tegninger af snurrige Værtshusscener. Han sad her hjemme og komponerede Billeder fra Italien, han malte i store Billeder Menneskene fra et andet Land efter aargamle Studier og efter Erindringen. Han var jo en Mester i Erindringens Kunst. Den svigtede ham aldrig, hvor det gjaldt at ramme det fremstillede Optrins Udtryk og Karakter; Skitserne og Tegningerne vedblev at være Mesterværker. Naar en enkelt i München tegnet Kompositionstegning med italiensk Motiv maaske kan være lidt flov, beviser det kun, at det meget Øl endog kunde faa den gode Homer til at blunde. Andre er ypperlige. Maaske stammer et endog særlig smukt komponeret Udkast af et senere ofte gentaget Yndlingsmotiv, Fremstillingen af den unge Romerinde, der fra sit Hus træder ud i Karnevalet, allerede fra denne Tid. Men Marstrands Arbejdsmaade i München bragte uden Tvivl Fare og Fortræd for Udviklingen af hans egentlige Malerkunst.

Thi hvor det gælder den fine, nøjagtige Karakteristik af Enkeltformerne,

der er selv den fortrinligste Erindring svigefuld og kommer til kort. De største Mestre i al Malerkunst, ogsaa i Erindringens, har vidst, at paa dette Punkt var friske Naturiagttagelser stedse fornødne. De største Mestre fandtes i München kun paa Museet. De levende Storheder eller formentlige Storheder prækede i München først og sist om Nødvendigheden af »das Auswendiglernen der Natur um ohne sie Kartons zeichnen und Fresko malen zu können« (Rud. Lehmann: Erinnerungen eines Künstlers, S. 89). Der var maaske noget, der tiltalte Marstrand i den Fordring, at Maleren ganske ubundet af ethvert Modelstudium frit og kækt skulde skabe sine Kompositioner og sine Figurer. Han følte sig vokset af Skoletvangen, han havde set for meget af Verden til at stole blindt paa Fatter Eckersbergs Katekismus. Vilde han udstrø Italiens Solskin i fattigere Egne, maatte han nødvendigvis kunne male sine Billeder helt ud af Hovedet. Det voldte ham ringe Besvær. Men jo mere han vænnede sig fra at bruge Model til alt, des vanskeligere blev det ham at bruge Model med fuldt Udbytte. Studiet af Enkeltformernes individuelle Karakter blev efterhaanden mindre indtrængende. Selv naar han arbejdede efter Modellen, eller naar han malte et Portræt, gengav han i sine senere Arbejder altfor ofte Enkeltformerne, som han nu engang havde dem paa Lager i sit Hoved, med et bestemt Snit og i en bestemt Manér.

For dette tilkommer der maaske ikke Opholdet i München den største Skyld. Men har han overhovedet lært noget i denne By, har det visselig ikke været noget godt. Skygger fra München synes at falde over hans italienske Genrebilleder fra den første Tid efter hans Hjemkomst. Der er beklagelig meget af Münchener-Stil i det 1842 malte, af Christian VIII købte og nu Glyptoteket tilhørende banale Maleri: »En neapolitansk Fisker synger til Citharen udenfor et Par unge Pigers Vindu«. En god Del af samme Ufriskhed har de to 1843 malte Genrebilleder med elskværdige Motiver fra Ischia: »Før Ægteskabet« og »Efter Ægteskabet«.

Det korte Ophold i Paris kunde ikke tilstrækkelig kraftigt modvirke det lange Ophold i München. Marstrand havde fra Rom spurgt Høyen, om han burde blive kort eller længe i Paris, og Høyen havde tilraadet den korte Visit: hvor dygtige og mangesidige han end maatte erkende de franske Malere for at være, havde de efter hans Skøn neppe »en Kunstner som Overbeck, eller hvad Phantasie og Opfindelsesevne angaaer som Cornelius.« Har dette selsomt misvisende Skøn bevirket, at Marstrand ikke blev opmærksom paa Frankrigs bedste Kunstnere, som kunde have givet hans Malerkunst følgevigtige Impulser? Han skriver til Constantin Hansen: »Jeg har da seet Paris, jeg var kun tre Uger der, og var træt af al den Larm og det meget man der har at see. Dog interesserede det mig i høi Maade. De Franskmænd have en Teknik i alle Retninger, som rigtignok langt overgaaer Tydskernes, men ikke saa meget egentlig Hjerte. Lære af dem kan man; det er mageløst hvad Vernet og de la Roche og

flere andre kunne male.« Vernet var jo Datidens Afgud, den over al Verden, dog allermest i Danmark berømte Virtuos i Erindringens Kunst. Men Marstrand priser i samme Aandedræt nogle af Düsseldorferne, især Lessing.

Saa kom han da i Efteraaret 1841 efter over 4 Aars Fraværelse tilbage til København. Uagtet han havde nogle Bekymringer haabede han her, som han siger i det sidste Brev, han sendte sin Moder fra München, »ret roligt og bequemt at indrette sig à son aise. Med tarvelige Fordringer kan man vel ogsaa slaae sig igjennem hjemme paa en honnet Maneer, skøndt man maa grue over den Mængde Kunstnere som fødes, saavel aandeligt som legemligt. Det er og bliver mig bestandig en Gaade, hvor alt det Vand og Mudder, som produceres, finder sit Afløb, og løber det ogsaa i Rendestenen eller tilbage til Kilden eller i Havet, saa har det dog vandet Kunstnerens Have, saa han idetmindste har sin Kaal, om just ingen Roser. Paa dette vidunderlige Mirakel af Forsynet, som bestandig gjentager sig, ville vi fæste vor Tro og vort Haab.«

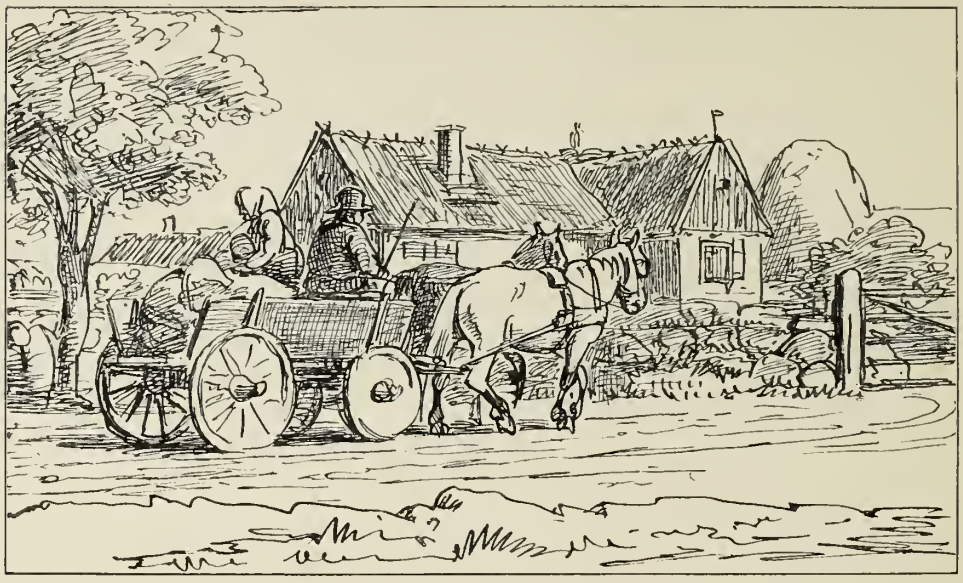

VI

»Mig gaar det saaledes«, skriver Marstrand d. 22 Decbr. 1841, — kort efter Hjemkomsten til København — i et af sine sædvanlige Lokkebreve til Constantin Hansen, »at det Skjønne og Gode som her findes, om det end ikke er i saa fuldt Maal som i Italien, mere tilhører mig selv; i Italien maatte jeg hente det udenfra, og det blev aldrig ret mit eget. Rigdommen af Skjønheder overvældede Sjælen og giorde at Intet trængte ret ind. Døren var maaske for trang, men Herregud, naar man ikke har den større! Det er jo underligt at jeg vil bedømme dig efter mig; Du er vist mindre Philister end jeg og Du har vist et større Kunstnerhjerte. Men jeg troer dog saavidt jeg kender Dig at Du har ogsaa en Rem af vor nordiske Philisterhud, indenfor hvis Omfang en Deel forskjellige Livspakenilliker kunne rummes og maae rummes da de ere fornødne for Livsreisen. Det er nogle haltende Lignelser men kanskee forstaaer Du hvad jeg mener, og forstaaer Du det ikke, kan Du gjerne sige: sikke noget Vrøvl den Løitnant væver. Nei, gamle Stinibus, det er virkelig min Overbevisning at Du har godt af at komme hjem og selv see til om man ikke her kan blive lykkelig og om her er saa frygteligt som Kuk troer og siger. Hvad det pekuniære angaaer, maa man jo her staae bedre end I alle have det i Italien, og kan det ikke flaske sig at Du her kan faae en Kone og maaskee Børn og Brød til dem med Smør paa, saa er det jo tidsnok at gaae tilbage til Rom og hen-

slide sit egoistiske Pebersvendeliv, som saa mange andre af disse Stakler, store Aander kaldede!«

Brevet slutter saaledes: »Vi have her en overmaade mild Vinter men mørkt er det, paa denne Tid kan man kun see et Par Timers Tid, jeg maler Portraiter for at faae nogle Penge, siden tager jeg fat paa et Sujet af Holberg, det vil sige i Holbergs Maneer, ikke Theaterscener, det maa Du ikke tro. Om Aftenen gaaer jeg i Selskab og søger og søger. Naar bare ikke den haarde Skal om Hjertet er aldeles uigennemtrængelig for Amors Pile, men de maa være hvasse. Iovermorgen er jeg 31 Aar, har Du maaskee glemt Din egen Alder. Basta cosi!«

En slem Historie.

Marstrand saa endda med sin rynkede Pande ældre ud end sine Aar, at dømme efter de Selvportræter, han har malt i nogle Smaastudier, af hvilken et anvendtes for det 1845 malte morsomme Billede af Familjen i Silkegade, hvor han sidder ved Siden af sin Moder og iagttager de Rænker, Broderen Osvald, Søofficeren, med sit glimrende matematiske Talent lægger for Broderen Troels i et Skakspil; den yngste Broder Theodor staar bag dem og følger med levende Interesse Spillets Gang. Det glædede Wilhelm Marstrand atter at være sammen med sin Moder og sine Brødre. Det glædede ham at besøge Collins, Wanschers og andre Bekendte, hvor han med Undren saa, at en ny Slægt under hans Bortværen var vokset op. Paa Fredagsaftnerne hos Høyen i Toldbodgade traf han ogsaa en ny Generation af Kunstnere, og nogle af dem havde ny Meninger. En af dem, Lundbye, en talentfuld Landskabsmaler af Købkes Skole, sad i Reglen taus, men kunde, naar han hørte Beklagelser over

det ustadige Klima, dog komme med en mut Bemærkning om, at selv det skulde man kunne elske, naar man vilde male Danmark, som Danmark skulde males. Det kunde der vel nok disputeres om. Det, Marstrand selv havde stridt for, at der skulde komme en god Malerkunst i Danmark, var ikke de unge nok, de vilde have en ensidig dansk Malerkunst i Danmark. Høyen gav dem Medhold. Der laa noget nyt i Luften.

Kæresten præsenteres.

Men det, Marstrand særlig søgte efter, det fandt han hverken her eller andet Steds i København. Paa denne Tid formenes han at have malt et Par smukke Skitser, der — ligesom nogle af de samtidige Tegninger og et Utal af de senere, — fantaserer over to unge Hjerters Tiltrækning for hinanden. Efter Motiv fra et Digt af Chr. Winther — hvilket? — siger han at have malt Fremstillingen af den unge Mand, der i en Stue, hvor Gruppen af Amor og Psyke staar paa en Reol, sidder i en Lænestol med en Bog i højre Haand og venstre paa Brystet, medens han betaget betragter den hvidklædte Pige ved Vinduet, uden for hvilket Aftensolen lyser. I en anden Skitse sidder Fader og Datter sammen i Sofaen, hun læner Hovedet mod hans Skulder og griber hans Haand. Det er sikkert en Hjertesag, hun vil betro ham.

Endnu i Vinteren 1841—42 slog Marstrand sig ned i Roskilde. For det Billede, han havde til Hensigt at male, maatte han gøre nogle Studier i sjællandske Bondestuer. Marstrands Moster Rikke var gift med Justitsraad Foss, Borgmester og Byfoged i Roskilde. Der var 7 smukke Døtre, af hvilke dog kun de to ældste var helt voksne.

Der er neppe nogen Grund til at fortie Marstrands hurtigt paafølgende For-

lovelse med Tekla Foss. Johannes Fibiger har i sine Erindringer, *Mit Liv og Levned,* S. 153, omtalt den udførligt, men efter troværdige Vidnesbyrd skyldes hans usympatetiske Skildring af Familjen Foss en meget vrang personlig Opfattelse. Dog roser han Marstrands udkaarne som »en god og paa sin Maade forstandig Pige,« ulastelig i enhver Henseende. Marstrands Portræt af hende viser hende som en nydelig Jomfru med trofaste, brune Øjne, friske røde Læber

Agent Søren Borchs Skydeskive. 1842.

og blankt sort Haar, nedredt til begge Sider. Men hvad saa Grunden end har været, dunstede hans Følelser for hende hurtigt bort; allerede i Efteraaret 1842 blev deres Forlovelse hævet.

I Sommeren 1842, da Marstrand havde lejet sig et Atelier paa Roskilde Hovedgade, malte han til Byens Skytteselskabs Festsal en Mindeskive for Agent Søren Borch som Fuglekonge. Det er et af hans allerfortrinligste Billeder. Begivenheden er fremstillet i hele sin imponerende Højtidelighed, men det er klart nok, at Maleren har fundet Højtideligheden uendelig komisk. Det er ikke blot et ualmindelig morsomt Portrætbillede, det er en enestaaende Karakterskildring af Datidens Liv og Mennesker i en dansk Provinsby. Vi fore-

Bondefrieri.

stilles for alle dens fornemste Borgere: Søren Borch, der med langsomme, værdige Skridt nærmer sig Agent Svane, af hvem han modtager Hæders-Insigniet i det grønne Baand, tilvenstre for dem, ved Musikanterne, der trutter Fanfare i deres Horn, som naar Jeppe drikker, staar den uniformerede Brandmajor, Værten i »Prinsen«, parat til at skyde Salut med sin Bøsse, Apotekeren med hævet Glas og den flotte Husarritmester, der førte Byens Garnison, bag Hovedgruppen Stiftskriveren med det hvide Halsbind og Kaptajn Svejstrup, tilhøjre for Agent Svanes høje Hat Agent A. Borch med Hovedet paa Skakke, den graahaarede Fuldmægtig Hering, den korpulente Maler Ehlers, Fuldmægtig Korsgaard med høj Hat, og — allerlængst tilhøjre — Marstrands forventede Svigerfader, Borgmestren med det kloge Blik. I Forgrunden tilhøjre har den svære Inspektør Bidstrupgaard og Købmand Brønnicke taget Plads ved Bordet med Flaskerne. Det er aldeles beundringsværdigt, hvor let og godt denne Mængde Portrætfigurer har fundet Plads indenfor Billedets Rundkreds; Kompositionens Holdning forhøjes ved de lodrette Linjer i Bjælkerne, Fuglestangen, Masterne paa Jagten med det vajende Flag, dens Festlighed ved Guirlanderne foroven mellem Bjælkerne. Ogsaa i Farve er Billedet meget smukt. Skæret fra den dalende Sol falder ind over Figurerne, hvor dog kun Ritmester Brechwoldts røde Jakobinerhue bryder de nedstemte, neutrale Toner, bag dem lyser Aftenluften med lette, gyldentbræmmede, smukt formede Skyer over den disede Kyst hinsides Roskildefjordens blaa Vand.

I Forhør.

Imidlertid var Marstrand bleven agreeret til Medlem af Akademiet. Satte han end ikke overvættes Pris paa at blive »Lem af Kunsthospitalet«, var det dog hans Overbevisning, at ligesom han

Den uvelkomne Svigersøn.

og alle hans Venner burde arbejde hjemme for at ophjælpe Kunsten i Danmark, burde ogsaa han og alle hans Venner indtræde i Akademiet for at udvirke den haardt tiltrængte Forbedring af denne Anstalt. Den 22 Marts 1842 fik han til Opgave for sit Medlemsstykke en »Scene af det danske Folkeliv.« Det var en Opgave i den ny Tids Aand, men som paa ingen Maade var Marstrand imod. Han havde haft stor Morskab af at iagttage Bøndernes Prangen paa Torvedagene i Roskilde, han havde i Landsbyerne ikke alene gjort omhyggelige Stu-

Bondestue. Moderen taler Frierens Sag. 1845.

Kæresten præsenteres. Ændret Kompositionsskitse.

dier af de gammeldags maleriske Bondestuer, men ogsaa til sin Glæde fundet Typer, der var lige saa snurrige og ejendommelige som Italiens Præster og Munke, set mange gode Scener af det danske Folkeliv, og anet andre.

En Side af dette rige Stof tildrog sig dog særligt hans Interesse. »Troer ei, at Elskovs Gud kun boer blandt Grever og Baroner!« Men han betragtede just ikke Amors Genistreger mellem Bønderne med Chr. Winthers Blik. Naar Mads klemte Mette til sig paa Bænken i Kakkelovnskrogen var det hverken med sirlige Lader eller Ord. Naar Resultatet af deres Omfavnelser ikke længere kunde skjules, gav det Anledning til de pudsigste Scener med Pigens Fa'r eller Mo'r. Det var paa Landet i alle Maader ikke altid Skønhedens Trolddomsmagt, der forenede de unge. Heldigvis har Marstrand ikke forsøgt at male noget stort Billede efter sin fortrinlige Skitse af et landligt Frieri, men nøjedes med at gentage den i et lille Billede af Skitsens Størrelse, det Billede, han 1845

solgte til Wanscher og som nu hænger paa Galleriet. Derfor er mod Sædvane Skitsens Liv, Friskhed og straalende Lune uden at forringes overgaaede i selve Billedet. Et idiotisk Fjols af en Bondedreng sidder paa Bænken ved Ovnen med sin røde Hue i Hænderne og skotter forlegent med hængende Mund til den store Sæk ved hans Fødder paa Gulvet, Sækkens Indhold skal formodentlig støtte hans Frieri til Gaardens Datter. Imedens taler hans Mo'r hans Sag for Pigens Fa'r, der iagttager ham kritisk; Drengen er jo ikke knøw, men han

Scene af Bondelivet, motiveret efter Holbergs »Erasmus Montanus«. Galleriets 1844 malte Gentagelse af Marstrands Medlemsbillede.

er vist et ejegodt Gemyt. Pigens Mo'r pusler med en betænksom Mine ved Dynerne i Sengen; Gud ved, hvor mange af dem der kræves til Mettes Udstyr. Ungmøen selv lytter til i den aabne Dør, tyk, søvnig, svedende, hæslig og komisk, i et og alt en passende Brud til Frieren, hvorfor de nok faar hinanden.

Et Billede med et saadant Motiv kunde Marstrand dog neppe byde Akademiet. Han havde let ved at finde et nettere Par, og det synes at have været hans Hensigt som Medlemsstykke at male en Fremstilling af »Kæresten præsenteres«. I hvert Fald var han ved denne Tid beskæftiget med Forarbejder til et Billede med dette Motiv, og det er jo rimeligt at tro, at han oprindeligt havde

til Hensigt at give den ham stillede Opgave en ganske bogstavelig Udtydning. Til det paatænkte Billede findes — foruden mange Tegninger — flere malte Skitser og Studier, derimellem et smukt Studie til den unge Bondepiges Figur. Den tidligst malte Skitse af Motivet er baade i Fortælling, Farve og Behandling et kosteligt lille Billede. Uden for Gaarden staar den gamle Bonde bred og stor med Næverne i Lommen paa sin røde Frakke og mønstrer velvilligt den Svigerdatter, Sønnen saa smilende og glad fører frem. For hende er Situationen pin-

Erasmus Montanus disputerer med Per Degn.

lig, hun rødmer og piller forlegent ved sit Forklæde; en gammel Mutter stikker Hovedet frem fra et Vindu paa Gaarden. I en senere og delvis løsere Skitse har Figurerne omtrent samme Plads, men den gamle Bonde holder Merskumspiben i venstre Haand og bøjer sig mere nærgaaende kritisk hen mod Svigerdatteren, der blufærdigt vender sig bort. Den største Forandring og Forbedring er Omdannelsen af Baggrunden, som Bondegaarden her ikke fylder helt. Til højre aabner sig bag Gaardens Gærde Udsigt over Marker mod Husene om Kirken paa Bakken foran fjerne Skove. Og over Tagets Mønning, hvor Storken staar i Reden, lyser en gylden Luft; Skæret fra Solen nær sin Nedgang farver

Bondens røde Kofte, Karlens hvide Bukser, Træet bag Storkereden, den høje Poppel ved Indkørslen, Kirkens røde Mure og en hvid Gavl i Landsbyen. Kompositionen er bleven fuldkommen ved dette storstilede og stemningsfulde Landskab, der tilfører Idyllen en dansk Sommeraftens Poesi, »thi Solen rødmede den hele Scene«. Besynderligt er det, at Skitsen — maaske ved at erindre om Baggrunde i nogle af Marstrands senere Arbejder, — vækker den Forestilling,

Erasmus Montanus' Standhaftighed.

at Optrinet er et Optrin fra længst svundne Dage, fra Holbergs Tid; Kirken synes at være Kirken paa Bjerget, Landsbyen Jeppes, Rasmus Bergs og Per Degns.

Det paatænkte Billede blev aldrig malt. Marstrand havde Raad til at forlade dette ypperlige Motiv, denne fortrinlige Komposition, som han har forladt 1000 andre ypperlige Motiver og fortrinlige Kompositioner. Han havde længe syslet med et andet Motiv, der alligevel var ham mange Gange kærere, og da dette dog ogsaa var en Scene paa Landet, i alleregentligste Forstand et Optrin af det danske Folks Liv, fandt han intet urimeligt i at optage det til Behandling i det

Billede, han skulde indsende for at blive Medlem af Akademiet. — Den 19 Juni 1843 blev Marstrand enstemmigt optaget som Medlem af Akademiet paa det at ham indsendte Billede, hvis Titel var: »Scene af Bondelivet, motiveret efter Holbergs Erasmus Montanus«. — For første Gang bragte Billedkunsten her en Fremstilling fra Holberg, hvor Holberg var til at kende igen. De holbergske Figurer havde kun været blodløse Skygger i Wiedewelts Illustrationer til Peder Paars, hvor Kunstneren forgæves søgte at spase med den Klassicisme, han tilbad, i Abildgaards Fremstilling af Niels Klim som den ensomme Misantrop, der flygtet fra vor Verden, knæler ved Potuanernes Andagt paa den ubegribelige Guds Dag, i Lorentzens fuldkomment talentløse, i Eckersbergs spidsborgerlige, forskrækkeligt fantasifattige Illustrationer til Holbergs Komedier.

Per Degn.

Marstrand havde sin fjærne Slægtnings Aand, hans Frugtbarhed paa Inventioner, hans skarpe Karaktertegning, Marstrand havde som Holberg Lunets overdaadige Rigdom, Inspirationens Friskhed og Flugt. Holberg er skarpere, hvassere, Nationens store Opdrager er Nationens strenge Tugtemester. Holberg er større som Moralist, men Marstrand er, ved ikke at være slet saa meget Moralist, maaske større som Filosof. Endnu har aldrig Satirens Svøbe magtet at piske Daarskaben ud af Sjælen, Omvendelserne i sidste Akt beror alle paa en Fiktion. Uforandrede og uforbedrede gaar alle Holbergs Narre — og mange flere til — lyslevende rundt mellem os den Dag i Dag. Gud ske Lov for det, de giver os Stof til daglig Morskab! Kunstneren maa i hvert Fald have Ret til, med al Erkendelse af de ideale Forholds Fortræffelighed, at finde de mindre fuldkomne Tilstande fuldt saa fornøjelige at betragte; Preussen er i Marstrands Øjne det bedst styrede Land, men »Italien med sine usle Regjeringsformer og sine 1000 Ubekvemmeligheder er mig 10,000 Gange kjærere.« Narrespillet er Livets lystigste Skuespil.

Men ogsaa over den Scene, hvor Marstrand lader Narrene, klædte i de Hol-

bergske Dragter, opføre de glimrende, brogede, festlige Skuespiloptrin, staar Mottoet: Ej blot til Lyst! Holbergs Brod stak dybt og efterlod hos mange af hans samtidige sviende Saar. Marstrands Brod stikker ikke saa dybt, men en Brod er der dog. Han har fremstillet den komiske Genius med en Maske som Skjold og med en Knippel skjult bag Ryggen. Hvis han havde troet, at de holbergske Narre laa begravede under de gamle Ligsten, var hans Fremstilling af dem ikke bleven som den er. Han fremstillede Scener »i Holbergs Maneer, ikke Theaterscener, det maa Du ikke tro.« Og i disse Fremstillinger sagde han, i Samstemning med sin Yndlingsdigter og ud fra sit Hjertes fulde Overbevisning, saa klart, som han formaaede at sige det: Agt aldrig en Nar for andet og mere end Nar!

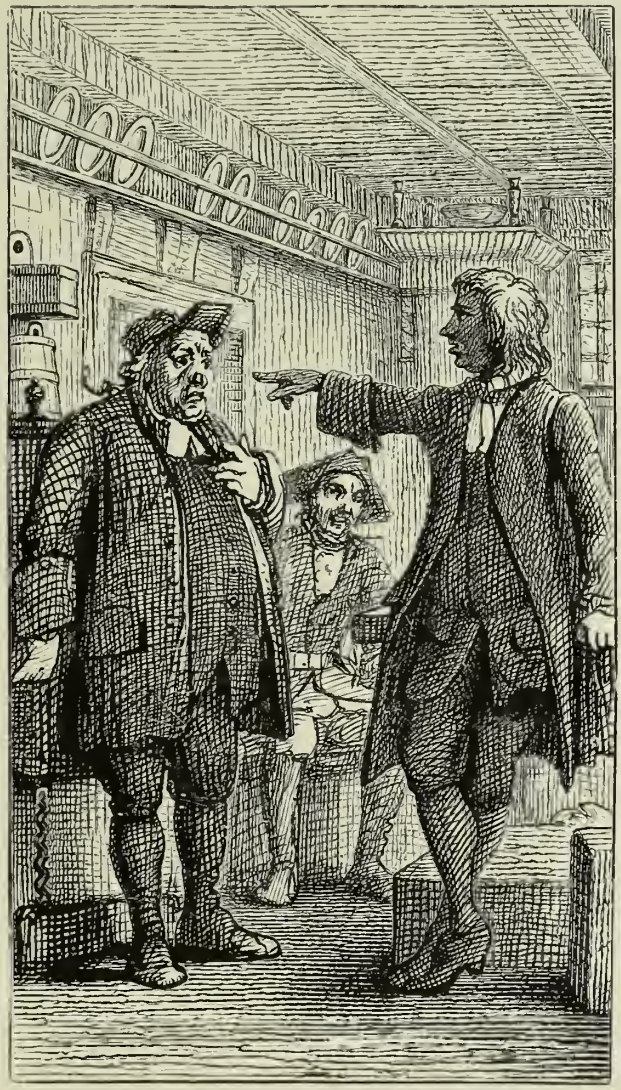

»En Hane derimod kand giore Æg, hvilket I ikke kand giore.«
Træsnit til Folkeudgaven af Holbergs Komedier.

Erasmus Montanus var for Marstrand Kongen blandt alle Narre. Thi af al Daarskab, som det var Mennesket muligt at undfange i sit korte Liv, til begge Sider omgivet af den dybe Nat, forekom Hovmodet Marstrand at være den største. Hovmod af enhver Art. Hovmod af Fødsel, Hovmod af Penge, Stillinger, Embeder, Titler, Ordner og alt det andet, som ofte tilkommer andre rettere end den, der har det og gerne selv er mest imponeret derved. Hovmod af Evner, af sin Værens og Virkens Værd. Da Marstrands Broder

Per Degn synger for en Snaps. 1865.

Erasmus Montanus beviser, at Per Degn er en Hane. 1865.

Theodor, medens han lærte Smedeprofessionen i Tyskland, i et Brev har ytret, at Wilhelms Virksomhed havde højere Betydning end hans egen, bebrejder Maleren ham i sit Svar en saa urimelig Udtalelse; »for Verden er hvert enkelt Menneskes Færd lige ubetydelig eller betydelig,« for enhver især gælder det kun i sit Arbejde at søge Næring for Sjælens Trang, »og det er ethvert Menneske givet i lige Grad, hvad enten Stoffet han behandler er Jern eller Vox.«

Rasmus Bergs Hovmod var endda det urimeligste, taabeligste, latterligste. Selv hos Mennesker, paa hvem Marstrand iøvrigt satte megen Pris, kunde han undertiden iagttage en slet dulgt Foragt for de Stakler, der ikke havde den klassiske Dannelse. Det akademiske Borgerbrev syntes dengang at berettige enhver Grønskolling til at sætte Næsen højt i Sky og føle sig som en af Herrerne i Aandernes Rige. Var det lykkedes dem at erhverve en Smule Viden om de Gamles

Bukser og Sko, udbasunerede Rasmus Bergs ligesindede det over Verden som Opdagelser af uendelig Betydning for Menneskeaandens Udvikling. Og det har altid været dem særlig kært at vigte sig overfor Kunstnerne, belære disse om, hvorledes de skulde have behandlet deres Opgaver, beskæmme dem med en formentlig bedre Viden baade om den brabantiske Husflid i Middelalderen og om Æstetikens Fordringer. »En der er vel dreven i *Logica* og *Metaphysica*, kand rede sig ud fra alting, disputere om alle Materier, om endskiønt han er fremmed i dem.«

Erasmus Montanus beviser, at Per Degn er en Hane. (Stærkt formindsket Gengivelse af en Rørpenstegning.)

Men den stakkels Erasmus er ikke nogen farlig Mand. Han er ikke at ynke, fordi han forgæves forsvarer det, der er sandt, thi han forsvarer lige saa gerne det, der er usandt. Han er kun at ynke, fordi han finder sin Overmand i Per Degn. Nille græder, Jakob ler, Fogden har længst fordømt Rasmus med de nymodens Idéer som en Sværmer og en Kætter, Jeppe og Folkene er ved at helde til Fogdens Mening, Erasmus' blege Ansigt bliver endnu blegere, Underlæben skyder sig frem i Haan og Trods, forbitret knytter han sine Hænder. Logica og Metaphysica hjælper ham ikke her, hans Lærdom, hans Sindrighed preller af paa disse enfoldige, uvidende Tilhørere som Vand paa Gæs. Bred og urokkelig troner Degnen med Maven svulmende frem i den blaa Vest, de snu Øjne spiller i det glinsende Ansigt med den røde Næse og de graa Haar, ved sin snilde Taktik har han vundet Slaget. Hil være Sejrherren! Hans

Latin er langt mere værd end de 100 Rigsdaler. Intet Under, at han ved sine Observationer har forbedret Embedets Indtægter; ved sin beundringsværdige, misundelsesværdige Livsvisdom, sin dybe Indsigt i sine Medmenneskers grænseløse Mangel paa Skønsomhed, vilde han være Mand for at gøre Adam Homos Karriere.

Da Marstrand for sit første Holberg-Billede valgte at fremstille Disput-Scenen af »Erasmus Montanus«, var det med sikkert Blik for den af Jul. Lange fremhævede høje Komik i Kampen mellem »den gamle og den unge Hane, som med skingrende Røster strides om den højeste Avtoritet paa den hjemlige Mødding og om den øvrige Hønseslægts Beundring.« Hønen med Ællingerne, Hanen, der galer fra Erasmus' Kuffert, har i Billedet symbolsk Betydning. Men han følte ogsaa det, som Georg Brandes saa godt har fremhævet i sin Bog om Holberg: Satiren i »Erasmus Montanus« rækker videre ud end Satiren i nogen anden af Holbergs Komedier. »Flyt *Erasmus Montanus* til Frankrig eller Rusland; Komedien er lige mulig, lige sand. Flyt den tilbage i Fortiden eller fremad i Fremtiden, den bliver lige træffende. Det beror paa, at ikke blot de Skikkelser, den fremstiller, er aldeles individuelle, levende Mennesker, men Forholdet imellem dem er et evigt Forhold. Aldrig har Holberg i nogen Situation hævet sig til en saadan Højde. Man er som paa et højt Punkt, fra hvilket man ser ud over alle Lande og alle Tider.

Erasmus Montanus
(»Jeg synes ligesom mig fattes noget, efterdi jeg har ikke disputeret i tre Dage.«)

Situationen er ikke blot en Situation af Privatlivet; det er en verdenshistorisk Situation. Stykket spilles daglig til alle Tider og i alle Lande. Det skænker os et Indblik i de Love, efter hvilke Menneskehedens Udviklingsgang under ældre og yngre Slægters Daarskab gaar for sig.« —

Efter sit Medlemsbillede malte Marstrand det følgende Aar en Gentagelse til den kgl. Malerisamling med uvæsentlige Ændringer. Farven, der i det første Eksemplar af Billedet er saa dybt stemt, at Hovedfigurens hvide Halsklud lyser stærkt frem fra Omgivelsernes Skumring, har i Gentagelsen større Kraft og Rigdom. Erasmus har faaet en rankere Rejsning, Fogdens Hund er vaagnet op, Degnen har taget Haanden fra Snapsen, enkelte Fejl eller Forglemmelser i Interiøret er blevne rettede.

Erasmus Montanus i Klammeri med Per Degn.

Interiøret er en af disse kuriøse Bondestuer, vi nu kun kender fra Folkemuseer. Panelet, Stolpeskabet, Pyramidetabletten, Ørken er malte med brogede Farver paa grøn Grund, og Stuen er til Overflod udstyret med alt, hvad der var karakteristisk for gamle Bondestuer paa Marstrands Tid, men maaske ikke paa Holbergs: Hesteskoen paa Dørtrinet, St. Hans Urter, et Skilderi af Olger Danske, en Udskæring af Adam og Eva over Døren, »Lejlen« under Ovnen, Mælkebøtten, af hvilken Katten stjæler, paa Ovnen, Tøj, der hænger til Tørring mellem Ovnen og Sengen, en »Uro« over Bordet, Mælkefade, Tallerkner, Kobbertøj, Bøger, Timeglas, Musefælde og Bynke paa Hylder oppe under Loftet. Men alle disse Ting — og endnu mange flere — gør dog ikke Kompositionen urolig eller tager Interessen fra Figurerne.

Desværre har i disse betydelige Billeder Haanden arbejdet noget tungt, Hanen er paa Galleriets Billede ulige friskere behandlet end hele Resten. Jakob er bedre paa Skitserne. Marstrands Behandling af det samme Emne i senere Tegninger har større Lethed, Frihed og Liv, de er fuldt saa vittige og mor-

somme, men Satiren har mistet noget af sin Kraft, Skemten er bleven mere godmodig.

Nogle Gange har Marstrand fremstillet den Scene, hvor Montanus afviser at vinde sin Brud ved at tilbagekalde sine kætterske Anskuelser om Jordens Kugleform. Kostelig er i Galleriets Skitse baade Montanus selv, der med en Scipios Heltemod og en Scipios Holdning viser den for hans Reputation som Philosophus farlige Fristelse fra sig, medens dog den sure Mine tyder paa, at

Blyantskitse til Billedet af »Barselstuen«. Fbr. 1843.

hans bedre Jeg ikke har sejret uden Kamp, den stædige og brutale Jeronimus, den forelskede Lisbed, den uforstaaende Magdelone, den dumme Ridefoged, og — ikke mindst — Mo'r Nille med det levende, opmærksomt iagttagende Blik. I Kobberstiksamlingens store Rørpenstegning, der viser samme Situation, er Montanus blot stolt afvisende. Ogsaa andre Optrin af Montanus' Levnet har Marstrand fremstillet, der findes ikke nogen anden Komedie af Holberg, fra hvilken han har hentet saa mange Motiver. En Tegning viser ham mediterende paa sit Værelse med Hænderne i Lommen. »Hvis jeg ikke havde mine gode Bøger med mig, kunde jeg ikke leve paa Landet.« Alligevel fortæres han af Længsel efter København og Tørst efter Disputer. En anden Tegning viser

Slutningen af den store Disputscene. Montanus' Taalmodighed brister og under Udraabet »Vil din Slyngel fixere mig?« gaar han med knyttede Hænder løs paa Degnen, der echapperer ud ad Døren, udskældende ham for »Sinke«. Marstrand har ogsaa fremstillet Montanus, da i femte Akt Ulykken har ramt ham, og Niels Corporal gennemprygler ham, fordi han er »raae i *Exercicerne.*«

Men det er dog Per Degn, for hvem Marstrand i sine senere Aar havde størst Interesse. Fra Tiden om 1865 er en hel Række forskellige Fremstillinger af Per Degn i sin største Triumf og i sin dybeste Fornedrelse. Per Degn er her ikke længere den i Bunden trods sin Komik frække Slubbert, Marstrand har fremstillet i de ældre Billeder af Disput-Scenen. Han er en godmodig Tosse, der hugger sig gennem Verden, som han kan, for at bjerge Brød og Snapse til sin tykke Vom. Erasmus' Paastand, at Degnen som en Hane »fører Takker udi Hovedet«, har Marstrand søgt at motivere ved Formen paa Pers Hat eller Kasket, ved Parykkens Sidekrøller og Pisk; ogsaa selve Pers Fysiognomi har faaet Lighed med Hanens. Vi ser ham paa en udmærket Tegning tage sig en Pris, medens han til en Bonde, der bestiller en Begravelse hos ham, retter det udspekulerede Spørgsmaal: Vil du have fiint Sand eller slet og ret Jord. Vi ser ham paa et Par udmærkede Billeder brillere ved med Snapsen i Haand at synge sine Skalaer og naa op til den Finhed, saa »vore smaa Grise kand ikke gaae høyere med Røsten.« »De skikkelige Bønderfolk ere aldeles opfyldte af Beundring over denne Kunstpræstation, og i Beundringen blander sig en Slags Skræk over, at menneskelige Fuldkommenheder kunne drives til en saadan titanisk

Forarbejde til Billedet af »Barselstuen«.
(Længst til højre Gedske Klokkers.)

Højde« (Jul. Lange: Udvalgte Skrifter I, S. 181). Men vi ser ogsaa — i to Malerier og mange Tegninger — Per Degn i sin Afmagt og Elendighed. Der kommer let for enhver Per Degn et kritisk Øjeblik, hvor han bliver Svar skyldig. Det er ikke Degnen muligt at gendrive Erasmus' Paastand, at han i Virkeligheden er en Hane. Han støtter — i Billedet i Museet i Aarhus — begge Hænder mod sine Knæ, medens hver menneskelig Tanke viger bort fra hans Hjerne, og Hovedet, ja hele Skikkelsen synes i Færd med at gennemgaa en af den Art Forvandlinger, Ovid var Mester i at beskrive. Eller han trykker sig — som i den til Folkeudgaven af Holbergs Komedier gengivne Tegning, — op mod Ovnen, og stirrer frem for sig med et ulykkeligt, forvildet Blik, der viser hans arme Sjæl i den græsseligste Vaande. Eller han overgiver sig helt til Sorgen, — som i Kobberstiksamlingens Rørpenstegning, og tørrer, stedse støttet mod Ovnen, med højre Haand de salte Taarer af sin Kind, medens kun det venstre Øje plirer ængsteligt mod det haardhjertede Uhyre, der har bragt ham i denne Tilstand. I alle disse Skildringer naar Fremstillingen fuldt i Højde med sin egentlige Genstand, en af Holbergs mesterligste Figurer, »paa *en* Gang grundkomisk, ublandet virkelig og velsignet dansk«, som Lange siger, og derfor »i den komiske Rangforordning i samme høje Klasse som Falstaff.« Men Kontraparten, Erasmus, er i de nævnte Scener ikke andet og mere end en kaad Laps. Hele den anmassende Arrogance, der pebrede de tidligere Fremstillinger af Erasmus og gjorde Figuren saa indholdsrig og karaktérfuld, er dunstet bort. Marstrand var jo bleven en ældre Mand, en af Nationens fornemste og mest alment ærede. Han havde maaske ikke længere saa god Lejlighed til at iagttage Erasmus og hans Væsen. —

Et Modstykke til Gentagelsen af Erasmus Montanus fik den kgl. Malerisamling i det 1844—45 malte Billede, som i Høyens Katalog over Samlingen beskrives saaledes: »En kjøbenhavnsk Barselstue efter Holbergs Skildring i 2den og 3die Act af hans Comedie. Den stakkels Barselkone udmattes ved Øllegaard Sværdfegers og Dorthe Knapmagers høirøstede Gjentagelse af Else Davidskolemesters Historie, medens Ane Kandestøbers faaer sig en Kop Kaffe, og Else tager sig en Pris. Gedske Klokkers sidder ensom og i sørgmodige Tanker, medens der hviskes »meget Intet« af hendes Nabo, og Sladderen tager en værre Retning bag ved hende. Henne ved Døren i Baggrunden neier Engelke Hattemagers ærbødigt for den fornemme Frue, som netop træder ind og som snart vil vise sin Nedladenhed ved at tage Kagerne, der staaer paa Bordet, hjem med sig.«

Marstrand har fantaseret frit over Komediens Tekst. Man kan gerne med Jul. Lange sige, at Resultatet ikke alene afviger fra Komedien, »men ogsaa fra den strænge Virkeligheds og Rimeligheds Former. Marstrands *Barselstue* er en glimrende Komposition, men ligner ingen Ting, der er gaaet for sig i Verden.« Alligevel har jo Marstrand ved at fremføre alle Visiterne paa én Gang genialt

grebet den eneste Udvej, der tillod ham at gengive det, som er mest betegnende for Holbergs Komedie, dens Rigdom af Karakterfigurer, dens Ophobning og Sammenpakning af Latterligheder, dens Liv, dens Pragt, dens ægte Festivitas. Og Kompositionen har faaet en beundringsværdig Sluttethed og Holdning, trods den overvættes Figurrigdom, trods alle de mange Enkeltheder, der skal betegne Tid og Sted eller antyde Husets Ejendommeligheder, Corfitz' Portræt paa Væggen, Sengen med det blaastribede Omhæng, den store, grønne Skærm,

Genrebillede. Motivet taget af Holbergs »Barselstuen«. 1844—45.

bag hvilken Balberen og Signekællingen søger Dække, og hvorfra Ammen har hentet det spæde Nor, som saa forbausende ligner sin Fa'r, Stuens eneste Dør med den pompøse Fremstilling af Gudernes Fest som Dørstykke, det store røde Bordteppe, under hvilket Corfitz er krøben i Skjul, og ved en Stol i Forgrunden en Luth, som siger os, at Gothard Sanger dog har sin Gang i Huset. En Rasmus Berg vilde maaske gøre Væsen af nogle Ukorrektheder i Kostymet; Portrætets Ramme er i Ludvig XVIs Stil, den naadige Frue har pyntet sig og sat sit Haar efter et Stik af Moreau le jeune. Men der er langt mere Grund til at bemærke og beundre det overlegne Mesterskab, med hvilket Marstrand har faaet Dragterne til at passe for Menneskene og Menneskene for Dragterne. Det

er jo, som om Marstrand i det virkelige Liv havde haft Lejlighed til at iagttage, hvorledes Klæderne sad paa de Folk. Ligesom Interiøret i »Erasmus Montanus« betegner de gamle Bondestuer, har Interiøret i »Barselstuen« Karakteren og Stemningen fra Stuerne i det gamle København. Marstrand maa have studeret dem godt, han har ofte i sine Skitser og Tegninger med lette Antydninger fortrinligt gengivet deres Karakter og deres Hygge.

Jeppe i Baronens Seng.

Billedet har nogle af de Ufuldkommenheder i Behandling og i Farve, som klæber ved Flertallet af Marstrands færdige Billeder. Farvevalget er dog i og for sig fortræffeligt, og selv om Skitser og Studier til Billedet er friskere malte, har dette jo en i Sandhed glimrende Karakteristik af alle de enkelte Figurer. En Skikkelse som Anne Kandestøbers kunde ikke være bedre truffet paa Kornet. Marstrand regnede lige saa lidt som Erasmus og Per Degn Barselstuens gode Madammer for at høre til de kære hedengangne. Da han efter sin Hjemkomst besøgte Selskaber i København og Roskilde, og lod alle sine kvindelige

Bekendte passere Revy, fik han meget af Barselstuens Sladder at høre og mange af Barselstuens Karakterer at se. Selv om vi kendte hans Modeller, vilde det dog maaske være indiskret at udpege dem. Troels Marstrand har imidlertid i sin Bog om Slægten ikke frygtet det indiskrete, han fortæller, (S. 141) at hans Broder Wilhelm havde fundet Modellen til Gedske Klokkers i Degneboligen paa Frederiksberg. Det var deres Moster Ingeborg, »en stille Kone, som sukkede altid«; hun var bleven gift med Degnen Flor, der ligesom sin Kollega paa Bjerget havde studeret ved Universitetet, »han prækede godt og vilde have gjort Lykke, naar han ikke havde været en lystig Fætter, aad og drak og var altid glad ved sin tykke Mave.« Endog i Marstrands nære Slægt var der altsaa lyslevende Holbergske Figurer.

Et Kældervindu. Klinkemanden barberer sig. 1845.

Det vilde dog være urimeligt at tro, at Marstrand for alle Holbergske Figurer i det virkelige Liv havde fundet direkte Forbilleder, han kun behøvede at portrætere. Men de Figurer, han ikke saa for sine legemlige Øjne, viste Fantasien ham med ikke mindre Livagtighed. Lige saa godt som Per Degn og Gedske Klokkers synes han at have kendt alle de ærværdige Medlemmer af Collegium politicum og alle de Figurer, der øger Forstyrrelsen i den Stundesløses forstyrrede Sind. Dog maatte Fantasien aflægge baade Kandestøberen og den Stundesløse mange Besøg før den følte sig fuldkomment hjemme i deres Huse. Der er ikke samme Karakterrigdom i Marstrands første Tegninger af Collegiet og Marstrands første Skitser af den Stundesløse som i hans senere Fremstillinger af disse Emner. Allerede i Nivaagaards Skitse af den Stundesløse er dog Hovedfigurens fjottede Fortabthed godt karakteriseret, og Skit-

sens Farve er med sine fine, letrødlige Toner af udsøgt Skønhed. Behandlingen minder om Skitserne til Barselstuen, ligesom Behandlingen i den løse, men livfulde Skitse af Børnenes Dans i Julestuen, i den lidt tungt brune Skitse af Don Ranudo, og i den første, kostelige Skitse af Jeppe i Baronens Seng, hvor Jeppe med den spidse Nathue over det røde Ansigt ligner en gammel Nissefar, med hvem Menneskene driver Gæk, og som med stor Forfærdelse betragter den Slaap-Rok, der bydes ham af en gulfrakket Lakaj, medens han halvt rejser sig op og stikker en Elefantfod ud fra Dynerne i den elegante Himmelseng med det blaa Omhæng. —

Mindre Betydning har Marstrands Udflugter i Fyrrernes Begyndelse til andre af Fantasiens Riger. Han havde ikke stor Fornøjelse af de mange Illustrationer, han kort efter sin Hjemkomst tegnede til den af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug besørgede Udgave af Olger Danskes Krønike. Illustrationerne er i sig selv ikke meget mærkelige, Marstrand har ikke taget Olger Danskes drabelige Gerninger synderlig højtideligt. De vittigste Illustrationer blev slet ikke gengivne, andre, saaledes Fremstillingen af Dronningens Attentat paa Heltens Kærlighed (Udgaven 1842, S. 86), blev nok skaarne i Træsnit, men dog ikke anvendte i Bogen, og Træsnittene er alle matte, tørre og kedelige. Større Glæde havde Marstrand af det store Transparent, han malte til det nystiftede skandinaviske Selskab med den Fremstilling af Bellmans Apoteose, hvis Komposition er kendt fra Bærentzens Litografi med Underskriften: »Fredmans Epistel No. 83. Hvorlunde Bellman, efterat have faaet nok af denne Verden, farer til Himmels, og der complimenteres af Anacreon, Overskjænken ved Bacchi og Amoris Hof.« Genier plukker og perser Druerne, Nisser tilbereder i en Hule Punchen til et Selskab af Bellmanske Figurer, medens over Højen Genierne drager Bellman mod Anakreon, uagtet smaa Faundjævle hænger sig fast i Bellmans Frakkeskøder og Haarpisk. I Luften svæver Poesiens Muser, den ene rækker Bellman sin Krans. Orla Lehmann skrev d. 16 Jan. 1844: »Det er overdraget mig for de indesluttede 100 Rd. at kjøbe en smagfuld Present til celeberrimo, divino maëstro, som for det scandinaviske Selskab udførte den store Altertavle, hvis Ry har bredet sig til selve Rom;« Marstrand maa dog helst selv vælge Presenten. Carl Ploug lod 1845 i en dramatisk Bagatel Billedets Figurer træde agerende ud af Rammen, Billedet skal desuden (efter Ill. Tidende, 1 Okt. 1865) have inspireret Bournonville til »Polskdansen i Grønalund«.

Den gamle Forbryder vil lære sin unge Kammerat at sværge falsk. 1843.

Marstrand tabte dog ikke helt Interessen for den Art af Motiver, han før sin Rejse til Italien havde behandlet i stor Udstrækning. Rigtignok fik nu kun et af disse Motiver 1845 Form som et Maleri, Fremstillingen af Klinkemanden og Beværteren Jens Olsen, der staar ved Kældervinduet og indsæber sit Underansigt foran et Spejl, medens hans lille Dreng sidder i Karmen og interesseret følger Barberingens Mysterier, og hans Hund ude paa Fortouget holder sig parat til Forsvar mod enhver Fjende. Men i et stort Tal af Tegninger gav Marstrand mangesidige Beretninger om Livet i København. I Flinchs Almanak 1845 er gengivet en Scene fra Østergade, i Trykkefrihedsselskabets Folkekalender 1844 tre kuriøse »Billeder af Livet«. Det ene viser en i Datidens København bekendt Skrædder, Farner, der i sin Dandy-Dress med overlegent Lapseri hjælper Mestersvenden med at efterse, hvorledes et bestilt Sæt Tøj sidder paa en Kundes Ryg. Det andet viser en Skuespiller-Dilettant, der, opfyldt af den Helterolle, han instuderer, gebærder sig som gal, det tredje og bedste en gammel, graahærdet Forbryder, som vil lære en ung Fyr, der er bleven hans Kammerat i Fængselscellen, hvorledes man bærer sig ad med at sværge falsk, men vækker det unge Menneskes Afsky og Rædsel. Andre »Billeder af Livet« er gengivne i »Gæa«, 1845 Ravnekrog-Politikernes stormende Møde, 1847 Tegningen af Landsbyspillekanten paa det stædige Æsel, — Originalen findes med Underskriften »Kun en Spillemand« i H. C. Andersens Album paa det kgl. Bibliotek. Men de fleste og de bedste af Marstrands Billeder af Livet blev liggende i hans Mapper og saas kun af hans Venner og af hans Elever.

Dansk Folkeliv.

Thi Marstrand havde allerede fundet et Par Elever og Efterlignere. Den ene var Habbe, en Særling og en Laps, der vist lod sit Tøj sy hos Farner, et meget begavet Menneske, som straks — f. Eks. i det smukke Interiørbillede i den Hirschsprungske Samling, — viste stort Talent som Maler og tegnede glim-

rende vittige Tegninger, — en af dem viser Abildgaards Genius, der som en langbenet Skygge flygter med knækkede Knæ og latterlige Forfærdelsens Fagter for et Par Malkepiger, Repræsentanter for det Eckersbergske Syn. — Men Habbe gik hurtigt nedad, han malte en Mængde sjuskede og daarlige Billeder, og hans senere Tegninger, der er utallige, giver kun en irriterende overfladisk Efterligning af Marstrands Manér. Mere Ære fik Marstrand af den elskværdige Sekondløjtnant i Marinen Vilhelm Pedersen, hvis Illustrationer til H. C. Andersens Eventyr har saa meget af Eventyrernes Hygge og Ynde, at ingen senere Illustrator har formaaet at fordunkle dem. I et elskværdigt Brev fra August 1845, (aftrykt i Raffenbergs Bog) opfordrer Marstrand indtrængende Vilh. Pedersen til ikke at forsømme den elementære Kunstneruddannelse, men gennemgaa Akademi-Vejen helt og holdent, om den end kan synes kedelig og mangelfuld. »Hold for det Første den Trang til at skabe selv og lade Fantasien spille i Tømme; thi jeg forsikrer Dem, at med Kundskaber er den vor lydige Slave, men uden dem er den lunefuld og vilkaarlig og os til Plage. Og netop fordi De har megen Fantasi, er det mig saa meget mere vigtigt at udtale min Erfaring med Hensyn paa Dem, at De ikke skal trække for mange Vexler paa den, inden De faaer det fulde Værd, som Verden kan have godt af, og som det er Deres Pligt at anvende Deres Pund til.« Marstrand vidste selv, hvor Skoen trykkede; Vilh. Pedersen drog maaske neppe tilstrækkeligt Udbytte af de gode Raad. Han har behændigt — ofte næsten skuffende — efterlignet Marstrands Tegnestil, men Tegningernes Indhold er gerne et andet, et mindre, men dog et Indhold, der er personlig ejendommeligt og vindende elskværdigt. I et Par Tegninger (i Kobberstiksamlingen) har Vilh. Pedersen portræteret sin Lærer, medens han arbejdede i sit Atelier i Stueetagen af Prinsens Palæ. I den ene Tegning er det aabenbart Interiørbilledet med sin Familje, Marstrand har paa Staffeliet, i den anden, hvor han sidder med høj Hat paa Hovedet — som Skærm for Lyset — og tygger et Penselskaft i Munden, synes han at male efter gamle Tegninger, maaske Tegninger fra Italien.

Portræt af Konsistorialraad, Dr. theol. W. F. Engelbreth. 1844.

Derhen sendte han ofte sine Tanker. Hvor meget rart han end havde fundet i Danmark, af det, han egentlig var rejst hjem for at søge, havde han dog

Studietegning for det 1842 malte Portræt af Gehejmekonferensraad Bornemann.

grebet fejl. Han saa maaske allerede som et lokkende Fantasi-Billede Søstersengens Piger hilse ham med et Bæger Vin og byde ham Pladsen ved deres Side, medens den tykke Moder i et Blund nyder den liflige Forsmag paa Nir-

vana. Han huskede Karnevalet. Og han kunde ikke undgaa at ærgre sig lidt over sine kære Landsmænds sindige Faren i Mag, den danske Langsomhed, den danske Dovenskab. Han har tegnet tre Driverter paa en Bænk, den ene stirrer tankeløst ud i Luften, den anden strækker sig og gaber himmelhøjt, den tredje er ved at synke sammen af Dvaskhed og Ugidelighed. Ved Paaskriften »Nationaliter!« har han bevidnet, at denne Tegning giver hans Opfattelse af den danske Folkekarakter.

Efter Marstrands Mening behøvede en Kunstner stedse ny og skiftende Indtryk »for at elasticere Sjælen, den evige Dvælen ved det samme sløver og tørrer Fantasien ud, det er ligesom en Mark der maa gjødes og kan ikke lade sig nøje med den himmelske Dug for at bære Frugt.« Allerede i München havde han foresat sig, hvis alt gik vel, naar han var vendt hjem og det ikke kom til at skorte ham paa Penge, da efter et Par Aars Forløb at gøre en ny Rejse til Italien. Han havde ikke behøvet at frygte for sin pekuniære Stilling; under hans Fraværelse var hans Ry vokset, og under hans Ophold i Hjemmet steg det ydermere, indtil det overstraalede alle andre danske Maleres. Ved sin Hjemkomst begyndte han at føre nøjagtig Bog over sine Indtægter. Takket være de mange Portræter maa de efter Datidens Forhold regnes for ret anselige.

En Dreng med en Hund. (Portræt af Chr. Barnekow.) Udst. 1843.

Han havde som Portrætmaler det bedste Klientel. Gentagne Gange malte Marstrand hans Majestæt Kongen selv. Men et Portræt som det, der var udstillet i Odense 1904, viser klart, at han hverken havde Interesse eller Sympati for Christian VIIIs Person. Et Portræt, i hvilket Kongen fandt sig forgrimmet, blev staaende i Malerens Atelier; da Marstrand som ældre Mand fandt det paa sit Pulterkammer, gav han det med en højst uærbødig Bemærkning et haanligt Spark. Anselige Portrætbilleder malte Marstrand 1842 af Grev Ahlefeld-Laurvig, af Konferensraad, Højesterets-Justitiarius v. Bornemann, det sidste baade ud mærket godt i Karakteristik og morsomt i Virkningen af den højrøde Uniform

med Ordensbaandene og det lysblaa Silkefor i den røde Kappe. Studietegningen til dette Billede er en af Marstrands ypperligste Portrættegninger. Fra samme Aar er det gode Portræt af Skibsmægler S. Heckscher med det hvide Haar, der strutter fra Tindingerne, og det noget distræt Udtryk, det morsomt komponerede Dobbeltportræt af Etatsraad Edward Collin og Hustru og det ganske fortrinlige lille Brystbillede af Kammerherre Chr. v. Schøller, hvis røde Ansigt blusser omkap med hans røde Uniform med blaa Krave. Det bedste af Marstrands Portræter fra det følgende Aar er vel det elskværdige Billede af en i Blaat klædt Dreng (Chr. Barnekow), der sidder saa stille og artigt, som han skulde fotograferes, med venstre Arm om Halsen paa en lille Skødehund, der nærmest ser ud som den var udstoppet. Men mere værdifuldt for alle Københavnere er det samme Aar malte Brystbillede af Georg Carstensen med sin store Krølle frem for Tindingen og Briller med 8-kantede Glas. Fra 1844 er det store, noget tørre Portræt af Grosserer W. Wanscher, der i gul Vest, graa Bukser, sort Frakke og Halstørklæde, staar med højre Albu støttet til sin Pult og holder en Pen i Haanden, en elskværdig Herre med levende Øjne. Af de mindre Portræter fra dette Aar udmærker Brystbilledet af Konsistorialraad Engelbreth sig baade ved Karakterfylde og Liv, det frembøjede Hoved med det bløde hvide Haar og de smukke Øjne staar tillige særlig godt mod den grøngraa Grund. Fra 1845 er foruden flere smaa Portræter (og et stort af Kongen) 4 meget ansélige Portrætbilleder. Det Carolineskolen tilhørende Knæbillede af Nathanson er overordentlig karakterfuldt — efter Høyens Sigende udmærket lignende, — Nathanson sidder med sit kloge, velvillige Smil og sin hvide Vest

Portræt af Fru V. Hage. 1845.

ved Skrivebordet, til hvilket han støtter sin højre Arm. Smukt er Portrætet af Fru V. Hage, der sidder med sort Kjole i en grøn Lænestol, over hvis ene Arm et violet Sjal er lagt, ganske særdeles statelige Portræterne af Konferensraad Holten og Konferensraad Treschow.

Da Marstrand, inden han sidst i Sept. 1845 tiltraadte sin længe planlagte anden Rejse til Italien, optalte sine Indtægter, havde han den Glæde at se, at han siden Febr. 1842 — i $3^3/_4$ Aar — havde tjent 8,867 Rigsdaler, af hvilke han havde de 5,200 i Behold. Han kunde tillade sig en ordentlig Rejse. Chr.Winther, af hvem han kort forinden havde malt det nydelige lille Brystbillede, der nu hænger paa Frederiksborg, sendte ham d. 24. Sept. en Afskedshilsen, der slutter med en spøgefuld Advarsel: »Rejs lykkelig — men bliv ikke reent borte for os.«

Erasmus Montanus tages under Behandling af Niels Corporal.

VII

»Min Rejse hertil,« skriver Marstrand til Constantin Hansen i et »Rom ved Fastelavnstider 1846« dateret Brev, »var deelviis interessant, Amsterdam og Holland overhovedet var det bedste; — jeg har havt stor Glæde og Nytte af at see de store Figurbilleder af v. der Helst, Boll, Rembrandt, Fr. Hals, og flere herlige Billeder af Jan Steen. — Amsterdam er den meest maleriske interessante Bye jeg har seet udenfor Italien. I Paris var det Vernets afrikanske Billeder og Delaroches store Billede i Akademiet, jeg meest glædede mig over. — Det er malet med Oliefarve paa Muren og gjør en herlig Virkning.«

Marstrand var ikke rejst ud alene for at søge friske Indtryk og gense kære Steder. Han haabede paa denne Rejse at belæres og udvikles. Han var ikke falden til Ro, han higede opefter. Besøget i Holland og Paris forøgede hans Attraa mod at naa det større.

Han havde ikke forsaget Lysten til at behandle store Opgaver og ikke mistet Haabet om, at det engang skulde lykkes ham at magte dem. I Rom tog han fat paa et Projekt til en Udsmykning af Universitetets Solennitetssal med en Billedrække af den danske Kulturs Historie. Alle Mennesker spørger, skriver han Juni 1846 til Broderen Osvald, »hvorfor jeg ikke fortsætter det, som de sige, jeg saa eiendommeligt har viist at due til og overlade det Andet til Andre, men mine Grunde dertil have været deels den Udsigt i Hjemmet at kunne muligt faae et betydeligt offentligt Arbeide at udføre og saaledes noget der drog mig

hjem for Alvor, deels troede jeg heller ikke, at det alvorligere laa mig saa fjernt, netop nu hvor Aarene skride frem og saa veed jeg heller ingen hjemme, der vilde kunne give slige Billeder ved Siden af den strængere architectoniske Form en livlig og malerisk; om jeg kan det bliver nu Spørgsmaalet. Ialfald er min Idee heller ikke tabt om ogsaa en anden kom til at arbeide, thi det var altid et Forarbeide. Constantin har engang gjennemarbeidet en lignende, men da den var for vidtløftig og heller ikke havde det begrændsede Hensyn paa vor egen Culturudvikling og heller ikke er antaget til Udførelse, saa har jeg heller ikke frygtet at have til Hensigt at fortrænge ham, ligesaalidt som jeg befrygter at han af den Grund vilde undlade at træde i en fri Concours med hvemsomhelst der uden Opfordring vilde melde sig.«

Efter Marstrands Plan skulde Salen ved Pilastre deles i 12 Billedfelter, af hvilke de to skulde være saa store, at hver af dem strakte sig lige saa vidt som 3 af de mindre. Det ene af de store Felter skulde vise Hedenskabets Kultur, Skjalden, der sang for Folket, medens Runer huggedes i Sten til Heltenes Amindelse og Vikingesnekker hjembragte Bytte fra fjerne Lande, det andet Ansgar, der forkyndte Kristendommen og indførte dens ny Kultur. Af de mindre Felter skulde det første fremstille de skønne Kunsters Røgt i Middelalderen, hvor Munkene var Bygmestre og Malere, det andet Sakso, som skriver sin Krønike for Biskop Absalon. Fremstillingen paa det tredje synes at være en Herredag, maaske kundgøres Residensens Overflytning til København. Rækkens to siste Felter fremstiller Hans Tavsen og Thomas Bartholin, og den anden Rækkes 5 Billeder: Universitetets Indvielse, Tycho Brahe, Christian IV som Bygmester, Christian V, der præsiderer i Højesteret, og Holberg, der overværer sin første Komedies Opførelse paa »Den danske Skueplads« fra en Loge, hvor en fornem Herre (Frederik Rostgaard?) byder ham en Pris.

Mange af disse tegnede Udkast bringer gode Billedtanker, uden at Kompositionerne dog er saa sikkert beherskede som i Marstrands senere historiske Fremstillinger. Men ingen af Udkastene til Solennitetssalen fik i Rom en grundigere Gennemarbejdelse. Langt vigtigere end at søge at vinde Herredomme over dette ny Stof, forekom det Marstrand at tragte mod et sikrere Herredømme over selve Malerkunstens Form.

Det var jo ud fra sin egen Erfaring, han havde talt til Vilh. Pedersen om Fantasien som en Plage, naar Haanden ikke havde den mest absolute Magt over Formen og de tekniske Midler. »Det er unægteligt,« skriver han i Maj 1846 til Justitsraad Thiele, »at man her i Rom paa den ene Side ligesaa meget trylles af det skjønne omgivende Liv, som man paa den anden Side nedtrykkes af sin egen Uformuenhed til at gjengive det. Den Glæde man føler over at beskue det bliver saa ofte gjort bitter, naar Pligten kommer og siger det skal males, og derved hvert Øjeblik mindes Evnens Utilstrækkelighed. Det maa være en Feil, enten vil man mere end man kan, eller ogsaa ligger det i vor syndige

Krop, der trættes paa Halvvejen; dog troer jeg, at var Aanden rigtig mægtig at føle stærkt og varmt, saa maatte Alt andet tjene den. Kunde man blot blive den Uro for at arbejde qvit, at Arbeidets Quantitet aldeles gik op i Gjenstanden, men nei, man troer ikke engang at det har Værdie som har kostet Anstrengelse. Det er det ærgerlige, at man altid har denne moralske Spore nødig, at man ikke drives selv i Kunsten, det skjønneste Livet har, af en ganske anden uafhængig og stærk Drift, ja, Gud bedre os, det maa have sin Grund i — at kun faa ere de kaldede.« I samme Brev siger Marstrand: »Min Hu staaer

Danmark i Hedenold. Udkast til en for Universitetets Festsal bestemt Dekoration. Rom 1846.

til Hjemmet ad Aare, naar jeg har udrettet det jeg her har foresat mig, at male et Par Billeder med store Figurer, som her er god Leilighed til, og betragtet som Studier, dernæst ønskede jeg at male et Genrebillede med mange Figurer i det Frie, hvortil jeg i Sommer og Høst paa Landet vil søge Stof.«

I Via del arco di Parma fik han hos brave Folk et udmærket, køligt Atelier lige ved Tiberen. Ud gennem dets Vinduer saa han S. Angelo og over Monte Mario Kampagnen og Monte Soracte, et fint Landskab med fri Horisont under Nordhimlen. »Om Aftenen«, skriver han til Osvald, »kan jeg gjennem Nordstjernen directe sende Blikket mod Danmark, hvilket jeg heller ikke undlader, at sige i mine sentimentale Øjeblikke. Jeg arbeider paa mine Piger i Osteriet og det er temmelig avanceret, jeg har faaet et Par gode Modeller og maler alt efter Naturen saa godt jeg kan; det koster mig megen Anstrengelse at male et Billede med Figurer i naturlig Størrelse, man maa gjøre Rede for det Mindste

og jeg beflitter mig paa at være saa redelig mod mig selv og Andre i den Henseende som muligt.« Flere mindre Billeder har han ogsaa i Arbejde; efter at have samlet Studier paa Rejse i Bjergene eller maaske til Neapel, agter han sig i Lag med et Par til. »Disse blive forresten Sujetter af Livet her, Figurerne i min sædvanlige Størrelse og hvori jeg haaber at kunne levere noget min Tilbøjelighed og mit Talent gunstigere. Imidlertid anseer jeg bestandig disse Par Aar for meget lykkelige, da jeg saa aldeles kan overlade mig til Studeren, hvilket vel i den frie Forstand senere i Hjemmet ikke mere bør tillades, da man dog engang maa komme paa et Punkt, hvor det nu kun bliver Pligt at anvende det lærte.«

Den i de sidste Sætninger udtalte Anskuelse viser, hvor langt Marstrand havde fjernet sig fra Eckersberg, som — med Rette — ansaa det for at være Malerkunstens Pligt og Maal stedse at gennemgranske »Grundbilledet.« Det var jo den rene Münchner-Lære, at Maleren efter en kort Tids flittige Studeren ikke behøvede at ulejlige sig yderligere i saa Henseende. Med denne Bagtanke arbejdede Marstrand; han var nu ikke mindre ivrigt end den gamle Ernst Meyer optaget af at søge efter »de Vises Sten.« Det var nu ikke Lasurfarverne, der skulde udrette Vidundere, det var Kopalfernissen. Det var Kolorister, der anvendte den, maaske kunde den hjælpe Marstrand til at blive Kolorist. »Jeg laborerer her for Øjeblikket ikke paa Andet end at male Studier for at faae Farver og Behandling af Lys og Skygge i min Magt,« skriver han Nov. 1846 til Constantin Hansen. »I den Henseende gaae Tydskerne meget frem, især dem, der have været i Paris, og af dem kan jeg igjen lære meget. Du husker nok Schøne-Müller, han har malet en Saltarello i October. Figurer legemsstore, godt componeret, livligt og kjækt og bredt malet. Det er rigtignok decorationsagtigt behandlet, thi det skal hænge højt i en Sal i Kronprindsen af Würtembergs Landslot. En Carnevalsscene bliver Pendant. Det har den Fordel for de andre Genremalere, at det viser Livet, og ikke disse opstillede Modelfigurer, disse saakaldte ideale Mennesker med en lappet Skjorte og en Luth i Haanden, eller disse Væsener gjort af Syltetøj og Crostata.« Karl Müller, f. i Stuttgart 1813, havde i Paris været Elev af Ingres og studeret paa École des Beaux-Arts; i Rom, hvor han giftede sig med en simpel Pige fra Albano, malte han bl. a. en Fremstilling af »Oktoberfesten« til Villa Borghese og de nævnte Billeder til Kronprins Karls Villa i Berg; senere blev han bosat i Paris. Wienermaleren Carl Heinrich Rahl den yngre (1812—65,) som da malte et stort, skitsemæssigt behandlet Billede af Conradins Historie, interesserede Marstrand ved sin tekniske Virtuositet og sine Farvers kunstige Harmonier; den stakkels Lundbye, som da var i Rom, maatte stadigt af Jerichau høre, hvad alle de danske Malere var for nogle Stympere i Sammenligning med Rahl. Takket være Theophilus Hansens Venskab med Rahl, kan vi paa Glyptoteket danne os et Skøn over Rahls ret ringe Kunstnerværd. Men i det Brev fra Juli 1847, i hvilket

Marstrand bebuder Constantin Hansen den ny Æra, som Kopalfernissen formenes at skulle bringe i hans Malerkunst, roser han især en tredje og betydeligt bedre Kunstner. »Med Hensyn til Farve og Behandling har netop Schöne-Müller Fortieneste, Rahl ogsaa, men meest en ung Franskmand, som nu er reist , Richard — han har malet adskillige Hoveder og Portraiter mesterlig co-

Jægeren i Osteriet.

lorerede og behandlede.« Gustave Ricard, f. i Marseille 1823, d. i Paris 1873, havde i Italien fortsat sine Studier efter Fortidens store Kolorister, især Tizian. Den, der har set hans sjælfulde og poesirige Arbejder paa Verdensudstillingerne i Paris 1889 og 1900, vil let skønne, at hans Indflydelse paa Marstrand virkelig har været betydelig. Marstrand har søgt at efterligne hans brede Formbehandling, at tilegne sig hans Evne til at give de store, mørke Øjne det bløde, svømmende Udtryk af Tanker eller Drømme.

»Jeg maler og har malet en Deel Hoveder i naturlig Størrelse for at øve mig i Behandlingen, og noget har jeg ogsaa naaet deri,« skriver Marstrand Jan. 1847 til sin Broder Troels. Men Familjen fik fra anden Side at vide, at Wil-

helm, som sædvanligt, omtalte sine egne Gerninger i altfor beskedne Udtryk. Hans Fætter, Troels Smith, som da var i Rom, skrev i et af Brevene hjem: »Han lever her aldeles baade ene og ensom, beskæftiget med betydelige og mange Arbejder, hvoraf især nu eet som jeg stoler paa vil ikke gjøre alene Lykke hos Andre, men betegne et nyt Udviklingspunkt i Vilhelms eget Kunstnerliv, thi Ironien og den dansk-hollandske Skæmten er her næsten ganske druknet i sand naturlig Skjønhed; den høje ideale Skjønhed er dog det allernaturligste.« Og i et andet Brev: »Hans romerske Malerier overgaaer meget alt hvad han før har malet.«

Paaklædning til Karnevalet.

Troels Smith kom ikke til at staa ene med denne Mening. De fleste hjemme saa i Marstrands romerske Billeder et Gennembrud, mange har betragtet dem som Kulminationen af hans Kunst. De har været det brede Publikums særlige Yndlinge. Men for os er der neppe nogen Del af Marstrands Kunst, som mindre synes os at fortjene Ære og Ros.

Hans tapre, energiske Forsøg paa at underlægge sig den store Form og de straalende Farver mislykkedes aldeles. De maatte mislykkes, fordi han tog Tingene fra den forkerte Ende, fra oven nedad. Han efterlignede Virtuoserne. Der er Smeld nok i Osteribilledets Farve, men den er ufin og grel. Der er Sikkerhed og Bredde nok i Formbehandlingen, men den er grov og karakterløs. Det er Dukkehoveder af Papmaché, hvis Honningsmil kun kan bedaare barnlige Sjæle. Udtrykkets Sødme i skønne Kvinders straalende Øjne og smilende Læber havde stedse været Marstrand en fristende Opgave. Den hører til de farlige Opgaver, men slet ikke til de forkastelige, det kommer kun an paa, hvorledes den løses. Den er fortræffelig løst f. Eks. af Luini i Galleriets Brystbillede af den hellige Katarina, et Billede, Marstrand beundrede højt og efter hvilket han havde malt en smuk Kopi, som han ved Afrejsen til Italien havde betroet Fru I. L. Hejberg til Forvaring. Og det bør ikke overses, at mange

af Marstrands bedste Arbejder ofte skylder en ikke ganske uvæsentlig Del af deres Tillokkelser til Kunstnerens Sans for Kvindeynde og Udtrykssødme. Men i andre af sine Arbejder røber Marstrand sig unægteligt som Barn af en Tid, hvor Svagheden for det altfor sukrede og lækkert søde var udbredt og almindelig, hvad det gennem utallige Eksempler fra Litteratur og Kunst vilde være let at paavise. Dog har han aldrig ødslet saa rigeligt med Sukker som i de Billeder, han malte under sit andet Ophold i Italien. Uagtet sin ærlige Forargelse over Tyskernes Idealfigurer af Syltetøj og Bagværk synes Marstrand ved Studiet af Virtuoserne at have taget Skade paa sin Smag, maaske den værste Ulykke, der kan times en Kunstner. Om Smagens Værdi kan der ikke disputeres. Den er det vigtigste af alt. I et Kunstværk vil ingen Art af tekniske Mangler være os saa stor en Anstødssten som noget, vort personlige Skøn opfatter som en Forsyndelse mod god Smag. Det er i Kunsten den store Helligbrøde, for hvilken vi ikke finder Tilgivelse.

Romerinder i Karnevalet.

Men der er neppe Grund til at opholde sig længe ved Fejltagelser som »Italiensk Osteriscene«, »Pigen med Katten«, »Pigen, der fletter sit Haar«, »Albaneriden i Karnevalet«, »En smægtende Jæger«, — først fuldført 1850 efter Hjemkomsten, — eller ved Dukkemaskerne paa adskillige romerske Studiehoveder. Det er ikke dem, der berettiger et Monument for Marstrand. Der kom en Dag en Mand op til ham med et Billede for at spørge, om han havde malt det. Marstrand saa flygtigt paa det og svarede: »Det husker jeg saamænd ikke, jeg

har malt saa meget Skidt.« I denne Ytring havde han jo desværre ikke ganske Uret. Efter nogles Mening fordrer Videnskaben, at der ved Omtalen af en Kunstner gøres lige saa udførligt Rede for hans daarlige Arbejder som for hans gode, da begge Arter betegner hans Ejendommelighed. Men den sunde Fornuft siger os dog, at vi ikke behøver at spilde mange Ord paa det, vi ikke anser for værdifuldt. Daarlige Billeder har intet langt Liv. Har de end været kransede med Laurbær og forgyldte med Ros, Laurbærrene visner, Forgyldningen gaar af dem, og der kommer den Dag, da alle betragter dem som Lig. Det er ørkesløst at slaa løs paa dem, thi »ingen, ingen Moders Sjæl kan slaa til Gavns en Død ihjel.« Kun det, der ejer Liv, har gyldige Krav paa Interesse hos de Levende.

Et Møde under Karnevalet.

Marstrand havde selv en stærk Følelse af, at hans romerske Billeder var mislykkede. Da han hjemsendte dem i Marts 1848, skrev han til Broderen Troels: »Mine Billeder, som jeg sender, ere ikke Resultatet af, hvad jeg har lært; de ere kun Prøveklude, unter uns, og jeg haaber i Hjemmet, hvis Tingene gestalte sig bedre, at gjøre mig selv og Eder mere Ære.« Og til Constantin Hansen: »Skulde de imidlertid arrivere tidsnok til at udstilles hjemme, saa vil jeg bede Dig og alle hvis Dom jeg agter, at se paa dem med skaansomme Briller, thi for den skarpe Kritik synke de sammen til Forsøg, især det Store. De ere egentlig, unter uns, mere gjorte par depit, fordi jeg syntes at jeg skulde gjøre noget end af virkelig Varme. Det maa nu have været en Periode i mit Liv, disse to Aar, som jeg ikke har kunnet klare.«

De store Studiehoveder er dog ikke alle lige ringe. Der findes mellem dem det dygtige Studie af en ung Knøs med rød Trøje og bred Hat og det i alle Maader ypperlige Dobbeltstudie af to Romere, den ene sorthaaret med rød Vest, den anden rødhaaret og rødskægget med blaa Kappe. Af de Portrætstudier,

Marstrand malte efter sine Landsmænd, Troels Smith, hans Kontubernal Swane, den senere Biskop, Swanes Svigerfader Professor H. N. Clausen, Ernst Meyer, er især Brystbilledet af Fætteren godt; det store Portræt af Clausen, som Marstrand havde tænkt at sende til Udstillingen 1847, omarbejdede han senere saa grundigt, at der af det oprindelige neppe er mere end Halvdelen af Signaturen (Rom 18 . .) tilbage. Det hænger nu paa Museet i Maribo. Allerbedst er dog Galleriets nydelige lille Portræt af Fru Frederikke Raffenberg, der sidder med sin gule Straahat paa Hovedet i et Rum, til hvilket en Udsigt mod Peterskirken er tildigtet som Stedbetegnelse. Det er rimeligvis malt Januar 1846.

Portræt af Fru Frederikke Raffenberg. (Rom 1846.)

Gennem skaansomme Briller ses baade Talentet i Forvildelserne og gode Egenskaber i de Billeder, der ikke kan kaldes gode. Hvor slemt end »den lille Pige med Katten« er som Maleri, Motivet er dog elskværdigt opfattet. Hvem har i sine unge Aar set Sonnes Kobberstik efter Osteribilledet hænge i et hyggeligt Hjem uden at have følt sig tiltalt af den smukke Komposition, Stemningen, Fremstillingens elskværdige Moral eller Umoral, dens vise Opfordring til at gribe og tømme hvert godt Bæger, som Livet rækker os! I en let og god Tegning fra Marstrands Haand vilde Fremstillingen jo have været fortryllende. Men den egnede sig neppe for at overføres i et Billede med legemsstore Figurer, selv om det havde været fuldkomnere i Farve og Form. Fremstillingen af »den smægtende Jæger«, der med Haanden under Kind faar Vinen skænket af den skønne Pige, er ikke engang noget rimeligt Motiv til et Maleri, kun et Motiv til en Vignet for den gode gamle Vise: »Fryd dig ved Livet i dine Dages

Vaar, pluk Glædens Rose, snart den forgaar!« Den samme søde Drik, som forekommer os flov eller vammel, naar den bydes os i de store Billeders brede Pokaler, kan jo synes os saare liflig og velsmagende, naar den skænkes os frisk i Skitsens og Tegningens smaa Glas.

Der findes blandt de talrige Variationer af Osteribilledets Tema mange meget smukke og ikke faa med Motiver, som mere end Billedets fortjente at faa Form i et Maleri. Saaledes en Tegning, der viser de to Piger ivrigt optagne af at udspejde, om Moderens Søvn er saa tryg, at de tør kalde paa den unge Mand, som ved et andet Bord nipper til sit Glas. Flere Gange har Marstrand ladet den unge Pige, medens Moderen vendte sig om mod Værten, give den unge Jæger Besked ved at skrive i den Vin, der er spildt paa Bordet. Allerede i en Tegning fra Marstrands allerførste Romertid har han fremstillet denne dristige Ungersvend i Kast med en forskrækket ung Pige, hos hvem han søger at indsmigre sig, medens han siger: »Der er saa lidt Vildt i Campagnen!«

Den skinsyge Ægtemand.

Senere har Marstrand ofte behandlet hans Sejrvindinger trods alskens Farer. Paa et Billede er det den unge Piges Fader, som var falden i Blund, men nu plirer med det ene Øje mod det elskende Par.

Selv fraset den tidligere omtalte Skitse af Moccoli-Aftenen er der fra Marstrands Haand mange Karnevalserindringer af større Værd er Studiet af den smukke Skomagerkone, der agerer Albanerinde med samme kælne Blik paa Tilskueren, der møder os lige saa paatrængende hos Osteripigerne og Pigen, der fletter sit Haar. Karnevalet i Rom 1846 havde været mageløst. »Jeg er svimmel, men Marstrand er værre!« skriver Lundbye hjem til »Fredagsfolkene« hos Høyen, »hør engang! jeg, den adstadige, gnavne, kjedelige Lundbye, Tvivleren om al Glæde, der ikke gik paa Træsko — jeg lytter efter Capitoliets Klokker

og styrter til Corsoen paa første Slag, hvor er det muligt andet? hvilke Ansigter! hvilke Bevægelser! hvilke Dragter! hvilke Lysvirkninger!« »Raffenbergs, som rejse herfra efter Carnevalet,« skriver Marstrand til Constantin Hansen, »kunne bevidne mine Ord, at en saa stor Samling af skjønne Piger vist aldrig har været seet samlede. Ja det gjør godt saaledes at være omgivet af det Skjønne hvor man vender sig, det forædler Hjertet, jeg føler mig mange Gange

En Charlatan anbefaler sin Blanksværte paa Piazza Barberini i Rom.

usigelig lykkelig, og var ikke de Savn, som enhver, der har et Hjem maa føle paa det fremmede Sted, saa troer jeg at jeg blev her.« En af Marstrands mest glansfulde Skitser viser en Samling af Karnevalets Skønheder paa en Balkon, hvis orangegule Tæppe er den dominerende Tone i Skitsens smukke, glødende Farver. I mange Tegninger har Marstrand fremstillet de unge Pigers Paaklædning til Karnevalet; uden Hensyn til Velanstændigheden stormer en Skare af Venner og Veninder ind til Efternølerne, naar Campidoglios Klokkeslag har lydt. Atter og atter har han tegnet den unge Pige, der, iført sin Pynt, med bankende Hjerte gaar ned ad sin Trappe for at deltage i Karnevalets Løjer og Lyst. Hendes Elsker venter hende paa Hjørnet. 1866 har Marstrand af dette

Motiv malt et smukt lille Billede, hvis Friskhed ikke lader formode, at der var forløben en Snes Aar, siden Maleren sidst havde set et romersk Karneval. Medens hun holder op i sit Skørt og sirligt sætter sin lille Fod paa Trappens Trin, sender Moderen hende fra Døren et stolt Afskedsblik og maaske et advarende Ord. Der hænder saa meget i Karnevalet. Flere af Marstrands Tegninger viser en gammel Kassander, som opdager sin Datter eller Kone trods

Englænderen studerer Rom efter Rejsehaandbogen.

hendes Maske ved en eller anden fræk Arm. Ogsaa udenfor Karnevalstiden synes Marstrand at have haft rig Lejlighed til at iagttage skinsyge Ægtemænds Raseri.

Marstrand forøgede paa denne Rejse sit i Forvejen uhyre store Motivforraad, men Opfattelsen af Motiverne vedblev at være den samme. Han optog ogsaa mange gamle Motiver til ny Behandling. En glimrende Skitses Fremstilling af den flotte Charlatan, som i blaa Frakke, rød Vest og gule Bukser paa Piazza Barberina viser Fortræffeligheden af den Blanksværte, han forhandler, ved at pudse den ene Sko paa en Dreng, som tuder, fordi ikke ogsaa hans an-

den Sko maa blive fin, havde Marstrand tidligere behandlet i en Tegning. Et ypperligt, let og skitsemæssigt behandlet Billede af »Englænderen i Rom« er dateret 1848, dog er det muligt, at Illustreret Tidende 1 Okt. 1865 med Rette henfører Motivet til Marstrands første Rejse. En lapset Englænder i stramtsiddende, lysblaa Dress, bener, med Cigaren op mod Næsen, den høje Hat bag i Nakken og Hænderne i Lommen, forbi en Kirkeportal uden at lade sig an-

En Englænder forfulgt af Tiggere paa Roms Gader. 1848.

fægte af Tiggernes Forsøg paa at vække hans Medlidenhed. De er ogsaa ved at tabe Maal og Mæle over denne Fremtoning. En lille Pige med et rødt Sjal over Hovedet og en blind Tigger ved Haanden, stanser betuttet og ser med aaben Mund efter Bæstet, hun kan neppe tro sine egne Øjne. I en Kres af Tiggere staar paa en ypperlig Tegning en anden engelsk Abekat med sin røde Rejsebog i Haanden, og løfter sine Whiskers og sit stupide Blik bag Lorgnetten mod en Bygning, som skal bemærkes og beundres. Men hvor Englænderen og Præsten gaar forbi uden Medynk, viser den unge, smukke Pige sig som den gode Engel med det medlidende Hjerte, hun glemmer ikke at give Staklerne sin Skærv.

Marstrand havde ikke mistet sin gamle Interesse for Fængslerne og for Fangerne. Han malte en ypperlig Skitse — og 1850 et stort, udmærket komponeret, men desværre ret kedeligt behandlet Billede — af Bønder, som under Bevogtning af pavelige Gendarmer føres fangne ind i en lille By, hvor deres Skæbne vækker stor Deltagelse. Han saa ogsaa nu Fanger, der tog sig Livet let; 1861 malte han efter en god Skitse fra hine Aar det store, bekendte Billede af Fangen, der stikker Hovedet, Arme og Ben ud af Gitteret og smilende ryger sin Pibe. Men andre af Fangerne forbandede de »gamle Munke«, der havde berøvet dem Friheden, og udenfor Cellernes Gitter eller udenfor Fængslets Port saas ofte Hustruer, Mødre og Børn, der udstødte Veklager eller sank sammen i Graad og Fortvivlelse. Kun sjeldent lykkedes det en Kvinde at slippe ind til Fangen og høre hans rystende Beretning om hans Ulykker og Lidelser. Men ofte lykkedes det Fangerne at slippe ud uden Forlov. Naar Fangevogteren fandt en smuk Pige at fjase med, passede han kun daarligt paa Fængslets Dør.

Tiggerne ved Kirkedoren faar Almisse.

Marstrand havde til sin Sorg fundet Rom meget forandret og i Henseende til det maleriske forringet. Men Folket var det samme og Skuet af dets Liv herligt at nyde »i svælgende Drag, især nu da jeg er begyndt at male og kan faae nogen Luft for ikke at qvæles af Mængden af Stoffet.« Paa enhver Tur gennem Byens Gader fandt Marstrand 100 glimrende Motiver. Der var Appelsinsælgeren, hvis Varer blev undersøgte med kritiske Blikke, der var alle de smukke Piger udenfor Slagterens Bod, der var den lille Dreng, der varsomt bar Mælkefadet fra Udsalget, hvor en ung Pige i en nydelig Stilling stod lænet til Disken, der var de pudsige Scener inde i Barberens Butik, der var Skomage-

ren, til hvis Kunst der ofte stilledes de urimeligste Krav, der var Frugtsælgeren, hvis stakkels forasede Æsel styrtede død til Jorden, medens Ejermanden betænkeligt kloede sig bag Øret. Æsler sadledes i Staldene, Præster og Bønder kom ridende paa Æslerne, Musikanter henrykkede Folkets Ører, Madonnabillederne pyntedes med Blomster, Kirkeportalerne med Guirlander, Processioner gik gennem Gaderne, og naar en Monsignore, der ikke var helt lam, kom ud fra

Italienske Bønder føres fangne ind i en lille By i det Romerske. 1850.

en Kirke, styrtede Unge og Gamle til for at kysse hans Hænder og hans Frakke. Hvilken stadig Skiften af morsomme Scener! Her kom en gammel, tunghør Mand sjokkende hjem fra en Rejse med sin Pose i Haanden, en ung Skelm stansede ham for at hviske en Røverhistorie i hans døve Øre. Her fik en arrig Madamme sit sølle Mæhæ af en Mand til at stille sig i Heltepositur med Bomuldsparaplyen i Haanden overfor en Herre, der efter hendes Paastand havde gjort hendes søde Moppe Fortræd. Her gik Krigen for Alvor løs med blanke Knive mellem to rasende Mænd, som Konerne søgte at rive fra hinanden. Her

var det den neapolitanske Skomager, hvis Hjerte smeltede og Ansigt straalte, da Sønnen stod for ham i Abbatedragt, og han kunde trykke en vordende Støtte for den hellige Kirke til sit brede Bryst. Her var det Hundene, der holdt Stænderforsamling, eller det var en Kone, der stod i sin Dør og rasende forsvarede sin Hunhund mod en umaadelig Vrimmel af paatrængende Bejlere.

Udenfor Fængslet.

Marstrand har gentaget enkelte romerske Motiver — f. Eks. Skænderiet om Moppen — i københavnske Dragter. Det var ikke Italiens smukke Kostymer, der var det vigtigste for ham. Han elskede Italien mest, fordi det efter hans Formening og Erfaring var det Sted, hvor Menneskene vedvarende viste sig klarest og mest uforbeholdent som Mennesker. Vel var Rom saa smaat begyndt at ødelægges af »den saakaldte Kultur«, men andre Steder i Italien var endnu befriede for den, og »kommer der ogsaa bedre Renlighed, Jernbaner og Livsforsikringsanstalter, saa maa man til Orienten og saa til Africa lige ned i Midten tilsidst, for at finde Mennesker saaledes som Vor Herre har skabt dem.« Og Rom havde dog endnu ikke taget større Skade, end at enhver gerne ofrede sin Bajoc til Fontana Trevi med Ønsket om atter at naa dertil, »thi trods al den jammerlige Opmarcheren af fransk Kultur og engelsk Industri bliver det dog den første Stad paa Jorden for os og hvor det dog maaskee imellem bliver nødvendigt at ty til hvis man skulde glemme hvordan et Menneske skal see ud.«

Derfor forekom af alle de daarlige Nyheder, Marstrand modtog fra Danmark, ham ingen mere forstemmende end Efterretningen om, at man der var i

Færd med at danne en Forening for national Kunst. Han havde ikke skiftet Anskuelse. Han følte sig ogsaa under sit andet Ophold i Italien fast knyttet til Hjemmet, »og min Plan og mit Arbeide her er derfor kun at drage Nytte af

Fangens Beretning.

Opholdet som en Kjøbmand paa Markedet.« Men enhver Form af Fædrelanderi forekom ham usmagelig. Han forstod ikke, hvad der i Høyens Bestræbelser havde Berettigelse ved at fremkalde en Kunst, der uagtet den vel hverken i Godhed eller i Danskhed overgaar Eckersbergs og Købkes, dog har stor Betydning ved at have givet os baade følsomme og fine Skildringer af det danske Folkeliv. Marstrand ansaa det for at være en saa vigtig og vanskelig Sag for Kunstneren at fremstille sande Mennesker, at han ikke kunde lægge synderlig

Drengen henter Mælk.

Vægt paa hvilke Klæder de bar. Allerede ved Høyens berømte Foredrag d. 23 Marts 1844 i det skandinaviske Selskab havde Tilhørerne skimtet Dannebrog med et svensk-norsk Unionsmærke i det ene Hjørne. Tre Aar efter blev dette Flag hejst over »Selskabet for nordisk Kunst.« Selskabet skulde til Fælleseje købe Fremstillinger af nordiske Emner. Der stod i Indbydelsen: »Veien, der fører til Orangernes Hjem, er ulige bredere og bekvemmere end den svagt betraadte Sti, som fører over den jydske Hede eller mellem Norges og Sveriges Fjelde.«

»Jeg har hørt fra forskellige Kanter saa meget om Høyens Stiften af en Kunstforening uden at blive klog derpaa,« skriver Marstrand i Maj 1847 til Constantin Hansen, »thi nogle sagde at der nu intet kunde kjøbes, hvis Stoffet laae udenfor Eideren eller over den skandinaviske Grænse, og saaledes vilde det at male en Apelsin eller et persisk Dameschawl være imod den nordiske Tendents etc. Det var naturligvis Sludder, som i det hele taget hvis Kunsten skulde have det mindste at gjøre med Tidens ephemaire Spørgsmaal i politisk Henseende. Det Du nu skriver derom gaaer altsaa kun ud paa at han først vil have Kunstnerne forenede i Hjemmet og dernæst sysselsatte paa en Maade som fremdeles kunde binde dem dertil. Det er fortræffeligt.« Naturen i Norden finder Marstrand god nok, men hans Landsmænd er ham ikke ret tilpas. Der hører efter hans besynderlige Mening »et betydeligt Genie« til at faa noget ud af dem, de egner sig bedst for at behandles »i Hogarts og Wilkies Maneer,hvilket ikke alene er vanskeligt,men idet-

Kamp paa Gaden.

mindste for os Danske umuligt.« Danmark er et lille, fattigt Land med fattige Interesser, dog »lad os bidrage hver sit til at tjene vort Fødeland.« Da Constantin Hansens Svar lod Marstrand føle en ubehagelig »Trækvind fra Norden«,

Hos Barberen.

fremsatte han i Juni 1847 endnu stærkere Angreb paa det ensidige Forlangende om lutter nationale Emner. »Hvad har alt det Politiske, Nationalitet og Korntold med malerisk Virkning og Skiønhed i Linier at giøre? Hvad menes der med, at Kunsten skal være national? Vil det sige politisk dansk fra Kongeaaen til Nordsøen med det til Gjenstand, som findes deri? Vil det sige nordisk, indbefattende Nordens Historie og Sagaer? Hvad vil det da sige, at Kunsten skal træde ud eller ind i Livet, leve da Sagaerne? Er vor Historie, Danmarks, det

vil sige den, der endnu virker og har bevirket vor Tid, ikke mere værd at søge at glemme eller allenfals kun at fortælle for at advare? Nei, ligesom den samme Sol skinner over hele Verden, saaledes er Kunsten ikke bundet; den er kun i Skjønhedens og Sandhedens Tjeneste. Nu skal det ikke nægtes, at det Skjønne ogsaa findes i Norden og det er min Trøst, da jeg ligesom Dyret dog trives bedst i Hjemmet, men Du vil dog ikke nægte, at Naturen her er rigere og skjønnere og vil kunne gjøre Striden imellem en Kunstners Sjæl og Mave vanskelig. Disse Sammenligninger med Hollænderne forstaar jeg heller ikke. Det var efter min Formening ganske andre Ting end det at ville frembringe en hollandsk Kunst, der skabte den. Hollands store Rigdom, Forbindelser med Italien, hvorfra Kunstens Straale dog udgik, dernæst Reformationen, der frembragte andre Genrer af Kirkemaleriet o. s. v. og saa havde den Tid et ganske andet malerisk Costume end vor, see v. d. Helsts Skyttebilleder, v. Dyck etc. — hvor vil vor Snipkjoletid hen!

Den døve Mand.

Og det bliver dog efter min Mening det vi have at gjøre, hvis Kunsten skal leve og florere som den gjorde i Holland, at male vor Tid med al den Sandhed som Hollænderne deres. Flere af dem hævede sig over det sumpede Fladland og bevægede sig i en ideal Verden, Rembrandt, Rubens navnlig i Farvernes Poesi; om disse kan man da ikke navnlig fremhæve som Fortjeneste, at de vare Hollændere. Er Thorvaldsens Kunst dansk eller er en Venus af Titian venetiansk? Paa samme Tid I tale om national Kunst gjør Bindesbøll et hedensk Mausoleum, Bissen græske Guder og Du selv maler den græske Mythe i Danmarks Univer-

Strid om Moppen.

sitetsbygning. Nej! hvor der er Sol, der er Farve og hvor det Nøgne mest sees, fortrinsviis Form. Hos os skinner Solen noget sparsomt, dog kan Malerne glæde sig, Billedhuggerne har det værre. Nu, uagtet vi Stakler ere undergivne disse Vilkaar, er man dog bedst der hvor man har hjemme, og derfor kommer jeg og de fleste Kunstnere bestandig hjem og saa giver Tingen sig af sig selv, at man

maler hvad Øjet bringer for Sjælens Lys; men det vilde dog vel heller ikke være uvelkomment, om en Kunstner benyttede sin Evne til at lade tidligere Indtryk træde frem for Lyset. Jeg lader mig ikke forvirre af disse forbigaaende Historier om Skandinavisme, Constitution etc., thi de kommer ikke de evige Naturlove for Skjønhed, Harmoni og Trangen for Mennesket til at leve i Aandsernes Verden det Mindste ved. — — Det Du antyder, at Kunsten ikke skulde kunne naae til Norden, det kan jeg ikke indsee hvorfor. Men min Mening er, at den der, som overalt, maa hvile paa den tidligere; hos os har egentlig ingen været, vi maa altsaa søge Kilden andetsteds, men de Frugter, vi ved dens Hjælp der opelske, kunne blive vore egne saagodtsom saa mange andre Civilisationsfrugter. Hvorfor skulle vi lade os nøie med Hvidroer naar vi kunne have Ferskener? Hvor have vi lært den Smule vi kunne? At anvende det maae overlades til Kunstnerens egen Følelse og Instinct; da han altid maa blive sin Tids Barn, saa faaer det nok Tidens Præg og vil gjøre Virkning paa Samtiden i det Forhold han forstaaer den og efter de Kræfter, som hans Talent stiller til Raadighed.«

Abbaten og hans Fader.

Marstrand havde utvivlsomt Ret i at hævde det almenmenneskeliges højeste Værdi. Maaske var det heller ikke ganske uden Grund, at han frygtede en Begrænsning af Nationens kunstneriske Kultur, hvis nationale Emner i hjemmedansk Form skulde naa at faa det absolute Enevælde. Men Farerne for den danske Kunst og Kultur vilde rigtignok blive mange Gange større, hvis de danske Malere viste samme Lærvillighed overfor Tyskerne, som Marstrand under sin haarde Strid og Stræben for at udvikle sig som Maler havde paa

dette Tidspunkt. Han var sagtens da for meget optagen af sine smukke Modeller og Overdaadigheden i Italiens Motivrigdom til at kunne forstaa og dele Begejstringen for Skonheden i de hidtil lidet agtede hjemlige Emner, den varme, ædle Begejstring, som greb de bedste i Danmark i hine Løftelsens Aar. »Hvormeget (eller hvorlidet),« sporger han, »hører der ikke til, for at denne Begejstring ikke skal kjølnes ved Sammenligning mellem et lille fattigt Folks Liv og Hi-

De paatrængende Bejlere.

storie og et stort mægtigt. Vel er det lille os dyrebart, fordi det er vort eget, men ofte er vi ogsaa af samme Aarsag let tilbøjelige til at overvurdere dets Betydning; nok er det, der er hos ethvert Menneske en Tid, hvor Illusionerne maa gjøre Plads for Realiteten, og da kan man være glad, hvis der endnu er Varme i Blodet.« Danmark syntes ham imod Italien kun at være en fattig Per Eriksen. Han havde med Urette glemt sine egne vise Ord, at den Kunstner, der vil skildre Livet, »bør bevæge sig der, hvor han bedst kjendt kan gjøre bedst Virkning.« Fremstillinger af det skønneste Lands skønneste Liv kan vistnok vanskeligt faa samme Betydning for os som Fremstillingerne af vort eget; det er disse, som skal lære os at se med større Udbytte, storre Forstaaelse, storre Glæde paa det, vi lever omgivet af. De gamle nederlandske Billeder skylder i Sandhed ikke Modellernes smukke Kostymer deres høje Fortrin. Alle de urime-

lige Foragtens Ord, Marstrand under denne Diskussion brugte om sine Landsmænds Umulighed som Stof for Kunst, og om de nationalhistoriske Emners ringe Værd, har han jo iøvrigt under sin senere Kunstnerbane sonet paa den mest glimrende Maade.

Men hvem har ikke — undtagen Lundbye — i Italiens Solskin fundet Norden barsk og graa. Constantin Hansen kunde maaske gribe i sin egen Barm, og der endnu mærke at Solskinnet engang havde glædet og varmet hans

Den gamle Hest.

Hjerte. I det siste Brev til ham fra Rom (Marts 1848) siger Marstrand: »Skjøndt jeg er enig med Eder Alle og mig selv, at et Hjem skal man have, og dernæst at vort ikke er af de sletteste, saa maa Du dog tilstaae, naar Du (maaske med Vold) gjør et Hop tilbage, at Hjertet har hoppet mangengang i Livet paa Dig her paa en egen Maade. Det gives kun et Rom, og alt det man maser og raser for ogsaa at faae denne Rest af en ufordærvet Natur bort ved alle deres moderne saakaldte Dannelsesmidler — saasom Støvlettevæsen og opskruet Nationalfølelse etc. — saa vil det dog aldrig lykkes at faae Solen til at skinne mindre kraftigt, og hvad er Livet uden Sol, idetmindste for os Malere.« —

Ogsaa en anden »Trækvind« fra Norden løb Marstrand »kold ned ad Ryggen.« Det var det evige Kævl mellem Kunstnerne og Akademiet. Med største Undren og Bedrøvelse fik han at høre, at Constantin Hansens Medlemsbillede

var forkastet; »jeg erfarer af Bravo, at Købke heller ikke har naaet den Parnassets Top*.« I Begyndelsen var han ikke stemt for at tage disse Historier med »det højkongelige Concilium« alvorligt, men ved nærmere Eftertanke kom han til et andet Resultat. Han raadede dem indstændigt til at male Receptionsstykkerne om; »gjør lidt Vold paa Dig selv«, skriver han til Constantin Han-

I Varmen.

sen, »og slut den satiriske Djævel inde, mens Du hos Prof. Torsk, Prof. Tulipan, Ært o. s. v. henter viis Underretning om deres Ønsker.« De dygtige og retskafne Kunstnere bør bryde sig Vej ind i Akademiet for at fremtvinge dets Forbedring. Da Constantin Hansen erklærer kun at ville bekæmpe den Anstalt, der har fordømt ham, svarer Marstrand, at Constantin vistnok overdriver dens Betydning. »Academiet kan aldrig blive andet end en Læreanstalt og Forvalter af de Penge, Staten giver til Kunsten. Dommen over det frie Aandspro-

* Den af Akademiets Sekretær P. Johansen forfattede fyldige Fremstilling af Akademiets Historie lader S. 262 det med Urette henstaa som et aabent Spørgsmaal, hvorfor Marstrand ikke kom til Stede ved det Møde, hvor Købkes Medlemsbillede blev forkastet.

duct kan ikke overlades til nogen Autoritet i vor Tid; altsaa! hvo der ikke vil have den verdslige Fordeel, som Anstalten yder, han lade den ligge og ærgre sig ikke over at den udtaler Domme som virkelig i Realiteten ere magtesløse.« —

Det ene med det andet satte ofte Marstrand i daarligt Humør. Allermest pintes han dog af Utilfredsheden med sine egne Billeder. Han fik ikke nu, som sidst, hver Aften Opmuntring i en Kres af Kunstnervenner. Han brød sig ikke om at komme i Tyskernes fine »Casino« paa Korsoen, hvor de Danskes Nærværelse ofte gav Anledning til politisk Kævl og Kamp. Af den gamle Stab var kun et Par tilbage, Ernst Meyer, der mest opholdt sig i Olevano, og Küchler, som mest levede »for sig selv og sine kirkelige Anliggender.« Hans Næse var bleven dobbelt saa lang, »han er aldeles Nazaræner og det er mig nogle castrerte Væsener.« En Tid lang spiste de tre dog »hver Aften paa gammel Viis Salat og Beafsteck i 3 ladroni« eller mødtes i »Lepre« hos Aurelio, »som bliver vred naar man klinger paa Glasset for at kalde ham og siger: Mi chiamo Aurelio, e non questo din din!« De mindedes her de gamle Dage, Thorvaldsens Tid. Han var jo nu død og borte.

Thorvaldsens Fader har modtaget Brev fra Sønnen.

Naar Marstrand 1846 lader et Brev til Thiele ledsages af et Par Smaategninger, han har lovet, i Haab om, at »de ere nok udforte, skjøndt gjorte i en Hast, hvis de skulle bruges, blive de nok mindre«, saa er det utvivlsomt et Par Illustrationer, — eller snarere Vignetter, — bestemte for Thieles Biografi af Thorvaldsen. For den ene var Motivet et Brev fra Thorvaldsens Fader 1797 til Sønnen i Rom (Thiele: Thorvaldsens Ungdomshistorie, S. 115) med en Hilsen fra Thorvaldsens Hund Primong. »Han er den eneste Morskab, jeg har; han lugtede en halv Time til det Brev, jeg fik fra dig. — Din Moder har været temmelig bister i Vinter.« Ikke bestemt til Gengivelse i Thieles Bog er den morsomme Tegning*

* Flere af dens Portræter lader sig vanskeligt bestemme. Herren med Brillerne ved Siden af Thorvaldsen synes at være H. P. Holst. De to mellem ham og Grundtvig er vistnok J. F. Schouw og Fr. Paludan Müller. Bag Grundtvig tager H. C. Andersen sig en Pris. T. v. for Oehlenschläger

af Oehlenschläger, der med Glorie om sit Hoved læser et nyt Digterværk op for en udvalgt Kres paa Nysø, medens Thorvaldsen slumrer blideligt i en Lænestol.

I Rom traf Marstrand dog en gammel Ven, Landskabsmaleren Gurlitt fra Altona, hans Rejsefælle i Norge, hans Kammerat fra København og München. »Det er en god Fyr«, skriver Marstrand til Thiele, »men han skader sig meget ved sin Forfængelighed. Forresten er hans Billeder ret smukke især hvad Heelheden i Billedet angaaer og vilde De forsone ham lidt med Kjøbenhavn,

Oehlenschläger oplæser paa Nysø et af sine Digterværker.

saa lad ham vide hvorledes man har optaget hans Billeder; helst ønskede han vist at vide, at man var meget glad over dem, dog maa jeg sige til hans Roes, at han er mere bedrøvet over den tilsyneladende Mangel paa Deeltagelse end paa Anerkjendelse*. Af øvrige Landsmænd her gjøres ingen Underværker,

ses Baron Stampes Familie. — Naar Gengivelsen i Sigurd Triers Bog om Thorvaldsen daterer Tegningen »Nyso 1839« strider det mod den Kendsgerning, at Marstrand 1839 ikke var udenfor Italien. En sammesteds gengivet Tegning af Thorvaldsen ved Kavalletten — ligeledes henfort til »Nyso 1839« — kan maaske være Udkast for en Vignet til Thieles »Thorvaldsen i Rom «

* Gurlitt vendte ikke mere tilbage til Danmark. Han blev i Tyskland en ret anset Maler. I det Brev, han 1877 som gammel Mand sendte Weilbach til Brug for Kunstner-Leksikonet, nævner han Marstrand, »der mir ein *lieber* Freund war«, han har sat 3 Streger under Ordet *lieber*. Han taler ret rørende om Danmark, til hvilket hans «glückliehsten Jugenderinnerungen« knytter sig. »Ich sehreibe diese Zeilen in meiner Heimath Holstein, wohin es mich fast jährlich

naar jeg undtager Jerichaus sidste Arbeider (jeg mener ikke hans Giftermaal) — Hercules og Hebe, og en Jæger, som virkeligen er det friskeste, der siden Thor er gjort i Rom.« Uagtet Jerichaus bitre Udfald mod Forholdene hjemme ikke var Marstrand til Forargelse, — ogsaa Gurlitt tillod sig i saa Henseende adskilligt, — sluttede Marstrand og Jerichau sig ikke til hinanden. »Om Jerichaus Kone kunde der siges meget, mig behager det nu aldeles ikke at see disse geniale Fruentimmer; hun har et sjeldent levende og kraftigt Foredrag, men uden nogen egentlig Kjærne, vildt og planløst. — Jeg veed nok at min

I Olevano. Hostien bæres fra Kirken til en Døende. 1847.

Kone skulde ikke have andre Talenter end dem, der kun boer hos Qvinden med Rette.« Lundbye havde allerede i Foraaret 1846 forladt Rom. Han og Marstrand var komne godt ud af det sammen; i Brevene hjem roser Lundbye Marstrand i høje Toner trods al hans Mismod og Mangel paa Sindsro, store Billeder tumler sig i hans Hoved og bryder frem i Skitser, Tegninger »eller vel allermest levende som en stor Kridtkontur paa et opspændt Lærred.« Lundbye var jo selv Melankoliker; i sin Dagbog har han paa forste Karnevals-

zieht; bei gunstigen Licht sehe ich Laaland und Langeland aus dem Meere auftauschen und in Gedanken bin ich oft in Dänemark, noch oft greife ich zu sehr gedunkelten Studien von dort um ein Bild danach zu malen, und hier in ganz gleicher Natur finde ich wohlthuende Nahrung für Geist und Gemüth«.

dag noteret: »Marstrands Ord tone dog stedse igjennem: »Gud veed hvordan man har det? Jeg troer man har det altid skidt, men sommetider glemmer man det!« Sammen med Lundbye og Raffenbergs foretog Marstrand en Juletur i Albanerbjergene. Sammen med Ernst Meyer malte han Studier i Sabinerbjergenes Byer. »Meyer søger af al Magt,« skriver Marstrand Mai 1847 til Constantin Hansen, »at bevise mig at man intetsteds i Verden har det mindre slet end her, og skjøndt denne hans Mening ofte er nær ved at smitte mig, saa vil

Politikere udenfor et Osteri paa et italiensk Torv.

jeg dog leve med ham i Sommermaanederne i Olevano ret i Naturens Skjød uden at lade mig forføre til at forandre den nu fastlagte Plan at komme hjem til næste Foraar.«

Marstrands Studier fra Bjergbyerne er udmærket smukke. Hvis det nydelige Billede af en lille Kirke, fra hvilken en Præst bærer Monstransen, medens Kusken paa Oksekærren, en Kone, hendes Dreng og Bonden, der er steget af sit Æsel, ydmygt bøjer Knæ, ikke var mærket med Aarstallet 1847, kunde den Eckersbergske Finhed i Tonerne forlede til at tro, at Billedet hører til Udbyttet af Marstrands første Ophold i Italien. Eckersbergsk er ogsaa ved Farvetonens Mildhed et Landskabsstudie fra Subiaco med grønne Træer op mod nøgne Højder, Studiet fra en Gade i Tivoli med rødgyldent Sollys over gamle Huse og

luftige, kølige Skygger, Studiet fra »Scala Santa« i Subiacos Kloster. Forunderligt, at Marstrand her kunde vise saa stor Følelse for Farveskønhed, medens den paa samme Tid i hans store romerske Billeder var saa ringe. I Bjergbyerne forøgedes Rigdommen af Motiver for Tegninger og Billeder. Udenfor Osteriet paa Hjornet af Byens Torv med den smukke, gamle Brøndkumme sad Abbaterne og studerede eller diskuterede de Avisnyheder, der truede med store politiske Omvæltninger. Præster og Munke var overalt paa Færde for at bjærge sig, hvad der tilkom dem og hvad der ikke tilkom dem, Andel i Vinhøsten, Andel i andre af Livets Goder. Særligt interesserede Marstrand sig for de unge Piger og de unge Mødre, Moderen, der vogter sit spæde Barns Søvn eller tager det i sine Arme og fryder sig over dets Dejlighed. Forresten var dog ikke alle italienske Børn lige dejlige; en Tegning af en Moder, der betragter sin Grimrian af en Unge, har Marstrand givet Underskriften: »Hvor skal jeg sætte min Søn i Skole!« Om Aftnen samledes de unge Piger med deres Conear ved Bronden paa Torvet eller ved Kilden udenfor Byen, og der viste sig da en Mængde smukke Motiver af samme Art som det, Bødtcher har beskrevet i »Genkomst til Nemi«:

Munken tager sig en Pris.

»Hør, hvilken Latter, Spøg og Drillen
mens Vandet sprudler i det kolde Kobberkar!
Den trivelige Franciskaner
gaar skottende forbi paa hellig Vis,
det hører til hans fromme Vaner
at sagtne Gangen her og ta en Pris.«

I sin Karakteristik af Bødtcher har Georg Brandes anført disse Strofer som et Genrebillede i Ernst Meyers Stil. De bringer dog ogsaa Marstrand i Erindring. I en af sine Vandfarvetegninger har han fremstillet den trivelige Munk, der stanser for at tage sig en Pris Tobak; Udtrykket i det røde Ansigts listige Blik kunde godt tyde paa, at han netop fik Øje paa et Par af de Piger, for hvilke han i Kirken havde præket saa kraftigt og smukt om den hellige Magdalenes Ungdomsforvildelser og de slemme Fristelser for det syndige Kød. Baggrunden er en Klostergaard, — vistnok en Klostergaard fra Amalfi. —

Munken præker om Kødets Skrøbelighed.

I Eftersommeren 1846 havde Marstrand foretaget en 3 Ugers Rekreationsrejse til Sicilien. »Heden og Leden havde ruineret mig. Gurlitt gik derover og jeg besluttede at gaae med, jeg blev imidlertid en Tid paa Ischia, hvor jeg fandt en styrkende Luft og mine gamle Venner i Casamiciola. Skjøndt det siden i Palermo behagede mig overordentligt, saa følte jeg dog paa Ischia at det ikke er det nye, det overraskende, man søger, thi her havde jeg mere Udbytte ved det bedre Bekjendtskab til Stoffet.« Han malte her Studier, der i Fortrinlighed ikke staar tilbage for Figurstudierne fra hans første Rejse; — f. Eks. Studiet af den siddende Kvinde, med det orangefarvede Hovedklæde, det lysrøde Tørklæde for Brystet, og de smalle Øjne, der fra Solreflekserne under Løvet hæfter sig kritiske paa os. — Og da Marstrand skulde udvælge sig et Motiv, i hvil-

ket han med Figurer i den ham bedst vante og lettest overkommelige Størrelse vilde give en Apoteose af al Italiens Herlighed, stansede han ved Motivet: »En Dans i det Fri paa Ischia.« Hans Stræben efter i dette Billede at forene den størst mulige Rigdom af Skønhed har næsten givet det lidt af et Anskuelsesbilledes Karakter. Der er Vinløv, Figen- og Oliventrær, By og Strand og Bjerge, Golfen og Vesuv, der er Mænd, der drikker Vin, Mænd, der samtaler og Mænd, der kurtiserer Pigerne. Der er den gamle Kone med sin Spinderok, den

En Dans i det Fri paa Ischia. Tegning efter det 1847 malte Billede.

ranke Skønhed med Lerkrukken paa Hovedet, Moderen med sit Barn ved Brystet, Moderen med sit Barn paa Armen, Moderen med sit Barn — en nøgen Dreng — ved Haanden. Der er en lille Pige, som har lagt sig plat paa Jorden ved Siden af sin bristede Tamburin og 4 Apelsiner for at lege med sin lille Broder. Der er en Dreng, som i sin stumpede Skjorte frembærer Forfriskninger i begge Hænder og under Armen, medens en bjæffende Hund springer foran ham; der er en anden Dreng, som har indrettet sig en bekvem Tilskuerplads i en Kurv. Andre Børn og en ung, smuk Kvinde med barnlig Sjæl kysser Hænderne paa den fede Pater. Og i Billedets Midte danser næsten altfor yndige Fiskere Saltarello med altfor yndige Pigebørn; til Ischia er overflyttet de gratiøse Bakkantinder, som fordum begejstrede Marstrand og Bødtcher ved Oktoberfesten i Rom.

»Gladbegejstrede af Vinen, mens de slaa de bløde Hænder
skinne deres Perletænder, knyttede mod Tamburinen!«

Trods Sammenstuvningen af mange Motiver, der hvert for sig kunde danne et selvstændigt Billede, har Kompositionen en umiskendelig Festivitas. Skitsen er fortrinlig. I denne ligger Forgrunden helt i kølig Skygge, Aftensolen glimrer kun paa Overdelen af et hvidt Hus og paa Mellemgrundens Klipper over det blaa Vand. Men Skitsens smukke Stemningsanslag, smukke Farve, Livfuld-

Dans i Skumringen paa Ischia. Skitse til det 1847 malte Billede.

hed i Bevægelserne og Livfuldhed i Behandlingen, er ikke overført i det 1847 malte store Billede, der solgtes til Kunstforeningen. Det var en yderst uheldig Ide af Marstrand at bede Gurlitt male den landskabelige Baggrund. Gurlitt gav Skyerne, Søen og hele Baggrunden det samme branket gule Lys, og den samme vamle Münchner-Tone, til hvilken Marstrands Figurer desværre kom til at passe, da deres Behandling afglattedes og afmattedes, uden at Penslens smaa, kokette Kniks formaaede at fjerne Ufriskheden. Langt bedre Fremstillinger af Dansen paa Ischia findes mellem Marstrands senere Tegninger. Han havde dog ikke altid Lykken med sig, naar han i Hjemmet vendte Tankerne mod denne Ø. Der findes mange uheldige Variationer af Motivet: »En Aften paa Ischia. En Fisker improviserer ved sin Luth for unge Piger, samlede ved en Baad paa Stranden.« Og det ringeste Billede, der kendes fra Marstrands

Haand, er maaske det, der udstilledes 1862 med Titlen: »Fra Ischia. En Samtale.« —

Sommeren 1846 havde været usædvanlig varm. Mange af Marstrands morsomme Fremstillinger af tykke italienske Madammer eller fede Ægtepar, der gisper under Heden, skyldes maaske Erindringer om dens Tryk hint Aar. »Vi have med Bedrøvelse hørt,« skriver Broderen Troels mellem Tilføjelserne i et Brev fra Moderen, »at netop paa Sicilien, hvor Du ventede noget godt, har været en skrækkelig Sommer, ja saa heed, at Tante Thea ganske naivt forsikrede igaar, at Skæget svedes af af Solens Straaler.« Det synes i alt Fald, som om Sicilien med sin brændende Varme, sin Tørke og sit blændende Lys har forekommet Marstrand at være saa ulig Resten af Italiens Natur, at han kunde tro sig henflyttet til et helt andet Land, til Spaniens Højsletter. Paa en Vej udenfor Palermo saa Marstrands Fantasi Silhouetten af en vindtør, melankolsk Skikkelse tegne sig op mod Aftenluftens Skyer. Haanden var eftertænksomt støttet under Hagen, de tynde Ben dinglede ned paa Siden af et Æsel, som blev trukken af en tyk Bonde, der gik og snakkede med sig selv; bagefter stolprede en Hest, lige saa knoklet og ærværdig af Ælde, som den, Marstrand havde set hos Smeden i Rom. Det var Don Quixote de la Manchas bedrøvelige Hjemfart efter sit første Felttog ud i Verden for at fortsætte de gamle vandrende Ridderes drabelige Gerninger, hæmme Vold, understøtte og hjælpe de Betrængte, alt til Ære for Skønhedens Blomst, den over alle Dejlige dejlige Dulcinea af Tobosa.

Don Quixotes første Hjemtog. Malt i Palermo 1846.

Marstrand kendte hans Eventyr og Heltegerninger fra en tysk illustreret Oversættelse af Cervantes' Bog. Og da Skikkelsen først havde fremstillet sig for hans Fantasi, forelskede han sig saa stærkt i den, at han i Palermo baade fremstillede den i Tegninger og i et Maleri, og efter at være vendt tilbage til Rom anlagde »2 Don Quixotiader«, som han regnede det for ikke mindre Pligt at fuldføre inden Hjemrejsen til Danmark end Pigerne i Osteriet og Dansen paa Ischia. Men det gik ham overfor Don Quixote som overfor flere af de Holbergske Figurer, han lærte dem først efterhaanden at kende ret til Bunds.

I Billedet fra Palermo er han skægløs; — Siciliens Sol har maaske afsvedet Skægget; — han ligner mere en Charlatan og Fiffikus end Ridderen af den bedrøvelige Skikkelse. I flere Udkast til Fremstillingen af Don Quixote, der sluger en af sine elskede Ridderromaner, medens han ivrigt gestikulerer med Fingrene, har Marstrand vel truffet Heltens Lader og Væsen, men ikke hans Fysiognomi. Det er for ungt, for almindeligt, ligner tyske og franske Illustratorers fladbundede Karakteristik af en taabelig Riddersmand fra Renæssancetiden. Først senere har Marstrand truffet ham paa Kornet, karakteriseret ham

Don Quixote og Sancho Pansa i de sorte Klipper.

tro med den indtørrede Hjerne, hvorover Haarene stritter sparsomt, den rynkede Pande, de forvildede Øjne, de magre Kinder, det spidse Ridderskæg, og Fanatikerens Spænstighed i de senede Arme og tynde Ben. Et vist Udtryk af drømmende Tungsind tilkom ogsaa med Rette den, der levede med alle sine Forestillinger i en ideal Verden. Der gik i København i en lang Slængkappe en gammel Militær, som Marstrand i alt Fald med Held kunde have taget til Forbillede for Ridderens ydre Person.

Marstrands Opfattelse af Don Quixote var ikke sentimental. Han saa ikke som en moderne Forfatter i Don Quixote Menneskehedens Ideal, eller betragtede ham med en anden moderne Forfatter som den lykkeligste af alle Mennesker, fordi han, de mange Skuffelser og Nederlag til Trods, trofast bevarede sine Illusioner. Marstrand saa i Don Quixote kun en stor og kostelig Nar, og

Don Quixote angriber Faareflokken.

hvor Cervantes i Bogens Slutning lader ham indse sine Daarskaber og dø som et baade forstandigt og retskaffent Menneske, havde Marstrand vanskeligt ved at følge Forfatteren. I en Tegning af Don Quixote paa Sottesengen har Marstrand først i Overensstemmelse med Bogens Tekst søgt at fremstille ham sagtmodig, alvorlig og angergiven, men pludseligt efter sit eget Lune omformet Figuren med nogle Streger, saa den synes mere komisk end nogensinde før med sin spidse Nathue paa Hovedet og sin udstrakte Arm, hvis Bevægelse ledsager Udraabet: »Nu er jeg en Fjende af Amadis af Frankrig og hans Afkoms uendelige Sværm!« Præsten og Barberen har her den bedste Grund til at tro, at Don Quixote er bleven besat af en ny Raptus. Men Don Quixote stod dog for Marstrand som en højsindet Nar, af hvem han havde sympatetisk Forstaaelse, og for hvem han paa en Maade nærede Medfølelse. Han var jo ikke selv blottet for Lyst og Mod til at søge Eventyr og Bedrifter. Han havde selv — som Francis Beckett (Illustreret Tidende, 25 Sept. 1898) med Rette har fremhævet, — af berømmelige Eksempler fra Fortiden Gang efter Gang ladet sig spore til Forsøg paa at indlade sig med de største og vanskeligste Opgaver, og havde hverken af Kritikens Prygl eller sin egen Erkendelse af at have lidt Nederlag ladet sig skræmme fra at gentage Forsøgene. I det Øjeblik, da han havde udkastet Planen til 12 Monumentalmalerier i Universitetets Festsal, kunde han nok med nogen Grund forekomme sig selv at være lidt af en Don Quixote.

Der er ikke nogen anden Figur, Marstrand har fremstillet tilnærmelsesvis saa ofte. Han syntes maaske selv, at det hjalp paa hans Humør, hver Gang han tegnede sin spanske Vens Profil. I sine ældre Aar lod han ofte en af sine Sønner læse højt for sig i Holbergs Komedier eller i Don Quixote, medens han malte, og han kunde da le, saa Taarerne randt ham af Øjnene. Drengen fandt ogsaa Holberg meget morsom, men Don Quixote kedede ham frygteligt. Anatole France har neppe Ret i at tro, at Don Quixote er en Bog, der ogsaa kan

Don Quixote studerer en Ridderroman.

more Børn. Der hører en moden Mands Livserfaring til for at paaskønne Bogens Salt. Hvad end Forfatterens Maal og Mening har været, den vilde ikke for os have bevaret sin Tiltrækning, hvis vi i den kun fandt uskyldig Spøg og Satire over de gamle Ridderbøger, som nu næsten ingen læser. Vi behøver ikke engang at være Melankolikere eller Satirikere for at indse, at de fleste af

os ikke er stort mindre forrykte end Don Quixote. Hvor mange af os tror ikke i Ting, der ikke har større Værd end et gammelt Barberbækken, at finde Skatte af samme høje Betydning som Mambrins gyldne Hjelm! Mener vi ikke alle at vise stor Tapperhed ved at vove os i Dyst med Væsner, der synes os frygtelige Kæmper, men som for det nøgterne Blik kun er Vindmøller eller Faar eller Marionetdukker! Ogsaa for os kommer en ond og mægtig Troldmand, Tiden,

Don Quixote opirres ved Forestillingen paa Marionetteatret.

og forhekser Verden for vore Øjne, saa *det* synes os et sjofelt Værtshus, der før var os et herligt Slot, og *den* bliver en simpel Bondepige, der i Løndom var vort Hjertes tilbedte Dulcinea af Tobosa.

Selvfølgeligt har Marstrand ikke kunnet give sine Fremstillinger af Don Quixotes Heltegerninger den ejendommeligt spanske Lokalkolorit, som udmærkede de af den spanske Maler Aranda paa Verdensudstillingen 1901 fremhængte fortræffelige Illustrationer til Bogen. Handlingens Scene er hos Marstrand nærmest Italien, Figurerne er Mennesker, der fuldt saa godt kunde være danske som spanske. Men fraset et enkelt ypperligt Billede af Daumier, vil der

i de mange Kunstneres mange Fremstillinger af Don Quixote vanskeligt findes Skildringer af saa dyb og fin en Humor, som der er i de bedste af Marstrands.

Don Quixote paa Dødslejet.

Enkelte af Bogens Optrin var særlige Yndlingsscener, til hvilke Marstrand stedse vendte tilbage. Atter og atter, — bl. a. i et af de store, af Skovgaard fuldførte Billeder paa Nivaagaard, — har han fremstillet Motivet fra Palermo: Den mørbankede Stakkel, der føres hjem til sit Hus, medens den stivbenede Rozinante

Sancho Pansa i Samtale med sin Herre.

bærer hans brudte Vaaben og Aftnen sænker sit Sørgeslør over Naturen og over Menneskenes forgæves Id. Ogsaa den lige saa bedrøvelige Hjemrejse efter Heltens anden store Udfærd. Det er klart nok, hvem Spotten gjaldt! Men Marstrand holdt ogsaa af stedse paany at fremstille Don Quixote, der om Morgenen kry, kæk, kampberedt, rider fra Værtshuset med Lansen fældet og den krogede

Krogæsterne leger Himmelspræt med Sancho ved Værtshuset, som Don Quixote antager for et fortryllet Slot.

Næse i Vejret, idet den vejrer ny Farer og Kampe. Og hans drabelige Indhug paa Møllerne, Hjorden, Dukkerne, eller hans Samtaler med sin trofaste Vaabendrager, sin Modsætning, sit Suplement, Sancho Pansa.

Oprindeligt havde Marstrand ikke samme Interesse for Tjeneren som for hans Herre. Sancho var kun en klodset Fyldevom med bløde, ubestemte Træk. Men han lærte hurtigt at ære og at agte Sanchos ærlige Sjæl. Han saa, at der ogsaa i denne boede noget, han kendte og forstod. Han hørte selv rigtignok

ikke til de mange, der sover ind som Don Quixote for at vaagne op som Sancho Panza, i Ungdommen er hin, i Alderdommen denne. Han bevarede trofast Ridderens Hu mod de høje Maal, men der var dog noget i Sanchos Livsbetragtning, der ikke forekom ham at være aldeles forkert. Han stammede fra et Land, hvor Naturen har dannet Menneskesjælene mere som Svendens end som Herrens. Kritiske Sjæle, sunde Sjæle, der samstemmer i Fader Holbergs Pris af den »store Middelvej« som den gyldne, og finder alle »Extremiteter« værdige til at hudflettes af Satirens Ris.

Sancho er jo paa Bunden en stor Filosof. Han er som Jeppe et vittigt Ho-

Sancho Pansa opgiver sin Stilling som Guvernor og kærlegner sit Æsel i Stalden.

ved og et ejegodt Gemyt, han elsker sit Æsel med samme Kærlighed som Jeppe har til sit brogede Hors. Men han er opvokset under Spaniens Sol, har hverken været under Malicen eller smagt Krabasken; uden Frygt tør han nyde de gode Øjeblikke, der tilfalder ham under Skæbnens forunderlige Omskiftelser. Sancho snorker paa Jorden i tryg og drømmeløs Søvn, medens hans Herre under Korketræet i de sorte Klipper grubler over, om han til Ære for sin Sjæls Herskerinde bør efterligne Roland i hans voldsomme, eller Amadis i hans tungsindige Raserier. Jo oftere Marstrand har betragtet Sancho, des mere Sympati har han vundet for hans trinde Person. Da Sancho stedes i samme Situation som Jeppe, bestaar han Prøvelsens svære Stund for Karakteren med større Glans. Han fælder Domme af salomonisk Visdom, da han troer at være Guvernør. Frivilligt giver han Afkald paa Højhed og Ære, hvilken Sjælsstorhed!

Marstrand lider maaske Sancho allerbedst, hvor denne gaar ned i Stalden, omfavner sit Æsel, giver det Fredens Kys paa Panden, og siger under Taarer: »Kom til mig, Staldbroder, Ven, Du som har delt mit Arbejde, min Møje! Da jeg nøjedes med Din Omgang og kun tænkte paa at holde Din Sadel, Dit Bidsel, Din runde Bug i god Stand, havde jeg lykkelige Timer, Dage og Aar, men da jeg forlod Dig og steg op i Ærgerrigheds og Stoltheds Taarn, har tusind Elendigheder, tusind Møjsommeligheder, fire Tusind Bekymringer bemægtiget sig min Sjæl.« —

Alle Marstrands bedste Fremstillinger af Sancho Pansa og hans Herre fremkom jo dog først, efter at Marstrand var hjemvendt til København og der selv havde besteget Højhedens Taarn.

En Scene fra Dalarne. 1852.

VIII

Marstrands Moder havde med tungt Hjerte taget Afsked med sin Søn, da han rejste. »Veed Du da ellers,« skriver hun til ham, »hvad jeg sagde, da Du gik fra mig sidst og jeg atter var forknydt. Han bliver borte i 2 Aar, han gav mig 2 Kys.« Hun var dog ved godt Mod, naar hun sad ved sin Rok og tænkte paa ham. »Dine Træer springer nydeligt ud, og min Kanariefugl synger om Foraars Haab for min afkræftede Alder. Jeg vil joe gierne see Dig en Gang endnu.« Haabet opfyldtes ikke. Da Marstrand i Sommeren 1848 vendte hjem til Huset i Silkegade, var den gamle Morgiane med det bløde Hjerte og den faste Vilje flyttet ud under Kirkegaardens Hyld. Broderen Osvald skrev: »For mig er den eneste Kæreste død, jeg nogensinde har havt, og en Moders Kjærlighed faar man aldrig mer, men en saadan Sorg ikke heller.«

Der var intet Menneske, til hvem Wilhelm Marstrand følte sig stærkere knyttet end til denne Broder. Ualmindelig smuk, ualmindelig begavet og fremragende dygtig, havde den ridderlige unge Søofficer vundet mange Mænds og

Konsul C. F. Hage og hans Hustru i Købmandskontoret i Stege.

alle Kvinders Hjerter, medens hans eget stedse stærkere nagedes af Mismod og Tungsind. Efter at have gennemgaaet Kadetskolens Mishandlinger havde han haft rig Lejlighed til at høste de bitreste Erfaringer om Sneversynet, Skinsygen, Brutaliteten og Udygtigheden hos de Styrende i den danske Marine. (Troels Marstrand: Slægten Marstrand, S. 128—137). Ilia Fibigers brændende Kærlighed formaaede han ikke at gengælde. Da han som tredje Officer gik

ombord i Linjeskibet »Christian den ottende«, hvor et af Wilhelms romerske Billeder var bleven ophængt i hans Kahyt, havde baade Wilhelm Marstrand og Johannes Fibiger Følelsen af, at han »helst søgte en Lejlighed til at offre sit Liv med Ære.« (Fibigers Selvbiografi, S. 237). Den 21 Marts 1849 havde de taget Afsked fra ham. Brødrene mødtes for siste Gang 5 Dage efter; ved Troels Marstrands Ivrighed for at besørge en stor Leverance af Brød og Mel brændte i samme Nat hans Bageri paa Kristianshavn og Familjens gamle Gaard i Silkegade. Osvald, hvis Skib endnu laa paa Rheden, kom i Land for at se sit Barndomshjems Ruiner. Den 5te April sprang »Christian den ottende« i Luften ved Eckernførde. I et Erindringsbillede af Osvalds smukke Skikkelse har Marstrand stræbt at udtrykke hans Forudfølelse af, at Skibet, der stævner frem, medens Skumringen falder over det graa Hav, forer ham til »General Ryes Brigade.« —

Gamle Onkel Daniels Præstegaard i Stege havde altid for Wilhelm Marstrand været et venligt Asyl, hvor han af Gamle og Unge blev modtaget med trofast Kærlighed. Hans Fætter Troels Smith, der allerede havde hyldet ham som »Wilhelm Meister«, da han stod Model for Svend Estridsens Ben, og senere i Rom var bleven helt betaget af Osteribilledet, havde i Juli 1818, kort efter at Marstrand var hjemvendt til Danmark, indtrængende opfordret ham til at komme til Stege. »Ligesom Danmark (næst Holland) er det ordentligste Land i Europa for Øieblikket, saaledes er Møen det ordentligste, fredeligste, netteste Øland i Danmark, det er fast een af de bedste Øer i Østersoen. Det vilde være en meget smuk Forretning for Dig paa Moen (som Mine Hage talte om) at male den gamle Hage og hans Kone tilligemed Noget af deres Guldbryllupsstue og maaskee Annette. Dette gamle Guldbryllupspar er to virkeligt maleriske Figurer. I den Tid, Du malede dem, og før og efter den Tid kunde Du passende logere i den gamle Præstegaard.«

Marstrand rejste da ogsaa 1849 til Stege for at male et Dobbeltportræt af Guldbryllupsparret til deres Søn Alfred Hage. Opgaven har aabenbart været ham kær. Han mente jo selv, at de Billeder, han havde malt i Rom, hvor lidet tilfredsstillende de end var, havde været ham en nyttig Forberedelse til fremtidigt at behandle legemsstore Figurer med større Held. Det vilde i hvert Fald være ham en gavnlig Øvelse direkte efter Naturen at male to hele Figurer i fuld Legemsstørrelse. Og her var der jo ikke Tale om at indfange den ideale Skønhed, hvad der havde vist sig at være en vanskelig Sag. Det skulde være en rent realistisk Skildring, et Karakterbillede af to Karakterfigurer. For Losningen af denne simple Opgave nyttede ikke Raad af Ricard eller Rahl. Emil Hannover har i sin Anmeldelse af Marstrand-Udstillingen (Kunstbladet, 1898, S. 324) med Rette bemærket, at Marstrand i dette Billede atter viser sig som Eckersbergs Elev.

Kompositionen er simpel, klar, udtryksfuld og af storladen Holdning. Den gamle Konsul Christopher Fridenreich Hage sidder i sin Lænestol i Kob-

Skitse til Portrætbilledet af Konsul C. F. Hage og Hustru.

mandskontoret i Stege, han holder et Brev i sin Haand og Stokken staar støttet til hans Skød, han rokker ikke mere langt afsted, men foretrækker aabenbart paa sin Yndlingsplads til en god Pibe at nyde de sidste Numre af »Fædrelandet«, der er lagte over Kontorets Skranke. Hans store Hund, Fenris, sover ved hans Fødder. Foran ham staar hans Hustru, Christiane Annette, født Just; hun har et hvidt kinesisk Sjal over den blegviolette Kjole og holder sin store Sommerhat i Haanden. Hun agter sig ud paa en Tur, Vejret er godt; Solreflekserne lyser ind i Rummet, paa hendes Ryg, paa Konsulens hvide Hoved,

paa den skarptgrønne Væg, hvis intensive Farve fremhæves af den vissentrøde Dampskibsplakat, paa Skilderiet over Pulten, hvor det hornfiskebensgrønne Snit paa den store Protokol gør stor malerisk Effekt. Hendes Spørgsmaal til Manden er, efter en — mig af Dr. Francis Beckett meddelt — Familjetradition: »Maa jeg laane de to brune Heste?«

Naturligvis har Skitserne til Billedet større Friskhed i Behandlingen. Den tidligste, hvor Hunden løfter sit Hoved, er lidt tung og brun, den anden, der omtrent har Billedets Komposition, er derimod i enhver Henseende fuldendt mesterlig. Hendes Kjole er her lysblaa, Sjalet rødligt violet. Tonen har en vis fin Mælkethed, og der er over alle Genstandene i Rummet en Luftighed, der desværre ikke er bevaret i det store Billede. Det er bleven noget tungt, haardt og sortladent; Skyggen i Konsulfruens Hoved er temmelig død. Formerne i hans stærkt belyste Hoved er blevne en Smule rigeligt drejede efter Marstrands sædvanlige Façon, Udtrykket er ikke helt levende. Skitsen giver en mere rammende Karakteristik af den livstrætte Olding. Da Konsulen allerede døde d. 15 August 1849, er Hovedet paa Billedet rimeligvis fuldført efter Studierne. I Reglen stræbte Marstrand længe at forbedre sine Billeder; det store Dobbeltportræt, som trods de nævnte Ufuldkommenheder maa regnes for et af hans mest fremragende Værker, udstilledes først i 1852.

Det store Gruppebillede, som Marstrand i Aaret 1850 malte af Fru Vilhelmine Hage og hendes to Børn, Datteren Vilhelmine og Sønnen Alfred, er et Forsøg i en hel anden malerisk Stil. Skyldes det sære, smalle Højdeformat et Lune hos Kunstneren eller Hensynet til en for Billedet bestemt Plads? Paa dette snevre Rum er de tre Figurer anbragte i en Opstilling, for hvilken der ikke er søgt nogen Motivering. Men de er alle tre fortrinligt karakteriserede. Den lille Dreng fremviser et Billede af en tyk Moppe, bag ham søger en Barnebuste paa en høj Sokkel at afbalancere Kompositionen. Den halvvoksne Pige med det levende Smil er næsten en italiensk Type. En vis Sødme i den unge Frues Udtryk minder ogsaa om Italien; eftertænksomt støtter hun venstre Haands Pegefinger mod Kinden; den plastiske Stilling erindrer om Statuen af Pudicitia. Mærkelig er Billedets Farve. Den har ladet Peter Hjort tænke paa Giorgione, (Kritiske Bidrag; konsthistorisk Afdeling, S. 42,) og selv om Sammenligningen med Giorgione ikke er træffende, er det forklarligt, at den har kunnet melde sig. Billedets Farvestyrke turde vel i alt Fald i dansk Malerkunst være temmelig enestaaende. De sorte Farver i Fruens Dragt — og i hendes og Datterens Øjne og Haar — har den mest intensive Dybde, Baggrunden er saftig rød, den lille Piges Kjole ren og stærk blaa, Drengen i den spraglede, skotsk ternede Bluse har kridhvide Bukser og røde Strømper, Papiret med Moppens Portræt er blændende hvidt. Men Farven har mere af Kraft end af Finhed.

Mellem Marstrands Enkeltportræter fra denne Tid findes mange fortræffelige, saaledes det lille, karakterfulde Portræt af Drewsen. Særligt anselige er to

Portrætbillede af Fru V. Hage med Børn.

legemsstore Knæbilleder. Det ene, der maltes 1849, fremstiller Fru Signe Puggaard, der i sort Dragt med hvid Krave staar støttet til en Marmorkamin, paa hvilken der er en Vase med Blomster, hvorfra hun har taget en Rose. Det andet er det i Vinteren 1850—51 malte — nu Frederiksborg tilhørende — Portræt af H. C. Ørsted. Uagtet først Vintermørket og senere Ørsteds Utilpashed og Utilbøjelighed til at sidde Model lagde Hindringer for Arbejdet, vedligeholdt Marstrand Interessen for Opgaven. Ørsted sidder tankefuld, tilbagelænet i en Stol, paa hvis Ryg hans venstre Arm hviler, den højre er udstrakt paa Skrivepulten med det grønne Klæde. Foran den rødtbetrukne Stol ses et Kompas i grøn Kasse, i Baggrunden en Globus og fysiske Instrumenter. Den smukke og stateli-ge Holdning har det fælles med mange andre af Marstrands Portræter, i Gennemførelsen er det et af de bedste. — For sine Genrebilleder anvendte Marstrand i de to første Aar efter sin Hjemkomst næsten udelukkende sit store italienske Motivforraad. En Undtagelse danner den skemtefulde Fremstilling af Matroserne Schrøder og Jen-

sen, der en Aften i 1848 fra Briggen »Najaden« er roede ind til den slesvigske Kyst og der er tagne til Fange af Oprørerne, men — som de durkdrevne Gavtyve, de er, — tager Maal af Fangevogternes Dumhed, og ved at fortælle dem lystige Sømandshistorier forbereder deres Undvigelse. Mærkeligere er dog Marstrands dristige Erobringsforsøg paa et andet nyt Territorium.

Studietegning til Portrætet af H. C. Ørsted. 1850.

Den 14de November 1849 skulde Oehlenschlägers 70 aarige Fødselsdag fejres med største Glans, og Festkomitéen anmodede Professor Marstrand — thi Akademiet havde den 8 Nov. 1848 valgt ham til Rørbyes Efterfølger som Professor ved Modelskolen, — om til denne Højtidelighed at male en Festdekoration af samme Art som den for det skandinaviske Selskab udførte Fremstilling af Bellmanns Apoteose.

En Morgen gik Marstrand op til Bindesbøll, der endnu laa i Sengen og som

sædvanligt havde anbragt Ur, Nøgler og Penge i sin Paryk paa et Natbord. Marstrand erklærede sig ude af Stand til at hitte et passende Emne for et stort Skilderi til Oehlenschläger-Festen. »Mal Ægirs Gæstebud!« sagde Bindesbøll. Marstrand studsede og svarede: »Du kan sagtens; de gode Idéer kommer nok lettest ud af Hovedet, naar der ingen Haar er paa det!« Det var jo en god Idé; intet Emne kunde passe bedre til Fest for Digteren af »Nordens Guder«. Og N. M. Petersens nysudkomne »Nordiske Mythologi« havde netop anbefalet Malerne dette Emne som et af Mytologiens bedste.

Matroserne Schroder og Jensen, der er tagne til Fange af Oprørerne, forbereder deres Flugt. 1849.

Billedet maltes i Limfarve paa et Lærred, der var over 5½ Alen i Højden og 8½ i Bredden. For Søjlearkitekturen søgtes efter Bindesbølls Anvisning Raad i Dahls Værk om de norske Stavkirker. I en flisebelagt Søjlegang, der fører op fra Havet, hvor Hvalen snøfter og Havfruer danser i Ring, har Ægir dækket for sine høje Gæster, mellem hvilke Loke, den uforbederlige Satiriker og Rabulist, ubuden har indfundet sig. Alle Guder og Gudinder har han sagt de mest ubehagelige Sandheder, rent fordærvet Stemningen, saa de fleste har mistet Appetitten paa Hummeren og paa Vinen. Da kommer heldigvis Thor som den store Bastian og viser Spotteren Vintervejen.

Det ses let, at Billedet er malt halvt i Leg og kun bestemt for et Gilde. Vidar med det bistre Blik er en ren komisk Figur; den skulende Loke, der for at afværge Stormen hyller sig i sin Kappe, — som Basilio i sit Æselskind, — kan

neppe i fuldt Alvor opfattes som Slethedens Repræsentant. Maaske havde Marstrand endog Sympati for Skumlerens Udfald mod Ydun, Gefion, Frigga, Freya, og mod de Guder, der snakker, men ikke slaar. Komisk er den gamle, gemytlige Ægir, komisk Freyas Kat, hvis Interesse fanges af de Flagermusvinger, med hvilke Loke »vredt ombandt Hælen.« I al sin ødsle Overgivenhed er dette Billede alligevel en Bedrift. Søjlerækkernes Perspektiv giver dets klare, rige, udtryksfulde Komposition et festligt Præg og en pompøs Holdning. Det gav det længe attraaede afgørende Bevis for den nordiske Mytologis Brugbarhed for Malerkunsten. »Atter har Aser gæstet vort Land,« lød det med Rette i Henr. Herz' Sang ved Festen. Marstrand havde kun behøvet med let Haand at gnide Fantasiens Lampe for at fremkalde Valhal. Til Tort for alle flittige Grublere havde han »med Lethed, ved et Under,« fundet den Skat, de møjsommeligt forberedte sig til at søge.

Karlen og Kokkepigen.

Saa mærkeligt kan det gaa, at netop den Kunstner, der overfor Constantin Hansen havde gennemhaanet de nationale Bestræbelser, først naaede ind til Bestræbelsernes Maal. Saa mærkeligt kan det gaa, at netop Marstrands Billede foranledigede Orla Lehmanns Bestilling hos Constantin Hansen paa Fremstillingen af Ægirs Gæstebud*, hvorved Constantin Hansen for Alvor droges ind paa Behandlingen af de nordiske Emner. Fra Marstrands Komposition bevarede han Anbringelsen af Hovedpersonerne, Loke og Thor, ogsaa af de to næstvigtigste Figurer, Odin og Ægir. Han havde gjort de mest omhyggelige Studier af nordiske Typer, og havde sin grundige kunstneriske Dannelse til Støtte. Men i Sammenligning med Marstrands krydrede Festret er Constantin Hansens Billede unægteligt en Fastespise. —

Efter sin Moders og Osvalds Død følte Marstrand Savnet af Hus og Hjem stærkere end nogensinde før. Hvad hjalp det ham, at han var Professor og havde gode Bestillinger, at Kunstforeningen købte Ischia-Dansen for 1000 Rd. og Suhr det store Osteribillede for 1500 Rd., naar »Skjebnen har udseet sig ham til det Offer, hvori den vil fremstille det sørgelige Ideal for alle Pebersvende.« Med sin sædvanlige Aabenhed fortalte han sine Venner sin Kvide. Aftenen efter et Formiddagsbesøg hos Marstrand i Juli 1849 beretter Johannes Fibiger i et Brev til sin Forlovede hans Tilstand saaledes: »Han kan ikke male, han gider ikke reise, han driver fortvivlet om som en Fugl uden Mage.

* Det nævnes ikke i Hannovers Bog, men bevidnes udtrykkeligt af J. L. Ussing i *Illustreret Tidende*, 1 Okt. 1865.

Først troede jeg, det var den almindelige Sommerkjedsommelighed i Byen, og foreslog ham at reise over til Armeen, hvor der upaatvivlelig for Tiden maa være godt Selskab for Maleröjne. Men da han ved Ordet Armeen slængte Cigaren og begyndte at lade sit Lune gaae ud over Selskab af lutter Mandfolk, blev jeg virkelig ængstelig for Tilfældet, og forsøgte at studere Patientens Tilstand ved at fremføre for hans Blikke nogle af de mange kvindelige Modeller, jeg har Hovedet fuldt af. — Men ak, jeg fandt, at Sygen var værre end jeg havde troet, den er allerede reflecteret. Han begyndte at filosofere og han inddelte: »See,

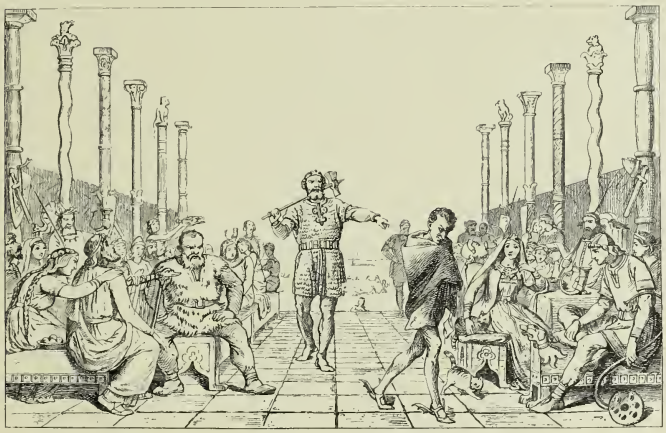

Ægirs Gæstebud. Pennetegning paa litografisk Sten efter det 1849 malte Limfarvebillede.

af dem, der er i en Alder, som passer sig for mig, er de ypperste naturligvis allerede tagne — og de, der er tilbage, har let Hensigter. — Saa de ganske unge, saadan paa en 17—18 Aar, en af dem kunde man dog ikke forsvare at tage, om man ogsaa kunde faae hende. En Pige maa dog have Tid til at nyde sin Ungdom og skal ikke lænkebindes til en gammel Mand. Synes Du vel?« Vennen svarede: »Skyd Hjærtet op i Livet, og drag ud blandt Kvindefolket, saa flyer Lykken dig nok den Himmelsendte, som hverken er for gammel eller for ung.« »Han vred sig ærgerlig, og malte i nogen Tid taus løs paa sit Lærred. Saa begyndte han igjen: »Hvor skal jeg finde dem? Hvor er de Kvinder, der henriver En? Jeg kjender ingen.« — Jeg blev bange for at han skulde forlange min Hjælp, og udtalte mig, synes mig, meget net om, at i det Stykke duer Anvisning ikke, skal man tage med sit eget Hjærte, maa man ogsaa see med sine

egne Øine. Men altid kom hans sædvanlige Grubleri igjen. Han reiste sig, gik noget omkring, fik saa fat paa et Papir og et Blyant og begyndte at tegne: »Det er netop Ulykken«, forklarede han, »at jeg allerede er kommen til den Alder, da Folelsen ikke har den Friskhed længer. Hvergang jeg seer en Pige, som jeg tænker, kunde blive en god Kone for mig, er Folelsen dog ikke stærkere, end at jeg ligesaa godt kunde lade det Forhold falde igjen, som jeg kunde pleie og frede det, og saa maaskee faae noget ud af det, naar jeg vilde. Og det er utaaleligt, der maa være en Nødvendighed, som binder og tvinger, ellers vil Forstandens Betænkeligheder straks ødelægge mig.« — — Under alt dette sad han og tegnede den ene kostelige Frierscene efter den anden; Ting der, om han gad opbevare dem, gjerne kunde komme til at smykke Samlingerne. — Saa ringede det, og med det Udraab: »Nei, det er ikke til at udholde at leve alene!« foer han op og løb mod Doren, med saa vidt udstrakte Arme, som om han vilde fange en rigtig Hjertenskær.« Men det var kun Suhr, der »med sin stive Ryg og imponerende Knirkestovler« overbragte Professoren en Indbydelse til Solyst, hvor han vilde træffe Professor Heiberg og Frue. (*Joh. Fibiger: Mit Liv og Levned*, S. 238—240.)

Frieri til en Enke.

Utallige af Marstrands Tegninger fremstiller Kvindens Magt over Mandens Sind og Sans. I enhver Periode af hans Kunstnerliv forekom den ham bestemmende for det vigtigste Kapitel af normale Menneskehjerters Saga. Romeren gor Kur til den smukke Pige i Osteriet, Neapolitaneren til Fiskerpigen, Præsten til sit Skriftebarn, Antonius til Engelke, Leander til Leonora, Faust til Margrethe, Kunstneren til sin Model, Balkavaleren til sin Dame, Bondekarlen til Maren, Gaardskarlen til Kokkepigen, Soldaten til Ammen, Sømanden til Amagermo'r. Der er i Marstrands Tegninger Frierscener af enhver Art. Unge Friere og gamle, lykkelige og ulykkelige. En stakkels Friers Uheld bevidnes

af Tegningens Underskrift: »Jeg er temmelig overbevist om at jeg aldrig kommer til at elske Dem! — Au!« Bister og sur sidder den gamle, dekorerede Kammerraad ved Thebordet, medens Værtinden er ved at dø af Latter over hans Frieri. De gode, trofaste Hjerter vindes ikke for Guld. —

Omsider lykkedes det Marstrand at finde og vinde den, han søgte. Johannes Fibiger skriver den 19 Febr. 1850 til sin Moder: »Iaften faaer du den glædelige Nyhed. Vor Ven Malermesteren har fæstet sig en Hjærtenskjær, som

Den forsmaaede Bejler.

skal være en overmaade elskelig, forstandig og kunstfærdig Kvinde, og hedder Grete Weidemann, af Hjemstavn Vesterbro og af en Familie, som ikke er ukjendt i det Verdenshjørne. — Jeg har endnu ikke seet ham, han er ikke til at fange. Jeg forsøgte det Kl. 8 imorges, men ogsaa da var han allerede ude, jeg kan tænke for strax at leie Værelser og bestille Bryllup. Skade, for han maa være meget fornøielig at betragte. Om Aftenen er han naturligvis endnu mindre at faae at see, for hun spiller og synger saa uforligneligt dejligt, at hans musikalske Øre nødvendigvis maa lytte til det langt ud paa Natten. Imidlertid gjør jeg for ham, hvad jeg kan. Jeg har netop idag maattet forsøge mig i de udførligste Skildringer af denne mærkelige Mester, da man her hos Langes er meget nysgerrig efter at erfare, hvorledes det Vidunder af en Mand seer ud,

som med Storm har kunnet indtage et i deres Øine høitstaaende og af alle i deres Kreds saa beundret Væsen, som denne kunstforstandige Dame skal være.«

Marstrand følte sig godt paa Vej til at blive fuldstændig lykkelig. »Ja, kunde jeg blot finde Ord til at udtrykke Dig«, skriver han til sin Forlovede, »hvor Din Kjærlighed er en sød Balsam for min Sjæl, hvor den har, ligesom Foraarsluften, hvori jeg imorges badede mine Lunger, en optøende Varme for den Isskorpe som ofte lægger sig om mit Hjærte! — Du er den Soel, der tilsidst skal med Dine Straalers Magt beseire Mørket, jeg vanker i, saa at Livets Skjønhed kan udfoldes for mit Blik. — Jeg var glad idag ved det milde Veir, man er dog ligesom Spurvene, af samme Natur — og det er godt. Der var en Kjælderkone, der stillede hele sin Have i en Balle ud i Rendestenen og var usigelig glad over den Herlighed, det gjør godt at see den nøjsomme Glæde, man griber i sin egen Barm og føler sig mindre end en Spurv. Kjæreste Grethe, abbia pazienza!« — Den 8 Juni 1850 stod Bryllupet. Bryllupsrejsen gik til Dalarne. H. C. Andersen fortæller — i *Mit Livs Eventyr*, S. 499, — at han havde givet Marstrand Anvisning paa det rige Billedstof, som fandtes her. Det bekræftes af et ikke afleveret Anbefalingsbrev, skrevet af Digteren Atterbom i Upsala til hans Svoger, Provst Ekenstam i Stora Tuna. »Den, som framlemnar dessa rader, är en Dansk Målare, Professor Marstrand, som med sin Fru reser upp till Dalarne, att der se midsommarn och söcka nya ämnen för sin pensel. Han har dertill blifvit inspirerad af Andersen, från hvilken han medförde ett vänligt bref.«

Wilhelm Marstrand og Margrethe Weidemann. Efter et Daguerreotypi fra deres Forlovelsestid.

Marstrands store Kirkefærdsbillede fra Dalarne er ogsaa paa en Maade en Illustration til H. C. Andersen. Andersen har i hvert Fald i sin Bog »I Sverrig« (1851) udforligt beskrevet Motivet, den straalende Farvevirkning af de mange maleriske Dragter — ikke mindst Smaapigernes »gurkemeiegule «Klædninger, — en klar Solskinssondags Morgen paa Skovvejen til Leksand Kirke, og ved Bredden af Siljan-Søen, naar denne laa blank og blaa. »Tolv til fjorten lange Baade, af

Form som Gondoler, laae allerede trukket op paa den flade Strandbred, der her er oversaaet med store Steen; disse selv tjente de Landstigende til Bro; hen til disse lagde Baadene, og Folkene klattrede, gik og bar hinanden gjensidig iland. Der stode vist henved tusinde Mennesker paa Strandbredden, og langt ude paa Søen kom en ti à tolv Baade endnu, nogle paa sexten Aarer, andre paa tyve, ja fire og tyve, roede af Mandfolk og Fruentimmer, og hver Baad pyntet med grønne Grene. Disse og de brogede Klædninger gav det Hele noget saa festligt, saa phantastisk rigt, som man ikke skulde troe Norden eier det.

Skitse til »Kirkefærd i Dalarne«.

Baadene kom nærmere, alle propfulde af Mennesker; men stille, uden Støi og Tale kom de og balancerede op til Skovskrænten; Baadene blev trukne op paa Sandet; det var til at male, især eet Punkt, nemlig Veien op ad Skovskrænten, hvor den hele Skare bevæger sig mellem Træer og Buske.« Ved Kirken formentes paa en saadan Dag at være »over femtusinde Mennesker samlede«*. »Maler, tag Skizzebog og Farver, drag op i Dalarne, Billed ved Billed vil aabenbare sig for dig.«

Da Marstrand var vendt hjem fra sit første Besøg i Dalarne, modtog han — gennem C. A. Thomsen — en Bestilling til Galleriet paa et stort Maleri af

* En anden Beskrivelse af »Kyrkorodden« eller »Båtfärden« til Leksand findes i *Fr. Barfods* 1861 udgivne *Rejse i Dalarne.*

Kirkefærden over Siljan-Soen. Han rejste derfor først i Juli 1851 derop igen for at gøre ny Studier. Denne Gang kunde hans Hustru ikke følge med. Den 13de Maj var Sønnen Poul bleven født. »En rask Dreng med deilig Næse, god Røst og øvrige gode Qvaliteter saavidt skiønnes kan«, skriver Marstrand 3 Dage senere til Fibiger. »Grethe befinder sig overmaade vel til Dato og er paa sin stille Maneer meget lykkelig, saavelsom jeg da. Ja! det var en Begivenhed, naar det er lykkeligt overstaaet, og den vil bære stadige Frugter, om Gud vil, for Hiertet. Det er mærkeligt, hvor Naturen i sine Grundtræk er bred og sik-

Landskab ved Mora.

ker i sine Yttringer, hvor ingen Vrøvl eller Vaklen af menneskelig Viden og Villen og Conveniens kan snakke med, velgjørende og beroligende. Saadan en Fyr, det er en Realitet, det veed man hvad er, Moderen er ligesaa — og jeg maa tilstaae, at min aandige Natur ikke er stærkere, end at den trænger til stærke sandselige og vexlende Indtryk for at føle Livet i sin Fylde. Man føler først da Ægteskabets Væsen og Hensigt. Det er nu min Mening.«

»Det er mig en ganske ny Fornemmelse at reise dennegang,« skriver han hjem fra Sverrig, »mine Tanker, som før uden Ro bestandigt ilede fremad, gaae nu bestandig tilbage til Dig og Drengen. Jeg føler, at jeg har faaet et Hjem, et Centrum, som jeg dreier mig om, min Reise er en Radie, der hvor langt den saa strækker sig, dog har sit faste Modpunkt, som tilsidst trækker den tilbage til sit Udspring.« »Naar jeg i min ypperlige Gig, af hvis Kjøb jeg er stoltere end af vor anden Equipage, kjører igjennem de lange Skove, hvor i

Eftermiddag efter Regnen Duften af de forfriskede Graner og Fuglenes Quidder og Solens langstribede Forgyldning mellem de nøgne Fyrrestammer virkeligt vare henrivende Momenter, da følte jeg mig ene, og dog takkede jeg Gud for at han siden sidst jeg saae disse skjønne Ting, havde ladet vort Liv udfolde sig langt rigere end jeg ifjor kunde tænke mig det.«

Baade Leksand og Folket behagede ham mere end sist. Men stedsevarende Regn paanødte ham Uvirksomhed. »Du spørger maaske, skriver han d. 21 Juli, »hvorfor jeg intet kan gjøre i Regnveir, det skal jeg sige Dig. Først maa jeg

Aften ved Siljansoen.

have min hele Komposition færdig før det kan nytte mig at tage fat paa Enkelthederne, jeg vil nemlig kun have dette Arbeide for og ingen Tilfældigheder lade forstyrre mig. Siden kan jeg samle paa Maa og Faa. Og saa ere Folkene her næsten alle i Fæboderne. Det er et meget vanskeligt Arbeide, jeg har paataget mig, og Gud veed om det bliver til noget ordentligt. — Igaar saae jeg da Baadene komme og gaae, det er et prægtigt Skue, men der er saameget Landskab og Luft, naar Billedet skal have den Udstrækning som i Virkeligheden. Den Masse af Baade indtager dog kun den mindste Deel af Billedet, vi faae nu at see. I hvert Tilfælde skal det være godt for mig at fæstne mig til Studiet af en bestemt Gjenstand.« »Jeg kan endnu ikke«, fortsætter han d. 24 Juli, »sige noget synderligt om Billedet andet end at jeg har faaet Compositionen arrangeret og maa nu først have Landskabet gjort. Siden kommer Folkene hjem og ved en Student Alberg, der er godt kjendt her, faaer jeg nok Modeller. Det er

kun kjedeligt at de skulle have deres Stads paa, thi de ere langt smukkere i de daglige Klæder med bare Fødder, især Børn.

Den følgende Dag foretog han i smukt Vejr en Udflugt til den anden Side Søen, og saa om Aftnen de blaa Bjerge optages i dens blanke Spejl; »hvem der havde den Fred og Glands paa Lærredet!« »Igaar,« tilføjer han d. 4 August, »saae jeg da 3die Gang Landingen og saae meget smukke Ting, altid seer man een og anden Ting nyt, kan jeg nu blot beholde det i Erindringen til jeg skal male det i Kbhavn, derpaa kommer det an. — Idag har jeg tegnet min

Dalbønder paa Hjemvejen fra Kirke.

Composition op i det store for at see Virkningen, og Du kan da tro, at det nok kan blive godt, naar jeg blot faaer alle Studierne gjorte i dette daarlige Veir. Kunde jeg blot faae noget af den Farvevirkning i Vandet som jeg saae igaar, naar Baadene gled ind og speilede sig, og det Spil af Lyset paa Aarene, og Vandets blode Bolgeslag. Det er virkeligt et smukt Motiv.«

Uagtet mange Mennesker i stærktfarvede Dragter regnes for at afgive et særligt »malerisk« Skue, kan det vel nok være tvivlsomt, om et saadant Skue just er et særlig taknemmeligt Emne for et Maleri. Et Maleri maa dog fremfor alt have Helhed og Klarhed i sin Virkning. Tilsigter Maleren at karakterisere selve det brogede Virvar, maa han vel helst som Impressionist forsage Redegorelsen for Enkeltheder. Marstrand har i sit store Kirkefærdsbillede villet give baade i Pose og i Sæk. Alt, hvad han har iagttaget og erindret, har han villet samle paa dette Lærred. Han har dvælet ved Luftens Skyer, ved Kirken,

Træerne, Skrænten, Stranden, Søen, Baadene, han har ikke kunnet faa nok af Grupper, af Figurer, af fortællende Motiver, af karakteristiske Detaljer. Ellers har Marstrand, selv i sine mest figurrige Billeder, behersket Masserne strengt, fordelt Grupperne saaledes, at de ikke blev sideordnede i Værd og Betydning. Der er her et Utal af Figurer i samme Plan; Øjet flakker hen over denne Mangfoldighed uden nogetsteds ret at indbydes til Hvile.

Adskillige — derimellem Julius Lange (Nutids Kunst S. 172—174) og jeg

Kirkegængere ved Leksand Kirke.

selv — har fundet det utroligt, at »Dalfolket om Søndagen begiver sig paa en saa kolossal Folkevandring for at komme i Kirke.« Efter H. C. Andersens Vidnesbyrd synes Marstrand dog ikke i saa Henseende at have gjort sig skyldig i nogen stor Overdrivelse. Men Skitserne, der er mindre overfyldte med Figurer og har lettere overskuelige Grupperinger, afgiver ubetinget bedre Billedmotiver. Ved Skønheden i sin lette, lyse Farvetone og Friskheden i sin gnistrende livfulde Behandling har desuden den Skitse, der ligner Billedet mest, umiskendelige Fortrin for det store Værk.

Alligevel er dette jo et mærkeligt og i sin Art udmærket Arbejde. Det er saa betegnende for Marstrand, at han i Motivet har fundet et rimeligt Paaskud til at stable Pelion paa Ossa og fylde Overflødighedshornet lige til Randen. Der er hundrede Billeder i dette ene. Mænd og Kvinder hæger sig paa forskellig

Kirkefærd i Dalarne. Billedets venstre Halvdel.

Vis, Drengene vil slukke deres Tørst i Søen, en Fader balancerer i Land paa en Aare med sin lille Pige i Armen. I en nydelig Gruppe sidder en Moder og giver sit spæde Barn Die. En af de gulklædte Smaapiger — »Ællinger« eller »Kanarifugle« kaldtes de af Marstrand og hans Kone, — vil ikke slippe den gamle Spænde-Salmebog, som hendes ældre Søster vil lægge i det beskyttende Tørklæde, »boklappen«. En Moder, der bærer sit mindste Barn paa Armen, rækker Haanden ud mod den »Ælling«, der med sin lille Buket i Haanden

Kirkefærd i Dalarne. Billedets højre Halvdel.

træt har sat sig til Hvile paa en af Strandens Sten. For Skildringen af interessante Skikke og Dragter har Maleren ikke glemt det alment menneskelige.

Baggrundslandskabet paa Kirkefærdsbilledet er al Ære værd; — Skovgaard siges at have hjulpet paa det ved at give Luften en blaa Lasur. — Men Marstrands Landskabsstudier fra Dalarne er dog langt mærkeligere og langt bedre. Ingen af vore bedste professionelle Landskabsmalere vilde de gøre Skam. Et lidt gulligt Studie med en Bonde, der aabner et Led, minder om Rump, et Stu-

die for Baggrunden i det store Billede paafaldende om Skovgaard. I nogle af Marstrands Studietegninger er der en Storhed i Motivopfattelsen, som er højst ualmindelig i dansk Landskabskunst. Og denne vil neppe kunne fremvise meget, der i Henseende til udsøgt Finhed i Tonen overgaar Marstrands Graavejrsstudie fra Leksand Kirke.

Marstrands Breve fra Rejsen til Dalarne viser, at Naturen her gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Bjergenes smukke Linjer mindede ham undertiden om Roms Kampagne; særligt herlige var de stille, smukke Aftner, naar den glødende Himmel spejlede sig i Søen eller Elven. Der var ganske vist inden Dørs 100 gode Motiver, maleriske Interiører med samtalende Bønder, morsomme gamle Koner eller nydelige unge Piger, Salmesangen i Kirken, Handelen i Købmandsboderne, Dalpolskaen i Kroen, Spillemanden i sin Stue; mest indtoges dog Marstrand af de Motiver, hvor et Landskab, en Naturstemning, dannede Baggrunden. En Solskins Søndag havde den ny Provst præket i Leksand og Kirken havde været særlig stærkt besøgt, »det var bra roligt at se hele Veien de hjemvandrende og hjemkjørende Bønder fra Kirken.« Flere udmærkede Tegninger af Marstrand synes at gengive Erindringer fra denne Dag.

Dalkarl hos Købmanden.

Udover det, som fandt Plads paa det store Kirkefærdsbillede, anvendte Marstrand dog for sin Malerkunst en saare ringe Del af den Motivrigdom, han fra sine to Rejser i Dalarne havde nedgemt i »Erindringens Sparebøsse«. Hans Smaabilleder fra Dalarne er ikke meget betydelige, deres Behandling endog paafaldende mat og tør. Det er jo let at forstaa, at der ikke er kommen megen Friskhed til et Billede, i hvilket han 1869, da hans Hustru var død, søgte at fremkalde et Rejseminde fra deres glade Bryllupsfærd. Men der er ikke synderlig større Friskhed over den »Frierscene fra Orsa Sogn«, Marstrand malte lige efter sin Hjemkomst fra Dalarne. Motivet er overordentlig

elskværdigt. En Studietegning efter en Dalkulla, der sad i en yndefuld, henslængt Stilling med Hovedet bøjet over sit Sytøj, har aabenbart givet ham Ideen til at forøge sine Fremstillinger af danske og italienske Friere med Fremstillingen af en svensk. Saa forlegent smilende maatte sikkert den unge Pige sidde udenfor Bjælkehuset, naar den unge Dalkarl stod foran hende ved Siden af sin Hest og søgte efter de Ord, der skulde indlede hans Friertale.

Studietegning fra Dalarne.

I Orsa Sogn havde Marstrand fundet den Befolkning, der efter hans Skøn baade bar de mest maleriske Klæder og i sig selv var Dalarnes ejendommeligste, et »stille, lidt fortrykt udseende Folk, meget venlige og beskedne forresten.« Men der er unægteligt ikke megen Fylde eller Dybde i Marstrands Karakteristik af den svenske Landalmue. Gennemgaaende er de mange figurlige Detaljestudier til Kirkefærdsbilledet ikke synderligt interessante, en kostelig Tegning af en grim Unge paa Moderens Arm hører til Undtagelserne. Billedets enkelte Figurer er heller ikke skarpere individualiserede end Marstrands italienske Typer, vel knapt saa skarpt. Fysiognomierne mangler ejendommelig Karakter. Flertallet af Dalkullarne har faaet et vel almindeligt Dukkepræg.

Marstrands Rejser til Dalarne var den danske Malerkunsts første — og vel til Dato mærkeligste — Forsøg paa at trænge ind ad »den svagt betraadte Sti« mellem Sverigs Fjelde. Men Rejsen derop skyldtes en Tilfældighed; naar Regnvejret i Dalarne gjorde Marstrand gnaven og hindrede ham fra at udrette andet end at læse i »Gil Blas« syntes Rejsen ham næsten en Urimelighed. »Det er

dog her i Norden fortvivlet,« skriver han hjem, »at man aldrig kan gjøre nogen sikker Regning paa Veiret, det gjør det saa besværligt for Maleren; jeg vil derfor helst herefter søge mit landlige Stof hjemme, hvor man kan indrette sig paa at benytte det daarlige Vejr inde i Huset, — og man finder i Grunden lige saa godt Stof der som her, — det er altsammen omtrent lige godt paa denne Side Alperne. — Dernede er det rigtignok noget andet, ligesom Sommeren fra Mai til November. Eller ogsaa, naar man vil reise om Sommeren, maa Familien være med. Naar Drengen kunde sidde bag i Posen som her, saa kunde vi vandre sammen, — saa hængte vi ham i et Træ, naar han skulde vugges. — Gid jeg kunde see den lille Purk engang imellem.« Dalarne var hverken som Italien Solskinnets Land eller som Danmark Hjemmet. Derfor kunde Landet trods al sin Skønhed ikke blive disse to Riger nogen farlig Medbejler til Førstepladsen i Marstrands Hjerte og i Marstrands Kunst.

IX

I en allegorisk Tegning har Marstrand søgt at udtrykke, at der var oprunden en ny Æra for ham, efter at han havde faaet et Hjem, en Hustru, et Barn. Det var Udslettelsen af hans Savn, Virkeliggørelsen af hans Drømme, Opfyldelsen af hans Længsler. Af alle Livets kosteligste Eliksirer blander hans Hustru ham en Gudedrik, som Barnet rækker til ham. Fra den henter han Mod, Begejstring, Glæde, Styrke. Et Billede paa et Staffeli i Baggrunden viser Utilfredshedens Dæmon bunden og bastet.

Naar han i gamle Dage havde spekuleret over Valget af en Hustru, var han naaet til den Slutning, at »en munter Pige,« »en let og lystig Character« vilde passe bedst for hans og Osvalds »trübselige Naturer.« Saaledes var dog ikke hans Hustrus Væsen. Margrethe Christine Marstrand, født d. 17 Maj 1824 som Datter af Overretsprokurator Poul Fredrik Weidemann og hans Hustru Julie, født Moldenhawer, hørte til en Slægt, der var kendt og anset ogsaa udenfor Vesterbro, hvor Fibiger har lokaliseret den. Hun var stille, alvorlig, blød af Sind, og følte sig allerbedst tilmode i landlige Omgivelsers dybe Fred; »de grønne Træer« skriver hun, »passe saa godt til min tause Natur.« Et Ægteskab med »en let og lystig Character« vilde visseligt ikke have bragt Marstrand samme

Lykke som Samlivet med denne sjælsfine, følelsesfulde, kærlighedsrige, forstandige, højt begavede Hustru. I Mismodets Timer var hendes trofaste Hengivenhed hans bedste Trøst. Hun var ham ofte en fortræffelig Hjælper og Raadgiver, »der sidder et godt Hoved paa Moerlille!« De havde ogsaa det Fællesskab i aandelige Interesser, som vel er en væsentlig Betingelse for et Samlivs blivende Værdi. Hun havde altid haft Kærlighed til Kunst og malte selv i al Beskedenhed ret nette Smaastudier efter Blomster. Men i Opfattelsen af Kunst var han dog selvfølgeligt hendes Lærer. Til Gengæld udvidede hun hans Kendskab til Musik. De elskede begge god Musik lige højt, Marstrands Breve beskæftiger sig fuldt saa meget med Musik som med Malerkunst. Hun giver kritiske Redegørelser for Operaopførelser og Koncerter, undertiden fristes man til at tro, at det er en Brevveksling mellem to Musikere. »Der er virkelig overordentlig megen Alvor og Dybde i Schubert«, skriver hun, »jeg troer ikke Du kjender ham ret, jeg vilde gjerne at Du skulde interessere Dig for ham. Kjender Du hans Sange? Jeg holder meget af dem, men synger dem sjeldent, da de ikke forstaaes, og jeg hellere gjemmer hvad jeg holder af, naar jeg frygter for at høre taabelige eller overfladiske Domme.«

Kunstnerens Hustru med Poul paa Skødet.

Glæden over Hjemmet fremlyser klart fra mange af Marstrands Arbejder. Hjemkommen fra sin anden svenske Rejse malte han det smukke Billede af den lille Poul, der i sin lysrøde Kjole sidder paa Moderens Skød og rækker efter en Rangle. Han havde hos Drengen fundet alle de Fuldkommenheder, Moderen havde lovet ham. »Næsen hævder fremdeles sin Plads i hans lille Ansigt og lader sig ikke fortrænge af sine runde Omgivelser, Panden er mere

glat, Hagen igjen dobbelt med et Hul i og Munden kysselig, og Øinene, Glandspunktet i Ordets sande Forstand, faar daglig, synes mig, meer og meer Udtryk og Liv. Du skulde se hvor vist han betragter Dit Gulduhr, naar jeg holder det

Prikken paa Næsen.

for ham, og glæder sig over det. Han begynder ogsaa at pluddre saa smaat, saasom »æjyh«, »røh« o. s. v., dette Børnenes første Sprog, som klæder dem saa velsignet. — Det er godt at jeg er af en saa lidt forfængelig Natur; jeg vilde ellers blive slemt opblæst af alle de Lovtaler jeg hører om ham.« Barneøjnenes Udtryk er særlig fortrinligt gengivet i Marstrands Billede.

Mange elskværdige og udmærkede Tegninger fremstiller huslige Scener, Moderen, der betragter den nyfødte eller vugger sit Barn eller tager det paa sit

Skød. En kostelig Tegning viser hele Familien. Faderen sidder ved Staffeliet i Morgentøfler og maler Billedet af et Par, der sparker i lystig Dans, men da Moderen har taget Drengen af Vuggen, vender han sig mod dem og sætter Drengen en Prik paa Næsen. Hvis Marstrands Kunst havde faaet den første Forædling i Italien, fik den den anden i hans Hjem. De varme Kilder, der laa dybt paa Bunden af hans Natur, fik da Magt til at sprudle frem med stigende Styrke. —

Uagtet Bladenes Anmeldelser aldeles ikke var ham venligtsindede og flere af dem enedes i at finde Marstrand ganske fordunklet af Fru Jerichau, godtgjorde forskellige Æresbevisninger, at Marstrands Kunstneranseelse var rodfæstet. 1851 var han paa Kongens Fødseldag bleven udnævnt til Ridder, Aaret forud var han bleven Medlem af Kunstakademiet i Stockholm, og 1853 blev han valgt til det danske Kunstakademis Direktør. Som saadan blev han hyldet i en Vennekreds, til denne Fest havde Constantin Hansen digtet en Sang paa 17 Vers. Den sagde naturligvis ikke det daværende Akademi Behageligheder. »Viismanden Confusius Aanden er, som i det Huus mest sig aabenbarer.« Det var Grundmotivet for denne Smædesang, af hvilken det her maaske vil være tilstrækkeligt at anføre nogle Brudstykker.

Viismanden var ikke dum,
Snildt han Kunsten lønner,
Muserne kan ei faa Rum
Meer, for deres Sønner,
Som nu der Fribolig har,
Viismanden var ingen Nar,
Saae paa det Reale.

I det store Sneglehuus,
Mellem Kunstens Jenser,
Viismanden Confusius
Himmelrigets Grændser
Maaler med sin Tommestok,
Raaber: »Vi af Kunst har nok —
For vor Enkekasse!« —

»Vi constituere os«,
Raabte Allesammen
»Til Autoritetscolos,
Vi er Herskerstammen.
For at holde Folk i Skræk
Laer vi Kunsten immervæk —
I Minoriteten.

Nu saasnart vi præget har
Sølv og Guldmedailler,
Vi Stipendier regne laer
Over Kunstcanailler.
Conseqvente er vi ei,
Stundom Ja og stundom Nei,
Alt som Vinden blæser.« —

Til at rense Augias' Stald
maatte en Herakles,
Anstalten staaer nu for Fald,
Kan ei meer forkvakles.
For paa den at holde Styr,
Har man derfor valgt en Fyr,
Som har Been i Næsen. —

Han jo Penselen forstaaer
Godt at dirigere,
Mellem mange Blærer faaer
Han at præsidere. — —
Pokker tae Confusius,
Marstrand kun og alt hans Huus
De skal længe leve! —

Orla Lehmann havde for Sommeren 1853 indbudt Marstrand til Vejle. »Dennegang troede jeg virkelig,« skriver Marstrand til ham d. 23 Maj, »at jeg skulde blive min tagne Beslutning tro og mit halvt givne Løfte til Dem: at

komme til de Jyders Land og tage Syn paa de Karle, samt weile noget under Amtmandens gjæstfri Tag med hele Familievrovlet af Constantin og min egen Composition, men, hvis ikke alt Deres hele Bevaagenhed for mig ved at læse dette er floiten, saa beder jeg at maatte have det tilgode til en andengang, om Gud lader os leve; thi mange særegne Omstændigheder have nu forenet sig saare heldigt for mig til at faae et længe næret Ønske opfyldt, nemlig at tilbringe et Aars Tid i Rom, deels for at gjore et Par Arbeider i Ro og Mag og deels for at opfriske Sind og Skind, og saa skulde min Kone ogsaa smage de hesperiske Æbler, hvilket neppe skeer, hvis nu ikke, uden at vi ville vente grumme længe og det er ikke raadeligt, thi saa er maaskee Forgyldningen baade af Italien og os. — See denne Reise skulde nu gaae for sig i September, men som Følge deraf er jeg nodt til at blive hele Sommeren her i Snarens Quarteer og fuldende nogle Arbeider, som jeg er pligtig at afhænde forinden, og deriblandt en Gjentagelse af Barselstuen til National Museet i Christiania, saa De seer at jeg har Hænderne fulde, foruden alt det uhyggelige Vrøvl med Bortflytning og Opbevaring af alt det velsignede Bohave, som vi nu engang skal trækkes med her i Livet. Jeg har iblandt andet faaet et Skab at bære paa som giver mig nok at bestille i saa Henseende; thi det er saa stort at her knap er Rum for det i de smaa Huller som man nu i Kbhavn almindelig kalder Værelser. Det er forresten kommet fra en Herregaard ved Viborg og er et kosteligt Stykke, saa mægtigt i sine Forhold og saa prægtigt i Arbeidet. Det er vel et Par Hundrede Aar og med udskaarne Ornamenter i Ibenholdt, alt vel conserveret og nu istandsat saa at det seer ud som nyt. — — Med Kunsten gaaer det ellers saa som saa, den venter endnu bestandig paa at den politiske Gjæring skal standse

En Rejseerindring.

og give Ørsted den behørige Ro til at tage den under Vingerne, saa De seer, at ogsaa vi ere i gode Hænder! — Men det er nu det samme med det. Jeg maler Wille Hage i denne Tid, hun er i sin fulde Udvikling nu og et sikkert Qvindfolk, kan De tro.«

Han vedblev stedse i mange af sine Billeder at genkalde Erindringerne fra Italien. 1851 malte han en ændret og virkelig forbedret Udgave af Karnevalspigen, der her har faaet Vinløv over sin Balkon og Confetti paa dens Karm. Fra samme Aar er de udmærket morsomt fortalte, men rigtignok mindre morsomt malte Billeder »En Smed i sit Værksted« og »En Præst møder et Par Piger, der gaaer til Dans. 1852 malte han »En italiensk Dans«, der solgtes til Norge, og et temmelig tørt Billede efter den fortræffelige Skitse med det døde Æsel. Han havde selv en Følelse af, at det italienske Stof var ved at blive »muggent« for ham; den 1853 malte »Improvisator« var unægteligt egnet til at bestyrke denne Opfattelse. Han længtes inderligt efter at gense sit »andet Hjem,« og tillige vise sin Hustru dets Herlighed.

Det døde Æsel. Skitse til det 1852 malte Billede.

Portrætet af den unge Frk. Vilhelmine Hage har han tydeligt nok vist større Interesse end Flertallet af sine Portrætbilleder. Modellen har aabenbart mindet ham om de romerske Skønheder, og hvad der ikke var lykkedes ham at naa i Studierne efter disse, haabede han at indfange her. »Hvad hende angaar,« skriver han hjem fra Italien i December, »da er jeg godt tilfreds med, at

jeg endnu ikke havde sendt dem det, det skal males helt om efter min Hjemkomst, thi jeg har isinde at gjøre noget magnifict ud af det.« Den uklædelige Haarsætning, Billedet i sin første Form havde, trængte ogsaa efter Fru Marstrands Mening i høj Grad til at ændres. Men heller ikke i sin omarbejdede Skikkelse kom Portrætet til at tilfredsstille Marstrand. Fra Stege skriver han 20 Maj 1856, tre Aar efter at Portrætet var begyndt: »Det var mig meget ukjært, at Hages har hentet Villes Portrait, som ikke engang sad fast i Rammen; det er ingenlunde færdigt og jeg sagde Ville at jeg vilde gjøre mere ved det. Gaaer det an at reclamere det, saa vilde jeg gjøre det.« Uagtet Portrætet er rigeligt indsmigrende og vel i Enkelthedernes Behandling lader noget tilbage at ønske, overtræffer det dog langt de romerske Studiehoveder i kunstnerisk Værd. Hovedets varme Lød staar virkningsfuldt mod den hvide Krave, det røde Baand, den sorte Kjole, og Billedets simple, smukke Holdning lader det paa Nivaagaard forholdsvis godt taale det farlige Naboskab med udmærket, ældre Kunst.

Frk. Vilhelmine Hage (senere Fru Heise) 1853.

Kærligheden til Holberg bevarede Marstrand lige saa usvækket som Kærligheden til Italien. Han havde allerede tidligere følt sig fristet til at fremstille *Collegium Politicum*, og Emnet forekom ham maaske at have vundet i Aktualitet under den ny Tingenes Tilstand i Danmark. »Det er sørgeligt, at den Politica tager Luven fra alle andre Interesser,« skriver han 1854 til Thiele. Dog var det ham sikkert mere magtpaaliggende at give en rammende Karakteristik

af alle Filistrene i denne Haandværkernes Fællesrepræsentation end just at snerte de politiske Kandestøberier. Han havde ingen Respekt for Herman van Bremens fromme Gemyt, undte ham af sit ganske Hjerte Geskes Lussing for Læresætningen: »Kaaldsindighed er den allerstørste Dyd.« »Denne Dovenskab i Sjælen, denne egoistiske Sneglenatur, som de kalde Fromhed,« havde altid været Marstrand i høj Grad imod. Selv talte han sjeldent til 20, før han fulgte en Indskydelse.

Mellem Marstrands mange fortrinlige Udkast til Fremstillingen af det poli-

Collegium politicum i »Den politiske Kandestøber«.

tiske Kollegium er Kunstforeningens store Skitse afgiort den fortrinligste. Den har en — selv hos Marstrand — ualmindelig Fyrighed i sin Behandling og i sin Farve, en Farve, der i al sin straalende Rigdom — vissentrøde Dragter mod en grøn Væg, en blaa Frakkeryg op mod Geskes citrongule Trøje — er højst indtagende harmonisk. Uagtet det 1852 udstillede Billede, som nu tilhører »Kunsthalle« i Hamborg, har en ret smuk, varm Farveholdning, der beherskes af Mester Hermans røde Frakke i Billedets Midte, er det unægtelig betydeligt mattere. Og selv om her Geskes Udtryk af Ivrighed er morsomt truffet og især den eftertænksomme Politiker længst tilhøjre er bleven en kostelig Figur, har Karakteristiken af alle Kollegiets Medlemmer dog vundet ulige større Kraft

og Finhed i Marstrands senere Billede af det samme Emne. — Gentagelsen af »Barselstuen« synes aldrig at være bleven færdig*. Marstrand blev alligevel ikke i Snaregade Sommeren 1853, men flyttede med sin Familje ud hos Puggaards paa »Skovgaarden« i Ordrup. »Den allerførste og vigtigste Bevæggrund til at vi ere blevne herude«, skriver Fru Marstrand derfra i Aug. til en Veninde, »er Wilhelms Helbred. Jeg fandt han saae elendig ud hele Foraaret, og jeg troer

Collegium politicum. (Forarbejde til det 1852 udstillede Billede).

ogsaa han havde anstrængt sig over Kræfter med det svenske Stykke. Da saa denne Cholera kom paa, var han virkelig saa nervøs, og derved ængstelig, at jeg antog det for aldeles nødvendigt at han holdt sig i Ro herude. Vi havde stærkt isinde en Tid at benytte os af *Eders* Gæstfrihed, — men jeg frygtede for, ikke

* Den 7 Sept. 1853 hedder det i et Brev fra Marstrand til Roed: »Hvad Du skriver saa skiont om min Virksomhed er ikke meget bevendt; jeg har maattet male nogle Smaastykker og et Par Portraiter istedetfor det til Norge (Barselstuen) som Hoyen ikke vilde tillade mig at faae ud paa Landet og som jeg derfor reent har opgivet.« Den 9 Januar 1854 taler dog Marstrand i Brev om til Foraaret at fuldfore »Barselstuen.«

at kunne afholde Wilhelm fra at gaae ind paa Slottet og male paa sin Barselstue, og det vilde jeg ikke han skulde.« Paa »Skovgaarden« malte Marstrand bl. a. — efter et fortrinligt Forarbejde — det statelige og i sin milde Farvetone smukke Portræt af Hans Puggaard i graa Frakke, gul Vest og hvidt Halsbind.

Sollicitanten.

Gamle Eckersberg blev d. 22 Juli et af Koleraens første Ofre. Hans Bolig paa Charlottenborg tilfaldt Marstrand, og denne fik saaledes uventet et Sted, hvor han kunde anbringe sit Bohave og det mægtige Renæssanceskab, der gør saa smuk Virkning i flere af hans Kompositioner. Bindesbøll udarbejdede en Plan til Boligens Omordning. »Hvad nu forøvrigt Eckersbergs Plads ved Akademiet angaaer,« skriver Marstrand d. 11 August til Constantin Hansen, »da er det jo vist Alles Ønske at Du maatte besætte den og i den Anledning spørger jeg Dig, om Du jo ikke nok vil, naar det kan skee efter den nye Tingenes Orden, uden at Du gjør Medlemsarbeide, thi i saa Fald vil jeg proponere i Akademiet og nærmest for Ministeriet, at Posten bliver ubesat indtil Reformen er kommen istand. — Du maa endelig huske paa hvor vigtigt for den gode Sag det er, at Du træder til og styrker den af Staten nu engang indsatte Autoritet, thi Magt faaer Akademiet, naar dygtige Kræfter styre det, og tænk Dig om, hvor

faae saadanne vi have.« Constantin Hansen svarede omgaaende fra Vejle: »I skyldigst Giensvar paa Ærede af 11te dennes undlader jeg ikke at meddele, at jeg paa Grund af nærværende europæiske og chinesiske Forhold er tilbøielig til at modtage Professor og Mandarinpost paa de nævnte Betingelser. — Naar Alt kommer til Alt, saa er det dog Maven der fører Penselen og en Professor uden Mave er ikke et Haar bedre end en Professor uden Hoved. Denne Grundsætning er jo ogsaa temmelig glimrende gjennemført i Akademiet, som rigtignok ellers af lutter hæderlig Omsorg for Maven betydeligt har fordærvet samme.« Mellem nogle spøgefulde Tilføjelser til Brevet skriver Orla Lehmann: »At De holder Deres Directorat i Italien, viser, at Deres Reformiver er lige saa jammerlig som alle de Andres.«

Hans Puggaard. (Forarbejde til det 1853 malte Portræt).

Selve Henvendelsen til Constantin Hansen viser dog, at Marstrand interesserede sig levende for Forholdene ved Akademiet. Han havde været mellem de ivrigste til at fordre en gennemgribende Reform og der syntes nu ogsaa at være de bedste Udsigter til, at en saadan omsider vilde ske. Sist i 1850 havde Ministeriet nedsat en Kommision for at udarbejde et Forslag til Akademiets Omordning, det forelaa endeligt i Juni 1853 og angav i alt Fald en Del væsentlige Forandringer og Forbedringer, Medlemsbillederne skulde bortfalde og Udstillingerne blive halvt uafhængige af Akademiet. Akademiet anbefalede d. 6 Oktober Reformforslaget til Vedtagelse. »Men dermed var man endnu ikke ved Maalet. Om det har været den Smule Forøgelse af Budgettet, Reformen førte

med sig, eller hvad Grunden har været, kan ikke ses af Akademiets Akter, men saa meget er vist, at først den 28 Juli 1857 (under Hall's Ministerium) udkommer den kgl. Bekjendtgjørelse om Akademiets indre Ordning.« (F. Meldahl og P. Johansen: Det kgl. Akademi for de skjønne Kunster 1700—1904, S. 276). Der synes i Virkeligheden hos Ministeriet at have været stor Sparsommelighed og yderst ringe Interesse for kunstneriske Anliggender. Det kneb haardt for Marstrand at skaffe Eckersbergs Døtre en yderst beskeden Understøttelse. »Fru Weis var her for at besøge mig,« skriver Fru Marstrand til ham 1 Jan. 1854, »og vi talte om hvor ærgerligt og sørgeligt det var, at Sponneck aldeles havde ladet Sagen falde i Statsraadet med den Yttring, at Eckersberg *som Kunstner ikke stod saa høit* at der kunde gjøres noget. Jeg talte med Fru Weis om, hvor sørgelig deres Forfatning var, og at det laae Dig meget paa Hjerte om de fik noget eller ei. Da hun kom hjem meddelte hun Weis dette, og han sagde da, at de maatte see at gjøre noget alligevel i den Sag. Saa *ham* er det vist man maae nærmest takke.«

Efter at Reformforslaget var vedtaget i Akademiet, rejste Marstrand til Italien. Hans Hustru, som havde glædet sig saa meget til denne Rejse, fulgte ikke med. Der ventedes en Forøgelse af Familjen, en Erstatning for den lille Pige, der var født dem i Dec. 1852, men som kun havde levet faa Dage. Den norske Billedhugger Kristoffer Borch var Marstrands Rejsefælle.

X

»I Berlin«, skriver Marstrand hjem fra Dresden d. 21 Okt. 1853, »brugte vi Dagen til at kaste et Blik i det nye Musæum. — Der vare tre af Kaulbachs store Malerier færdige; alt var stort og pretentionsfuldt, og gjorde et Indtryk af Jagen efter at gjøre Spræl og være vigtig. Saadan saae hele Berlin ud, Mennesker og Boliger konstlede og kolde. — Her træffer man strax en anden Tone, som bedre stemmer med Gemyttet. — Verten satte sig til Bordet med os for at underholde os; uden at ynde den Maneer fortæller jeg det blot som Modsætning til Berlineren, der fornemt maaler En med Øjnene for at give Ordre til de mange haarolieduftende Aander, han er omgiven af, om hvilken Etage man qualificeres til at beboe.« I Wien traf Marstrand sin gamle Ven Gurlitt og besøgte Theophilus Hansen, der gav ham en ny Plan over Indretningen af Lejligheden paa Charlottenborg, en Plan, der tiltalte ham mere end Bindesbølls, men som dog ikke blev udført paa Grund af Fru Marstrands energiske Protest og sønderlemmende Kritik. Over Triest kom han d. 29. Okt. til Venedig.

»Det gjorde mig godt,« skriver han, »atter at se disse italienske Ansigter, brune og med gnistrende Øjne som graadige ligesom æde de Fremmede. Efter en reen

Skjortes Paalægning (hvilket Du veed er en stor piacere) gik vi strax paa Marcuspladsen, ind i Kirken, om langs Quaien ind i de krogede Gyder og frapperedes ved hvert Skridt over den forunderlige Verden, vi vare i. En uhyre Fattigdom allevegne, som passer godt til al den forfaldne Pragt, men som dog faaer En til at studse, thi blot mod den man f. Ex. seer anvendt paa Kirken og Dogepaladset forslaaer alt andet vi har seet Nord for Alperne slet intet. At jeg der ønskede Dig ved min Side som overalt hvor jeg har fundet det godt kan Du begribe. — Jeg kan ikke noksom sige Dig hvor meget mere hjemlig jeg føler mig imellem Italienerne end mellem Tydskerne, og jeg troer godt jeg kunde tilbringe et Halvaarstid her, hvor jeg finder Stof for Maleriet i høi Grad, men atter kun ved at leve sig lidt ind i det, thi strax at gjøre Noget her i denne Masse af Indtryk er umuligt, naar det ikke skal blive overfladiske Skitzer og dertil har jeg ingen Lyst. Derfor vil jeg til Rom, hvor Terrainet er bekjendt; smager det mig ikke mere, saa gaaer jeg maaske her tilbage. Vi vare idag i Akademiet og vare reent borte i Beundring over Titians Mariæ Himmelfart.«

Aftenstudie fra Venedig.

Sin Bestemmelse tro, rejste Marstrand efter et Par Dages Ophold i Venedig til Bologna, for derfra at følge med Borch til Rom. Men han vendte hurtigt om. Den 8. Nov. skriver han fra Venedig til sin Hustru: »Aldrig saa snart var jeg kommen ind i det flade Lombardi, før jeg fortrød at have forladt Venedig og jeg fattede den Beslutning at vende her tilbage og muligt opslaae min Bolig her af følgende Grunde: Tiden, jeg har bestemt til Rejsen, er for kort til at dele imellem Rom og her, og her vilde jeg gjerne blive noget, da her foruden at være et ganske nyt Terrain for mig er overmaade malerisk, dernæst er jeg Hjemmet og Dig nærmere, jeg kan oftere høre fra Dig og i mulige Tilfælde være bevægeligere. — Ved at gondole omkring i Byen før vi rejste herfra, i dejligt Solskin, fik jeg Venedig kjær og Lyst til at male her. O hvor ofte ønsker jeg ikke at Du var med i en saadan Gondol, naar man glider forbi alle disse dejlige Paladser og hvert Øieblik møder nye Genstande, fulde af Liv og Farve. Saa stiger man af ved en Bro, hvor tusinde tjenstagtige Lazaroner ville hjælpe En op, og saa gaaer man i et Palads og seer paa Titian og Paolo Veronese, og saa

kommer, mens man glider videre paa den store Kanal, en Tiggerfamilie i en ussel Baad og anholder En og gaaer paa Siden, indtil man giver en Quatrin: det er nu den Families Levevej. Og disse herlige Kirker, som endnu prange med Riigdomme, som kontrastere stærkt til den megen Usselhed udenfor, men det er den charakteristiske Side her, det er Fattigdommen og den forfaldne Pragt. — Kun paa Marcuspladsen, som er en Slags Sal, seer man den elegante men ogsaa kjedelige Verden. En Stilhed hersker her, som er velgjørende, ingen Vogne, ingen Dyr uden et Par Hunde og Duerne paa Marcuspladsen; kun Gon-

Tiggergondolen paa Canale grande. Karton.

dolierernes Raab og Skænden og Klokkernes Ringen høres. — Jeg befinder mig legemlig saare vel. — Det er for kort en Tid til at være i Rom, et halvt Aar; her troer jeg bedre at kunne profitere, thi Stoffet er mere concentreret. — Det gjør mig ondt ikke at see Vennerne i Rom, navnlig Ernst Meyer og Puggaards (Frøken Heger), men mit Arbejde gaaer for Alt.«

»See nu idag,« skriver han i et senere Brev, »have vi det deiligste stille Veir, slet ikke koldt og Maanen speiler sit halve Ansigt saa pænt i Canalen, — saa gik jeg ved Solnedgang min sædvanlige Aftentour og tænkte og tænkte, hvor deiligt det nu var om Du gik Arm i Arm med mig og at Du i det hele taget godt kunde været her, — men er det saa koldt i Værelset og Maleriet qvæler mig,

Gyde i Venedig.

saa tænker jeg altid, at det er deiligt, at Du er hjemme med Poul. Imidlertid skal Du dog nok engang komme til Italien, især naar det har været et bedre Aar hernede, saa at Du kan spise Druer og drikke Viin, thi det er umuligt i Aar, og da det er den bedste ja næsten den eneste Kakelovn, der findes, saa kan Du tænke Dig, hvor følelig Mangelen er. Men det er det samme — jeg skal nok bruge mig — og jeg har den Overbeviisning, at naar jeg først har faaet den tilbørlige Magt med Stoffet her, hvortil der paa ethvert nyt Sted skal Tid, saa skal jeg nok faae noget udrettet og i Tiden kunne glæde mig over mit Ophold her, og at jeg ikke af Utaalmodighed lod mig henrive til atter at forlade dette for at gaae til Rom. Igrunden er her alt nu, skjøndt Vinter, saa overordenlig mange Momenter i disse forunderlige Canalgader — Grupper af Huse, belyste fra oven og neden — lyst og muntert, skjøndt mange Gange Husene foroven synes at gaae reent sammen. Naar det bare bliver muligt at tegne i det fri, skal jeg give et Par Skildringer af saadanne Gader. Men den Tid maa jo vel komme, i Febr.-Marts tænker jeg da sikkert at kunne begynde. Endnu er jeg *kun i Begreb* med en Gondolscene, som jeg endnu mangler Studierne til. Jeg har seet en lille Baad med en Tiggerfamilie i paa Canale grande. Denne lader jeg attaquere en Gondol, hvoraf Herskabet er i Begreb med at stige ud, og som giver dem Almisse. For at det skal blive characteristisk for denne nu tiggefærdige Bye, skulde man egentlig have Englændere til Gondolen, som stige ind i et Palads, nu Værtshuus, — nok jeg veed endnu ikke ret hvad. — Medens dette modnes tilligemed et Par andre Ideer, maler jeg et Par Hoveder — men Du kan ikke tro hvor vanske-

ligt det er at komme ind i denne mørke Ansigtstone, — jeg har gjort et Par Forsøg, men er endnu ikke fornøiet dermed.«

Marstrand var ikke udelukkende rejst ud for at søge nyt Billedstof. Han havde været meget misfornøjet med sine senere Billeder, ofte sort fortvivlet over dem, indbildt sig, at han begyndte at gaa tilbage som Kunstner. Hvor kært hans Hjem end var ham, tænkte han, at dets Uro maaske dog havde været hans Billeder til Skade. »Jeg trængte egentlig til en Retraite i mig selv for min

Musikanter paa Markuspladsen.

Kunsts Skyld, jeg var kommet lidt for meget ind i det daglige Vrøvl og lod mig ikke et alvorligt og udholdende Arbejde være magtpaaliggende nok«. I Venedig havde han Ro og Fred til at studere, male Modeller, kæmpe med Tekniken og søge at faa den i sin Magt.

»Endnu«, skriver han hjem d. 30. Nov., »er jeg fast i min Beslutning at holde Vinteren ud her og leve ganske stille for Penslen og for Dig, — og ansee dette mere for en Slags Pønitense end for en Nydelse. Du maa imidlertid ikke tro, at jeg er utilfreds, tværtimod, jeg er taknemlig og glad for alt det gode jeg har hjemme og her, — jeg er kun utaalmodig, — Du kjender mig, — men ogsaa det har jeg foresat mig at rette, og Ensomheden, hvori jeg lever, er godt

skikket til Selvbetragtning, saa jeg haaber at Du skal blive tilfreds med mig, og at jeg maa komme til at gjøre Dig lykkelig, som Du fortjener. Naar jeg nu bare maa være heldig i at bringe noget godt hjem, men det er utroligt hvor vanskeligt jeg mere og mere finder det at tilfredsstille mig selv; jeg synes jeg maler daarligere og daarligere. Ogsaa deri er min Utaalmodighed Skyld, thi at blive ved eet og gjøre det saa godt som muligt er mig saa vanskeligt! Jeg synes altid jeg har saa lidt Tid og maa skynde mig; ogsaa det er noget jeg skal passe alvorligt paa. — — Herre Gud, Grethe, naar jeg blot ikke var saa gammel og stiv, saa kunde der maaskee endda blive noget af mig, nu til Juul bliver jeg de 43, snart kommer de 50, og hvad saa! Dog kan det ogsaa være at jeg just bliver forynget til den Tid, thi endnu er jeg i Læretiden og Vandretiden, naar den er forbi, saa kommer Anvendelsen — ja Gu nå os! Iøvrigt har jeg store Planer med Poul, hvis han har Talent til Kunsten, saa skal han slippe for den lange Læretid, og han skal lære af sin Navne Poul Veronese at tage fat ved den store Ende. De Karle have ikke vrøvlet længe, men ladet staae til; men de havde rigtignok ogsaa Plads til at røre dem paa, og man lod dem ingen Ro have; især har Tintoretto malet meget, man skulde tro han havde havt hundrede Hænder, imidlertid kunde han gjerne have ladet det halve ugjort, thi man bliver næsten kjed af ham. Titian blev 99 Aar og da tog Pesten ham, ellers havde han vel levet endnu, saadan Liv der har været i ham.«

To Venetianerinder.

Aldrig tidligere havde den gamle Kunsts Mesterværker gjort saa mægtigt et

Indtryk paa Marstrand som her i Venedig Tizians og Veroneses Malerier, over hvilke han var ved »at tabe Næse og Mund«. Idealerne for hans egen Tragten straalede forklarede fra Tizians Kunst med dens Sandhed, Sundhed, Glæde og Varme, dens ædle Simpelhed og Naturlighed, dens høje Skønhed, dens fine Harmoni, dens sikre Kraft. »Det Billede i Akademiet, hvor den lille Maria gaaer op ad Trappen til Templet, af Titian, er i mine Tanker uovertræffeligt, og saa er der et stort af Poul Veronese, Christus i Emaus *, kosteligt, — havde vi blot saameget som en Stump af et af de mange halvruinerede Billeder her i Kirkerne, saa vilde jeg give noget til det.« Tidligere havde han aabenbart kun

Gondolfart.

skænket Veronese ringe Opmærksomhed, dennes herlige Billeder i Dresden var for hans Erindring »daarlige Fabriksmalerier, som mulig slet ikke ere af ham«. I Venedig betoges han aldeles af Veroneses glimrende Storstilethed, Bredde og Festlighed. Han følte dunkelt alt dette i Slægt med noget, han selv maaske vilde have haft Evne til at skabe, hvis Evnen var bleven uddannet under lykkelige Forhold, under de rette Lærere og ved de rette Opgaver, om han i Tide havde lært »at tage fat ved den store Ende« i Stedet for at pine sig med at tilfredsstille Pedanter og Filistre. Undertiden kunde hans Kunstnerliv synes ham næsten forfejlet, fordi det ikke var bleven udviklet i Overensstemmelse

* Marstrands Opfattelse af Motivet er urigtig. Billedet fremstiller Levis Gæstebud.

med hans inderste Natur. Allermest nedtrykkende var dog den Tanke, at hans Stræben efter at vinde det sikre Herredømme over Formen hidtil havde været ret forgæves. Uagtet han var Professor ved Modelskolen, Direktør for Akademiet, kunde han endnu neppe male et legemsstort Studiehoved, hvis Behandling tilfredsstillede ham fuldt. Hvad nyttede det da, at han nu saa klart saa Maalet for sin Kunst og havde de mange Ideer! Der klang for hans indre Øre den herligste Musik, men han kunde ikke føre den frem uden at Tonerne kom til at lyde ligesaa skrattende eller falske, som Tonerne fra den Koncert, med hvilken Markuspladsens Fuskere diverterede Kafégæsterne. Maaske kunde han dog endnu lære at mestre det genstridige Instrument, lære at male. Han havde jo i alt Fald her i Venedigs gamle Malere bedre Læremestre end han under sit sidste Ophold i Italien havde haft i Schöne-Müller og Rahl; Rahl var netop kun en Karrikatur af Venetianerne. Under Marstrands tidligere Lære- og Vandreaar havde neppe nogensinde hans urolige Sind gæret saa stærkt som i Venedig, hvor det stedse svingede frem og tilbage mellem lyse Forhaabninger og mørk Fortvivlelse. »For Dig», siger han til sin Hustru i et Brev fra Dec. 1853, »vil jeg nu ikke engang, eller rettere sagt, kan jeg ikke tie med al Slags Mismod, der undertiden bemægtiger sig mig, Du kender mig og veed, at det ikke er saa farligt som det lader, og at mit Sind er *himmelhoch jauchzend, zum Tode betrübt.*«

Studie fra Venedig.

»Du har vist ofte bemærket,« skriver han i samme Brev, »hvor lidt jeg er Herre over mine Stemninger, og at saaledes mine Breve ere et uendeligt Vrøvl af forskjellige Tankekrydsninger. Derfor kan et enkelt aldrig give Dig den fornødne Besked om hvorledes jeg har det, thi Dagen efter at det er skrevet, saa kan jeg have heelt andre Fornemmelser. En Ting er imidlertid den samme, det er, at jeg længes efter Dig, men derimod er min Tilfredshed med Opholdet her meget varierende. Det retter sig for det meste efter, hvorledes det lykkes, jeg foretager mig, hvorledes Veiret er, og hvorledes min Mave gererer sig. Dog er Facit, — idetmindste for Øjeblikket, — at jeg er vel tilfreds med at leve h e r dette Halvaar kun for min Kunst og for at benytte den Ro, som jeg unægtelig har i fuld

Maade, til at studere den fordømte Teknik. — Jeg sidder nu og venter paa en brun Satan, en Fisker, som jeg igaar begyndte at male og som lader til at ville narre mig idag. Jeg kan ikke faae Farverne dybe og mørke nok for at faae den Kraft i Coloriten, som disse Folk have. Man skulde tro, at det især var i det mørke og ikke i det lyse at Oliefarven havde sin Styrke, men det synes mig omvendt. Jeg maa studere paa Midler til at faa den sorte Farve som Haaret har f. Ex. — Nu kom endelig Karlen og altid have de hundrede Undskyldninger. Det er bleven bedre end det første og jeg haaber det næste skal blive endnu bedre, jeg maa bringe det til at kunne male et Hoved alla prima strax færdigt; det er eet af mine Øvelsers Maal.« — En stor Trøst i alle sine Genvordigheder fandt Marstrand i at læse Humboldts *Ansichten der Natur*. »Det er et quægende Bad at leve i denne friske Naturbetragtning om vor Klode i vor fordærvede sociale Verden, hvor alting er saa kunstigt og saa forquaklet af Ondskab og Forfængelighed. Gud give, at man mere og mere maa faae Øjnene op for Guds rene Natur, thi det er et Kildevæld for vor Tørst, som aldrig stopper. Ofte forekommer det mig at være Kunstens eneste Opgave at fremstille den i sin Simpelhed og Sandhed til Modvægt af al den Løgn og Forstillelse som Menneskene avle, men Gud naade os, vi ere selv besmittede og blindede. Godt gjør det derfor at leve med andres Øjne, som have holdt sig friske, og saa haabe, at der vel ogsaa af og til gives os et Indkig i det Rige, som f. Ex. de store Kunstnere have fortalt os om. Det er derfor en Fryd at see, at alle ere enige i det samme: i Sandheden og Simpelheden i Fremstillingen af det rene Naturlige, thi til dem, der tale om den gemeene Natur, vil jeg sige: Intet i Naturen er ge-

Et Brudepar i Venedig.

meent, det er kun Kunsten, der gjør den gemeen. Meyer skrev til mig at kun i Pavestaten kan man see Natur, alle andre Steder var den traadt ned af Civilisationen, og derfor skulde jeg kun komme dertil og ikke lade mig forføre af de smukke Malerier her, men jeg har svaret ham, at min Natur havde nu sit Hjem i Danmark, og derfor var det Øiemed, jeg havde med min Rejse, at øve mig (ligesom Elefanten, der gik om Natten og øvede sig i Dands, for ikke at faae Prygl om Dagen), lige saa godt at opnaae her som i Rom. Men hvor skal jeg glæde mig, naar Tiden kommer, at jeg pakker min Kuffert og igjen vender hjem og som jeg haaber med gode Frugter af mit Ophold her. Saa skal vi rigtig nok have os en Svingom.«

Ved Sulle Zattere, lige over for Øen Giudecca, havde Marstrand af en bortrejst Greve lejet sig en Bolig med Udsigt over Havet til Norditaliens fjerne Bjerge. »Solen gaaer saa pragtfuldt ned udenfor mine Vinduer og giver det dejligste Skjær paa Vandet, som igjen er oplivet ved en Mængde Skibe og Gondoler.« Fra Stenkajen udenfor lød jevnligt Gondolierernes smukke Sang. Grevens Tjener sørgede fortræffeligt for Marstrands Opvartning, tilberedte hans Café latte og bragte ham Pærer og Parmesanost til Frokost, hvorefter Marstrand hver Dag sad hjemme og arbejdede til Kl. 5. Det var altfor koldt til ude at male Studier for de mange fortræffelige Billedmotiver, Marstrand havde set, »og skjøndt her er lyst og Soelskin er det dog ikke egentlig Italien uden om Sommeren her som andetsteds.« Han vedblev taalmodigt og ufortrødent at øve sig i at male legemsstore Studier efter karakteritiske Modeller. En af disse var en gammel, yderst lurvet Stakkel, der spejdede efter Cigarstumper i Krogene, men som, da Marstrand modtog et Brev, med det mest udsøgte Galanteri udtalte sin Glæde over, at alt stod vel til i Hjemmet, og bad formelde Fruen sin Respekt. Tre af de bedste mandlige Studiehoveder udstillede Marstrand 1855; de er nok noget tørre i Farven, men udmærket kærnefulde i Karakteristiken. Mindre fremragende er de fleste af Studierne efter kvindelige Modeller. Enkelte af disse Studier er aabenbart paavirkede af Stilen hos de gamle Venetianere, især Palma vecchio, saaledes det store Knæbillede af en Venetianerinde, der sidder i lys, matviolet Trøje med udslaget rødligt Haar, beskæftiget med sit Toilette. Det er i hvert Fald mange Gange bedre end den under Marstrands forrige Ophold i Italien malte Fremstilling af en Romerinde ved sit Toilette. Tilsvarende det da malte Osteribillede er Billedet af »Venetianske Piger i Kirke«, to halve Figurer i Legemsstørrelse, en selvbevidst Skjønhed og en Pige af Folket, et Dobbeltstudie i Billedform. I dette anselige og omhyggeligt forberedte Arbejde har Marstrand sikkert haft til Hensigt at nedlægge alle sine møjsommeligt indvundne tekniske Erfaringer. Men han har her lidt Skibbrud; Billedet er formalet sødligt, grelt, det er usandt i Lys og Tone. Marstrand rammes maaske selv af den Dom, han fælder over Tintoretto. For hans Kunstnerhæders Skyld kunde i hvert Fald en ikke ringe Del af alt det meget, hans flittige Hænder

malte, lige saa gjerne være ugjort. Besynderligt og beklageligt er det, at netop adskilligt af det, der mislykkedes, har kostet ham de største Anstrengelser.

Naar Marstrand i Venedig havde endt sit Dagværk, kom de sværeste Timer for ham, han savnede da bittert sin Hustru, sin Søn og sit Hjem. Men bragte kun denne Rejse »al den Fordeel, som jeg har haabet, saa at jeg hjemme veed hvad jeg vil og kan, saa skal alle disse Lidelser og Savn finde Erstatning. — Jeg troer allerede at have gjort gode Erfaringer og Du skal see at jeg skal nok kunne male naar jeg kommer hjem. Saa arbeider Phantasien altid paa denne Opgave og sysler i Tankerne med Billeder for Fremtiden, hvoraf af og til mangt et smukt lille Motiv fra Hjemmet træder frem i en Skitze her, saasom Dig, der med den sovende Poul om Aftenen i Tusmørket sidder og kigger ud ad Vinduet, etc. etc., og saa er jeg ret glad ved Ensomheden, da jeg føler det er den, der skal til for at bringe min Tankegang om i den rette Gade. — Gud velsigne Dig for hvert Ord Du skriver om Poulemand. — Gid jeg kunde see hans Juletræ og hans Glæde. Dennegang hænger Fader ikke andet end Glæde over ham paa Træet. Men den kan han ikke see, men Du.« »Det har været mig umuligt i al denne kolde og mørke Tid at male noget synderligt,« skriver Marstrand i et senere Brev, Januar 1854, »jeg har tegnet og componeret, men altid har Tanken meest drejet sig om huslige Scener fra Hjemmet.«

I Skumringen.

Uden dette Brevs Vidnesbyrd vilde sikkert kun faa have gættet, at de nyde-

lige Fremstillinger af Hustruen, der med den sovende Dreng paa Skødet betragter Aftenrøden, var fremkomne saa mange Mile borte fra det Sted, hvor Modellerne sad. Og dog er det jo tydeligt, at hun længes, at Tankerne gaaer til en Ven, der er fjern, til hendes Mand, Maleren, hvis Staffeli staaer ubenyttet i en Krog. Fru Marstrand boede da i et Taarnværelse paa »Slaraffenbergslottet«, Raffenbergs Villa, hvor især Raffenbergs gamle Svigermoder var god og kærlig mod Poul. Et af Fru Marstrands Breve begynder saaledes: »Saa gik da endelig Solen op for mig Fredag Middag! Den længselsfuldt ventede rødglødende Skikkelse saae jeg oppe fra mit Taarnbur langtfra komme med et stort Brev i Haanden.« Tanken ledes uvilkaarligt hen paa et Motiv, Marstrand mange Gange har fremstillet og varieret, uden at han dog just behøver at have fundet det i Brevet fra sin Hustru.

Det længe ventede Brev.

Hun længtes lige saa stærkt efter ham, som han længtes efter hende. Var et Brev fra ham forsinket under Vejs, blev hun urolig, bekymret for hans Humør og hans Helbred. De havde begge bedraget sig ved at tro, at der for Poul snart var en Broder eller Søster i Vente. For saa vidt kunde hun og Poul godt, som oprindelig bestemt, være rejst med til Italien. Marstrand søgte at trøste hende og sig selv ved Betragtninger over Rejsens mange Ulemper. Men jo oftere

han opregnede dem, desto færre og mindre synes de ham at blive. Da saa Postgangen ved Vinterens Snefald begyndte at blive usikker, tog han efter nogen Tids Vaklen en rask Beslutning. I Februar 1854 rejste han hjem for at hente hende og Poul.

Foraaret og Størstedelen af Sommeren boede saa Marstrand med sin Fa-

Moder og Søn.

milje ved Canale grande i en hyggelig Lejlighed, fra hvis vinløvdækkede Loggia der var en pragtfuld Udsigt. Den indtagende Tegning af den unge Moder, der sidder i Lænestolen ved Kaminen med Haanden under Kind og Drengen paa sit Skød, hører maaske ikke til Vinterens Fantasibilleder, men til Foraarets Studier efter Virkeligheden. Marstrand undgik dog heller ikke nu jevnligt at

plages af Utaalmodighed og Utilfredshed. I et Brev til Thiele erklærer han d. 23. April, at han har følt sig temmelig skuffet af Venedig. »Livet er meget eensformigt; Folket er ikke skjønt og Costumer er her ikke, alle særegne Skikke og Folkelivsscener er forsvundne siden Revolutionen, man seer kun Militair og en temmelig ussel Almue samt den kedsommeligste Elegance paa Marcuspladsen, som man kan tænke sig. Nej, her er for lidt Natur, alt er Kunst og dette er trættende i Længden. Det er mere Nydelse i at see Linierne i Albanerbjerget fra Rom end i alle Venedigs Pragtbygninger. Kun Fiskerne og det Liv de føre paa det skjønne Hav er interessant, men baade Fiskerne og Havet ere vanskelige at holde fast; man maatte helst leve med dem paa deres Farter. Jeg haaber, at naar jeg nu kan begynde at toure lidt i Gondolerne, at jeg da skal faae mere Lyst og Mod paa at gjøre Billeder her, hvis ikke, saa er der jo endnu Tid til Neapel og Rom.«

Skitse til »Færgescene paa Canale grande«.

Ganske anderledes er Tonen i det Brev, Marstrand d. 4. Juni skriver til Raffenberg: »I dette Øjeblik træder H. C. Andersen ind ad Døren og er, som Alle, her paa Gjennemrejse og kaster blot et Blik paa Venedig og farer videre og skriver maaske saa et heelt Værk om den. Alle de Blinde! Han fortæller mig, at jeg skal være saa misfornøjet her og rejser bort; ja! var efter Kjøbenhavns Sigende alt rejst. Det er pure Løgn; jeg er ikke misfornøjet; om ogsaa Venedig ikke er Rom, er her dog for meget kosteligt til at den ikke skulde kunne tilfredsstille. Har jeg haft mismodige Tider, saa er det, sandt for Dyden, ikke Venedigs Skyld, men min egen, da jeg ikke kunde finde mig tilrette i det meget Stof her, men nu har jeg taget fat paa adskillige Billeder, og agter at blive her et Par Maaneder for at studere dem igjennem.«

Rimeligvis har Maven eller Maleriet eller Vejret gjort Marstrand særlige Knuder den Dag, han overfor Thiele udtalte sig saa nedsættende om Venedig. Thi ellers plejede han dog selv i mismodige Timer at prise det næsten altfor store og næsten altfor skønne Billedstof, han fandt i »denne tryllerige By«. »Hvad man seer for dejlige Scener i det Fri af baade Huse, Mennesker, Kirker, Soelskin og Vandspejlinger, det er utroligt. — Blot den Marcuskirke og Piazettaen

med Dogepaladset vilde give Stof for Aar som Architekturmaler. Hvor der i Aften ved Solnedgang var skjønt, det kan jeg ikke beskrive. Der kan være et Trylleri i Belysningen her, som jeg intetsteds har seet Magen til og jeg kan ikke begribe, hvori det egentlig ligger; om det er Vandet der reflecterer eller det er en egen Gjennemsigtighed som Luften her har, veed jeg ikke. Jeg har heller aldrig seet den malet. Dog den samme Farve-Duft, kun paa en anden Maade, har Titian i sine Billeder og Poul Veronese. Man begriber heller ikke deres

Tiggermunkene stiger i Land med deres Bytte.

Farver. Gud naade os stakkels Malere, som maa staa og glo paa det uden at kunne gjøre andet!«

Der er vistnok ingen af Marstrands Arbejder, der har mere af koloristisk Finhed og Glans end hans fortrinlige Landskabsstudier og Billedskitser fra Venedig. Men naar han i Smaabilleder efter dem søgte at give Motiverne en grundigere Behandling, gik Farvefinheden i Reglen tabt. Henrivende ved Farvens Finhed og Duftighed er det lille Studie med Udsigt over Lagunerne paa en stille Aften. Men Billedet blev koloreret. Overordentlig dejlig er den letmalte, gyldentonede Skitze til »Færgescene paa Canale grande«; i den bløde Skumring glider Gondolen som et Aandesyn forbi S. Maria della Salutes smukke Silhouet og fylder Luften med langsomt hendøende Sang og Klang. Men selve Billedet blev blækket og tungt.

»Jeg har nu længe gaaet i Tvivl om hvad jeg skulde begynde paa af de mange Billeder, jeg har udkastet og har været meget mismodig,« skriver Marstrand i Maj 1854 til sin Broder Troels. Snart fangedes hans Interesse stærkest af de morsomme Fiskertyper, der samtalede, handlede eller slikkede Solskin ved Sulle Zattere eller Riva degli Schiavone, snart af de smukke Piger, der gik til Skrifte i de herlige maleriske Kirkerum, snart af de Munke, der skriftede dem, — Munke, der ofte havde en strengere Karakter end de Munke, Marstrand

P. C. Skovgaard, Fru Skovgaard, Fru Marstrand og Poul paa Marstrands Balkon ved Canale grande.

kendte fra Rom. »Imidlertid haaber jeg nu at faae et Billede igang med Munke,« skriver Marstrand til sin Broder.

Maaske har Marstrand selv betragtet sin herlige, djærvt malte Fremstilling af Tiggermunkene, der stiger i Land med deres Bytte ved San Giorgio maggiore, som et Forarbejde til et større Maleri. For os er Billedet tilstrækkeligt udført, det er i enhver Henseende fortrinligt. Den storstilede Komposition er i sin faste Opbygning en af Marstrands mest beundringsværdige. Hovedfiguren er godt karakteriseret som en af de mørke og kolde Kirkens Tjenere fra Dogernes By, en Mand, hvis Forfædre nok har siddet i det Raad, der sendte Folk med kætterske Anskuelser til Blykamrene. Og Billedets Farve er varm og smuk. Ud-

mærket godt har Marstrand her forstaaet at gjengive det Trylleri i Belysningen, der lader Venedig i Baggrunden dæmre frem over det blanke Lagunehav som en forunderlig Féverden, som en Drøms Aabenbaring eller som et Fata Morgana-Syn.

Ovre paa Øen Giudecca var en Rigdom af Motiver: »Skibe, græske, tyrkiske, engelske etc. af de mest forskjellige Former, bemalede og beslaaede, et Liv af Fiskere og Lastdragere, og Huse og Haver, forfaldne og maleriske.« Det var Hjemstedet for den fattigste, »men maaske interessanteste«, Del af Byens Be-

Landstigning ved Canale grande.

folkning. Allermest ejendommelig for Venedig var jo dog Livet paa Kanalerne.

Et Yndlingsmotiv, som Marstrand mangfoldige Gange har behandlet, er en ung Kvindes Nedstigning i en Gondol eller Opstigning fra en Gondol. Snart er det en fornem Dame, fulgt af en latterlig Ægtemand eller af en Præst, snart en Pige af Folket, ledsaget af sin Moder. Stedse er hendes Holdning og rytmiske Bevægelse indtagende yndefuld; med frembøjet Hoved løfter hun op i sit Skjørt, medens hun let støtter Haanden til en galant Gondolieres Arm. Baggrunden er snart de tætte Husrækker og krumme Broer ved de snevre Kanaler, snart et Palads ved Canale grande. Men overalt har Marstrand udmærket godt forstaaet at komponere Figurerne sammen med de arkitektoniske Omgivelser.

Marstrands glimrende Mesterskab paa dette Punkt fremtræder ogsaa i de mange forskellige og alle udmærkede Behandlinger af et Motiv, der havde fængslet ham en af de første Dage under Opholdet i Venedig: Tiggergondolen, Symbolet paa Venedigs Forfald. I Kobberstiksamlingens Karton lægger Herskabsgondolen, hvorfra et Barn rækker Tiggerne Almisse, til udenfor den højtidelige gotiske Portal paa et dystert Palads, og kun en enlig Fragtbaad glider nær Kanalens Skyggeside, udefter mod S. Maria della Salute, hvis Kuppel i Baggrunden lyser i Solen. Tegningen gengiver fint og smukt den ejendommelige Stemning over det stille, melankolske, henslumrede Venedig, der, naar Skyggerne stiger over de skimlede Mure, synes at sukke i vemodige Drømme over den svundne Storhed.

Nedstigning i en Gondol.

Men Venedig kan ogsaa være levende og leende, vaagne som endnu rig og endnu festlig, straale af Farver og af Sol. Saaledes viser Byen sig i Galleriets Skitse. Motivet er set fra Balkonen udenfor Marstrands Bolig ved Canale grande, ligesom Baggrunden for Kartonen, kun i modsat Retning. Skitsens Pragt, Fylde og Velklang i Farve er et at de mest veltalende Vidnesbyrd om Marstrands koloristiske Anlæg. Hovedgruppen, en sorthaaret, hvidklædt Gondoliere med skinnende rødt Skærf og en ung, elegant Dame med hvid Kappe, hvid Trøje og blegrødt Skjørt, danner et glimrende Lysparti mellem Gondolens gule Baldakin og en blaa Parasol, som bæres af Damens barmhjertige Ledsagerinde. Skygger falder over Tiggergondolens Stakler.

Det er her ikke Englændere, der stiger i Land. Englændernes Færd i Venedig er bleven Hovedmotivet for flere Fremstillinger, derimellem den kostelige Skitse, — i Farve, i Behandling og i Indhold en af Marstrands allerbedste, — hvor en tyk, rødnæset Herre, i hvid Sommerdragt med gul Frakke, slumrer blidt med sin Rejsebog i Haanden, medens Gondolen fører ham, hans Ægtefælle og deres Hund forbi alle Venedigs Herligheder. Englænderne havde jo allerede i

Rom været Skive for Marstrands Spot. Han holdt ikke af de ilfærdige Turister; — uagtet han selv havde en hurtig Opfattelse, mente han det fornødent at dvæle længe paa et Sted for ret at opfatte dets Ejendommelighed, og hans Kunst

Englændere i Venedig.

bringer ogsaa kun sjeldent Erindringer fra de mange Steder og Egne, han paa Gennemrejse har aflagt et hurtigt Besøg. — Men endnu mindre holdt han af de rige, fordringsfulde Rejsende, som her i Venedig udfoldede »det grandioseste Spleenliv« paa Markuspladsen og forbitrede ham Nydelsen af Teater og Koncerter. »Hvor fad og flou og flad er dog ikke hele denne jammerlige Modever-

den! — Havde man ikke det gemene Folk i de forfaldne Paladser og de gjemte Herligheder fra Kunstens Glansperiode, saa God Nat Italien!«

Marstrand beklagede sig jævnligt over, at han i Venedig kun sjeldent fik Lejlighed til at høre god Musik. De omflakkende Bander af Musikanter, der optraadte paa Markuspladsen, tilfredsstillede aabenbart ikke hans kræsne Øre. Men naar han om Eftermiddagen paa Markuspladsen nød en kraftig Café nero til en slet Cigar, havde han dog stor Fornøjelse af at iagttage disse lurvede og

Musikantfamilje paa Rejse gennem Satyrernes Skov.

latterlige Skikkelser med deres naragtige Kunstnerprætensioner. Han har givet adskillige satiriske Fremstillinger af slige Stakler. En vittig Tegning viser et Musikerpar paa Rejse gjennem Udkanten af en Skov. Ligesom den Spillemand, Marstrand tegnede til H. C. Andersen, rider Violoncellisten paa et stædigt Æsel, hans tykke Madamme har et Barn ved Brystet og en Gitar paa Ryggen; bag Vejkantens store Sten iagttager en talrig Satyrfamilie med Undren disse besynderlige Fremtoninger. Han har fremstillet slige Musikanters Optræden i Rom og i København, de kosteligste Musikerfigurer har Marstrand dog set paa Markuspladsen. En let behandlet, men mesterlig Tegning viser en trivelig Donna,

som her synger til sit eget Gitarspil, medens Manden gnider Violinen og en gammel Fyr med Galoschehage akkompagnerer paa Violoncel. Det lille, 1857 daterede Billede i Aarhus-Musæet fremstiller et lignende Selskab, som forbereder deres Optræden; udmærkede er især Violinspilleren, der med et mageløst Udtryk stemmer sit Instrument, og den mutte, svampede Hornblæser, med hvem Selskabet her er bleven forøget. Billedet er godt i Farve, Sollysets varme, rødlige Tone smuk, men de mange Enkeltformer i Baggrundsarkitekturen (Procu-

Scene paa Markuspladsen i Venedig. 1857.

ratie vecchie) gjør neppe nogen heldig Virkning. For et stort Maleri af et lignende Motiv synes Udsigten fra Ala nuova op mod Markuskirken at have dannet Baggrunden *.

* Desværre har det ikke vist sig muligt at opspore dette Billede, som synes at have været et af de anseligste Resultater af Opholdet i Venedig. Det har neppe været udstillet i Kobenhavn. I Sommeren 1860 var det paa en Udstilling i Aarhus, om hvilken Pastor Troels Smith skriver til Marstrand: »Hvad der fornemmelig gjor den mere mærkværdig for mig end hele den store Udstilling i Kjhn., er det store Maleri af S. Marco Pladsen, som jeg aldrig for har seet, end ikke i Skitze, der er ikke en Draabe af sentimental Vædske paa dette Maleri, og sjelden har man for seet S. Marco og Venetia uden saadan Fugtighed, men det er dog langtfra at Billedet er tort, det forekommer mig endog, at Modsætningen imellem Grupperne og Lysvirkningen er mere anlagt

»Det er for varmt til at gaa ud,« skriver han d. 11. Juli til Roeds, »især for Grethe, som slet ikke elsker Heden, saa vi komme sjeldent paa St. Marco, men naar vi kommer der slaaer Kirke og Dogepalads os ogsaa paa Planeten.« Byen synes aldrig af være forekommen ham herligere end da han tænkte paa at forlade den. Hans Ønske om at se den oplivet af glimrende Fester var gjentagne Gange bleven opfyldt i Sommerens Løb. I Brevet til Roeds skildrer han den da lige stedfundne Nattefest for Frelserens Dag. Den brede Kanal mellem Byen og Giudecca vrimlede »af Baade og Gondoler — udsmykkede med Baldakiner, Blomster og oplyste af kulørte Lamper, ja saagar Lysekroner i de større, — og deri sidde store Selskaber omkring Borde, dækkede med Mad og Viin, og synge, lee og juble. Andre ere fyldte med Musikanter af alleslags Qualiteter, fra Lirekassen til fuld Orchester. Af og til oplystes disse rige og forunderlig fantastiske Grupper af blaa, røde og gule Ild af det, man i gamle Dage kaldte den bengalske. Det er et højst forunderligt, virkeligt Feeagtigt Skuespil at see dette paa det blanke Lagunhav, og saa kom dertil, at rundt om i Horisonten var Himlen kulsort af Tordenskyer, hvorfra det stadigt lynede og fordunklede al den jordiske Ild, hvad forresten Maanen, som ogsaa kom frem, ikke formaaede. Saa gled man flere Gange op og ned i sin lille Gondol ad Rækkerne og besaa Selskaberne i Detaillet og der var jo mangen bacchantisk Scene imellem, som altid klæder Sydboere godt, da man aldrig mærker den raa Side af denne Tilstand. Ellers er Livet her i Reglen ensformigt og stille, men man modtager paa disse Gondolfarter mangt et skjønt Indtryk, som forhaabentlig vil bevares. De vilde vist, Fru Roed, have megen Glæde af Venedig med sine vidunderlig skjønne Paladser og sine Laguner, men Du, Roed, vilde vist ligesom jeg føle mangen Smerte, naar man troer sig forpligtet til at skulle male disse Herligheder og — saa ikke kan. Saa har man endog den Glæde og Qval at see, hvad de gamle Børster have formaaet.« —

Til megen Opmuntring havde det været for Marstrand, at baade Høyen og Skovgaard sidst i Maj var komne til Venedig. Høyen, der fulgte Kancelliraadinde Deichmann og hendes Svigerinde, blev her et Par Uger, uagtet hans Rejseselskab ikke fandt Smag i Byen. »Det var en stor Fornøjelse. Han hører ikke til de Blinde eller Hurtigtseende, han brugte Tiden fra Morgen til Aften for at see og var i en stadig Ruus over Venedigs Bygninger og Malerier.« Skovgaard

paa at frappere end Du paa den Maade plejer. Det er noget nyt, at Musiken og Digtekunsten i denne Romantikens Hovedstad repræsenteres ved en comisk Bande af Musikanter. Den gamle med Sækkepiben er af overordentlig comisk Kraft; og uagtet det ikke er italiensk at have en Mine af Fordrukkenhed, saa er der dog Noget (og tilstrækkeligt) ved alle Personerne, som siger, at de ikke ere tyske Bierfidlere, men fødte paa Kalkgrunden, som Signore Ernesto talte om. Men de ere blevne liederliche Leüte, det er umiskendeligt, og det er igrunden ikke kjont. Det hele Syn paa S. Marco Pladsen, Palaierne, Taarnet — interesserer mig højlig. Den lille Dreng, med Huller paa Ærmerne og aabenbart et godt Gehor, vilde være nok til kjende Dig paa, han er din ægtefødte Søn.«

blev en Maaned og levede meget sammen med Marstrand; af Fru Skovgaard malte Marstrand i Venedig et godt, om end lidt tørt Portræt. »Hans Natur er begrændset men solid, og jeg kan godt lide den Slags«, skriver Marstrand om Skovgaard. »I det Hele føler jeg selv, at det kommer an paa at begrændse sig og indenfor Grændsen at udvide sig, thi der er Indhold nok i det ringeste Rum.« Marstrand opnaaede dog aldrig just at finde sin Styrke i Begrænsningen.

Til megen Ærgelse for Marstrand var de Efterretninger, han modtog hjemmefra. Han havde næsten lige saa mange Elendigheder, Møjsommeligheder og Bekymringer af at være Direktør for den Institution, han spottende kaldte »*det skjønne Akademi for de kongelige Kunster*«, som hans Ven Sancho Pansa havde haft af at være Guvernør over sin Ø. Constantin Hansen kunde ikke indtræde i Akademiet før Reformen havde fundet Sted, og Reformforslaget havde endnu ikke opnaaet kongelig Sanktion. Mod Marstrands Ønske blev Eckersbergs Professorpost opslaaet vakant. At Akademiet i Juli 1854 valgte Niels Simonsen til Eckersbergs Efterfølger, forekom Marstrand at være en ny Plet i Akademiets Historie. »Du maa ikke tro,« skriver han i Brevet til Roed, som havde søgt Professoratet, »at det ikke har gjort mig ondt, at det skulde faa det Udfald, det fik, men da jeg vidste, at han skulde vælges, vilde jeg ikke stemme med. Havde jeg været hjemme er det muligt at det kunde havt Indflydelse, men her umuligt, og følgelig opgav jeg heller at gjøre fiasco. — Forøvrigt hører jeg at det gaaer saa daarligt og slapt ved Akademiet, og det er ingen Fornøjelse at tænke paa den Anstalt. Ja, den Kunst den er god nok, naar den bare ikke skulde tiltorvs med alle andre Industrigenstande. Jeg vilde ønske alle Udstillinger Fanden i Vold, og var man selv ikke fordærvet og uværdig til at omgaaes den rene kydske Muse, saa drog man sig ud af Vrøvlet, og lod hende, forsaavidt hun vilde bruge Ens Fingre i sin Tjeneste, virke ubemærket og stille for de Faa som forstod hende.«

Venetianske Piger i en Kirke.
(Tegning til det 1854 malte Billede).

Efter bitre Klager over Livets Kortvarighed, Kunstens Vanskelighed, sin Alder og sin Vanmagt, tilføjer han: »Lad os nu see, om maaske Holger og Poul kunne faae nogen Profit af os, saa ere dog maaske vore Erfaringer ikke ganske

spildte. — Men i lysere Momenter saa tænker jeg med Glæde paa, at jeg hver Sommer vil leve hjemme nogle Maaneder med Bønder og Fiskere og see om jeg ikke kan komme til at elske dem og deres Dont, og saa tænker jeg, at det gode Lune, som jeg engang havde, skal indfinde sig igjen og bringe mig til at glemme, at jeg er Professor og pæn Mand med Ridderkors etc.« —

I August brød Marstrands op fra Venedig. De gjorde et kort Ophold i Milano. Marstrand saa her Leonardos Nadverbilled, »som i sin næsten aldeles ødelagte Tilstand«, skriver han til Broderen Troels, »har grebet mig allermest næsten af Alt hvad jeg har seet. Dette Billede er af større Værd end 20 Billedgallerier«. —

Marstrand har efter sin Hjemkomst i et Brev til Johannes Fibiger beklaget sig over det formentligt saare ringe Udbytte af sin tredie italienske Rejse. »Ligger det ikke ogsaa i,« svarer Fibiger, »at de berømte og meget efterspurgte impressions ikke lade sig nyde for tidt, at hvor man har plukket Blomsten, plejer man ikke at finde den igen?« Marstrand havde dog i Venedig plukket ny og friske Blomster, der maaske havde stærkere Farver og finere Duft end nogen af dem, der tidligere fandtes i hans Buket. Og de uforglemmelige »impressions«, han paa denne Rejse modtog fra de gamle Mesterværker, har tydeligt nok givet Forudsætningen for en væsentlig Del af hans senere Kunst.

XI

Marstrand rejste hjem fra Venedig med det Forsæt, fremtidigt i større Omfang end tidligere at søge sit Stof i Danmark.

Maaske har Høyen Andel i hans Planer om at dyrke det danske Folkelivsmaleri og for Alvor forsøge Løsningen af den Opgave, der var bleven ham stillet for hans Medlemsbillede, men som han dengang havde unddraget sig ved en dristig Fortolkning. Marstrand stod ikke længere skeptisk og fjendtligt overfor Høyens Planer og de nationale Bestræbelser. Han havde rimeligvis længst glemt sine Haansord om denne Sag i Brevene fra Rom til Constantin Hansen. Høyen synes at have husket dem, thi da han 1851 holdt et Foredrag »om Berettigelsen af den Fordring, at Kunsten skal slutte sig til Folket«, indflettede han en Bemærkning, der sikkert havde Adresse til Marstrand. »Der har,« sagde han, »været dem af mine Landsmænd, der have vovet at sige, at vor Bondestand kunde vel afgive rigt Stof til komiske Fremstillinger, men at det ikke var noget Stof til Alvor. Jeg troer, at de seneste Aar have overbevist dem om det modsatte.« (Høyens Skrifter III. S. 155.)

Høyens kraftige Opfordringer til de danske Malere om at søge deres Stof i Hjemmet havde jo heller ikke lydt forgæves. Hvert Aar bragte ny og mærkelige Folkelivsskildringer af unge Talenter, og Marstrand vilde gerne følge disse Maleres Eksempel, naar han fik Stunder og Lejlighed dertil. Han havde tænkt sig at rejse hver Sommer ud paa Landet for at studere Bøndernes Liv eller Fiskernes Færd. Men der kom stedse Forhindringer. Andre Opgaver fængslede ham stærkere end det Billedstof, han lejlighedsvis iagttog paa sine mange Smaarejser til forskellige Egne af Sjælland, til Møen, Fyn og Jylland; — Sønderjylland havde han allerede i Sommeren 1852 besøgt.

Kunstnerens Hustru. Omtr. 1855.

I Reglen gav enten Portrætbestillinger eller Ønsket om at gense Slægt og Venner Anledning til disse Rejser. I Juni 1855 rejste han til Aarhus for at male et legemsstort Knæbillede af Latinskolens Rektor, Professor Hans Henrik Blache. »Jeg maler frygtelig flittig og har været heldig med Manden,« skriver han hjem, »Alle synes det er fortræffeligt og hans hele Familie især.« Som Karakterbillede betragtet er det ogsaa utvivlsomt et af Marstrands allerbedste Portræter. Den gamle Pædagog, der i al Stilhed og Beskedenhed tillige var Poet, sidder med korslagte Arme i sin Lænestol ved Arbejdsbordet og ser frem for sig med et skarpt og tænksomt Blik; han lever aabenbart borte fra den store Verden og har nok i sin egen. Farven i Hovedet staar kraftigt og smukt mod den violetligrøde Baggrund, men Formbehandlingen er ikke fuldkommen; et Forarbejde til Portrætet siges at have været endnu ypperligere. Den Dannebrogsorden, der hænger fra Rektorens

Knaphul og som passer ret daarligt til Billedets gode Skildring af et Hjemmemenneske i sit Hjem, er først bleven tilmalt i Januar 1856.

Medens Marstrand malte Rektoren, boede han paa Aarhus Mølle, hvis Ejer, A. S. Weis, han ligeledes portræterede. »Denne Familie, jeg lever i, er noget af det Elskværdigste Du kan tænke Dig,« skriver Marstrand til sin Hustru. Det var »et ganske fortrinligt Huus med alle Livets materielle Nydelser og dertil muntre og flinke Samtaler og megen god Musik — Trioer af Haydn og Beethoven.« Marstrand foretog mange gode Udflugter i Omegnen og aflagde et Besøg paa den af Bindesbøll byggede Sindssygeanstalt. »Overlægen Selmer førte os meget artig og beredvillig om og viste os Bygningen og de Gale, hvilke begge interesserede mig meget, men især de sidste. Det er mærkværdigt at see disse Yttringer samlede i Grupper, den Forskjellighed i Maaden og den ulykkelige Liighed i et dyrisk Udtryk, som man forøvrigt ogsaa ofte træffer udenfor denne Anstalt i den store Daare ditto.« Hvor overordentlig vel fornøjet Marstrand end var med Livet og Menneskene i Aarhus, skyndte han sig dog, da Portræterne var færdige, at vende tilbage til København, — eller rettere til Valby, hvor Familjen da havde Sommerophold, — uden at ofre nogen Tanke paa at trænge dybere ind i Jylland for at gøre Studier af Folkelivet.

Rektor H. H. Blache. 1855.

Han havde heller ikke synderlig Grund til at opsøge ny Felter for sin Kunst. Motiver fra Venedig, gamle Erindringer fra Rom og Ischia, ny Behandlinger af Don Quixote og Holbergs Figurer, ventede paa at faa Billedform. I sit eget Hjem

fandt han udmærkede Emner. Fra denne Tid er det nydelige Portrætbillede i halv Figur af Kunstnerens Hustru, som sidder foran Klaveret og vender Hovedet tilbage, et Billede, der med sine neutrale Farver i den sorte Kjole og den graa Grund har en meget smuk og fin Virkning. Aarstallet 1855 staar paa en indtagende elskværdig Tegning af en ung Moder, der har sin afklædte Dreng paa Skødet og giver ham et Kys, for at han pænt og artigt skal finde sig i at blive vasket. Andre Tegninger og Skitser af lignende hjemlige Motiver stammer aabenbart fra samme Tid. »Mo'ers egen Dreng« havde dog som ethvert andet Menneskebarn sine mindre gode Øieblikke, han kunde vise »et vist troldet og modsigende Væsen og en ustyrlig Egenvillie, et Arvestykke.« Marstrand har i et ypperligt lille Billede maaske villet svinge Satirens Svøbe over den kære Poul. I hvid Kjole og karmoisinrødt Sjal har den unge Moder spadseret i Haven med sin Dreng, da Troldesindet med et er kommet over ham og han er bleven ganske balstyrig. Hatten har han smidt paa Gulvet, Legetøjsvognen har han sparket til; uden at ænse hverken Moderens gode Ord eller hendes søde Kage vedbliver han at vræle af alle Livsens Kræfter. Og den stakkels Fader, der sidder ved Skrivebordet og har dyppet sin Pen i Blækhuset, formaar aldeles ikke at samle sine Tanker under denne utaalelige Skraalen. Men Billedet er sagtens malt før 1855, thi Paul var da, som vi ser af det legemsstore Portræt i hel Figur, hvor han staar i sort Bluse og hvide Bukser op mod en dodenkop-rød Baggrund, allerede bleven en stor og fornuftig Dreng. Som saadan viser han sig ogsaa i det store, i Slutningen af 1855 paabegyndte Maleri, hvor hans Moder

»Mo'ers egen Dreng«.

Portrætgruppe. Kunstnerens Hustru viser Poul en Billedbog, Pigen bringer Datteren Julie. 1855.
(De to forreste Figurer senere fuldførte af J. Roed).

sidder i en Lænestol og viser ham en Billedbog, hun har liggende paa sit Skød. Bag ham bringer Pigen hans lille — i Januar 1855 fødte — Søster Julie, der skal have Die. Billedets bedste Del er ubetinget den smukke Barnepige med det lille Barn i den lange lyserøde Kjole paa Armen, henrivende er især Barnets livfulde Hoved. Marstrand fuldførte ikke dette saa udmærket paabegyndte Billede. Fru Marstrands Figur, der virker saa paafaldende mat og tørt, Drengens Krop og Hænder, Stolen, Bordet og Tingene paa Bordet, var kun løst angivne og blev senere færdigmalte af Jørgen Roed. Sygdom i Huset gav vistnok Anledning til, at Arbejdet paa Billedet gik i Staa. Paulfik Skarlagensfeber, hans vestindiske Fætter Osvald, der var kommen i Huset hos Marstrand, og Søsteren Julie — »en sød lille En, der glæder mig med at hun har en sær Affection for sin Papa,« — fik Mæslinger. Da det var ovre følte Marstrand selv sig ilde tilpas. Det kom ham yderst ubelejligt; netop nu havde han omsider faaet Boligen paa Charlottenborg indrettet efter sit Ønske. Den store to Fags Dagligstue ud mod Kongens Nytorv havde længe været i Orden, allerede i December 1854 havde Constantin Hansen paa en Træplade, der var fældet ind mellem Vinduerne, malt Musen Erato. Indretningen af Atelieret i Fløjen nærmest det kgl. Teater havde været mere besværlig. Gulvet blev sænket et godt Stykke for at give Rummet større Højde og bedre Atelierlys, en Dør i Atelieret førte til en Udgang mod Charlottenborgs Gaard, hvorfra Modellerne kunde komme uden at ulejlige Familjen ved at passere Dagligstuen, fra hvilken en Trappe med fem Trin førte ned i Atelieret;

Drengen skal vaskes.

Trappens smukke Smedejerns Rækværk viste Marstrands Monogram og Aarstallet 1855. »Jeg har nu faaet et prægtigt Attelier indrettet, saa at nu denne Bolig virkelig er i den ønskeligste Tilstand,« skriver han d. 6. Januar 1856 til Fru Weis i Aarhus, »kunde man nu bare male! og var man ikke saa gammel. Naa den Fugl vil jeg lade flyve og ikke plage Andre med!« Han følte selv, at den Gnavenhed og Nedtrykthed, der i Løbet af Vinteren jævnligt fik Magt over ham, maatte have en legemlig Aarsag. Han led af Kløe i Maven, Kriblen i Armene, Snurren i Siden, Hovedpine og Opkastninger. Hans Bleghed foruroligede hans Hustru. Men ingen kunde sige dem, hvad han egentlig fejlede.

Frk. Vilhelmine Smith.

Da Foraaret kom, rejste han over til sine Slægtninge paa Møen. »Her er friskt og godt og jeg skal nok komme mig herovre,« skriver han hjem fra Stege Præstegaard den 18de Maj. Han skulde her male et Portræt af sin Tante som Modstykke til det Aaret forud malte, ypperlige Portræt af Onklen, og, foruden flere andre Smaaportræter, et stort Gruppebillede af den svagelige Frøken Annette Hage sammen med hendes Brodersøn og Kælebarn Hother. Han gjorde mange Udkast for Anordningen, som ogsaa blev meget god. Den gamle, sortklædte Frøken har taget Plads i en grøn Sofa og viser Drengen, der staar foran hende i graaviolet Dragt med hvide Blonder, en Bog med Planteafbildninger; Tanten er aabenbart særdeles vel fornøjet med den ualmindeligt velbegavede Drengs botaniske Kundskaber.

Medens Marstrand arbejdede paa dette Billede, der iøvrigt, hvad Farve og Behandling angaar, ikke hører til hans mest vindende. kom den Sygdom, han

længe havde baaret i Kroppen, pludseligt og voldsomt til Udbrud. Han blev paa det omhyggeligste plejet af sin Kusine Vilhelmine Smith, der fra sin Ungdom til sin Alderdom bevarede den største Hengivenhed og det varmeste Venskab for ham. Da Krisen vel var overstaaet, meddelte hun Marstrands meget bekymrede Hustru, at »en Blyforgiftning, indsuget lidt efter lidt i det nymalede Attelier har været Aarsag i hans tiltagende Ildebefindende, som omsider brød ud her, men Doctoren frygter ikke Anfald af Sygdommen, naar Betingelserne for denne bliver undgaaet (nemlig Blyehvidt) og Bade og andre gode Midler som Fenger nok vil anordne blive fulgte; og her vil Du jo være hans faste Støtte og Pleierinde naar han kommer hjem, til han atter har gjenvundet sit Helbred, thi i saadan en sygelig Tilstand som dog vist endnu længere Tid vil blive hos ham, og kun langsom og gradeviis forsvinde, duer han jo ei til aandelig eller legemlig Anstrængelse, som dog hans Kunst er; men Du skal hellere se at faae ham ud paa Landet en a 2 Maaneder — men saa langt fra Kjøbenhavn, at I ikke bliver hjemsøgt af Kjøbenhavnere.« Marstrand kunde allerede d. 5. Juni sende sin Hustru et langt Trøstebrev. »Vi have lagt Planer for Sommeren, det kan maaske lade sig gøre at vi indlogere os paa Liselund et Par Maaneder, — — og saa ville vi bade og idyllisere paa det Bedste.« Lægen anser det for heldigt, at Sygdommen saa hurtigt er kommen til Udbrud; fremtidigt skal Marstrand nok være meget forsigtig i Omgangen med Farver. »Og saaledes maae vi ogsaa ansee det for en Lykke.« Han følte en Sten lettet fra Hjertet, da han nu indsaa, at hans nedtrykte Sind den hele Vinter kun var foraarsaget af Sygdom. »Om Akademiet bryder jeg mig ikke meget, det gaar vel sin egen skæve Gang, dog ønskede jeg at Du bad Forvalteren hilse Simonsen om han ikke er saa god at vedblive at see til Malerskolen til jeg kommer.«

Frk. Annette Hage viser sin Broderson Hother en Bog med Planteafbildninger. Udkast til den 1856 malte Portrætgruppe.

Marstrand synes under Sommeropholdet i Stege og paa Liselund at være bleven aldeles helbredet, saa at han i den følgende Vinter atter kunde arbejde med fuld Kraft. Ganske vist har de da malte Erindringsbilleder fra Italien de samme Mangler, der plejer at klæbe ved Marstrands færdige Billeder; den

neapolitanske Gadescene med den unge Pige hvis Haar bliver flettet, viser altfor meget Marstrands Svaghed baade for det sukrede og det drejede; den smukke Komposition vilde være kommen mere til sin Ret i en Tegning. Det mærkeligste af disse italienske Billeder er et Maleri af sært Format, smalt og højt; da Marstrand vilde give det til en Mand, der havde bestilt et billigt Billede hos ham, sagde denne: »Nej, Hr. Professor, det Billede kan jeg virkelig ikke bruge; jeg kunde søge hele Europa igennem uden at finde en Pendant!« Billedet fremstiller romerske Bønderfolk, der paa Vejen beder til Madonna for deres lille Barn. Har det end nogle Ufuldkommenheder i Behandlingen, er det alligevel med sin varme Tone og smukke Farve et af de allerbedste mellem Marstrands hjemmemalte Billeder. Under Guds Moders Billede har de sorgfulde Forældre lagt Kurven med det syge Barn. Faderen staar med sænket Hoved, Moderen udbreder Armene og anraaber højlydt den naaderige Himmeldronning om Beskyttelse. I Motiv og i Stemning betegner dette Billede noget aldeles nyt i Marstrands Produktion; i alle sine ældre Billeder havde han jo været Glædens Evangelist. Han havde selv lært at kende Faderhjertets Bekymring for et sygt Barn.

Romerske Bønderfolk, der paa Vejen beder til Madonna for deres lille Barn. 1856.

I Vinteren 1856—57 fuldførte Marstrand et stort Maleri, der, uagtet det er et rent Genrebillede, dog i Karakter var saa forskelligt fra alle hans tidligere Arbejder, at det vakte stor Overraskelse, da det paa Foraarsudstillingen 1857 blev udstillet under Titlen »Billede fra Hverdagslivet.«

Det var en Frier-Scene. Motivet var for Marstrand gammelt og kært. Han havde tidligere mangfoldige Gange behandlet det i Tegninger og Skitser, oftest let spøgende, undertiden dog ogsaa med Sympati og Respekt for Betagetheden hos den unge Mand, der sidder sit Hjertes Udkaarne nær uden at være i Stand til at sige hende, hvad han vilde sige hende. Da han for Alvor skulde vise, at han godt kunde finde maleriske Motiver i Danmark, fordi det menneskelige var overalt, slog det ham, at dette Motiv var værd at male. Han synes ret hurtigt at være kommen nogenlunde paa det rene med, hvorledes Figurerne skulde udtrykke den Situation, han vilde fremstille. Derimod har han vaklet, da han skulde bestemmederesKostymer. Det var fristende at fremstille dem i de smukke Holbergske Dragter, som vilde forøge Sceneriets Hygge og Poesi. Men nej; denne Gang vilde han være Realist; det jævne og simple Motiv skulde fremstilles jævnt og simpelt, med dagligdags klædte Personer i en af Nutidens borgerlige Stuer. Det gjaldt for ham nu kun om at finde passende Modeller.

Et Besøg.

For Hovedfiguren, den unge Pige, fandt han en Model, der aldeles ideelt svarede til Formaalet. Det var den unge Fru Borch, den norske Billedhuggers Hustru. Han malte efter hende et Studie, halv Figur i Legemsstørrelse; hun sad i Profil, bortvendt fra Lyset, med Hovedet bøjet over sit Sytøj; lige til den fine Rødme i Kinderne var det egnet for at overføres i Billedet. Og Marstrand besluttede, at Billedet skulde males i meget stor Maalestok, med hele Figurer i fuld Legemsstørrelse. Et Genrebillede med slige Dimensioner hører til Sjeldenhederne, — og ofte til Urimelighederne, — men Marstrand mente med Rette, at Motivet var fuldt saa indholdsrigt som mange saakaldte historiske Motiver, ja, at

det i Virkeligheden var et historisk Motiv, da Menneskehjertets Historie gennem alle Tider har været den samme, og gennem al Fremtid vil vedblive at være det. Han havde den bedste Grund til at haabe, at dette Billede skulde lykkes for ham. Ogsaa for den gamle Dame havde han en ideel Model, Raffenbergs Svigermoder; ingen kunde bedre end den rare og hyggelige Madam Hagerup være skikket til at udføre Moderens Rolle. Baade hun og den unge Pige er ogsaa i Billedet fortræffelige. Men den Model, Marstrand først havde udset sig til Frieren, tilfredsstillede ham ikke helt. Da Figuren var malt, blev den slettet ud, og erstattet med en anden, som gik samme Vej. Og saa begyndte den stadige Skiften af Frierens Træk, om hvilke Philip Weilbach, der dengang jævnligt besøgte Marstrand, har berettet i en Artikel om Billedet i *Aaret rundt:* »Snart var han blond, snart brunet, snart lidt for ung, snart for sat eller kjedelig. Marstrand sagde selv paa sin lunefuldgnavne Maade: »Det bliver noget for *Rasmussen* en Gang at faa fat i det Billede; naar han begynder at *vaske* paa det, kan han faa det ene Hoved frem efter det andet*.« — Saa kom Billedet paa Udstillingen med en ung civilklædt Mand, hvis forlegne Holdning og karakterløse Præg ikke gjorde ham til en værdig Tilbeder for den unge Dame, der sad ligeoverfor ham. Det kunde efter hele Billedets Stemning, ikke være Kunstnerens Mening at kaste noget komisk Skjær over ham, og, alvorlig talt, var han ikke nogen *Mand* for hende.«

Et Besøg (Holbergske Dragter).

* Retfærdigheden byder at bemærke, at den da bekendte Maleri-Konservator Herman Rasmussen, der stod i Vanry for at forvaske Billeder, vistnok i Reglen var en mere nænsom Restaurator end flere af hans Kollegaer.

Billedet blev købt til Galleriet. Men efter Udstillingen tog Marstrand det alligevel atter i Arbejde for at forandre den uheldige Frier. Det syntes ikke muligt i de levendes Tal at finde en ung Mand, der i ydre Henseende tilfredsstillede rimelige Fordringer for at være en smuk ung Piges Hjertebanken værd. Var han da maaske mellem de Døde? Der steg en Skygge frem, en smuk Yngling, blød af Sind, tilbageholdende i sit Væsen, fuldendt taktfuld i sin Fremtræden, en Ridder uden Lyde, »alle fagre Pigers Ven«: — Broderen Osvald. Men det er vanskeligt at fæstne en Skygge; Marstrand har ikke magtet der her. Rimeligvis vilde Billedet vinde, hvis en eller anden Rasmussen fik det under Behandling. Thi Søofficierens Skikkelse er et Spøgelse uden Liv og uden Sjæl. — Julius Lange har (i *Nutids-Kunst*, S. 164—167) meget smukt gjort Rede for den gode Fortælling i dette Billede, som Høyen, da det var købt til Galleriet, omdøbte med Navnet »Besøget«. »Den unge Søofficer, der paa nogen Tid har aflagt hyppigere og hyppigere Besøg i Huset, er for kort Tid siden traadt ind i Stuen, hvor Husets Damer sidde ved deres Haandarbejde ved den smukke, klare Foraarsformiddags Lys. Han har lagt den lille, pænt indsvøbte Buket paa Bordet til den unge Pige med nogle maaskee temmelig ubehjælpsomme Ord, som have sagt baade for Lidt og for Meget; hun har vel ikke sagt mere end et neppe hørligt »Tak«, og Buketten er bleven liggende netop paa det Sted, hvor han har lagt den. Saa er der blevet vexlet et Par mindre betydningsfulde Repliker imellem Fruen og ham angaaende Ting, som Ingen af dem for Øjeblikket bryder sig om; og saa — Uhret henne paa Væggen nærmer sig stærkt til Slaget 12 — er der indtraadt en Pause. Det er denne Pause, hvorpaa Malerkunstens Genius har ventet; *dens* Skjønhed vilde Ord og Toner kun forstyrre, en Digter blev nødt til at springe den over i sin Fortælling. Og dog er denne ægte maleriske Pause, hvori der hersker en saadan Stilhed, at man kunde høre en Knappenaal falde til Jorden, i hvilken ialfald de to af Personerne kun høre deres egne Hjerters stærke Slag, et nødvendigt Overgangsled i den hele Begivenhed, ja maaskee den skjønneste af alle dens Momenter, fordi den gjemmer endnu mere for Anelsen, end den viser for Blikket. Er der noget Billede, paa hvilket hint Ord af

Erklæringen.

den gamle græske Digter passer: at Maleriet er en taus Poesi — saa er det Marstrands »Besøget«. Men Maleriet er ikke nogen døvstum Poesi; det gjemmer Ordet i sig, som Blomsten gjemmer Frøet, som sin skjulte Forklaring og Fuldendelse. Dette Billedes Poesi er det uudtalte Ords Poesi.

Det er dette uudtalte Ord, som brænder den unge Mand paa Tungen, hvis

Billede fra Hverdagslivet. 1856—57.

Overmagt han føler, men som endnu sidder fanget i hans Bryst, indtil Tid og Lejlighed vil frigøre det; det er det, som den unge Piges Hjerte skjælver ved i Angst og uvis Forventning, medens hendes Kinder blusse, og hun holder sig til sit Haandarbejde som til en Ven i Nøden. Det er det, som den klarøjede Moders Tanke sysler med, medens hun saa betænksom træder sin Synaal. Hvilket usigelig fint Træk er ikke denne Træden Synaal! Hun, den gamle, kloge Kone, som har »seet saa meget af den Slags«, og som med sin Erfaring overskuer den hele Situation — for hende er Det, som er saa umaadelig vanskeligt for de Unge, ligesaa nemt og glat som at træde en Synaal. Der er desuden en lille Pause i

hendes Tankegang; hun standser sig selv med det Spørgsmaal Skulde jeg nu, saa snart denne Synaal er traadt, gaae ud at see til mit Kjøkken og tage den lille Pige med? Det er dog en alvorlig Sag, som en Moder maa betænke. Den Eneste, som slet ikke forstaaer Noget, er den lille Pige. Hvorfra kommer dog denne uforklarlige Højtidelighed hos hendes gode Ven? Han vil slet ikke lege med hende som sædvanligt. Hvad fejler ham idag? — Ak, hun har aldrig lagt Mærke til, at den store Interesse, som han altid har viist hende, ikke just gjaldt hende selv, men at den kun var ham et Middel til at nærme sig hendes unge, tilbageholdne Moster eller Faster.«

Denne Lovprisning af det, Marstrand har tænkt, følt og ment ved sit Billede, er fuldt berettiget. Hvis det overfor et Kunstværk kun gjaldt om at analysere Kunstnerens Tanke, Hensigt, Vilje, fortjente jo iøvrigt ogsaa talløse andre af Marstrands Arbejder den største Ros. Det er ogsaa rigtigt, naar Lange senere i sin Afhandling nævner Billedet som et godt Bevis for Marstrands glimrende Kompositionsevne, »den kunstneriske Ordenssans i hans Fantasi«. »Alt er baade for Tanken og for Øjet saa fortræffeligt paa sin Plads.« Men naar Lange ogsaa roser Billedet for andre »artistiske Fortrin«, for dets Kolorit, dets Finhed og Sandhed i Gengivelse af Lys og Toner, af den rent maleriske Skønhed, kan vi nu vanskeligt samstemme med ham. Der er ganske vist i saa Henseende nogle smukke Partier, som den Strøm af Lys, der fra Vinduet, hvor Myrthen staar bag de blaa Gardiner, kanter Ryggen af den gule Kjole. Men alene en saa totalt mislykket Figur som Søofficeren ogsaa rent som Malerkunst maa siges at være, ødelægger Billedets Virkning. Den lille i Blaat klædte Pige, som ikke hørte med til den oprindelige Komposition, er i malerisk Henseende temmelig ringe, og Baggrundens Dodenkop-Farve afgjort uheldig. Som Maleri betragtet, er Billedet desværre meget langt fra at være noget Mesterværk. —

Det ny Medlem af Familjen.

Hvor meget Marstrand har levet sig ind i Billedets Motiv, viser forskellige smukke Udkast til Fremstillinger af Historiens Fortsættelse. Endeligt har den unge Mand faaet det afgørende Ord over sine Læber, er styrtet paa Knæ for den unge Pige og har grebet begge hendes Hænder, medens hun hvisker ham sit

Svar, og Moderen har rejst sig for at omfavne Datteren og trykke Svigersønnens Haand. Og de har fulgtes ad, alle tre, for at fortælle den store Nyhed til Familjen, til den unge Piges ældre Søster, Barnets Moder, og senere til Faderen, der sidder i sin Lænestol og lytter velvilligt til Datterens Beretning om, hvorledes det hele er gaaet til, og hvilke gode Fremtidsplaner hun og Kæresten har. De er alene, i Landstedets Have, og han trykker hende ømt til sit Bryst. Hvis man har Lyst dertil, kan man ogsaa indbilde sig mellem Marstrands Tegninger at finde mange Beretninger om deres senere Liv og Levnet, efter at de er blevne gifte og har faaet Hus og Hjem, huslige Glæder og huslige Sorger. Hvor meget Marstrand end holdt af det Kapitel af Livets Historie, han har fortalt i sit store Billede, saa han jo dog udmærket godt, at det hverken var dets eneste eller dets sidste. Han har gennemillustreret mange andre Afsnit af Livets Bog, men dog stedse fra Tid til anden vendt tilbage til Yndlingskapitlet. Til Skitserne fra hans senere Aar hører flere ny Variationer af det gamle Thema. I en af disse Skitser har han ladet Frieren holde Garn for den unge Pige, medens Søsterdatteren ser til. I en løs Blyantstegning har Marstrand antydet en ulykkelig Udgang paa Historien. Den unge Mand gaar bort for ikke mere at vende tilbage. Den unge Pige skjuler sit grædende Ansigt i sine Arme, som hun lægger ind over Bordet, og Moderen rejser sig fra sin Stol for at trøste sit stakkels Barn. —

Det unge Par.

Selv om Marstrand i sit »Billede fra Hverdagslivet« havde behandlet hjemligt Stof, havde han dog ikke med dette Maleri betalt den Gæld, hvori han stod — eller formentes at staa — til den egentlig nationale Malerkunst, det danske Folkelivsmaleri. Det var nu hans alvorlige Hensigt at gøre et Forsøg i denne Retning. Det var maaske altfor kultiverede Dele af Danmark han hidtil havde besøgt, ovre i afsidesliggende Egne af Jylland maatte der være herligt Stof for en Maler. Der havde Vermehren fundet Motivet for sit smukke Billede af »Faarehyrden paa Heden«, derfra havde Dalsgaard Emnerne for sine fængslende Billeder paa de siste Aars Udstillinger. Der var baade mærkelige Dragter og mærkelige Men-

Kornet køres hjem.

nesker. Sommeren 1857 var udmærket varm og smuk. Marstrand havde fra Fru Weis faaet Indbydelse til med sin Familje at komme til Aarhus Mølle. »Hvor maa ikke Marselisborgs Skove være pragtfulde, ikke at tale om den idylliske Mølle med den deilige Aftenudsigt.« Hvor maatte det ikke være herligt »at sidde paa Bænken og nyde de lyse Aftener med en Sigar, mens inde fra lyder Musik — og venlige Samtaler om alt det Herlige, vi have fælleds Sands og Glæde af, og de muntre Børns søde Pludren.« Alligevel bad han om at maatte have disse Nydelser til Gode. »En særdeles Leilighed, der tilbyder sig og som jeg ikke bør lade gaa fra mig, til at gjøre en Reise i det nordlige Jylland, hvor jeg kommer til at besøge hele Klittekysten lige op til Skagen og hvor jeg haaber at kunne have et og andet Udbytte for Penslen, nøder mig til at maatte nægte min

Kone og mig iaar den Glæde at modtage Deres og den ædle Møllers venlige Indbydelse.«

Saa drog han sist i Juni paa Opdagelsesrejse i det nordlige Jylland efter maleriske Motiver af det danske Folkeliv. I Thisted glædede han sig mest over Bindesbølls Raadhus. »Saa gik jeg,« skriver han til sin Hustru, »ind paa Kirkegaarden og gjorde mig bekjendt paa Ligstenene med Byens tidligere Befolkning og fandt et Monument af Freund, en Smule Kunst gjør strax godt paa Sindet.« Han kørte til Klitmøller ved Vesterhavet. »Det var en skarp Vestenvind og koldt. Vi stod af hos en Strandingcommissær og gik over Klitterne ned til Stran-

Ved Brønden.

den. De ere ikke synderlig høie og mindede mig om Lidoen ved Venedig, Sandflugter med Klittegræs, og saae vi da Havet og den lange Kyststrækning mod Nord til Hansted Fyr. Bølgerne vare dog ikke store, ja knap saa store som vi saae dem under Møen og noget særdeles var der i det hele taget ikke ved Stedet. Af Folk og Boliger saae jeg heller intet characteristisk og jeg blev saaledes skuffet i min Forventning om noget for mig særegent pikant. Jeg kan ikke nægte at der kom en Følelse over mig som om jeg kunde have sparet mig den Ulejlighed. Paa Hjemveien var vi inde hos en saakaldet Propriepatirius, en feed Studepranger, som bød os Brændeviin, men der var intet at see paa.« Marstrand fristes til at vende tilbage til København. »Men da Du kjender min Utaalmodighed og jeg selv ogsaa kjender den, saa vil jeg dog ikke overile mig med at

opgive Reisen før om et Par Dage, naar jeg har seet noget mere, thi maaskee faaer jeg andre Tanker. — Det er en ganske kraftig Folkerace, Thyboen, men Dragter eller Skjønhed findes ikke.«

»Jeg flakker løjerligt om der hvor Vinden og Tilfældet føre mig,« skriver han en Uge senere fra Doverodde ved Limfjorden. »Hvad jeg forresten bestemmer mig til, veed jeg ikke, jeg ledes af Øjeblikket og forandrer altid den Plan,

Paa Skovtur.

jeg har lagt Dagen iforvejen, men med det første kommer jeg formodentlig tilbage. — Jeg betragter hele denne Rejse som en Recreationsreise, og naar jeg har sonderet Terarinet lidt, troer jeg nok at jeg faa er Lyst at komme igjen her for at arbeide.«

Marstrand opgav hurtigt Forsøget med at finde Emner for Folkelivsbilleder i Jylland. Han trættedes af de fattige Egnes Ensformighed, han fandt den jyske Landalmue grim og graa. Øinene var blevne forvænte af Italiens Sol og Farver. Rejsens magre Udbytte for hans Malerkunst var et Kostymestudie efter en Læssøpige, som tjente hos Byfogden i Thisted.

Under den følgende Sommers Ophold i Hellebæk iagttog han Fiskerne ved deres Baade. Han synes at have paatænkt at male et saadant Motiv, men har

i hvert Tilfælde hurtigt forladt det. I forskellige Egne af Sjælland har han fundet smukke landlige Motiver: Hostfolk ved deres Arbejde, en Landsbyidyl med malerisk kostymerede Bonderpiger, der sladrer ved Brønden, medens de unge Karle rider Hestene til Vands. Hans Billedudkast af denne Art er forholdsvis faa, men alle udmærkede, og viser, at han kunde opfatte Livet paa Landet i Danmark lige saa venligt og fint som Livet i Italien. Hyppigst er dog i Marstrands Fremstillinger af danske Bønder — i de senere lige saa vel som i de tidligere, — Opfattelsen satirisk. Fra hans senere Aar findes nogle Variationer af det gamle Emne »Kæresten præsenteres«, — deriblandt vistnok en, hvor Kæresten er bleven upassende trivelig. — Det er tydeligt nok, at Marstrand i Reglen var mest tilbøjelig til at betragte de danske Bønder med Københavnerens Blik.

Der var jo dog ogsaa andre Mennesker i Danmark end Fiskere og Bønder. De fleste — i alt Fald de bedste — af de yngre Genremalere stræbte at blive Folkelivsskildrere, og overlod de københavnske Emner, der havde været saa kære for Eckersbergs Elever, til Kunstnere af ringe Værd. Landet var kommen i Kurs, Hovedstaden var gaaet ud af Kurs. Men den Art der havde fristet Marstrand i hans Ungdom, ja allerede i hans Drengeaar, havde ikke helt mistet Tiltrækning for ham. Han havde kedet sig paa Jyllandsrejsen, han synes ogsaa at have været nærved at kede sig ogsaa under andre Ophold paa Landet, uden for Hovedstaden forekom Luften og Livet i Danmark ham at være stillestaaende. I København var der altid noget »at see paa«, i denne store Myretue kunde en Iagttager og en Menneskeskildrer aldrig komme til at mangle Stof.

XII

Saa Marstrand blot ud ad sine Vinduer paa Charlottenborg, traf hans Blik ofte snurrige Figurer og interessante »Folkelivs«-Scener. Ovre ved Thotts Palæ holdt jevnligt elegante Ekvipager med smukke Damer, der ved deres Ud- og Indstigning fik Hjælp af elegante Herrer og gallonerte Tjenere, — som Venetianerinderne af Gondoliererne. I Torvets mindre fine Droscher blev tykke Madammer lodsede op af deres Mænd. Ovre ved Hovedvagten præsenterede Skildvagten Gevær for Prins Ferdinand. Om Vinteren ved Snefald kørte Kanerne rundt om Hesten, og Drengene bombarderede hverandre og Borgerskabet med Sneboldte. Om Sommeren, i Dyrehavstiden, kørte Skovgæster forbi. Og gik Marstrand ned ad Østergade, fandt han Lejlighed til mangfoldige ny Observationer. Det kunde da falde ham ind at stanse en Bekendt med det Forslag: »Lad os gaa ind i en Port og se vor Samtid gaa forbi.« (Se *Bogvennen* 1895.) Han iagttog her Byens kendte Personligheder og mærkeligste Fysiognomier, Børsbaroner, Modepræster, Litterater og Kritikere. Han kavde her set Søren Kierkegaard paa sine tynde Ben stolpre afsted i dybe Tanker med Paraplyen under Armen og Hatten bag i Nakken.

Hvor Marstrand end i Hovedstaden satte sin Fod, ude eller inde, paa Torve eller Gader, i Kældere eller Sale, hos Fattige eller Rige, Dumme eller Kloge, hos de Ensomme eller i Hjemmene eller i Selskaberne, blev han et opmærksomt og interesseret Vidne til broget skiftende, mangfoldigt forskelligtartede Optrin af det store og stedse lige fængslende Skuespil: Menneskelivets Komedie.

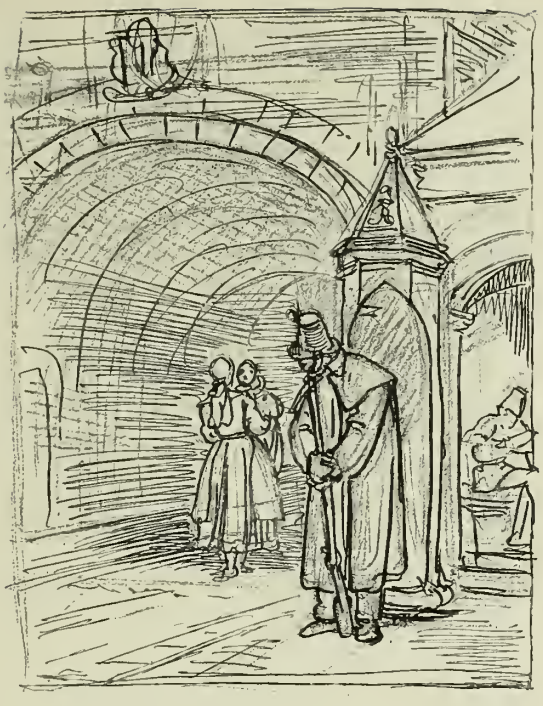

Skildvagten ved Kastelsporten.

Gennem Iagttagelser af Københavnerlivet indvandt Marstrand et mægtigt, et aldeles uudtømmeligt Motivforraad. Han fik ikke Stunder til at behandle det i Malerier, men han synes heller ikke at have næret nogen brændende Lyst til at behandle det i Malerier. Han har kun behandlet dette Stof i nogle — endda forholdsvis faa — malede Skitser og i en Uendelighed af Tegninger. Hvor gerne vilde vi ikke have undværet adskillige af de — undertiden noget ferske eller matte — Erindringsbilleder fra Italien, Marstrand vedblev at male, for at have kunnet faa flere Marstrandske Billeder fra København. Thi, uagtet han med Rette regnede Mennesket for det væsentlige og Kostymet for det uvæsentlige, vil Italien, — og da især det Italien, han har skildret, — stedse være os noget fremmed og fjernt, for hvilket vor Interesse nødvendigvis er køligere og ringere end Interessen for den By, som var vore Fædres og som nu er vor. Marstrand elskede Italien. Hans Skildring af dette Land er heller ikke helt nøgtern, han har der haft lidt af Huldrens Salve over Øjnene. Han var ikke saaledes forelsket i København. Hvor meget det end morede ham at iagttage Hovedstadslivets Fysiognomi, Blikket var klart og koldt, opmærksomt for alle Rynker og Pletter. Erindringsbilledet af Italien, — ikke som i hans første Ungdom Fantasibilledet af Italien, — frembød

Samtale ved Kaminen.

Ladegaardslemmer.

sig stedse til en Sammenligning, der blev ufordelagtig for hans By og Bysbørn. Os er dog Familjeportrætet af Grimrianen, — selv om det maaske er en Smule karikeret, — uendeligt kærere end Idealbilledet af den fremmede Skønhed.

»En Dag i Vintermørket,« fortæller Fru Nyblom, »besøgte jeg Marstrand i hans Atelier. Han havde malt to Skitser: En Begravelse i København og en Begravelse paa Landet i Italien. Paa det første Billede saa man en Ligvogn, som i øsende Regn, Skridt for Skridt, sneglede frem, fulgt af et frysende Følge, som med opsmøgede Kraver og Bukser kæmpede sig frem under Paraplyerne. Paa det andet saa man et Tog af Munke og unge Piger, som med Vokslys i Hænderne synger ved en Baare, der bæres højt over deres Hoveder. Paa Baaren hviler en ung Pige, overstrøet med Blomster; Solen skinner varmt over Bjergene og hele Følget. — Marstrand havde siddet og tænkt: Herhjemme er det forskrækkeligt et leve! Dernede er det endog festligt og skønt at dø!«

Klinkspillende Drenge.

Utvivlsomt har begge Skitserne været fortrinlige. Men alligevel synes maaske ingen af Marstrands italienske Skitser os saa kær og kostelig som hans

letmalte Fremstilling af Ligvognstoget, der en sne- og sludfuld Vinterdag passerer Holmens Kanal, sagtens den Skitse, Fru Nyblom har set. Den er malt ovenover en Fremstilling af Gefion, der pløjer Sjælland ud: Gefions Figur er endnu kendelig under den ny Fremstilling. Har Lærredet med den paabegyndte Gefion tilfældigvis været Marstrand nærmest for Haanden? Eller har en Tankeforbindelse, et af disse Stemningsomslag, hvis Hyppighed bevidnes af mange Blade med Tegninger, der viser kuriøse Tankespring, netop foranlediget Marstrand til en kritisk Bemærkning om Yndigheden af den Ø, som Gefion pløjede

Ligvognstoget.

ud af Bølgerne. I hvert Fald har Marstrand ved denne fortrinlige Karakterskildring af en københavnsk Vinterdags triste og trøstesløse Uhyggestemning ikke tilsigtet at sige Hovedstaden paa Gefions Ø nogen Behagelighed.

Maaske har vi i Virkeligheden ikke Grund til særlig dyb Beklagelse af, at Marstrand ikke malte noget Billede af et saadant Motiv. Han var jo dog bedst i Skitser og Tegninger. Og med mange af sine Tegninger af københavnske Motiver har han aabenbart gjort sig ganske særlig Umage. En meget stor Del af dem skyldes naturligvis Øjebliksindfald, der fløj hurtigt gennem hans Hoved og ikke fæstede Bo der for længere Tid. Men der er dog nogle af dem, med hvilke hans Tanker beskæftigede sig paa samme Maade som med hans egentlige Billedmotiver; der er Tegninger, for hvilke han har prøvet løse Komposi-

tionsudkast inden han paa et velvalgt Stykke Papir lod sin Idé fremtræde i den endelige Form. Til disse omhyggeligt forberedte Tegninger hører f. Eks. den mesterlige — i Aand og Indhold med Skitsen af Ligvognstoget nært beslægtede — Tegning, som viser os Regnen strømme spandevis ned over en københavnsk Gade, hvor en Dame af triveligt Omfang hjælpes ind i en Kareth, og en gennemvaad Hund trasker slukøret gennem Sølet.

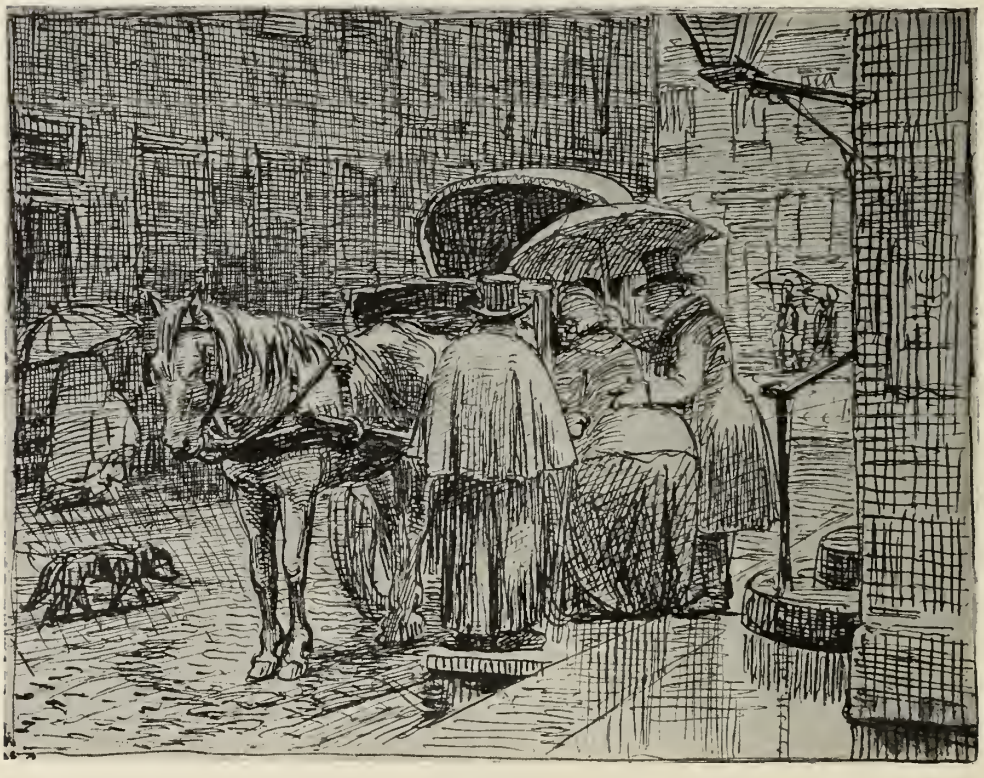

Regnvejr.

Den Vanskelighed, som overalt melder sig ved en nærmere Redegørelse for Marstrands Kunst, den uoverskuelige Rigdom paa Billedtanker og Billedudkast, bliver særlig stor over for den ikke uvæsentlige Del af Marstrands Produktion, der omfatter de københavnske Motiver. Der er Emner af enhver Art. Menneskekenderens Iagttagelser er blandede sammen med Spasmagerens humoristiske Paafund. Der er megen Alvor, dog mest Satire. Men denne spiller paa mange Strenge. Oftest er Satiren den lyse og lette Skemt, den harmløse Spøg, det lystige godmodige Lune, den fine Ironi. Undertiden rummer den dog ogsaa bidende Haan og ætsende Spot.

Endda er det jævnligt svært — eller umuligt — at give Fremstillingen en

rigtig Forklaring. I Modsætning til Marstrands Drengetegninger og en god Del af hans Ungdomstegninger har hans senere Tegninger som Regel ingen paaskreven Tekst. Fremstillingen er ogsaa saa udtryksfuld, at den ikke synes at behøve nogen. Alligevel er det vanskeligt at finde den rette Kommentar f. Eks. til den ypperlige Tegning, der viser en gammel Mand i Færd med henne ved Vinduet at læse et Brev, der synes ham overbragt af en Dame, som iført sit Overtøj sidder ventende paa en Stol. Nær ham staar en ung Kvinde i Hjemmedragt, tilsyneladende er hun interesseret af Brevet. Paa hvad Maade angaar

Et Brev.

det hende? Er det hans Kone, hans Datter? Fantasien faar her og i mange andre Tegninger et vidt Spillerum: Enhver har Lov til at antage sin Løsning af Gaaderne for den rigtige. Man maa blot ikke af sin egen Uformuenhed til at give en uimodsigelig rigtig Løsning lade sig forlede til at tro, at Marstrand ikke har tænkt paa en udpræget Situation, hvor enhver af Figurerne har sin ganske bestemte Rolle. Det har han altid. Men selv mange af de Fremstillinger, om hvilke vi ved fuld Besked — f. Eks. Tegningen af Thorvaldsens Fader med Brevet fra Sønnen, — vilde jo utvivlsomt have sat os i Forlegenhed, hvis Nøglen til den rette Opfattelse af dem ikke var bleven os givet.

Ud fra den store brogede Mængde af Tegninger, der gengiver Iagttagelser og Ind-

Den dygtige Ryger.

Tobakkens Glæder.

fald, der ikke har nogen Forbindelse indbyrdes, skiller sig nogle Grupper af Tegninger, der sammenholdes til Serier af de samme Tanketraade. Ligesom i de Skitser, der har deres Udgangspunkt fra »Søstersengen« og i de Kompositionstegninger, der har deres Udgangspunkt fra »Besøget«, fortsættes her en Fortælling om de samme Personer gennem en Række Fremstillinger, der følger hverandre som Siderne i en Novelle eller Scenerne i en Vaudeville. Men ligesom Frieren i »Besøget« fik mange Skikkelser, og som f. Eks. Erasmus Montanus og Per Degn i Marstrands Fremstillinger af dem stadig skifter Udseende, har Personerne ikke i de forskellige Optrin bevaret samme individuelle Karakter.

Hovedpersonen i en af disse Tegningrækker er en fattig Skomager, der bor i en Kælder, hvor han Ugen igennem maa trælle forskrækkeligt for at skaffe Føden til sin uordentlige Kone og sine tre Børn. Men om Sommeren, i Dyrehavstiden, naar Vejret er godt og »Vinden vifter i Voldens Træer«, foretager han med sin Læredreng og sin hele Familje Søndagsudflugter til Kirsten Pils Kilde. En af Marstrands mest glimrende Tegninger fremstiller For-

beredelserne til en saadan Skovtur. Skomageren har allerede iført sig Søndagspudsen, Snipkjolen, de hvide — altfor korte — Benklæder, de elegante Sko med Sløjfer; han har sat sin hoje Hat paa Snur og knapper sin Vest; den uundværlige Bomuldsparaply staar ved Arbejdsbordet med Læsten. Han synes i et Spejl at nyde Skuet af sin egen Pragt uden at ænse Konens Bemærkninger og Børne-

Skomagerfamiljen forbereder sig til Søndags-Skovturen.

nes Skraal. De er langt fra at være færdige, den ene besørger — med et magelost komisk Udtryk — en nodvendig Forretning, den anden kræver at blive paaklædt, den tredje tuder i sin Seng. Konen er ved at tage Søndagstøjet frem fra en Dragkisteskuffe, sin Kysehat har hun lagt i Himmelsengen. Læredrengen bringer Provianten, han skal bære Madkurvene med Flaskerne. Og saa gaar Turen ud ad den stovede Strandvej, forbi Vandpostene og Villaerne og Udsig-

Skomagerfamiljen drager paa Skovtur.

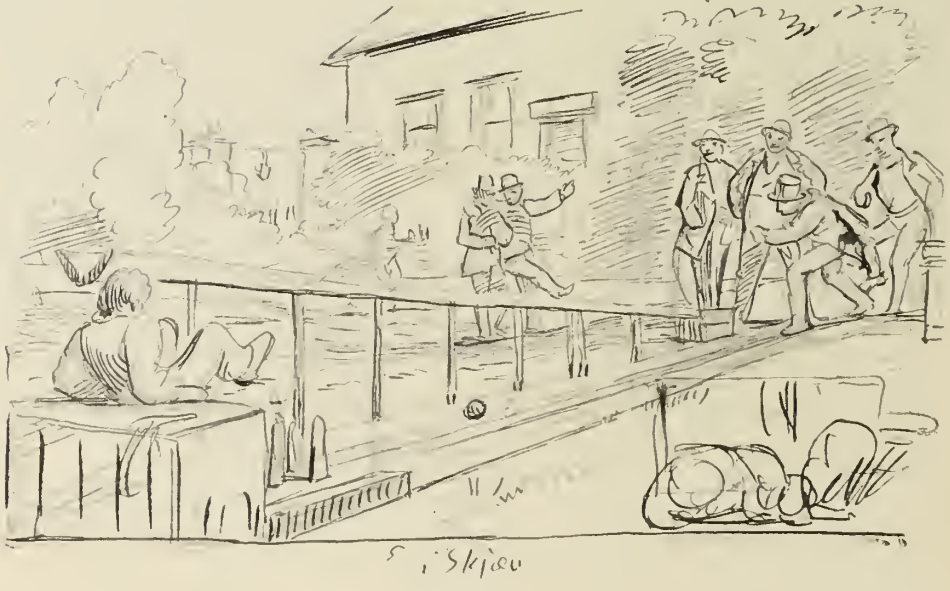

Keglespillere.

Et Uheld paa Skovturen.

Skomagerfamiljen paa Skovtur.

I Skoven.

terne over Sundet, hvor Damperen sejler med Skovgæster. Støttet til sin Bomuldsparaply trækker Fatter Barnevognen, hvor Ungerne har Plads; han har anbragt et Lommetørklæde over sin svedige Pande og givet Konen sin høje Hat i Forvaring, bag efter Barnevognen trækker Læredrengen med Kurven. I den mest gennemførte Tegning af dette Motiv har Ægteparret faaet en fra den tidligere Fremstilling noget afvigende Karakter; i et løsere Udkast er den naragtige Skomager lettere genkendelig, men Konen er bleven en fyldig Madamme, der puster og stønner i Varmen. Naturligvis forløber Skovturen ikke uden Fataliteter. Manden har udhvilet sig ved Grøftekanterne, og da Familjen ved et af Dyrehavsteltene skal nyde sin Frokost, opdager Konen en stor Plamage paa de hvide Permissioner; Læredrengen maa i en Skaal hente Vand fra Kirstens Kilde for at hun kan udbedre Skaden. —

Misstemning.

Der er i disse Tegninger — og andre, der hører til samme Gruppe, — lidt af Vaudevilletonen fra Trediverne. Fremstillingen minder om et Billede som Friedländers 1835 malte af »En Familie paa Vej til Dyrehaven«, men er rigtignok ulige livfuldere og vittigere. Ligesom Friedländer har Marstrands fremstillet »Børstedrengenes« Kamp om de Skil-

linger, Skovgæsterne ved Dyrehavslaagen kastede i Grams, og den Idé, som et bekendt Billede af C. E. Andersen fra 1839 fremførte, at lade Søndagsskovturens Glæde brydes af en øsende Regn, har Marstrand genoptaget. Han havde jo ogsaa selv i et af sine allertidligste Billeder (1830) fremstillet »En Kilderejse«. I flere kostelige Tegninger har han atter fremstillet københavnske Spidsborgerfamiljer, der ager til Skoven. Et Læs af Elefanter sidder paa en Vogn, som to smaa, stakkels Norbagger har deres Nød med at trække. Herskabsvogne og Søndagsryttere sprænger dem forbi. Trods det sarkastiske Blik paa Københavnerne, der drog til Skovs, glemte Marstrand dog ikke helt, at det — efter H. C. Andersens Eventyr »Klokken«, — var en Længsel mod Poesi og Romantik, som kaldte dem derud, og at de der kunde have det saa hyggeligt og rart, som det t. Eks. godtgøres af en Tegning, hvor en Familje har slaaet sig til Ro under et Træ og den ene af de unge Piger er i Færd med at udpakke Madkurven.

Et gammelt Ægtepar. Efter en Autografi af Marstrand.

Alle de Tegninger, i hvilke Marstrand under sine senere Aar er vendt tilbage til lignende Motiver som hans Ungdomsbilleders, viser klart, i hvor høj en Grad de mellemliggende Aar havde udviklet ham til Mester i Fortællingens og Fremstillingens Kunst. Han anvender ikke mere de grove og let købte Effekter; Skildringen af Situationerne er bleven finere, Skildringen af Menneskene dybere. Hvilken himmelvid Forskel f. Eks. mellem det gamle Billede af »Flyttedagen« og den Tegning, som — vel utvivlsomt — gengiver Kærnen af det samme Motiv: Den rige Gnier, som bortjager den fat-

Gnieren.

tige Stakkel. Med et pjaltet Sjal over det bøjede Hoved og det spæde Barn paa Armen gaar hun mod Døren i det øde triste Rum, hvor Værten har rejst sig fra Stolen mellem sit Bord og sin Pengekiste for med større Energi at kunne sige hende ren og klar Besked. Men det synes dog, som om hendes Afskedsord har bragt Uro i hans Sjæl, saa han maa stride imod en Fristelse til at kalde paa hende og oplukke Hjertet og Kisten. — Mellem de gamle Emner var der et, om hvilket Marstrands Tanker i senere Aar atter ofte har kredset. Det var Motivet »Husvennen«, eller rettere Husvennerne, thi efter Marstrands Opfattelse havde slige Herrer deres Gang i adskillige gamle Borgeres Hjem. Og han havde aabenbart ikke megen Medfølelse med disse Borgere; »en gammel Mand, der tar en ung Kone, er ligesom een, der tar Musicantere i Tieneste, for at faae hele Byen til at dantze, da han dog ikke kand dantze selv.« Saaledes som Marstrand digter Komedien, har den unge Kone efter sin Faders Vilje ægtet en gammel Pengepuger, en Pedant eller en Nar. Hun spadserer paa Gaden ved Uhyrets Arm, Lapsene betragter hende og hun kan ikke undlade at dreje Hovedet for at se paa dem igen. Hendes Hjerte er svageligt, Lægen undersøger det; hun lider af samme Sygdom, som plager Jan Steens unge Piger. Og hun

Husvennen.

bliver et let Bytte for en rutineret Forfører. Gemalen fører ham selv hjem i Huset. Hun spadserer atter med sin Ægtefælle paa Gaden og møder Elskeren, der stanser dem og paa sit Ur viser hende Stævnemødets Tid; Manden aner intet, han ler fjollet. Og hun hykler for at kunne bedrage ham, stryger sig kattekælent ind mod den »søde, lille Manse«, forsikrer, at hun saa gerne vilde blive hjemme, som han ønsker, men at hun har lovet saa bestemt at se til en Veninde, der er meget syg.

Et Møde.

Der er de Ægtemænd, der opdager deres Tort, overrasker Parret i en Hyrdetime, og raser som Othello. Mageløs komisk er den faarede Laps, som en af de bedragne Ægtemænd griber i Kraven og sætter til Dørs. For en lignende Scene havde Marstrand anvendt italienske Kostymer; Historien er jo international.

Men der er ogsaa de Ægtemænd, der intet opdager og vedbliver at leve i Lykke og Tilfredshed. Det er aabenbart en saadan, som en mesterlig Tegning viser os. I sit Studereværelses Lænestol sidder han med begge Hænder paa Knæene, og hele det tørre Gammelmands-Ansigt, hvorfra et Par forlæste, dumme Øjne stirrer frem bag Brillerne, fortrukken i et bredt, saligt Grin. Thi en yderst mandhaftig Jordemoder har den Fornøjelse

Den sledske Kone.

at præsentere ham hans nyfødte Arving. Hun vil sagtens gentage den Forsikring, der allerede lød i Holbergs Barselstue, og som er anvendt til Underskrift paa et i Indhold beslægtet Litografi af Grandville, at det er et allerkæreste Barn, sin Fader saa ligt som den ene Draabe Vand den anden. Fruens fikse Kammerpige, som har ledsaget Jordemoderen til Herrens Stue, har dog aabenbart sine egne Tanker. — Naar slige Motiver nævnes i Følgerække, faar det let for meget

Den bedragne Ægtemand.

Udseendet af, at der fra Marstrands Haand foreligger noget lignende som Hogarths moralske Billedserier. Det gør der ikke. Hver af disse Tegninger danner en Helhed for sig og forlanger ikke at ses sammen med nogen anden for at faa den rette Forklaring. Alle de mange Fremstillinger af noget nær samme Motiv er indbyrdes vidt forskellige i Komposition, i Karakterskildring, i Indhold. Med Rette har Emil Hannover sagt: »Den ofte anvendte, men næsten altid misbrugte Sammenligning af en Kunstners Fantasi med et Kalejdoskop passer paa Marstrand og bedre paa ham end paa nogen anden dansk Kunstner.« Han evnede

vedblivende at omskabe samme Stof i ny Former, hvorover der spillede et nyt Farveskær.

Marstrand indskrænkede sig dog ikke til at fremføre det Stof, han allerede tidligere havde fundet, i ny og stedse skiftende Belysning. Paa sine Ture rundt om i Byen indsamlede han stedse ny Motiver. Ved Ladegaardsaaens Trær stod Lemmerne og udvekslede ved en Pægl deres Anskuelse om Livet og Menne-

Jordemoderen præsenterer Arvingen.

skene. Ved Havnen steg Matroserne i Land og holdt syndigt Sjov med Pigerne eller dumpede ned i de smaa Beværtninger og blev Bytte for durkdrevne Gavtyve. Paa Gaderne mødte Marstrand de besynderligste Par, Lapse med Krinoline-Damer, gamle bekymrede Borgermænd, der sjokkede afsted med deres Havgasser under Armen, en lang, dannebrogsdekoreret Betjent med en tyk, lille Bondepige. Han var altid særligt interesseret af at iagttage Amors Genistreger og Elskovs Gækkeri. Ved Kastelsporten saa han Skildvagten lade Blikket følge den smukke Hedeboamme, der var vandret ham forbi; Tænderne løb aabenbart

i Vand hos Jens, ligesom hos de Børn, der gumlede deres Fedtebrød udenfor Konditorens Kælder, og slugte med Øjnene alle de lækre Sager, der var udstillede i Vinduet. Udenfor en Marskandiserbod i Læderstræde eller Helliggejststræde saa han et Par fra Landet fasttryllede af Butikens brogede Herligheder, medens den gamle Jøde fra sin Dør lurede paa dem som en Edderkop i sit Spind. Paa Gaderne studerede Marstrand Sælgekonerne, Prangerne, Drengene,

Skakspillere.

der spillede Klink eller skulde prøve Tobakkens Nydelser og bukkede under ved Forsøget, i Gaardene Musikanterne, Visekællingerne, den blinde Gamle, der strøg Violen til Datterens Sang, i Beværtningshaverne Øldrikkerne og Keglespillerne, i Kirken Menigheden under Præstens Præken og Fadderne ved Barnedaaben, paa Kaféerne Stamgæsterne, Avisslugerne, Levemændene, Folk, der hidsigt diskuterede Dagens brændende Spørgsmaal, og Folk, der hviskede fortroligt sammen om deres private Affærer. Særligt har han interesseret sig for Skakspillerne; i flere udmærkede Tegninger har han fremstillet en uhyggelig,

pukkelrygget og langbenet Mandsling, som ved sin List besejrer Modstanderen. Staklen grunder forgæves paa, hvorledes han skal slippe ud af Kniben, han klaprer nervøst med Foden mod Gulvet; Kongen staar uhjælpeligt indesluttet paa et Hjørnefelt og i næste Træk vil han være mat.

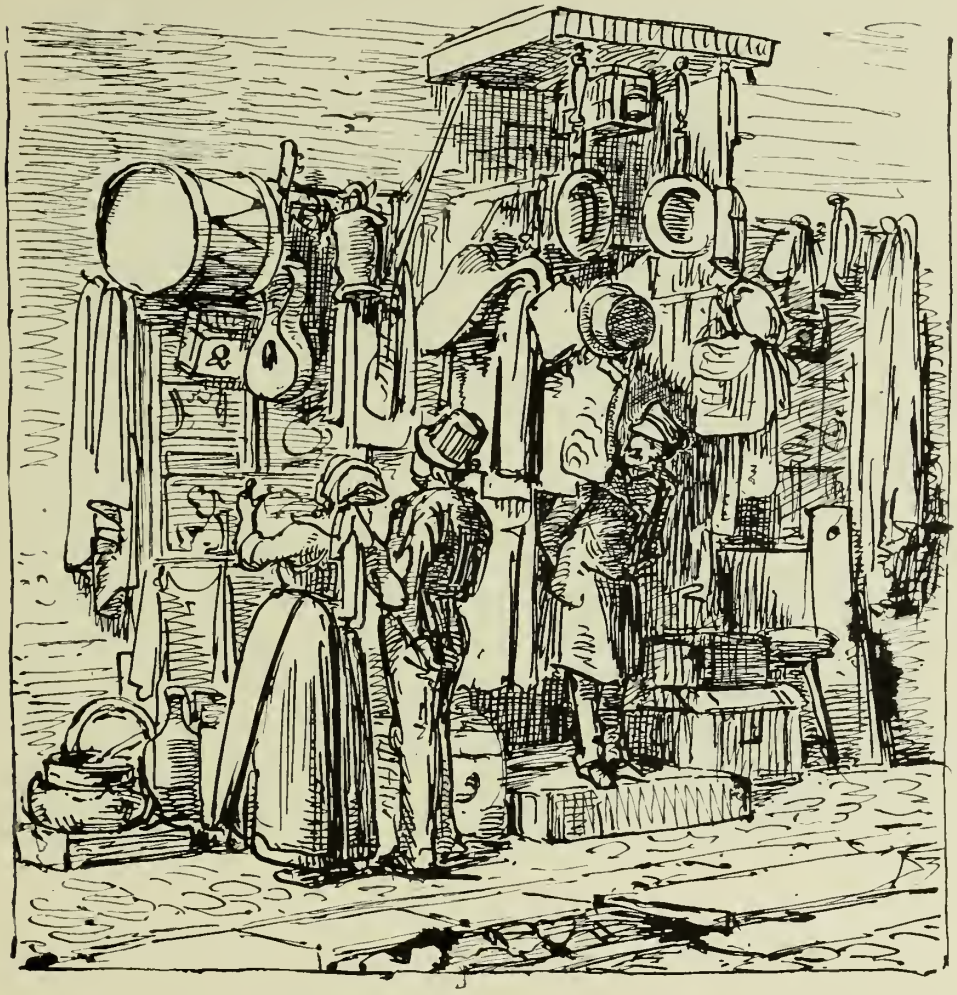

En Marskandiserbod.

Marstrand fortsatte sine Iagttagelser i Hjemmene, i Selskaberne. Det fremgaar dog allerede af flere tidligere nævnte Tegninger, at disse ingenlunde altid nøjagtigt gengiver en direkte Iagttagelse. Den hjælpsomme Asmodæus synes at have staaet i hans Tjeneste og vist ham Husenes Indre; han synes at have haft den magiske Nøgle, der oplukkede Murene og lod ham se, hvad ellers ingen fik at se. I Kælderen den skikkelige Bondekone, der reparerede Mandens eneste

Par Bukser, mens han laa i Sengen og studerede Avisen. I Stuen Drengen, der har faaet den gamle Bedstefader, som gaar i Barndom, til Legekammerat og er Hyphest for hans Stol. Overalt brogede Scener af Menneskelivet fra Vuggen til Graven. Marstrand har set Moderen smile til det nyfødte Barn og Præsten sidde ved Oldingens Dødsleje.

Naturligvis hørte Kunstnernes Liv til de Emner, som særligt tiltrak sig Mar-

En nødvendig Reparation.

strands Opmærksomhed. I en gennem Fotolitografi mangfoldiggjort Tegning ser vi en lille, mager Maler staa i sit Atelier og slide med et Portræt af en mægtig Flodhest af en Grosserer, der staar Model for ham i Heltepositur, med den ene Haand støttet paa Stokken, den anden stukket ind under Frakkekraven paa det brede Bryst, og Hovedet med den høje Hat vendt mod Lyset med et Udtryk, der vil lyse af Aand, men kun lyser af Pengestolthed. Vi ser i andre Tegninger — deriblandt ogsaa en Tegning fra Marstrands første Kunstnertid, — den fattige unge Maler ydmygt gaa Tiggergang med sine Arbejder hos Kunstelskere eller Kunstkøbere, der kritisk betragter Værkerne gennem den hule Haand

for at klare sig, om det nu ogsaa var en fornuftig Pengeanvendelse at købe et af dem. Mere elskværdig er Marstrands Fremstilling af et Ægtepar der sidder sammen i Sofaen og betragter et lille Billede med den salige Ekstase, der gerne følger Nyerhvervelsen af et Kunstværk. Havde Marstrand ikke lige meget til overs for alle Kunstsamlere, havde han det heller ikke for alle Kunstkritikere. Med ualmindelig Bidskhed har Marstrand i nogle Tegninger fremstillet et Kobbel af Kritikere og Avisredaktører, — derimellem Nathanson og Siesbye, -- som

Bedstefader leger Kusk.

strømmer sammen ved et Staffeli for at betragte et Maleri, bag hvilket den ulykkelige Kunstner har hængt sig.

Marstrand har været partisk nok til særligt at yde Kunstnerne Beskyttelse og Forsvar. Han har ikke været saa skaansom mod Militæret i sine Tegninger af Dueller, eller i Fremstillingen af den lapsede Officer, der ved Krigsrettens Møde bukker dybt for den stive General, eller i Karakteristiken af den Tyksak, for hvem Oppasseren fremfører Ridehesten, eller i Udkastet til et Mindesmærke for en moderne Jacob von Tybo. Han har heller ikke sagt Rettens Fortolkere og Tjenere Behagelighed i en Skitse, der viser en Synderinde i Forhør. I sine

mange Fremstillinger af Konsultationer hos Læger og Lægebesøg hos Syge, er han omtrent lige saa ubarmhjertig mod Lægerne som mod Patienterne. Baade Jura og Medicin var Skive for hans Spot. »Und leider, auch Theologie.«

Marstrands Karikaturer af Præster hører til de drøjeste, han har tegnet. Uagtet Fru J. L. Heiberg (i Selvbiografiens 4de Del, S. 130—31) beretter, at Marstrand tegnede »ikke faa Karrikaturtegninger af bekjendte, fêterede Personer, hvori laa en dræbende Satire«, kan Satiren i Marstrands Karikaturer som Regel

Præstekonvent.

ikke med Rette beskyldes for at være ram og bitter. Den er oftest beslægtet med Vittighedsbladenes kaade, men ikke blodigt saarende Skemt. Saaledes f. Eks. den af Fru Heiberg omtalte Springvandsgruppe, bestaaende af H. P. Holst, Georg Carstensen og Bournonville,— »Kunstens Triumvirat eller Projekt til et nyt Monument for Nutidens Gratier, bestemt til at oprejses paa Vandkunsten.« — Saaledes ogsaa de i P. Hansens danske Litteraturhistorie (2den Udg. III, S. 319 og S. 335) gengivne Fremstillinger af »Censurens Triumftog« og »Corsarens Rædselsregimente.« De Karikaturer, Marstrand har tegnet af sine Venner og Kammerater, er ikke mere ondsindede end de Karikaturer, Mar-

strand har tegnet af sig selv. Og Høffding har med Rette (i *Bogvennen* 1895) bemærket, at uagtet Marstrand i sin Karikatur af Søren Kierkegaard, der som Sokrates var et Gudebillede i Silenskikkelse, har grebet denne sidste og ført den ud i det latterlige, saa vil dog den, der ser nøje til, »opdage et Glimt af Gude-

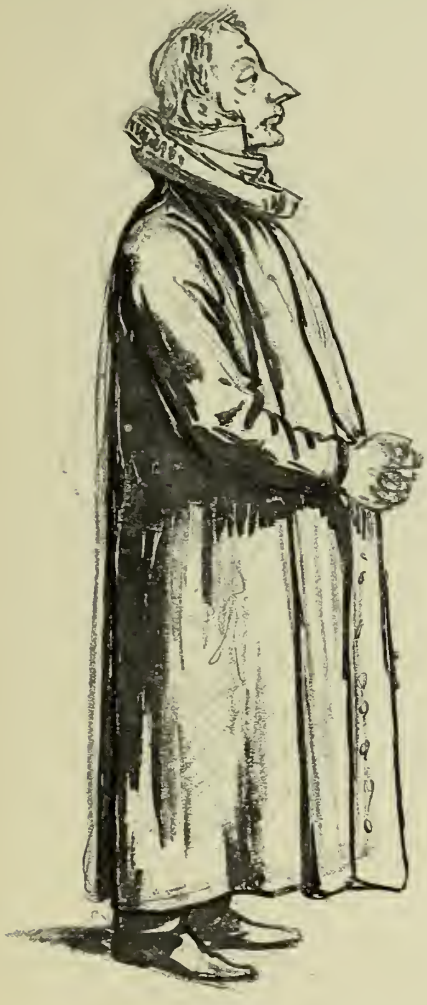

Karikaturtegning af en Præst.

Karikaturtegning af Søren Kierkegaard.

billedet gennem Silenen.« Karikaturen viser maaske endog, at Marstrand delte sine Venners Sympati og Respekt for den ensomme Tænker med de store, alvorlige Øjne og Resignationens Bitterhed præget i Mundens smertelige Træk. Det er vel et Vrængbillede, men dog aabenbart et Vrængbillede af en stor Mand.

Som Modstykke har Marstrand tegnet en Modepræst, der, medens Orglet spiller Salmens sidste Toner, rejser Næsen, folder Hænderne, og bereder sig til at tale med Salvelse ved den kære Afdødes Baare. Maleren har aabenbart betragtet ham uden mindste Sympati.

Det kan maaske være tvivlsomt, om nogen Tankeforbindelse har ført Marstrand fra Fremstillingen af Gefion til Fremstillingen af Ligvognstoget. Men det kan næppe være tvivlsomt, at en Tankeforbindelse har ført Marstrand fra den Fremstilling af Kristus mellem Apostlene, han har tegnet paa den ene Side af

En Middagslur.

et Blad, til den Fremstilling af et Præstekonvent, han har tegnet paa den anden Side af Papiret. Hvilken uhyggelig Samling af forskrækkelige Kodhoveder! Satiren har her faaet Næb og Klør. Marstrand var jo dog paa ingen Maade noget ugudeligt Menneske. Han skar heller ikke de danske Præster — som de italienske — over én Kam, han havde blandt dem nære Venner, f. Eks. Johannes Fibiger. Men Fibiger, der havde den varmeste Sympati for Kierkegaard, kunde udtale sig om sine Embedsbrødre i en Tone, der samstemmer med Marstrands Tegning. I Dec. 1857 takker han i et Brev Marstrand for Loftet om en Tegning. »Er Du i Tvivl om Valget«, skriver han, »saa skal jeg sige dig en Opgave som ret egentlig kunde kaldes kirkelig Konst, altsaa være noget for mig, noget, der dreier sig

om Kirkens Vee og Vel, noget, som lige meget fra Oldtiden af har været regnet for Kirkens Grundpille og den Dag i Dag er det brændende Spørgsmaal, hvorfor enhver Præst gaaer i Ilden. Jeg har netop tænkt meget derover og troer nu at have fundet det Solideste af Alt. Tænk dig et Kirkestævne paa Landet udenfor Vaabenhuset, efter endt Gudstjeneste hvor Hans Velærværdighed tinger med sine Sognefolk om, hvad de nu i Guds Navn kan evne for det Aar at yde ham

Efter Middagen.

i Tiende. Kun Skade, at det ikke lader sig betegne, at det netop er Tienden, der er Tale om, det kunde det, naar Du fremstillede ham modtagende den i sin Gaard. Men saa maatte man igien savne det Bedste, som er Præstekjolen.« — Sandsynligvis er det Tienden, Præsterne debatterer i Konventet. —

Satirens Braad vendte Marstrand dog ikke saa meget mod særlige Samfundsklasser som mod særlige Menneskekarakterer: de Dovne og de Søvnige, Egoisterne, Fyldevommene, Stræberne, de Forfængelige og de Hovmodige. Satiren er mere let og lemfældig overfor de Smaa end overfor de Store, overfor de Fattige end overfor de Rige, overfor de Sultne end overfor de Mætte.

I flere Tegninger har Marstrand fremstillet Ægtepar, der tager sig en Middagslur. Efter Middagen er et ungt Ægtepar blideligt indslumret i Sofaen, medens Kaffen varmes over Fyrfadet; de drømmer aldeles ikke om, at deres Pode — l'enfant terrible — er i Færd med at undersøge hvad Kaffekanden er for en Tingest, og uden Tvivl vil bringe dem en artig Forskrækkelse ved at vælte det hele. Marstrand har dog her haft Sympati med de upaapasselige Forældre, der endnu under deres Søvn favner hinanden. Mindre godmodig er hans Fremstilling af den fede Spækhøker, der strækker sig gabende i Lænestolen efter den altfor overdaadige Middag; det er en af disse Dagtyve, der — som mange af Italiens Munke — kun lever for at mæske sig. Konen er sovet ind med Armene paa Bordet, heller ikke den tykke Moppe er i Stand til at røre sig. »Qui se ressemble se rassemble«. I andre Tegninger har Marstrand vist os en Fraadser, der sidder med sin uhyre Vom foran et veldækket Bord og sukker »Mav ku du ta — Dav du sku ha.«

Marstrand betragter Modsætningsforholdet mellem de Fede og de Magre med samme filosofiske Blik, som længe før ham den gamle Bonde-Breughel — og kort før ham den japanske Maler Hokusai — havde set det. Fraadseren vralter ud for at faa den højst nødvendige Motion; en stakkels knoklet og pjaltet Tiggerdreng udstrækker Haanden mod Kødbjerget og anmoder det om Almisse. Kødbjerget maaler sin Modsætnings Foderstand med et Blik og stønner: »Du er lykkelig — du er sulten!«

Det var allerede en Idé fra de Aar, da Marstrand malte sine allerførste Billeder, at lade Tiggerne prøve Menneskenes Hjerter. Han tegnede da paa samme Blad en Laps, der udenfor en elegant Villa i Forbigaaende slænger en Skilling i den blinde Stakkels Hat, og en retskaffen, men ikke rig Familje, der paa Roskilde Gade røres til Medlidenhed med den ulykkelige Tigger. Og under de to Tegninger, der i sig selv var tydelige nok, skrev han den endnu tydeligere Moral: »Ikke Guldet, men Hjertet!« Ligger end den samme rigtige Vurdering paa Bunden af Marstrands senere tegnede Betlerscener, — og egentlig paa Bunden af adskillige af hans Arbejder — faar Udtrykket derfor ikke en saa gammeldags og plump

Den glade Giver.

Naivitet. Ligesaa komisk som Tyksakken, der afviser Tiggerdrengen, er den magre Velgører, der griber ned i sin Lomme for at yde Hjælp til den flæbende Tiggertøs.

Uagtet Livets Erfaring har lært Marstrand, at ikke alle Tiggere er Engle, er hans Sympati stedse hos Lasarus, aldrig hos den rige Mand. Han lader Lazzaronen le haanligt ad den gamle Podagrist, hos hvem han betler, men som han ikke misunder. Lazzaronen er Filosof nok til ikke at ville bytte Skind med en Herre som »Frossenpinden«. Hvis den tidligere Ejer af den kostelige Skitse med dette Navn har været rigtigt underrettet, havde Marstrand allerede malt den i Rom. Den viser os et affældigt Skrog, der, indhyllet i en gul, pelsværkbræmmet Slaabrok, og med en hvid Nathue paa Hovedet, besværligt har rejst sig fra sine Puder for at varme sine rystende Hænder ved Kaminen. Negertjeneren bringer Kaffen ind; den gamle Velhaver har sikkert i sine kraftigere Aar sat megen Pris paa alle Livets Nydelser. En stor Buket staar i Vasen paa Kaminen; paa Væggen hænger et Studie efter en kvindelig Model med fyldige Former.

Frossenpinden.

Nok saa talrige som Marstrands Fremstillinger af Tiggere er Marstrands Fremstillinger af Supplikanter. Rimeligvis er det en Anmodning om et Pengelaan, som en forhutlet Grobrian raaber ind i en affældig Oldings døve Øre. En gammel, rundrygget og hvidhaaret Hædersmand, der har afleveret en Anbefalingsskrivelse til en højtstaaende Embedsmand, har sat sig paa det yderste

Hjørne af en Stol og stryger Skyggen paa sin Hat, medens han afgiver de ønskede Forklaringer. Med en Iver og Veltalenhed, der lader det pjuskede Haar strutte lige i Vejret, forklarer en anden Supplikant sin fortvivlede Situation for en indflydelsesrig Mand, — maaske en Skolekammerat eller fordums Ven, — der i Lænestolen ved Skrivebordet taus og roligt, men dog ikke udeltagende, lytter til den lange Udvikling. Der er ogsaa de krybende ydmyge Supplikanter. Der er f. Eks. den gallaklædte Herre, som med et dybt Buk og et allerunderdanigst Smil overrækker sin Ansøgning til Ekscellencens storsnudede Tjener. Tegningen

En Supplikant.

kunde have samme Underskrift som et af Grandvilles Litografier: »Orgueil et bassesse.«

I sine tidligste Behandlinger af københavnske Motiver fremstillede Marstrand fortrinsvis Smaaborgernes Liv. I sine senere beskæftiger han sig fuldt saa ofte med de højere Samfundslag, den fine Verden, det elegante Selskabsliv, der i hans Øjne og efter hans Skildringer af det er Forfængelighedernes Marked.

Der stod en Dag for en Snes Aar siden fra en lille Antikvarboghandler averteret 12 — eller var det 20 — Illustrationer af Marstrand til »Adam Homo.« De kostede kun et Par Kroner, var allerede samme Dags Morgen solgte til en ube-

kendt Herre, og har siden ikke været til at opspore. Hvad det har været, vil formodentligt vedblive at være en Gaade, men rimeligvis har det ikke været det,

Adam Homos Død.

det gav sig ud for. Marstrand har ganske vist interesseret sig for »Adam Homo«, og der er et Motiv derfra, af hvilket han — tilsyneladende paa en Regnvejrsdag i Dalarne, — har tegnet mange Kompositionsudkast, og senere en gennemført

Tegning, som han forærede Paludan-Müller. Adam Homo ligger paa sit Dødsleje, lille Jensen opnoterer foran Himmelsengen hans testamentariske Bestemmelser, Alma sidder lyttende i sin Krog med Strikketøjet i Hænderne.

Søger man mellem Marstrands andre Tegninger efter Illustrationer til »Adam Homo,« stanser man overfor adskillige, som meget godt passer sammen med Digtets Figurer og Situationer. Hr. Peter Homo og andre af de gejstlige Herrer lod sig maaske finde mellem Præsterne, og Marstrand har tegnet mange Mødre, der overfor deres Børn er, som Adams Moder var overfor ham, »hver Morgen sang hun bort hans smaa Unoder, hver Aften hun med Kys ham bar i Seng.« Denne unge Mand, der ved en ældre Kavallers Side mønstrer de festklædte Damer og Herrer i en Selskabssal, oplyst af Astrallamper, kunde godt være Adam, der konverseres af van Pahlen ved Etatsraadinde Dreyers Fødselsdagsfest. Denne Forførelsesscene kunde være Scenen mellem Adam og Lotte. Dette Bal kunde være det, hvor Adam lærer Alma at kende. Dette kærlige Par kunde være ham og hende. Andre Figurer kunde godt være Comtesse Clara, Kammerherre Galt, Baronesse Mille, o. s. fr.

Det første Par paa Ballet.

Der er dog ikke mindste Sandsynlighed for, at Motiverne til alle disse Tegninger er givne Marstrand af Paludan-Müllers Bog. Digter og Maler har behandlet samme Stof: Samtidens Mennesker og Samtidens Liv. Deres Skildringer har den samme Blanding af Følsomhed og Ironi, derfor er de ofte overensstemmende. Men Marstrand har set med egne Øjne, skabt sine egne Figurer, digtet sin egen »Adam Homo«.

I sine mange Fremstillinger af Bal-Scener skildrer Marstrand gerne de unge Damers Ynde med samme Sympati og Beundring, som han viser de saltarellodansende Italienerinder. De unge Herrer er ofte nogle slemme Labaner og Lapse.

Frisk og smuk som en nys udfoldet Rose svæver den unge Pige med lette Fjed ind i Balsalen, fort af en Kavaller, der med sit viksede Skæg, sit kunstneriske Polkahaar og sin arrogante Mine aabenbart er en første Klasses Nar. Under Blods og Pengearistokratiets store Baller spiller Musiken fra en Tribune, medens talrige Par valser rundt i Festsalen, og de ikke dansende Herrer ivrigt konverserer de Damer, der sidder over og som med forbindtlige Smil soger at vise, at intet i Verden kan være dem mere behageligt. Tjenerne bringer under Pauserne Forfriskninger, og der danner sig Grupper, der ivrigt diskuterer Byens siste Nyt; de falmede Skønheder giver aabenbart Undervisning i Bagtalelsens Skole. I Sidekabinetterne præsenterer Værten Gæsterne for hverandre. Whistpartier dannes. Notabiliteterne giver Kur. Den tykke Gehejmeraad er saa nedladende at byde nogle nette unge Mennesker en Pris af sin Tobaksdaase. Og Adam Homos Ligesindede lytter med dyb Ærbø-

En Pris Tobak.

Theen serveres.

Balscene.

Den ny Ridders Skaal.

dighed til den erfarne Gehejmeraads gode Raad og indsigtsfulde Vejledning for en bekvem og lykkelig Bestigning af Samfundets store Stige.

Livet er jo ikke saa ondt, at den, der stræber opad og ikke er altfor klodset, bliver skuffet. Holder han sig kun trofast Maalet for Øje, kommer den skønne Dag, da han indhøster sine Anstrengelsers søde Løn. Vi ser Slægt og Venner

Visit hos Hendes Naade.

samlede for at fejre den udmærkede Mand, som — efter hvad Festtaleren uden Tvivl siger med svulmende Begejstring, da han proponerer Skaalen — ved sin sjeldne Intelligens, sin utrættede Nidkærhed for at være Staten en nyttig Borger, ved sine mangfoldige Fortjenester, som det maaske vilde krænke hans velkendte bly Beskedenhed at høre optalte, og som det i hvert Fald i denne Kreds vilde være ganske unødvendigt at nævne, i saa særlig høj Grad har gjort sig værdig til den Udmærkelse, vi nu ser funkle paa hans pletfri Bryst. Ridderen rejser sig, Provsten, Professoren og de andre Herrer griber lige som Damerne

deres Glas, Tjeneren staar beredt til at lade en ny Champagneflaske knalde. Paa en ikke ringere Højtid ser vi andre udmærkede Mænd med fyldte Champagneglas strømme sammen for at hylde Jubel-Oldingen, over hvis Isse en Laurbærkrans daler. Men den nybagte Kammerherre viser uden Vidner sin Frue den klædelige Uniform, og modtager i Stilhed hendes Lykønsknings-Omfavnelse.

Efter Selskaberne følger Visitterne, de ny og kære Bekendte præsenteres i

Portrætet.

Hjemmene for Familjens Medlemmer. Der rettes talrige galante Forespørgsler om Fruens og Frøkenens Befindende. En Familje lyksaliggores ved en Digter, der oplæser sine Værker for Damerne. I de særligt fornemme Huse foregaar Visitterne meget hoitideligt. En ældre Herre foler sig forpligtet til at gore Hendes Naade sin Opvartning. Hendes Naade er en tyk og vulgært udseende Matrone, men umaadelig indbildsk af sin Samfundsstilling og sin Familje, hendes Frøken Datter en halvgammel Hejre, men ikke mindre stiv og hovmodig end Moderen. Stive af Værdighed, oppustede af Fornemhed, sidder disse to Fugleskræmsler i deres Sofa, og lader sig konversere af Herren, hvem de rimeligvis ringeagter mere end de ringeagter deres Hund. Samtalen synes at være fort hen paa den afdøde Kammerherre eller en af Hendes Naades Aner eller maaske paa den smekre Skønhed, der udmærkede Hendes Naade selv i yngre Dage. Den liberi-

klædte Tjener beordres til at hente et ovalt Portræt, som han løfter op, medens Herren — der maaske er Kunstkender, — tilbagelænet i en Stol betragter det gennem den hule Haand. Han synes imponeret.

Men Marstrand selv lod sig hverken imponere af Aner eller Penge eller Titler eller Ridderkors eller alt det andet, der plejer at imponere os andre. Det forekom ham ikke at give bedre Adkomst til Stolthed end den mægtige Røgsky,

Hos Kongen og Grevinden.

en lille Dreng — til en Hunds Forbauselse og Beundring — udsender efter at have taget et Drag af en Cigar. —

Marstrand behøvede ikke at have frembragt noget somhelst andet end Tegningerne med de københavnske Motiver for stedse at blive mindet og æret som en af vort Lands mærkeligste og bedste Kunstnere. Ogsaa andre end Marstrand har fortalt os, hvor smukke og morsomme Italienerne var; ingen anden end Marstrand har givet os en saa rigt omfattende og værdifuld Skildring af Livet i alle Hovedstadens Samfundslag, de laveste som de højeste. Endog Samfundets allerhøjeste Topfigurer har den medtaget. Han har ladet sin Adam Homo hædres ved en Indbydelse til Kongen og Grevinden. Tegningens Skildring har Betydning som historisk Dokument, — større Betydning som saadan end de aller-

Mehemet Aly og Grevinde Danner.

fleste Illustrationer til Danmarkshistorien, — thi det er et Øjenvidnes og endda en særlig skarp Iagttagers aldeles usminkede Beretning om de tre fremstillede Personer. Det vides rigtignok ikke, hvem Marstrand har haft til Hensigt at fremstille som den hædrede Gæst, til hvis Beretning Kongen, medens han ryger sin Merskumspibe, lytter med saa anspændt Opmærksomhed. Maaske er det en Arkæolog. Det vilde forklare Kongens Interesse; Gæstens Haandbevægelse ser ud, som om den kunde ledsage Forklaringen af en Udgravning, af et interessant Fund nede i Jorden, et Fund som det, der efter Kongens egenhændige Noter viste sig at være »Fodfingrene af en Kaimand«. I hvert Fald er Gæsten en karakteristisk Type fra Frederik VII's Tid, en af disse statelige og affable Justitsraader, der nu er en uddød Race. Marstrand har i en anden Tegning tilladt sin Fantasi at udmale Kongens ømme Tête-à-tête med sin Gemalinde, efter at Gæsten er gaaet, og efter at et antageligt Antal af de paa Bordet opstillede Flasker er blevne tømte.

Desværre synes de Randtegninger, med hvilke Marstrand har forsynet et Nummer af »Fædrelandet«, der bragte Referat om en Hoffest, nu at være tabte. Bagsiden af en Tegning i Kobberstiksamlingen bringer en Erindring om det opsigtvækkende Besøg, den tyrkiske Prins Mehemet Aly i Maj 1859 aflagde i København. Han havde et saa umaadeligt Omfang, at Kongen med Rette glædede sig over et synes slank ved Siden af ham. Dette bevidnes baade af Marstrands Tegning og af Worsaae, der i Optegnelserne til den kronologiske Samlings Historie fortæller om Prinsens Besøg paa Rosenborg. Kongen befalede, at Piedestalen med Regalierne skulde føres ned til Christian V's Værelse i

Et Kaffeselskab.

Stueetagen, da han ansaa det for ganske umuligt, at en saa fyldig Person kunde komme op ad den snevre Stentrappe. Alligevel lykkedes det de to af Prinsens Sekretærer at slæbe ham op ad Trappen. Marstrand har vist, hvor smukt et Par Mehemet Aly og Grevinden kom til at danne, naar de gik ved hinandens Side.

Gadeunger.

I hvilket Forhold Marstrands mange Udkast til en Rytterfigur af Frederik den syvende staar til Bissens Statue, lader sig ikke afgøre. Det er oftest Variationer, ofte meget livfulde og karakterrige Variationer af det samme Motiv, som Bissen har benyttet til Monumentet paa Slotspladsen. Ogsaa et Monument for Grevinden har Marstrand skitseret. Med en Palmegren i Haanden sidder en nøgen Kvinde af meget Jordaenske Former smilende paa et Tronsæde, en Mængde smaa Eroter vrimler op ad Monumentets Sokkel. —

Krinolinens Besværligheder.

Alene som Tidsskildring har Marstrands Tegninger med københavnske Emner stor Værdi. De giver en historisk paalidelig Beretning om en svunden Tids Figurer, Interiører og Dragter, om de besynderlige Moder, der indførte de enorme Krinoliner, som saa ofte var Skive for Marstrands vittige Spot, — saaledes f. Eks. i Tegningen af den elegante Krinolinedame, hvis Spasertur i Skoven afbrydes ved et snevert Led. — Men endnu værdifuldere end Tidsskildringen er dog Menneskeskildringen. I alle de mange Grupper af Tegninger, denne flygtige Oversigt har nævnt, i mange Hundreder af Tegninger, som

det vilde være urimeligt at forsøge paa at opregne, ofte Tegninger med de allerjævneste Motiver — som Fremstillingen af et Par gamle Venner i Samtale, af en Mand, der forsegler et Brev, o. s. fr. — har Marstrand truffet Karakteren og Udtrykket for Menneskesjælens Bevægelser med den mest beundringsværdige Sikkerhed og Kraft. Den skarpe objektive Virkelighedsopfattelse er jo dog forenet med et udpræget subjektivt Element. Det er Erindringskunst af den Art, for hvilken Julius Lange engang søgte at gøre sig til Talsmand, ikke blot Udtryk for Iagttagelser, men ogsaa for Tanker, Stemninger og Følelser. Aldrig har nogen Kunstner med fuldere Ret end Marstrand kunnet gøre Chr. Winthers Ord i det af Lange anførte Vers til sine:

»Som Perler i et Bæger Vin
opstige let til Randen
saa stige fra mit Hjertes Skrin
de Tanker op i Panden.« —

Jean de France danser med Magdelone. Til venstre et Udkast til Billedet af Raadsherrernes Besøg hos den politiske Kandestøber.

XIII

Hvorfor har Marstrand for sin egentlige Malerkunst saa paafaldende sjeldent forsøgt at udnytte det umaadelige Stof, han indsamlede ved Betragtningen af Samtidens København?

Har det skortet ham paa Tid? Han fik dog Stunder til vedblivende at male Billeder med italienske Emner. Syntes de hjemlige Motiver ham for smaa? Motiverne for mange af de italienske Billeder er ikke større. Var maaske Kostymet ham ikke som Maler til Behag?

Han havde allerede i Rom anstillet urimeligt mistrøstige Betragtninger over det Stof, »vor Snipkjoletid« bød Maleren. Han havde senere paa Landet i Danmark forgæves søgt »Dragter eller Skjønhed.« De to Ting forekom ham altsaa fremdeles ikke at være hinanden ganske uvedkommende. Han fremstillede i en Tegning »Musen, der indigneres over Krinolinen«. Han vidste jo saa udmærket godt, at det menneskelige Indhold betyder uendelig meget mere end Kostymet; han havde selv i mange Tegninger godtgjort, at moderne Klæder kan have deres højst ejendommelige Karakter, som det for Fremstillingens kunstneriske Værd ikke er uden Betydning at opfatte rigtigt. Men han fandt aabenbart de moderne Klæder mindre tjenlige til at give et Maleri visse Egenskaber, han altid

havde vurderet højt, og som han efter sit Ophold i Venedig vurderede endnu højere: Farverigdom, Glans og Pragt, poetisk Stemning, Festivitas.

Derfor havde Marstrand, da det var hans Hensigt at male et Billede af »Besøget«, — fra hans senere Aar det eneste anselige Værk, i hvilket Figurerne bærer danske Klæder fra Malerens Samtid, — staaet noget vaklende, og spurgt sig selv, om det ikke var bedst at give Personerne Dragter fra Holbergs Tid. Thi i hin Tids smukke og maleriske Dragter saa Kavalleren mere ud som Kavaller og Damen som Dame. Og hin Tids smukke og maleriske Rum havde mere af Hygge og af Stemning. Over hele hin Tid laa der for Marstrands Øjne et forunderligt fængslende Trylleskær. Det var ikke tvivlsomt, hvorfra dette stammede. Det udgik fra Holbergs lyse Hoved, fra den store Mesters straalende vittige og farverige Skildring af sin Samtids menneskelige Komedie, en Skildring, der vedblivende var Marstrands Yndlingslæsning, og vedblivende i meget stort Omfang bemægtigede sig hans Fantasi.

Udkast til et Monument for Holberg.

Det er sikkert rigtigt, hvad Sigurd Müller har udtalt i en Artikel i Jule-Album 1903, at Flertallet af Marstrands Beundrere »først og fremmest kender ham og elsker ham som Holbergs Maler og Illustrator.« De to synes jo ogsaa paa mange Maader at være skabte for hinanden. Saa end Digteren med et noget strengere og Maleren med et noget mildere Blik paa Livets Narrespil, gennemskuede de dog lige skarpt al Daarskab, ærede den sunde Sans lige højt, og elskede Sandheden lige varmt. Naturligvis er — hvad Jul. Lange fremhæver — Marstrands Illustrationer ikke »saa store Gerninger som Holbergs egne ypperste Komedier.« Thi Holbergs Pen — siger Lange — var »hyppig et Vaaben, et Ris, som sved, en Kniv, som bed, en Braad, som stak, og derved opdrog den sin Samtid og lærte den Mores; men Digteren høstede somme Tider Utak derfor. Marstrands bløde Pensel er intet Vaaben, han tog kun Smilet og Gottelsen og den gamle komiske Type, alt det, som var Fest for Aanden, og gjorde det festligere endnu. Det ligger naturligt i Situationen, i selve Forholdet til en svunden Tids Litteratur, at det rent æsthetiske ved Sagen saaledes vendes frem; men for Retfærdighedens Skyld bør Forholdet dog udtrykkelig mindes, fordi Marstrands

Malerier i Henseende til det æsthetiske Indtryk virkelig fuldkomment staa paa Højde med Komedierne selv, og man derfor kunde være fristet til at vise dem ligesaa megen Ære.« (Langes udvalgte Skrifter, I. S. 175—176).

Holbergs Komedier er visseligt i Marstrands Fortolkning blevne mindre ramme og bedske end de føltes at være, da deres Svøbeslag faldt over Rygstyggerne paa Frederik den fjerdes Undersaatter. Men trods Festskuespillets Morskab og Sødme er der alligevel i mange af Marstrands Holbergske Scener, — som allerede nævnt i Omtalen af »Erasmus Montanus«-Billederne, — nogle Korn af den virkelige Satires skarpe Salt paa Bunden. En af de Aarsager, der gjorde det muligt for Marstrand at genopvække den gamle Satirikers Karakterfigurer fra de Døde og forme dem med det Præg, de bevarer for Eftertidens Bevidsthed, er jo utvivlsomt den, at han selv var Satiriker, og som saadan havde gjort sine egne Iagttagelser af Livet og Menneskene, Iagttagelser, der paa mange Punkter falde sammen med Holbergs.

Lægebesøget.

Han har aldrig forsøgt at gennemillustrere Holbergs Komedier. Der er mange af dem, — og mellem disse flere ypperlige — fra hvilke Marstrand ingensinde har hentet noget Motiv. En Figur som f. Eks. Alkymisten i »Det arabiske Pulver« kender Marstrand ikke, han har aldrig mødt ham, véd ikke, hvorledes han tér sig. Han har sine bestemte Yndlings-Komedier, og indenfor disse er der atter nogle faa Yndlings-Scener, han vedbliver at fremstille i mange Variationer.

Han holder sig ingenlunde strengt til Komediens Tekst. Han omformer Scener og tilføjer Figurer. Undertiden er den Scene, han fremstiller, kun refereret fra Skuepladsen. F. Eks. Scenen med Jeppe, der trækker i Bukserne. Undertiden maa den fremstillede Scene tænkes at være passeret, uden at Skuespillet udtrykkeligt nævner, at den er det. F. Eks. Antonius' Frieri til Kandestøberens Datter. Undertiden har Marstrand fundet et Motiv i en eller anden — selve Skuespillets Indhold ret uvedkommende — Bemærkning, som Holberg har lagt en af Skuespillets Personer i Munden. Emnet for en af Marstrands Tegninger er saaledes aabenbart Henrichs Replik i »Mascarade«: »Ungdommen fornøyer sig med Spill, Dantz og deslige Lystigheder, gamle Folk her i Landet ved at sidde paa et Viinhus om Aftenen og igjennemheygle Ungdommens Feyl, indtil de af 4re Vægtere maa lade sig slæbe drukken hjem.« Ofte har Marstrand digtet al-

aldeles frit i Holbergs Stil og Aand. I hans Breve spørges ofte, om Kone og Børn holder sig gode Venner med Mester Bonifacius; det var en Familje-Spøg at betragte Bonifacius som raadende for Benificium ventris. Fra dette Indfald — og ikke fra nogen Scene hos Molière — stammer de mange Fremstillinger af Lægen, der undersøger Patientens belagte Tunge og føler hans Puls. Lægen har undertiden Portrætkarakter og moderne Klæder, men er dog morsomst, hvor han viser sig i Holbergsk Dragt, snart som en gravitetisk Parykblok, snart som en springsk og snedig Oldfux. Særdeles ofte anvender Marstrand ogsaa Holbergske Dragter til Fremstillinger, der ikke staar i nogetsomhelst Forhold til Holberg.

En Pris Tobak.

Marstrands Holbergske Scener er aldrig Teaterscener. Han synes heller ikke at staa i nævneværdig Gæld til Holberg-Forestillingerne paa Teatret, hvorimod Teatret, efter hvad en særlig Sagkyndig — Karl Mantzius — har udtalt, staar i meget betydelig Gæld til ham for mange nyttige Vink for Iscenesættelsen, i hvilken Marstrand altid viser sig som Mester. Interiørerne og deres Udstyr, Enkeltheder, som Dragter, Parykker o. s. fr. er altid valgte med største Omtanke eller skabte med glimrende Opfindsomhed.

Naar Marstrand digtede sin Fremstilling »i Holbergs Maneer«, var det altid hans egentlige Maal, hans Drøm, at genfremstille selve det Liv, hvori Holbergs Figurer færdedes og hvor Holberg havde fundet sine Motiver.

Dengang havde Menneskene — efter Marstrands Mening — ikke alene boet i smukkere Huse og baaret smukkere Klæder, men ogsaa i sig selv været meget morsommere end Menneskene er det nu til Dags. De havde været lige saa naturlige, som Italienerne endnu er det, lige saa enfoldigt aabenhjertige i deres Ytringer for Tanker og Begær. I hin længstsvundne, gyldne Tid havde derfor alle de menneskelige Svagheder og Latterligheder, som nu under Konveniensens Tvang kun viste sig forkrøblede i Væksten, udfoldet sig i al deres Pragt. De samme Figurer og Situationer, der havde været Marstrand til Morskab i Nutidens Liv, havde da aabenbaret sig i mere ideale Former. Marstrand omdan-

nede derfor en Del af dem i disse Former. I Kogebøgernes Anvisninger kaldes dette: »Den samme Ret, men paa en anden Maade.«

Ved det stærke Holbergske Krydderi blev Retterne dobbelt velsmagende.

Mester Bonifacius undersøger Patientens Tunge.

Det forvandlede dagligdags Kost til en Festret. Marstrand har vist os den moderne Laps i mange Skikkelser og under mange Forhold, naar han prøvede Tøj hos Skrædderen, naar han gjorde sin glimrende Entré i Familje- eller Selskabslivet, naar han kritisk betragtede en Ridehest, naar han red ud og naar han kom

hjem. Men alle disse Lapse er dog for rene Vanskud at regne i Sammenligning med den hjemkomne Jean de France, der præsenterer sig i sin Pariser-Pragt for sin undrende Fader og danser Menuet med Magdelone.

Og med hvor megen Anstand end den hoffærdige københavnske Frue og hendes naadige Frøken Datter modtager den Visit, der aflægges dem, blegner de dog i Sammenligning med Don Ranudo og Donna Olympia, der i den Audienssal, hvor Colibradosernes Stamtræ pryder Væggen, behager at lade Pagen byde Isabella en Stol, medens Pedro med Brillerne paa Næsen staar rede til — foruden den ny Visit — at antegne de heroiske Ord, der falde fra Herrens og Fruens Læber. Scenen er her ganske vist »En Bye udi en Province i Spanien«, og ikke det gamle København. Men Marstrand har udmærket godt forstaaet at antyde, at Scenen dog var et Sted i Holbergs Rige, Kostymerne er fra Holbergs Tid, Gonzalo, der ventende spaserer i det Galleri, som fører til Audienssalen, er en almindelig Leander.

Oplæsning af et Brev.

Selv den militære Storskryder, for hvilken Marstrand har skitseret et komiskt Monument, er jo kun en moderne og ringere Udgave af Jacob von Tyboe. Den Scene, hvor Snyltegæsten beundrer Tyboes Taille er en af Marstrands Yndlingscener. Han har tegnet den mangfoldige Gange. Den blev udvalgt til at være en af de Scener, Marstrand gengav i de Tegninger, der i 60erne blev skaarne i Træsnit til en Folkeudgave af Holbergs Komedier, hvis Illustrering fortsattes af Vilh. Rosenstand. — Flertallet af Marstrands Illustrationer til Værket er stærkt formindskede Gengivelser efter store fortrinlige Rørpenstegninger, som blev tegnede paa det smukke, gamle Papir, fra hvilket Thiele med megen Besvær havde løsnet den kgl. Kobberstiksamlings tidligere i store Portefeuiller indklistrede Blade. — Ogsaa Tyboes Møde med sin latinske Rival har Marstrand fremstillet; Stygotius er Erasmus Montanus's Lige i Udseende som i Lærdom.

Ingen af alle de gamle Ægtemænd, der var belemrede med — eller troede at være belemrede med — en »Husven«, var saa latterlig som Corfitz i »Bar-

selstuen«. Marstrands Yndlingsscene er her fjerde Akts fjerde, hvor Corfitz er Vært for den lapsede Officer og for Jens Olsen, som i sin omtaagede Tilstand saa' skaanselsløst fortæller, hvad »de siger i Byen.« Corfitz' sure Gnavenhed og Jens Olsens glade Fuldskab har Marstrand mesterligt karakteriseret og varieret gennem adskillige Tegninger og det 1863 malte Billede, som ved Corfitz grønne Frakke, de røde Militærkjoler og den stærkt blaa Grund, har faaet en meget kraftig Farvevirkning.

Hvor pudsige end mange af de politiske Sammenkomster, Marstrand havde

Don Ranudo de Colibrados. 2det Akts 3die Scene (Isabella: Jeg beder hundrede Millioner Gange om Forladelse for min Dristighed, at jeg understaaer mig at incommodere naadige Frue med en Visite i Dag).

haft Lejlighed til at se, kunde være, Herman von Bremens Collegium bar dog Prisen for dem alle. Det var endnu langt morsommere end Diskussionsmødet om »Majfesten i Sundby«, hvor Slat dirigerede og Spræl til Forsamlingens Bifald udtordnede sine Anklager mod Stænderforsamlingen, det Møde, Marstrand havde fremstillet i den i »Gæa« 1845 gengivne Tegning. — Senere havde Marstrand gjort Studier efter de Politikere, der spillede en mere fremtrædende Rolle i det offentlige Liv, og fremstillet nogle af dem i ret bidende Karikaturer. Kandestøberens Collegium vedblev Marstrand stedse at støbe om i ny Former.

Men Holbergs Komedie havde foruden denne store Pragtscene to andre Optrin, som ikke var Marstrand mindre kostelige og kære. Det var — hvad der med Erindringen om Marstrands Fremstilling af Erasmus Montanus og mange

Tegninger af audiensgivende københavnske Storheder vel næsten kan kaldes selvfølgeligt,—de to Scener, hvori Hovmodsdjævlen, i Marstrands Øjne aabenbart Lucifers værste Bengel, slaar sin Klo i Herman von Bremen og i hans langt forstandigere Kone. Marstrand lader i et 1858 malt Billede de to Raadsherreinder være Vidne til, hvor grusomt Geske, der troner majestætisk med en Køter paa Skødet, fornægter sit Bekendtskab med den »gemene« Smedekælling, som Henrich kaster paa Døren, da hun tilraaber Bormesterinden de forsmædelige Ord: »Naar Du har trængt til Penge, saa har du nok kiendt mig.« Billedet er glimrende fortalt, Geske uforligneligt karakteriseret i sin Simpelhed og Hovmodighed, men Raadsherreinden i Profil ligner for meget et Modebillede og Resten af Figurerne er ikke fuldkomment gode. Desuden er Billedet i rent malerisk Henseende noget mat og glat; — ulige tørrere og ringere er dog en Gentagelse fra det følgende Aar. — Med større Friskhed og Humør har Marstrand fortalt samme lærerige Historie i mange Tegninger.

Skildringen af selve Interiøret er baade i Billedet og i flere af Tegningerne vel værd at bemærke. For at kunne gengive Stemningen fra det 18de Aarhundredes Smaaborgerhjem, har Marstrand maaske undertiden søgt Raad hos Chodowiecki, hvis Kobberstik interesserede ham. Hos ham og andre af det 18de Aarhundredes Illustratorer har Marstrand vel ogsaa søgt Oplysning om Kosty-

merne. Marstrand ejede selv nogle Holbergske Dragter, som han lod sine Modeller iføre sig, men det var rigtignok meget sjeldent, at han benyttede Modeller for Billederne. Det er yderst mærkeligt, næsten uforstaaeligt, at Marstrand ikke alene i sine Billeder, men selv i sine løseste Tegninger, viser sig at vide saa udmærket god Besked om, hvorledes Klæderne sad paa Datidens Mennesker, og ikke blot om dette, men ogsaa om, hvorledes hver enkelt af Holbergs Personer valgte sig dem og bar dem efter sin induviduelle Smag og Karakter. Han kender den særegne Maade, paa hvilken hver enkelt af Damerne sætter Haaret og hefter Kjolen, den særegne Maade, paa hvilken hver enkelt af Herrerne slider sin Frakke og sine Sko. Hvor moderne Malere gengiver Fortids Rum og Fortids Dragter, plejer man i Reglen i mere eller mindre Grad at føle de forberedende Studiers Besværlighed; ofte er det let at sige, at dette eller hint er laant her eller der. Hos Marstrand mærkes dette Besvær aldrig. Der er Tegninger af Marstrand, — f. Eks. den lette Tegning af en Mand, der stanser sin Gang for at tage sig en Pris Tobak, — som man, hvis man ikke vidste bedre, kunde antage for Tegninger af en af det 18de Aarhundredes Kunstnere, der i dem havde opnoteret direkte Iagttagelser fra Livet. I Reglen udelukker selve Behandlingen Tanken om en Haand fra det 18de Aarhundrede. Men det er

Den politiske Kandestøber. 4de Akts 9ende Scene (Arianke: Naar du har trængt til Penge, saa har du nok kiendt mig). — Rørpenstegning.

kun yderst sjeldent lykkedes for andre Malere at give Skildringen af en svunden Tid en saadan Friskhed og Livagtighed. Han har undertiden tilladt sig smaa Anakronismer til Gavn for den Virkning, han søgte. Ellers er der i Marstrands Holbergske Fremstillinger egentlig intet, som røber os, at den Tidsperiode, Maleren fremstiller, ikke er hans egen Samtid. —

Som Modstykke til Billedet af Raadsherreindernes Besøg hos Geske malte Marstrand 1858 det i Indhold lige saa fortræffelige, men i malerisk Henseende heller ikke fuldkomne Billede, hvor de to Raadsherrer i blaa og gule Frakker med ydmyge Buk frembærer deres Gratulation til Bormesterskabet for Herman

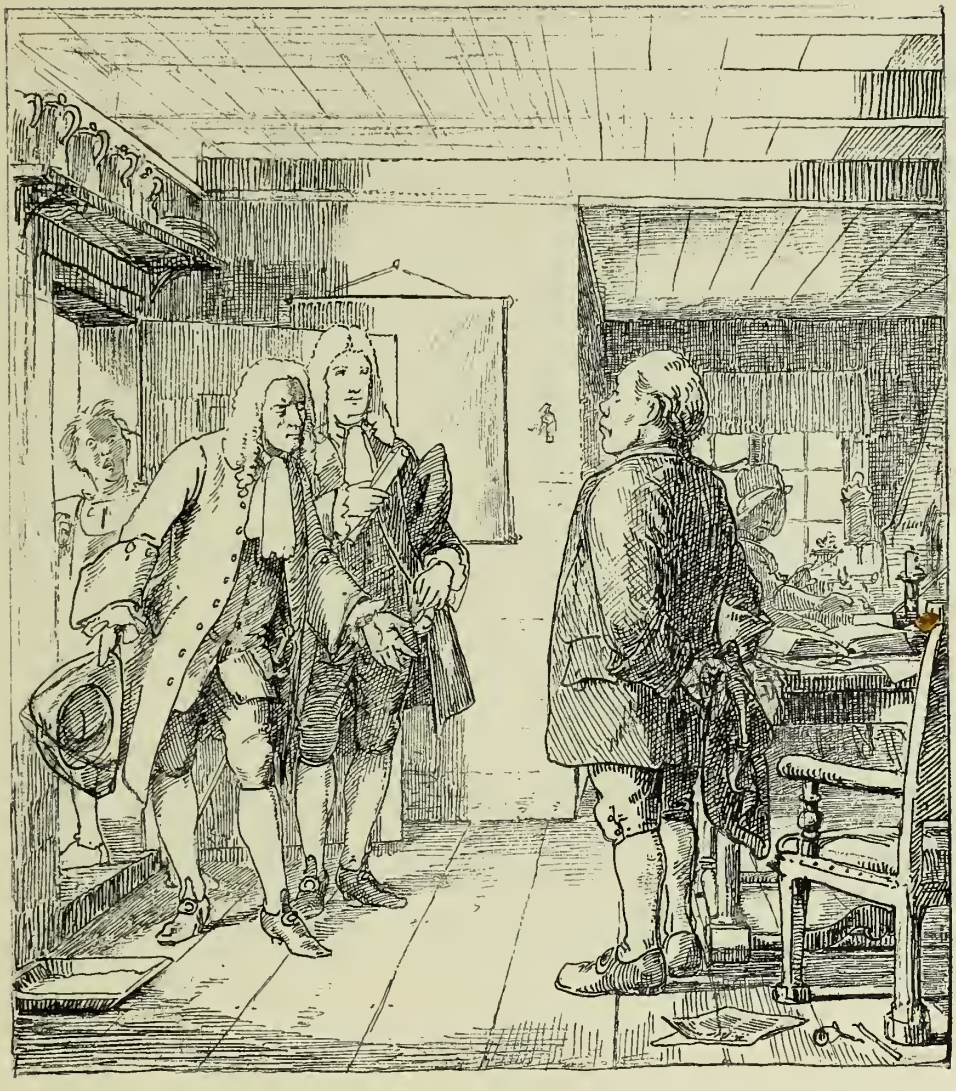

Den politiske Kandestøber. 3die Akt, 2den Scene (Abrahams: Vi ere hid skikkede af Raadet for at gratulere ham med et Borgmesterskab her i Byen). — Rørpenstegning.

von Bremen, der bryster sig og sætter Næsen højt i Sky. Samme Emne har Marstrand fremstillet i en Mængde Tegninger, i hvilke han — mod Sædvane — har bevaret omtrent samme Anordning for Figurerne, men givet mange morsomme Varianter af Omgivelserne og af selve Personerne, de to store Skelmer og den store Nar. I Reglen skjuler Kandestøberen sine skidne Hænder paa Ryggen, medens han forsikrer Gratulanterne om sin naadige Protektion. Undertiden forklares nogle af disse Tegninger — saaledes f. Eks. i »Jule Album« for 1903 et

Kobberstiksamlingen tilhørende Udkast, — som Fremstillinger af Advokaternes Audiens hos Bormester i Komediens femte Akt. Formentligt med Urette. I et enkelt Udkast synes det at have været Marstrands Hensigt at vise os Hattemagernes Oldermand, der med temmelig paatrængende Energi fremfører sine Klagemaal for den stakkels Bormester, som lytter dertil med et mageløs komiskt Udtryk af Raadvildhed og af Tanketomhed.

Den politiske Kandestøber. 4de Akts 9ende Scene.

Marstrand fandt i Holberg en Broder i Aanden, en Ligesindet i Opfattelsen af Livets Fænomener. Men han fandt ogsaa i Holberg en udmærket Lærer, til hvis Raad og Vink han lyttede med den lærvillige Elevs Opmærksomhed, en vis og erfaren Mester, en indsigtsfuld Vejleder, hvis Studier af Menneskenes besynderlige Karakterer oplod hans Øjne for adskilligt, han ikke, naar han uafhængigt af Digteren gjorde sine egne Iagttagelser, havde skænket den Opmærksomhed, det fortjente. F. Eks. Latterligheden hos »Den Stundesløse.« Marstrand havde maaske selv en Rem af Huden, for saa vidt som han stedse var et Bytte for skiftende Tanker og skiftende Stemninger, forlod et Emne for et andet, et lige paabegyndt Billede for et nyt, snart lod Tankerne færdes i Rom, snart i

København, snart i Dalarne, snart i Venedig, snart med Cervantes i Fortidens Spanien, snart med Holberg i Fortidens Danmark. Dog, Marstrand var ikke saa meget stundesløs, som han var vægelsindet. Som i Lucretias Sind syntes i hans eget stedse forskellige Sjæle at ligge i indbyrdes Strid. Gentagne Gange, har han forsøgt at fremstille Holbergs »Vægelsindede«, uagtet det allerede for Skuespilkunsten regnes for meget vanskeligt at karakterisere hendes Person, og Opgaven for Malerkunsten synes at være aldeles uløselig. Bedre end det var at vente er det lykkedes ham at vise hendes pludselige Anfald af Forknythed, naar den traurige Sjæl kommer til Magten, og hendes lige saa pludselige Anfald af Oprømthed, naar den lystige Sjæl bliver Bormester over de andre Sjæle, det Ansigt, der lige har været badet i Graad, opklares til et stort Smil, lige som Himlen, naar en Byge er dragen forbi, og hun i ustyrlig Kaadhed løfter op i Skørterne for med Dansetrin at føjte ud paa Kommers, hvorfra hun hurtigt vender hjem for atter at studere i »Taare-Persen«.

Den Vægelsindede.

Lige som den Vægelsindede viser ogsaa den Stundesløse sig for os, set fra to forskellige Sider. Marstrand har fundet et Janushoved i Medaljonen over Døren i hans Stue. Paa den ene Side er jo den Stundesløse lutter Aktivitet. Han farer frem og tilbage med Regnskabsbogen i Haanden, dikterer de fire Skriverkarle, spørger efter Osteskorperne til Hønsene, ænser ikke for lutter Travlhed sine Gæster, hverken de falske Bogholdere eller de rette, har ikke Stunder til at spise eller drikke. Saaledes har Marstrand fremstillet ham i adskillige Tegninger, af hvilke Kobberstiksamlingens store Rørpenstegning er den betydeligste og bedste. Den Stundesløse laver her en saadan Blæst, at Katten forskrækket gemmer sig under en Stol. Over Bornholmer-Uhret ses Dødens Figur; det er vel et af de gamle Uhre, der — som Thorvaldsens — bærer Indskriften »Tiden flygter uigenkaldeligt«, et

Visdomsord og en Paamindelse, som den Stundesløse og den filosofiske Tilskuer fortolker hver paa sin Maade.

Men paa den anden Side er den Stundesløse kun passiv, da han aldrig naar

Den Stundesløse. — Rørpenstegning.

at faa udrettet noget til Gavns. De mange forskellige Indskydelser holder hverandre i Skak, da de har ens Styrke; Kræfterne er i Ligevægt og ophæver hverandre; han kommer ikke af Stedet. Allerede i et Par af sine tidligste Holberg-Skitser, havde Marstrand søgt at fremstille ham fra dette Synspunkt, som han mange Aar senere agtede at gøre gældende i et stort Billede. Men det blev ved

Forarbejderne: nogle Tegninger, en Karton og Galleriets i enhver Henseende — saavel i Farve og Behandling, som i Komposition og Karakteristik, — fortrinlige Skitse. Barberen har indsæbet Vielgeschrey, Skrædderen tager Maal af ham til en ny Klædning, Bonden prøver at snyde ham paa Byggen, Leander frier til hans Datter; Pernille og Skiverkarlene venter paa at fortsætte Revisionen af sidste Uges Regnskab; ad den ene Dør indtræder en ny Gæst, fra den anden kigger de nysgerrige Tjenestefolk paa Komedien. Det snurrer rundt i Staklens

Den Stundesløse. 1ste Akts 6te Scene.

Hoved, han aner ikke, hvor han skal begynde og hvor han skal ende; hans skøre Hjerne er allerede paa Vej til det Vanvid, som, da den skal udrede nogle Forviklinger, bryder løs i Udraabet: »Jeg er Alexander Magnus, og I andre ere alle Slyngle, som skal døe for min Haand.«

Af alle Skitsens gode Figurer er Skrædderen dog den bedste, det er et af disse Vidundere af Karakter og af gnistrende Liv, som Marstrand naaede at skabe i sine lykkeligste Øjeblikke. I Kobberstiksamlingens Tegning af samme Komposition er især Barberen Opmærksomhed værd. Det er — som Replikerne viser, — den meget talende Mester Gert, der betjener Vielgeschrey, han føler sig højst ilde til Mode, thi Mundens Kværn er bleven stanset af al denne Hur-

lumhej, og han har endnu ikke faaet berettet alle »Umständen« ved den mærkelige Barnefødsel i Nyboder. —

»Jeg har flere Holbergiana for«, skriver Marstrand til Johannes Fibiger ved Juletid 1857, »især et større, 5 Act af det lykkelige Skibbrud, hvor Philemon er stævnet for Retten af Magisteren, og alle Vidnerne træde op. Det er et godt Emne, da alle Holbergs Hovedfigurer der paa eengang samvirke.« Det er først i Komediens Slutningsscene, at alle dens Personer er samlede for at høre Dommen blive forkyndt, men Marstrand mente med Rette, at Virkningen vilde blive bedre og morsommere, hvis han paa samme Tid foran Dommeren som Vidner lod optræde Borgerskabets bedste Repræsentanter for alle de Narre, som var blevne hudflettede af Philemon, af Holberg og af ham selv.

Den snaksomme Barber (Brudstykke af en Tegning, der fremstiller 1ste Akts 6te Scene af »Den Stundesløse«).

Han elskede Rigdommen og Mangfoldigheden, og havde derfor ogsaa for andre af de Holbergske Fremstillinger valgt nogle af Komediernes figurrigeste Scener. Endda gav han gerne rigelig Tilgift paa Teksten. Barselstuen havde han jo omdigtet til en Selskabssalon. Men Retsscenen i »Det lykkelige Skibbrud« gav ikke alene Lejlighed til at lade et særlig stort og særlig udsøgt Selskab af glimrende Karakterfigurer møde frem, den indbød ogsaa Marstrands Fantasi til at søge en Komposition af lignende Pragt, Mægtighed og Storladenhed, som Veronese havde naaet i det Gæstebudsbillede, Marstrand havde beundret i Venedig.

Det er gennem mange Skitser og Tegninger klart, at Marstrand har udarbejdet Kompositionen for sit Billede af »Det lykkelige Skibbrud« med stor Omhu. Det var ham ikke muligt at komponere daarligt, men han anvendte ofte meget Arbejde og megen Omtanke paa at gøre en god Komposition endnu bedre. Han synes her hurtigt at have udset den stortalende Officer til at være Philemons Kontrapart, og bestemt den hovmodige Adelsdame til at vigte sig af sin Fornemhed i Billedets Forgrund. Men han havde oprindeligt tiltænkt de

andre Personer underordnede Roller i Billedets Baggrund paa den anden Side af Dommerens Bord, som han da havde anbragt midt i Stuen, et af Justitsens kolde og kedelige Forretningsrum, uden særlig Karakter og uden særlig Betydning. Figurerne udfyldte næsten Billedfladen, Fjerbusken paa Officerens Hat naaede op mod Loftet. Efterhaanden højner Salen sig, en Kongebyste med Paryk og vældig Næse anbringes over Dommersædet som Tegn paa, at Scenen er Raadhusets Retslokale. Jeronimus og Leonora, Henrich og Pernille indtræder,

Udkast til Billedet af Retsscenen i »Det lykkelige Skibbrud«.

Philemon staar ikke længere ene og venneforladt mellem Taaberne. En Fremgangsmaade, som Marstrand ofte har benyttet, hvor det gjaldt om at skabe en særlig betydelig og virkningsfuld Komposition, har han ogsaa anvendt her. Han saa Kompositionen i et Speil, og tegnede den op, omtrent som den viste sig her, saaledes at det, der før var højre, nu blev venstre, og alle Linjer kom til at løbe i modsat Retning. Han opnaaede derved at faa et friskere Blik for mulige Ufuldkommenheder i Linjer og Gruppering. I Kartonen for Billedet er Fruen, Officeren og Resten af Anklagerne anbragte til venstre, Dommeren, Philemon, Jeronimus og Leonora til højre. I selve Maleriet har Marstrand atter drejet Kompositionen om og tilføjet Rummet et godt Stykke i Højden, saaledes at det nu fremtræder som en imponerende Retssal, hvor i den hvide Vægs Nische en Bronzestatue af Retfærdigheden med Bind for Øjnene, Sværdet ved Siden og

Vægtskaalen i den hævede Haand er af meget højtidelig Virkning. Paa Væggen mellem Indgangsdøren og det store Skab — Marstrands eget, kære Renæssanceskab, — har Marstrand anbragt et Relief med to Vægtere ved en Synder, iført den spanske Kappe, som en Hentydning til den Skæbne, der venter Rosiflengius.

Billedets mange Personer er ikke blot mesterligt placerede, men ogsaa — fraset Philemon, der er en Smule flov, hvad ideale Figurer let løber Risico for at blive, — mesterligt karakteriserede. De svatzige Søstre var Marstrands gamle Bekendte fra Barselstuen ligesom den hoffærdige Frue, der vifter de borgerlige Dunster bort med den blaa Vifte, som prydes af hendes Adelsskjold; hendes lurvede Tjener i den gamle og altfor store Liberifrakke har været saa uheldig at slippe baade hendes Slæb og Baandet for hendes Skødehund. Til den stadige Omgangskreds for Marstrands Fantasi hørte den militære Storskryder, hvis røde Uniformsfrakke er Centrum for Billedets gode Farvevirkning lige som den røde Uniformsfrakke var det i Marstrands Ungdomsbillede af Auktionsscenen. Kavalleren beundrer sin Pariserpragt i Lommespejlet, den lærde Nar indtræder med en gravitetisk Præstemine og Jomfruen med de 15 Sind er i Færd med at slaa over i det kaade Lune, medens Politikus udi egen Indbildning i Forbitrelse over Philemons Bog krammer den siste Journal. Allerbedst er maaske Rosiflengius, den lave Sjæl med det bitre Nid. Naar Jul. Lange i sin Omtale af Marstrands Holberg-Galleri (Udvalgte Skrifter, I, S. 177) paastaar, at Marstrands vidunderligt rige Produktionsevne for en Del beror paa, at han ikke forsmaar banale Elementer og ofte tager til Takke med Statister, selv i Karakterroller, beviser i hvert Fald dette Billede ikke hans Paastand, og den turde i Virkeligheden være ubeføjet overfor alle Marstrands Holberg-Billeder, selv om nogle Karakterer, som f. Eks. Kandestøberdrengen Henrich, i Reglen lykkes Marstrand mindre vel. Her er Henrich, Philemons opvakte Tjener, meget god, den raske og rapmundede — lidt impertinente — Pernille dog endnu bedre. Jeronimus og Leonora er meget mere menneskelige paa Marstrands Billede end i Holbergs Komedie. For Marstrands Fantasi blev alle Holbergs Figurer morsomme og indholdsrige, selv Holbergs Statister. Holberg, der dog har skitseret en Karakteristik for den frygtsomme Skriver, har for en almindelig Læsers Opfattelse ikke udstyret den velvise Dommer med andre Karaktertræk end netop hans Visdom. Men Marstrand mener at have fundet nogle Antydninger til en virkelig Karakteristik, og har over disse bygget en kostelig Figur. Komediens Slutningsreplik er Dommerens Taksigelse for Indbydelsen til Bryllup. Denne Dommer, mener Marstrand, er altsaa en Mand, der sætter megen Pris paa et godt dækket Bord og et godt Glas Vin. Det er en baade klog og munter gammel Herre; i hans fede, blussende Ansigt spiller et Par smaa, livfulde og skelmske Øjne, der gennemskuer Hallunkerne. Det er dog haardt nok for en stakkels Mand stedse at have med Krapylet at skaffe, og han maa efter at have hørt al denne Daarekiste-Tale forfriske Hjernen ved en fornuftig Pris Tobak.

Billedet, der fuldførtes og udstilledes 1859, danner nu paa Glyptoteket — sammen med det lille Billede af Per Degn, der synger for Snapsen — en heldig Modvægt til Samlingens rige Repræsentation for de Billeder af Marstrand, der viser ham fra hans mindst vindende Side. Baade i Indhold, i Farve og Behandling hører »Det lykkelige Skibbrud« til Marstrands bedste Billeder, der er Enkeltheder — f. Eks. Lakajens Hoved, — hvor selve Behandlingen er beundringsværdig let og frisk. Alligevel kan Billedet ikke maale sig med Marstrands 11 Aar senere malte Fremstilling af det samme Motiv, uagtet denne kun er ganske skitse-

Det lykkelige Skibbrud. Femte Akt. 1857—59.

mæssigt malt paa Grundlag af et ældre, omhyggeligt behandlet Anlæg. Kompositionen er ved mange smaa Ændringer baade bleven friere og mere pompøs. Baggrundsvæggen er bleven inddelt med Pilastre, Retfærdighedens Figur, der griber mere energisk om Sværdet, er rykket højere op over Dommerens Hoved, til højre har Salen faaet et Galleri, hvorfra et Par Tilskuere betragter Scenen, Gulvet er blevet belagt med Fliser og den stive Skranke foran Dommerens Bord er faldet bort. Grupperingen er overalt forbedret. Vægteren med Morgenstjernen er bleven et glimrende Holdepunkt for Gruppen til venstre, Philemon og hans Kontrapart bedre anbragte end i det ældre Billede. Her var unægteligt Dommeren morsommere, til Gengæld har næsten alle de andre Figurer vundet. Philemon er bleven til et Menneske, et net ungt Menneske, lidt af en Stuelærd,

der med Undren betragter den rasende Officer og finder ham ti Gange værre end den abstrakte Figur, han har skildret i sit Vers om Praleren Theodorus. Rosiflengius er ikke karakteriseret som Skurk ved et barokt Ydre, men ved det giftige Blik, han sender sin Modstander. Den naadige Frues Lakej er bleven endnu mere lurvet og latterlig. Pariser-Narren er iført en absurd Modedragt med Strømperne op over Knæene, han holder endnu Spejlet i Haanden, men vender Hovedet for at lorgnettere »le bougre« med det ene Øje, hvis sorte Pupil

Det lykkelige Skibbrud. Femte Akt. Malt 1870 paa et ældre Grundlag. Ufuldført.

gør en glimrende Virkning, det andet kniber han sammen og den galante Herres Mund er optrukket i et skævt Smil. Den Vægelsindede er ved at skifte Lune, hun har lige været overgiven, men forer nu betænksomt hojre Haands Lillefinger op til Munden og anlægger den traurige Mine. I malerisk Virkning har Billedet ogsaa langt mere Fylde og Kraft end dets Forgænger. Lyset strommer stærkest ind paa den hvide Væg over Bordet med det morkegronne Tæppe, paa Dommeren i den dæmpet røde Dragt og Philemon i den mildt lavendelblaa Frakke. Officerens Dragt er skinnende rod, Jean de Frances gul, den ene af de svatzige Sostres blaa, den Vægelsindedes sort, den adelige Frues mork rodviolet. Til den anden Side gemmer Leonora i lysrod Overkjole sig halvt bag Faderen i den brune Frakke og betragter Klagerne med samme Nysgerrighed,

Ængstelse og Undren, der griber en lille Pige, naar hun ser en Flok vilde Dyr i et Menageri. — Ogsaa i det første af de to Billeder er denne Gruppe særlig smuk og særlig mærkelig. Vi ved, at Marstrand her for disse to Figurer har benyttet Model. Fru Helene Nyblom har — i »Ord og bild« 1894 — fortalt, at hun var Modellen for Leonora. Marstrand havde først oppurret hendes Haar à la Pompadour, og saa arbejdet længe i Stilhed. »Det var ingen let Sag at sidde Model for ham. Han malede uafbrudt i mange Timer og gav neppe noget Pusterum. Talte man til ham, gav han aandsfraværende Svar, men taug man længe, sagde han: Sig noget! Jeg hører meget godt, hvad du siger!« Da kom der en Herre paaVisit; det var Christian Winther. Den unge Pige havde aldrig for set den store Lyriker, Ungdommens, Kærlighedens, Naturpoesiens højt beundrede Sanger, og det vilde ikke have undret hende, om han havde vist sig i Trubadur-Dragt med en Luth over Skuldren og med en Blomsterkrans om Panden. Men det var en ældre Mand, der forsigtigt gik ned ad Trappen til Atelieret, en Mand med svage Øjne og udtryksløst Blik, med en rødlig Paryk over det gustne Ansigts høje Pande, og et Overskæg, der hang ned over Munden. Hans Paaklædning var sirlig, men gammeldags. Den unge Piges Hjerte bankede stærkt: det var jo alligevel Chr. Winther, den enestaaende, den uefterlignelige. Men Marstrand sagde: »Winther! Tag Helene under Armen, saa faaer hendes Arm og Haand den rigtige Bevægelse.« Digteren gik hen til hende og bød hende paa den mest galante Vis sin Arm; uden at samtale vedblev de længe at staa Model i de Stillinger, en Studietegning viser. »Jeg var i den syvende Him-

Studietegning (efter Helene Roed og Chr. Winther) til Leonora og Jeronimus i Billedet af »Det lykkelige Skibbrud«.

mel«, siger Fru Nyblom. »Jeg var kun seksten Aar og havde endnu alle Ungdommens ideale Forestillinger om det ophøjede hos en Digter, tilmed en Digter som Christian Winther. — Det var mig en uforglemmelig Dag.«

Holberg har jo aldeles ikke givet Leonoras Skikkelse den Finhed og Ynde, som hun har faaet i Marstrands Fremstilling. Julius Lange har — i en Anmeldelse af Hans Tegners Illustrationer til Holbergs Komedier — hævdet den omtvistelige Anskuelse, at Illustratoren er forpligtet til at respektere Forfatterens Begrænsning. Forfatterens Dom vilde efter Langes Mening give den rette kritiske Prøvesten. »Alle anerkende, at den gamle Pebersvend Holberg forstod sig overmaade lidt paa Erotik. For saa vidt han ikke benyttede det erotiske Omraade til Tumleplads for drøj Spas, er det for ham et meget tørt og øde Land, hvor der hverken gror Roser eller andre *yndige Blomster*. Hans udprægede Tilbøjelighed for det salte kunde ikke forenes med Smag for det søde. Naar han i de fleste af sine Komedier tager lidt Erotik med, er det jo blot, fordi det nu en Gang hørte med til en Komedies almindelige Mekanisme som dramatisk Drivkraft, som Kul under Maskinen. Men selv om Leonora i Julestuen forsikrer, at Kærlighed er en Passion, som overgaar alle andre Passioner; den er som et oprørt Hav, hvilket jo mer det indskrænkes og indknibes, »jo mer bruser det« — saa er der alligevel ikke nogen Passion eller Brusen i Stilen eller Aanden. Man maa indrømme den Leonora og den Leander, som Tegner har tegnet til Julestuen, at de meget mere ere levende Mennesker med Kød og Blod end Holbergs egne; men Billederne skulde jo som sagt helst være sete saa vidt muligt med Holbergs egne Øjne,

Pernilles korte Frøykenstand. 2den Akts 1ste Scene (Leander: Forlad mig, hierte Jomfru, at jeg talede hende saa haardt til. Lenora: Forlad mig ogsaa, kiære Leander, at jeg svarede ham noget ubesindigen. Pernille: Nu, Henrich! nu har du faaet Penger paa Haanden, nu maa du give dig til Arbeyde).

fremhævede af det hele Stof ifølge h a n s Synsmaade.« (Lange: Udvalgte Skrifter, I, S. 186).

Det er vel rimeligt, at Holberg snarere vilde genkende sin Aand og sine Tanker i Marstrands end i Tegners Fortolkning, men den Bebrejdelse, Lange henvender

Henrich og Pernille. 3die Akts 13de Scene (Leander: Havde min Kierlighed ikke været saa stor, havde ogsaa min Forbitrelse ikke gaaet saa viidt).

til Tegner, rammer Marstrand fuldt saa stærkt. Marstrand har nemlig i stor Udstrækning vist Holbergs Elskerpar medfølende Interesse. Naar Livet paa Holbergs Tid viste sig for hans Fantasi, saa han unge Hjerter banke, ængstes, juble og bedrøves ganske paa samme Maade, som naar han vendte Blikket mod sin egen Samtid. Han fandt »yndige Blomster« overalt i Holbergs Ørkner. Den skikkelige forsagte Antonius henvender hos Marstrand ikke sin Replik »Jeg kand svære paa mit Hjerte sidder mig i min Hals« til Tilskuerne, men til den søde Engelke; da han skal høre sin Skæbne af hendes Mund, forlader Modet ham mere, end da han skal søge Mester HermansSamtykke til deresForbindelse. Marstrand fremstiller Leander, som griber sin Leonoras Haand og beder hende om Forladelse, fordi han i sin Fortvivlelse over de Hindringer, deres Kærlighed møder, har tiltalt hende med haarde Ord. Marstrand véd, at Kærlighedens Gud har sin Morskab af at kogle og føre sine Undersaatter rundt i Blinde. Medens i Slutningsscenen af »Henrich og Pernille« disse to Personer skælder hinanden ud for Rakkerknægt, Bakkelsesbæst, Skovisk og Trappetøs, bekender Leander paa sine Knæ at have syndet grovelig mod sin allerkæreste Jomfru, og hun beder ham ogsaa knælende og grædende om Tilgivelse for sin Mistro. —

Men Kærlighedsscenerne betegner ogsaa det Punkt, hvor Marstrand fjernede sig længst fra Holbergs Aand. Han var denne tro i Skildringen af Københavns Filistre, han søgte ogsaa at være den tro i sin Behandling af de Scener, hvor den store Kender af det danske Folks Liv og Karakterer er egentlig Folkelivsmaler og fremstiller Bønder.

Den pantsatte Bonde-Dreng. 3die Akts 7de Scene (Moderen: I seer da, gunstige Herre! af hans Enfoldighed, at han er ikke den, der er beqvem at giøre noget Skielmstykke).

Ganske i Holbergs Aand og Stil er Fremstillingen af den pantsatte Bondedreng, der genfindes af sine Forældre paa Gammeltorv efter at have spillet Paltz-Greve med et saa ulykkeligt Udfald. Den samme enfoldige Stakkel, der havde spillet Frier i Marstrands lille Billede fra 1846, har her forladt sin Moders Skørter, villet se sig om i Verden paa egen Haand, og er naturligvis kommen galt fra det. Men denne Taabe har ikke samme Interesse for Marstrand og for os som hans Nabo paa Bjerget, den godmodige og vittige Jeppe, der har oplevet et langt mærkeligere Eventyr. Det er en af Marstrands Yndlingsfigurer. Vil man tro Julius Lange, er det ikke en af Marstrands gode Figurer. Han siger: »Der er tilsyneladende noget tilfældigt i, hvilke Figurer Marstrand er kommen heldig til Ende med; det er f. Ex. ikke Tilfældet med Jeppe paa Bjerget, der vistnok er Holbergs rigeste Karakterskildring«. Lange tror endda at kende Aarsagen til det formentlige Skibbrud.

Som Illustration i Langes Bog — en Illustration, Forfatteren dog ikke selv

har valgt, — staar en Gengivelse efter Kobberstiksamlingens Rørpenstegning, der viser Jeppe i salig Tilstand dingle udenfor Skomagerens Hus og gribe i Lommen efter sin siste Styver for at lægge den i Jacobs begærlige Haand. Tegningen har ofte været gengivet, i Træsnit for Folkeudgaven af Holbergs Komedier, i Autotypi til Jule-Album 1903, og er vel den mest alment kendte af Marstrands Jeppe-Fremstillinger. Mod Sædvane er den neppe upaavirket af Skuespillets Opførelse paa Teatret, hvor Kr. Mantzius udmærkede sig i Skomagerens Rolle. Det er en meget god Tegning, men dog, hvad Karakteristiken af Jeppe angaar, maaske mindre værdifuld end mange mellem Marstrands andre Fremstillinger af ham.

Jeppe og Jacob Skoemager.

Langt betydeligere er den ypperlige Tegning, hvor Jeppe sidder søvndrukken paa Sengekanten og halvblunder med Bukserne om det ene Ben. Han forlader nødigt sin Seng og sine Drømme: Lykken er ham der bedre end den er ham i vaagen Tilstand, naar Ridefogden driver ham til Arbejde, hvor han maa slide som et Bæst, og Nille prygler ham med Krabasken. Hun kommer allerede farende ind i Stuen med Mester Erich i Haanden til Forskrækkelse for Jeppes Ven Moens, der er ved at stjæle af Mælkefadet paa Ovnen. I et løst Udkast har Marstrand søgt at skildre hendes Harme og Raseri, da hun finder Jeppe snorkende paa Møddingen under hans Forsøg paa at tilbagekalde Drømmen om Paradis.

Jeppe bruger flittigt de Midler, Naturen har givet til Fordrivelse af alle Sorger. Bedre end i den store Tegning har Marstrand i flere Smaategninger fremstillet Scenen udenfor Skomagerens Bod, som synes at have bragt en Erindring fra Dalarne i Marstrands Tanker. Meget bedre end Jeppes glade Fuldskab har han skildret den fortrykte Stakkels Uro og Ængstelse ved at betræde de onde

Veje, hans listige, energiske, fortvivlede Forsøg paa at faa Snapsen krediteret. Fuldendt mesterlig er især den lille, let behandlede Tegning, hvor Jeppe med grædefærdigt Ansigt strækker den ene Haand besværgende frem, medens den anden roder i Lommen efter en Styver. Thi Livseliksirens Ejermand er ubønhørlig; Jacob Skomager skænker ikke paa Borg.

Mest har Marstrands Fantasi beskæftiget sig med Jeppes Oplevelser paa Baronens Slot. Motivet for en ældre Skitse har han genoptaget i et ufuldført, men glimrende anlagt Billede. I Baronens Soveværelse, hvor et Dørstykke med en erotisk Scene i Bouchers Stil og et stort Rokokospejl pryder Bagvæggen, indtræder de pyntede Lakajer. En af dem byder bukkende Slaabroken til Jeppe, der rejser sig i Himmelsengen, støtter med begge Hænder paa dens Kant, stirrer paa Lakajen med et forvildet Blik og siger: »Ach velbyrdige Hr. Cammer Tienner! jeg vil gierne staa op, men jeg beder, at I intet ondt vil giøre mig.« Motiver fra samme Scene, har Marstrand fremstillet i flere Tegninger. I en af dem præsenteres Vandfadet for Jeppe, der ønsker at kunne tømme det, da han er ved at vansmægte af Tørst. Efterat have tegnet Jeppes Hoved, har Marstrand atter udtørret det, og med faa Streger ændret dets Træk og Udtryk til det rent dyriske, det uhyggeligt dyriske. Gemt bag Sengen smiler den unge, skemtsomme Baron ad denne komiske Scene. Alligevel har Marstrands Sympati utvivlsomt været større for Jeppe end for ham.

Jeppe paa Bjerget. 1ste Akts 6te Scene. (Kand du ikke sagte borge mig? jeg er jo en ærlig Mand).

»Jeg husker,« siger Julius Lange, »Ytringer af Marstrand, som tydede paa, at han i sin Syslen med Jeppe følte sig forstyrret af nyere Æstetikeres Betragtning, især Hauchs, som ogsaa turde være altfor seriøs-politisk-filantropisk.« Hauch har i en smuk og følelsesfuld Afhandling (»Æsthetiske Afhandlinger og Recensioner«, 1861) søgt at paavise, at »Jeppe paa Bjerget« fortjener »Navn af en national Komedie i den allerdybeste Betydning,« thi, ret forstaaet, lader den os fatte, »hvorledes det var muligt, at der af hiin stavnsbundne Slægt kunde udgaae en saadan kraftig Afkom, hos hvilke Ordet igjen er blevet til Handling, saaledes som de seneste Bedrifter have aabenbaret det for os.« Jeppe viser os nemlig den danske Bondestand under Trældommens sørgeligste Aag, i dens allerdybeste Nedværdigelse, men

hans Gemyt, Lune, Livserfaring og Forstand, der vedbliver at lyne og lyse, selv hvor han ikke evner at opfatte hvor han er og hvem han er, vidner om den sejge Livskraft af det dygtige hos Nationen, og varsler om, at Befrielsens Aand engang vil vinde Sejr. Først da Holbergs Gejst forlod ham, og de Skikkelser, han havde fremkaldt ved Fantasiens Tryllestav, og som havde bevæget sig saa levende og menneskelige for ham, atter opløste sig i Taage, lagde han Slut-

Nille finder Jeppe sovende med Bukserne paa det ene Ben.

ningsmoralens flove Ord og flove Tanker i Baronens Mund. Efter Hauchs Mening afgiver denne Baron Beviset for, at Trældomstiden lige saa vel fordærvede Undertrykkerne som deres Ofre. Han hører til Lykkens Skødebørn, hvem alle hendes Gaver er bragte paa en Presenterbakke; ingen Kampe bringer dem kraftig Vilje, Karakterstyrke, indre Rigdom; de er ikke engang lykkelige, thi deres fattige Aand gør deres Tilværelse tom og overfladisk; slappe paa Sjæl og Legeme, pinte af Kedsomhed og Lediggang, bliver de Nydelsessygens Ofre. Den fattige, fordrukne Bonde, som Baronen for Tidsfordriv benytter som Legetøj, er vittigere, klogere, friskere, værdifuldere som Menneske, end den blaserte rige Herre.

Det er rimeligt, at Marstrand paa nogle Punkter har fundet Hauchs Udtalelser vel højstemte. Men de har ikke »forstyrret« hans Opfattelse af Jeppe; Forholdet mellem denne og Baronen betragtede han nøjagtigt paa samme Maade som Hauch. Han agtede naturligvis fuldt ud Dygtigheden, Forstandens og Hjer-

Jeppe paa Bjerget. 2den Akts 2den Scene.

tets Dannelse, hos adskillige af de mange Adelsmænd, han lærte at kende, men han var mindst af alt Snob, og tilkendte ikke Adelen Ret til at hovmode sig af Forfædrenes Dygtighed. Blaserte Lediggængere agtede han i hvert Fald ikke, enten de var adelige eller ej. Han var uden Lands kommen i nær Berøring med en Baron og dennes Frue, »ofte«, skriver han hjem, »kommer jeg i Strid med dem om deres aristokratiske Meninger, men de kunne taale meget og lade dem

ikke forstyrre, saa vi komme meget godt ud af det. — De ere ikke morsomme, imidlertid tale de dog dansk om ogsaa det er noget blandet med franske Udtryk — bon ton. Det er ubegribeligt, hvorledes Folk kunne leve uden at foretage dem noget nyttigt til Gavn for andre — foruden at jeg synes at det er uudholdeligt ikke at have en reel Bestræbelse, saa ere det Slags Folk næsten foragtelige — og det er en forfærdelig Synd ikke at have brugt sin Ungdom til at lære hvilketsomhelst Arbeide for deri at have et Middel til at stræbe efter et bestemt

Jeppe kræver Ridefogden hængt.

Maal, thi det er nødvendigt at begrændse sig, saa at man mod Enden af Livet kan se at man har været til for Noget.« Baronen indbildte sig at have Smag for Kunst og købte daarlige Kobberstik og Billeder for faa Penge. Han var i sit lange Liv dog ikke slet saa uvirksom, som Marstrand mente; fra Tid til anden studerede han flittigt forskellige Værker i Haab om at kunne føre sin Stamtavle tilbage til Korstogene.

Satiren over Adelshovmodet er maaske mildere i Marstrands Fremstillinger af Don Ranudo end i hans mange Fremstillinger af »Jeppe paa Bjerget«s tredje Akt, hvor Jeppe nyder Livet ved Baronens gode Bord, holder Dom over Ridefogden og forliber sig i hans Kone.

I en i Indhold særlig betydelig Tegning udtaler Jeppe sin paa et solidt Sagkundskab grundede Fordømmelsesdom over den knælende Ridefoged. Tingene er vendte om: Hesten, der trak Vognen, holder nu Svøben i sin Haand mod ham, der før sad paa Bukken og piskede den uden Barmhjertighed. Medens Jeppe krammer den leende Kones Haand og faar skænket i sin Bæger, medens Baronen med fjoget Forundring hører Ridefogdens Meriter blive optalte, lyser Jeppes Ansigt af Had og Hævntørst. Det er i Gengældelsens bitre Stund mere

Jeppe paa Bjerget. 3die Akts 3die Scene.

forfærdende end nogen Gorgonemaske, det har et forpint Dyrs Vildsind og Vanvid. Jeppe selv er ringere i den Hirschsprungske Samlings fortræffelige Skitse — eller skitsemæssigt behandlede lille Maleri. — Han er her kun en Bonde, der drikker sig fuld i bedre Varer end han plejer at nyde. Men Interiøret er kosteligt og Situationen glimrende livfuldt fortalt, — desuden er Billedet udmærket malt. — Væggene i Baronens Spisesal er fyldte med Malerier, de fleste er Portræter af hans Aner, men der er ogsaa Billeder i Tidens Smag; for et uanstændigt Billede er Forhænget halvt trukket til Side. Paa den varme Dag i den gode Sommer, hvor Byggen staar saa godt og lover et frugtbart Aar, er Dørene blevne aabnede ud mod Haven; Per Degns Kirke ses i det fjerne. Liberiklædte Tjenere besørger Opvartningen; den ene, der frembærer en Kage eller Budding, sparker

— med en beundringsværdigt opfattet levende Bevægelse — til en nærgaaende Hund. De grøntklædte Hornblæsere staar ventende for at salutere, naar Jeppe drikker; det sure Udtryk i den enes Ansigt er gengivet med uforligneligt Mesterskab. Erich skænker flittigt i det Glas, som Jeppe med en flot Haandbevægelse holder bagud; med sin venstre Haand kærtegner han den Haand, som Ridefogdens ved Situationen noget benovede Kone har rakt ham. Samtidigt sparker han med det ene Ben ud efter den knælende Ridefoged. Baronen bøjer sit faarede Ansigt frem over Bordet, han intervenerer for den dømte. Jeppes Sanser omtaages, han er ved at hensynke i salig Bevidstløshed.

Jeppe paa Bjerget. 4de Akts 2den Scene (Nille: Ach jeg elendige Menneske, der skal have saadant Beest til Mand! Din Ryg skal betale det dyrt nok).

Foruden i adskillige Tegninger har Marstrand atter behandlet det samme Motiv i to store, mærkelige og betydelige Skitser, begge malte i Tiden 1865—70, omtrent 10 Aar senere end det nysnævnte Billede. Anordningen, der i begge Skitser omtrent er den samme, har samlet Kompositionen fastere, og ladet Optrinets Tummel fremtræde virkningsfuldt med en høj Herregaardssals statelige Baggrund. Paa begge synker Jeppes Hoved til Ridefogdens Skræk ned mod den højst ilde berørte Kones Skulder, og Erich, der skal fylde Jeppes Glas, vender Hovedet og Blikket spørgende mod Baronen. De to Skitser er begge saa fortrinlige, at Valget mellem dem kan synes vanskeligt. Paa den ene, den første og mest gennemmalte, er især Jeppe og hans Tilbedte beundringsværdige; Jan Steen har ikke malt noget mere udtryksrigt og livfuldt, Frans Hals behøvede ikke at skamme sig for de Mesterstrog, der har formet Jeppes kælent smilende Ansigt. Med et aldeles stupidt Udtryk stirrer Baronen paa Parret og holder Haanden ind paa Brystet med sin mest fornemme Holdning. Men paa den anden, senere og løsere malte Fremstilling, der vel snarere bør kaldes for et glimrende Anlæg til et Billede end for en Skitse, fremtræder Rokokosalens Udstyr med langt pomposere Virkning, Grupperingen er bleven fyldigere og bedre, Ridefogdens Forfærdelse udtryksfuldere, Jeppes Hendaanen saligere, og Baronen selv en meget

Jeppe paa Bjerget. 3die Akts 3die Scene.

fremragende Repræsentant for det, Marstrand kaldte »Fæiskheden i de fine Kredse«. I Tegningerne er Baronen ofte mindre karikeret. Dog er det neppe rigtigt, naar Sigurd Müller om en i »Jule-Album« 1903 gengivet — Kobberstiksamlingen tilhørende — Tegning formoder, at det har været Marstrands Hen-

sigt at give Baronen Holbergs Træk. At han ogsaa i den Hirschsprungske Samlings Billede skulde have haft denne Hensigt, er det ganske urimeligt at tro.

Der er Sider hos Jeppe, Marstrand ikke har søgt at vise os. Jeppe lyver ikke, naar han kalder sig en vittig Mand og et ejegodt Gemyt. Hos Marstrand ser vi kun det sølle Skrog, der prygles af sin Kone, søger Brændevinens Trøst, gækkes af Lakajerne, beruses af Carnali-Sæk og Kærlighed, tirres ved at se Ridefogden, og, da han tror sig Kejser og Herre, kræver ham hængt. Karakteristiken er allerede ved selve Emnevalget begrænset. Men Marstrands Jeppe hører alligevel til hans livfuldeste og bedste Karakterskildringer. Hvor barok og komisk Skikkelsen end er, har Marstrand følt oprigtig Deltagelse for dens Vanskæbne, og brændemærket de Narre og Dagtyve, der udnytter Jeppes Enfoldighed til en grusom Leg. Thi den kaade Satiriker havde den alvorligste, inderligste, dybeste Medfølelse med alle de Stakler, den gryende Dag ikke lover nogen Glæde.

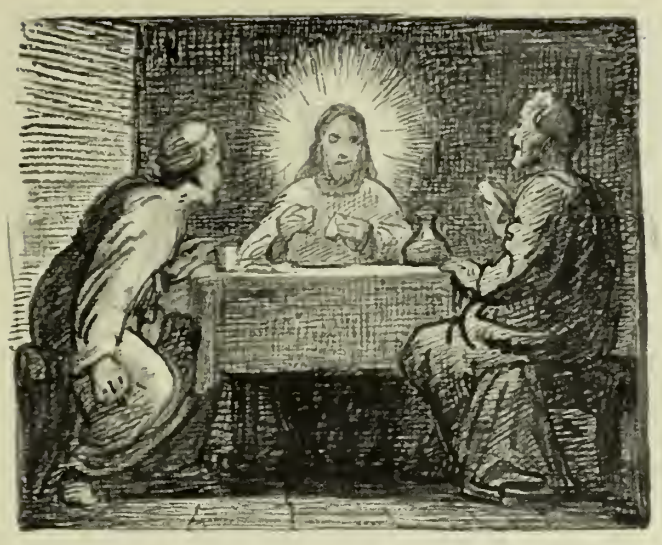

XIV

Sine Tanker, Følelser og Stemninger har Marstrand ikke alene udtalt gennem Skildringer af Nutids italienske eller danske Liv og gennem Fremstillinger af Digternes komiske Karakterfigurer.

Et tredje Rige havde allerede fra Ungdomstiden fristet og lokket ham. Han havde tidligere flere Gange vovet sig over dets Grænse, men var hver Gang atter veget sky tilbage. Han havde Tvivl om sin Adkomst til at færdes der, Tvivl om sine Evner til at tage dette Rige i Besiddelse. Han havde paa sin første italienske Rejse syslet med Altertavleudkast, og paa sin anden med Planer for historiske Billeder til Universitetets Festsal. Efter Hjemkomsten havde han malt Billedet af Ægirs Gæstebud, men det var ikke stemt i den alvorlige Tonart. Venedig, hvor han havde beundret de store Maleres store Stil i Behandlingen af de store Emner, havde atter vakt hans Attraa mod slige Emner. Ved given Lejlighed vilde han gerne forsøge, om han havde forstaaet at drage det rette Udbytte af Mestrenes Lære. Lejligheden tilbød sig, da Marstrand en Dag overraskedes ved en Forespørgsel, om han for en Sum Penge, et Borgerpar i Faaborg havde skænket til Forskønnelse af Byens Kirke, vilde paatage sig at male en Altertavle.

»Hvis Eilersen ikke er reist«, skriver Marstrand 5. Juni 1856 fra Stege, hvor han da var paa Vej til at genvinde sine Kræfter efter Blyforgiftningen, »saa siig ham, at jeg nok vil paatage mig Altertavlen og at jeg venter fra Stedets Øvrighed om den Sag at høre nærmere.«

Landskabsmaler Rasmussen Eilersen havde nemlig af sin Patron Grev Bille-Brahe paa Hvedholm faaet det Hverv, ganske efter eget Tykke at vælge en Kunstner, der skulde udføre Altertavlen til Faaborg. At han henvendte sig til Marstrand, vakte almindelig Forundring og hos flere Kunstnere megen Misbilligelse. Det blev ham bebrejdet baade som en Fadæse og som et Indgreb i andre Maleres surterhvervede Rettigheder. Men han fortrød ikke sit Valg.

Altertavlens Emne var Kristus og de to Disciple i Emaus. I den heldende Dag har de paa Vejen mødt en Ukendt, der udlagde dem Loven og Profeterne saa vel, at de bad ham blive hos dem for fremdeles at lytte til hans Ord, men da de sad sammen til Bords og han brød Brødet, »blev deres Øjne opladte og de kendte ham.« Marstrand synes hurtigt at være naaet til Klarhed over, hvorledes han i Hovedtrækkene vilde anordne sin Komposition. Af de to malede Skitser er den første, hvor Kristus er uden Glorie, ved den kølige, dæmpede Skumringstone afgjort den fineste, den senere har til Gengæld faaet større Virkning og Pragt. Af Tegningerne til Billedet er Kobberstiksamlingens store Pennetegning vel baade den bedst kendte og den bedste. Uagtet dens Komposition er klar og udtryksfuld, har Billedet faaet væsentlige Forandringer og Forbedringer. Kristi Hoved er bleven sænket, Hænderne udbredte med en talende Bevægelse, Disciplen i Forgrunden rykket helt til venstre og den anden nærmere Kompositionens Midte. Uden at folde Hænderne rejser den forreste Discipel sig i største Betagethed, saaledes at hans Hoved naar over de andres; derved har Grupperingen vundet i Sammenhold, og den noget uheldige Anvendelse af de tre Hoveder i samme vandrette Linje er bleven lykkelig undgaaet.

Altertavlen i Faaborg er bedre belyst, end Altertavler plejer at være. Den altfor massive Indfatnings lyst gulbrune Farve klæder ikke Billedet, men dette gor dog, set i nogen Afstand, ved sin enkle og klare Anordning, ved sine kraftige Linjer, sin gode Fordeling af Lys og Farve, og ikke mindst ved sin Stemning, en smuk, storladen, højtidelig, næsten gribende Virkning. Fra det dybt stemte Billede lyser Kristushovedet og Landskabet stærkest. Over Kristi Hoved — med den skinnende hvide Glorie, — over hans røde Ærmer og over Skulderen, hvorfra den smukke hvide Kappe hænger, falder Solnedgangens Glod i Forklarelsens Øjeblik ind fra højre, hvor nær Billedrammen et Vindu maa tænkes anbragt. Udenfor den runde Dør rødmer Bjergene i Aftensolen. Over dem løfter sig op i den klare Luft en truende og uheldsvanger Sky, der synes at komme slæbende med Mulm, Skyens Kanter belyses fra neden af den dalende Sol. Disciplenes Hoveder tegner sig mod Landskabets Solglans som morke Silhouetter.

Gaar man Billedet nærmere, bliver mange Ufuldkommenheder aabenbare. Ingen af de tre Figurer tilfredsstiller ved nærmere Betragtning. Ikke den noget sygelig udseende Kristus, Formbehandlingen af Hovedet er uden Finhed, Øret forskrækkeligt. Heller ikke Forgrundens Discipel, som bærer en brun Kappe over sin morkegrønne Dragt. Og allermindst den siddende, i morkeblaa Kjor-

Kristus i Emaus. Tegning til Altertavlen i Faaborg.

tel klædte Discipel med den hypokondre Rynke ved Næseroden, med Kristushaaret og Kristusskægget. Modellens plebejske Udseende kontrasterer besynderligt mod det tillavede i Frisuren. Det venstre Øje sidder et godt Stykke over det højre. Begge Disciplenes Hoveder er malte i stygge sortrøde Toner. Hvilken Ulykke, at en Kunstner, der i Henseende til Tanke og Vilje var en saa uforlignelig Kunstner, ikke havde faaet Haanden dresseret til at tjene Tanken og Viljen bedre! Tilfældet vilde, at jeg den samme Dag, paa hvilken jeg første Gang saa Marstrands Altertavle i Faaborg, i Odense havde set en Udstilling, paa hvilken der fandtes et stort bibelsk Billede af en ringe fransk Kunstner. Det var rigtignok ganske blottet for »det indre, som man kalder Aand,« det var et tomt, smagløst, taabeligt, vederstyggeligt Billede, men det var malt med en glimrende Færdighed, der skyldtes en meget solid Kunstneropdragelse. Der var ingen Øjne og Ører, der sad galt. Ved Siden af denne overlegent sikre Formbehandling syntes Marstrands grov og raa. Til Gengæld havde Marstrands Billede den udmærkede Kærne, som fattedes det franske. Var Marstrands malt, som det er tænkt og følt, vilde Billedet have kunnet staa de store Kunstneres Mesterværker værdigt ved Siden.

Der er dog en Del af Billedet, som ikke skuffer, naar man træder det nær. Det er Landskabet. Det minder om Italien, om Bjergene, der omgiver den umbriske Slette, eller om Egne i Sabinerne. Paa en af Højderne knejser en gammel Borg, de blaa Skygger paa Bjergets Side virker smukt mod det fjernere Landskabs varme Lys, som har stærkest Glans ved Disciplens mørke Profil. En hvid vandret Linje skærer gennem Landskabet. Først naar man ser Billedet i ringe Afstand ser man, hvad det er, der danner denne gode Linje. Det er en Flok Faar, som en Hyrde driver gennem Dalen til Folden, eller rettere, viser Vejen mod Hjemmet, thi Faarene følger ham. En Staffage med smukkere Stemningsvirkning kan neppe tænkes.

Lærredets Bagside bærer en Paaskrift i to Kolonner med store Bogstaver. Til højre læses: »Denne Altertavle og dens Indfatning have velædle og velbyrdige Hr. Agent og Kjøbmand samt Æresborger Lauritz Peter Voigt, Ridder af Dannebroge og Dannebrogsmand samt Ridder af den svenske Vasa-Orden og den russiske St. Annæ Orden, og hans Frue Anna Christine Voigt, født Brandt, anskaffet og skjænket til Kirken i Anledning af deres Guldbryllup d. 10 Juli 1855.« Til venstre læses: »Denne Altertavle er i Aaret 1858 malet af høiædle og velbyrdige Hr. Professor Vilhelm Christian (!) Marstrand, Ridder af Dannebrog og Æreslegionen.«

»Efter Faaborg-sagen, som jeg fik afgjort hel og holden med Pengene i Lommen og et Afskedsgilde med Champagne etc., kom jeg her igaar Middags«, skriver Marstrand fra Stege d. 25de Sept. 1858 til sin Hustru. Han siges under Gildet i Faaborg at have været i sit mest straalende Humør. De 1300 Rdl., han modtog for Altertavlen, kom ham i høj Grad tilpas, hans Indtægter var ingen-

lunde betydelige; Altertavlen fraregnet, har han i Aaret 1858 ved sin Malerkunst kun tjent 867 Rdl. 5 M. 2 Sk. — Men han var naturligvis ogsaa glad over, at hans Arbejde vandt Paaskønnelse hos dem, for hvem det var bestemt. Iøvrigt blev Øjnene opladte hos mange, de lærte en ny Marstrand at kende, saa pludseligt til deres Forundring, at Mesteren i den komiske Genre var en anden, end den, de havde antaget ham for. Thi han var jo aabenbart, ogsaa hvor det

Den fortabte Søns Hjemkomst.

gjaldt de største, alvorligste, betydeligste Opgaver, den danske Malerkunsts ypperste Mand.

Marstrand gjorde Udkast til adskillige andre Billeder med bibelske Motiver. Han har fremstillet mange nytestamentlige Optrin, men der var en lille Emnekreds, som var ham ganske særlig kær. Efter Legenden var Evangelisten Lukas selv Maler; de farverige Fortællinger, der siges at stamme fra hans Pen, har i hvert Fald gjort ham fortjent til at æres som Kunstnernes Skytshelgen. Det var dog ikke Fortællingernes Farve, der blændede Marstrand, det var Indholdet, der betog ham; den Varme, med hvilken de forkyndte Humanismens, Kærlighedens, Barmhjertighedens Lære, rørte hans Hjerte. Gennem alle vekslende Anskuelser og Stemninger var denne Lære hans faste Religion.

Der var Fortællingen om den Mand, der skiftede sit Gods mellem sine to

Sønner, af hvilke den yngste drog uden Lands, ødte sit Eje til Vellevnet, led Sult og Nød, aad med Svinene, og vendte angrende hjem. »Men der han endnu var langt borte, saae hans Fader ham, og ynkedes inderligen, og løb til og faldt om hans Hals og kyssede ham.«

Allerede da Marstrand første Gang rejste til Italien, var det hans Agt at male et Billede af den fortabte Søns Hjemkomst. 1838 havde han i Rom malt en

Den fortabte Søns Hjemkomst.

Skitse af dette Motiv. Mellem de Studier, der antages at stamme fra hans andet Ophold i Italien, er et efter en ung Model, som han aabenbart har tænkt at anvende til den fortabte Søn. Fra de senere Aar findes en Mængde forskelligtartede Udkast til Fremstillinger af Emnet. Faderen har siddet ved sin ældste Søns Side i Forhallen til sit Hus, de har set en pjaltet Hyrde komme vandrende ad de solhede Veje gennem Sletten foran Bjergene. Men først da han træder ind paa Hallens Fliser, genkender Faderen sin Yngste og udbreder sine Arme. I andre Fremstillinger trykker Faderen den Genfundne til sit Bryst, klapper hans Hoved og hans Skulder, rejser ham op og tager ham i Favn. I alle disse Udkast er Scenen Orienten, — et meget italiensk Orienten, — og Tiden den

fjerne Fortid. Men i en fortrinlig Vandfarvetegning og en endnu fortrinligere malt Skitse er Handlingen overflyttet til Nutidens København. Den rare, gamle Grosserer har siddet med sin Familje ved Frokostbordet, han er i Morgendragt og venter intet Besøg, — paa Tegningen bærer han Nathue, paa Billedet er han iført en hvid Slaabrok. Da træder sagte ind ad Døren en pjaltet Fyr med

Den barmhjertige Samaritan betaler Værten.

hullede Bukser, ydmygt bliver han staaende nær Tærsklen; Hunden springer mod ham, men stanser sin Gøen og logrer med Halen. Det er h a m. Den Gamle rejser sig og byder ham Velkommen, hans selvretfærdige Broder — en af Marstrands mest glimrende Karakterskildringer, — sender ham et Foragtens Blik, men Søsteren med det bløde Kvindehjerte ynkes.

Allermærkeligst er dog et Par Behandlinger af dette Emne, hvor Marstrand — rimeligvis inspireret af det store, hollandske Renæssanceskab, der stod i hans Atelier, — har henlagt Scenen til det 17de Aarhundrede. Ogsaa her overtræffes den gode Tegning af den fuldendt dejlige malede Skitse. Den gamle Købmand har sammen med sin adstadige og arbejdsomme ældste Søn gennemgaaet For-

retningens indviklede Regnskaber, Skabet og Pengekisten staar aabne, en stor Protokol ligger opslaaet paa Bordet. Da er den savnede vendt tilbage, han har kastet sig paa sine Knæ og skjuler Ansigtet i sine Hænder, medens han hulker: »Fader! jeg har syndet mod Himlen og mod dig!« Den gamle, skallede Jøde har rejst sig, bøjer sig mod ham og udbreder Armene, Broderen ser til med Pennen i Haand, han er en net og smidig ung Mand, men føler sig ikke behageligt overrasket. Skitsen, der er let og nydeligt behandlet, er malt i en mild brunlig Harmoni, Lyset strømmer fra venstre ind over den ældste Broders gule Talar, blaa Hue og fyldige rødbrune Haar, over det røde Bordtæppe, Stolens Gyldenlæder og Faderens graaviolette Kappe. Det er næsten Rembrandts Farver. Det er helt Rembrandts Aand og Rembrandts Følelse. —

»Lader de smaa Børn komme til mig!«

Der var Fortællingen om den Mand, der, udplyndret og mishandlet af Røvere, laa halvdød paa Vejen fra Jerusalem til Jericho. Præsten og Leviten gik ham forbi, men da Samaritanen, den Ringeagtede, kom, »ynkedes han inderligen. Og han gik til ham, forbandt hans Saar og gød Olje og Vin deri, løftede ham paa sit eget Dyr, førte ham til Herberge og røgtede ham. Og den anden Dag, der han rejste bort, tog han to Penge ud, gav Værten dem og sagde: Røgt ham! hvad du udlægger mere, vil jeg betale, naar jeg kommer igen.«

Marstrand har baade fremstillet Samaritanen hos den udplyndrede Mand paa Vejen og Rejsen mod Herberget, men oftest og bedst har han gengivet Fortællingens siste Scene: Samaritanen, der, da Staklen er hjulpet til et godt og køligt Leje, staar i den aabne Dør, betaler Værten og beder ham sørge godt for den Syge, hvad ogsaa Værten, en fattig, men brav Mand, højtideligt lover. Atter her er Aanden Rembrandts, men Stilen er ikke Rembrandts. Der er tydeligt nok Erindringer om Italien baade i Sollyset, der falder saa skarpt ind i Rummet, i selve Interiøret, i dets Udstyr og i Værtens Figur. —

Der var Fortællingen om de smaa Børn, der under Disciplenes Modstand

førtes til Kristus, at han skulde røre ved dem. »Men Jesus kaldte dem til sig og sagde: Lader de smaa Børn komme til mig, og formener dem det ikke; thi Guds Rige hører saadanne til.«

Marstrands Fantasi har set Scenen foregaa paa Torvet i Jerusalem, hvor en Triumfbue er rejst til Kejserens Hæder, ligesom paa Forum i Rom. Piger henter

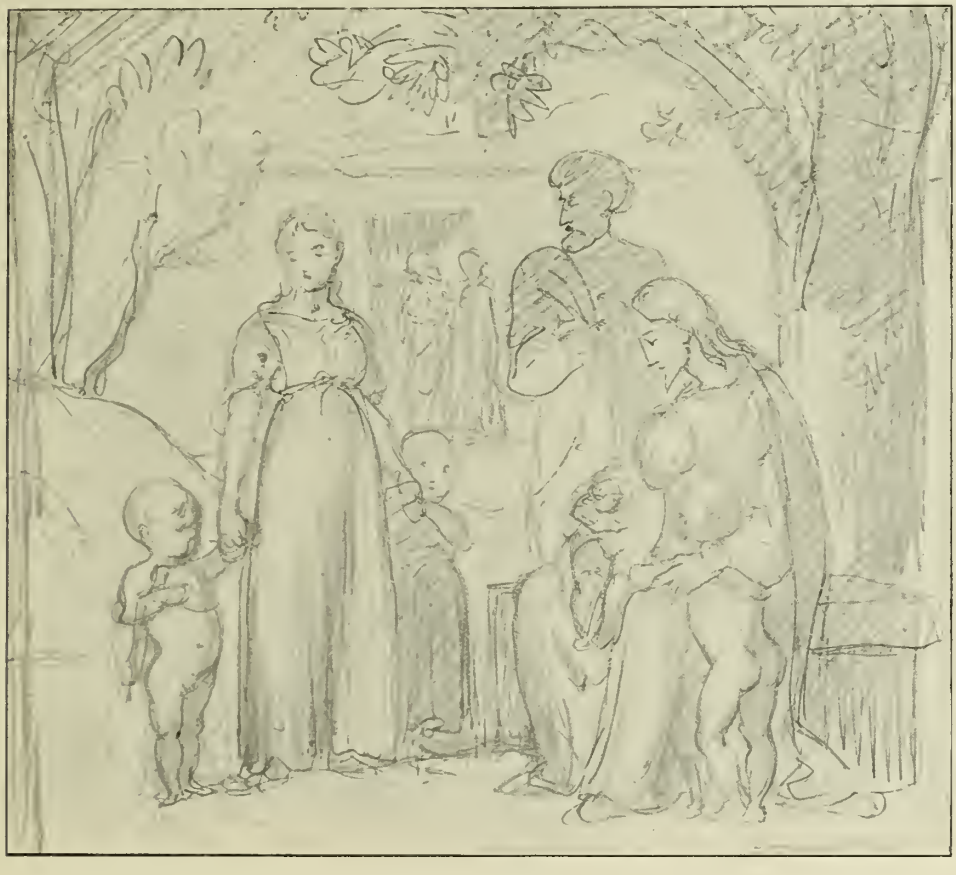

Kristus og Børnene.

Vand ved Brønden, ligesom paa Torvene i de italienske Smaabyer. Der færdes mange Folk og mange Børn er paa Spil, som paa alle Torve i alle Byer. Der kommer Kristus gaaende med to Apostle, Peter og Johannes, og Mødrene leder Børnene til ham; andre smaa Drenge og Piger søger af egen Drift hen til den gode Mand, som de véd er deres Ven. Apostlene vil holde alle disse Gadeunger tilbage, men Kristus kalder dem til sig. Eller Scenen er henlagt til en Udkant af Jerusalem, hvor store Palmetræer højner sig op over Murene ved Byporten; her har en Klynge af Mødre med deres Børn samlet sig om Kristus, der

kærligt løfter et spædt Barn i bar Skjorte op paa sin Arm. Eller Scenen er i en stille Have, hvor Kristus sidder paa en Bænk under Træernes Skygge. Her har en Børneflok spadseret med deres Moder eller ældre Søster. Børnevennen har kaldt dem til sig. Peter maaler de dumme Unger med et foragteligt Blik, men Kristus har taget den mindste op paa sit Skød, holder Broderen, der har lagt sin Arm paa hans Knæ, ind til sig, og taler med bøjet Hoved kærligt til dem, fortæller dem maaske Historier, som Smaafolk gerne hører, om Paradishaven og Himlens Boliger. I andre Udkast har Fremstillingen faaet en mere højtidelig Karakter. Ogsaa her er Variationerne mange. Snart staar Kristus med det lille Barn paa sin Arm i Billedets Midte mellem de taknemmelige Mødre og de forundrede Apostle, og i Baggrunden aabner sig gennem en Port Udsigt til Landet og Bjergene, snart sidder han under et Palmetræ eller ved et Gadehjørne med Børnene om sig og retter med alvorlige Ord Apostlenes Vrangsyn. Kompositionernes Stil — og allerede selve Tegningernes Format, — viser tydeligt, at mange af disse Fremstillinger er tænkte som Udkast for en Altertavle.

Kristus velsigner Børnene.

Hvis Marstrand, da han havde fuldført Billedet til Faaborg, havde modtaget en Bestilling paa en anden Altertavle og faaet Ret til selv at vælge Motivet, vilde han have malt dette Emne. Han tegnede en Komposition af det i en Karton med legemsstore Figurer. Men der kom ikke da nogen Bestilling paa en Altertavle. Alligevel malte han Billedet, — efter hvad Murmester Frohne har oplyst. — Han malte det paa Væggen over Kaminen i sit Atelier, han havde ladet

indrette i sin Villa i Rosenvænget. Det maa have været ved 1860. I Nov. 1859 sendte Marstrand sin Broder Otto en Plan og et Par Skitser af sit »Landhus paa Østerbro, — det er nu saa vidt færdigt at Snedkerne har taget fat paa det og vi have anlagt Haven og plantet en hel Del gode Frugttræer og Blomster. Vi tænke og haabe til næste Juni at være derude.« Men efter faa Aars Forløb solgte Marstrand Villaen, og Billedet, der formenes malt paa selve Muren, synes ved en Ombygning at være gaaet til Grunde. —

Den store Nadvere.

Der var mellem Evangelisten Lukas' Beretninger endnu et Emne, der fristede Marstrand. Det forekom ham endog at være endnu skønnere end noget af de andre. En Fader kan ikke have vanskeligt ved at tilgive sin vildledte Søn, det er jo dog hans eget Kød og Blod. At ynkes over en Stakkel, der ligger blødende paa Vejen, og at yde ham sin Hjælp, det er ethvert Menneskes simple Pligt. At elske de smaa Børn falder let, thi smaa Børn er uskyldige og elskelige. Men den ideale Menneskekærlighed aabner Favnen for alle de store Børn, alle Stodderne, alle Lykkens og Livets Stedbørn. »Naar du gør Middags- eller Aftensmaaltid, byd ikke dine Venner, ej heller dine Brødre, ej heller dine Frænder, ej heller rige Naboer, paa det at de ikke skulle indbyde dig igen og dig ske Vederlag.

Men naar du gør et Gæstebud, da byd Fattige, Krøblinger, Halte, Blinde.« — »Der var et Menneske, som gjorde en stor Nadvere og bød mange. Og han udsendte sin Tjener paa Nadverens Time at sige til de Budne: Kommer, thi nu er alle Ting beredte. Og de begyndte alle endrægteligen at undskylde sig. Den første sagde til ham: Jeg har købt en Ager, og har fornødent at gaa ud at se den; jeg beder dig, hav mig undskyldt. Og en anden sagde: Jeg har købt fem Par Øksne og gaar hen at prøve dem; jeg beder dig, hav mig undskyldt. Og en anden sagde: Jeg tog mig en Hustru til Ægte og derfor kan jeg ikke komme. Og den Tjener kom og forkyndte sin Herre det. Da blev Husbonden vred, og sagde til sin Tjener: Gak hurtigt ud paa Stadens Stræder og Gader, og før hid ind Fattige og Krøblinger og Halte og Blinde. Og Tjeneren sagde: Herre, det er gjort, som du befalede, og der er endnu Plads. Og Herren sagde til Tjeneren: Gak ud paa Vejene ved Gærderne, og nød dem at gaa ind, paa det mit Hus kan vorde fuldt.«

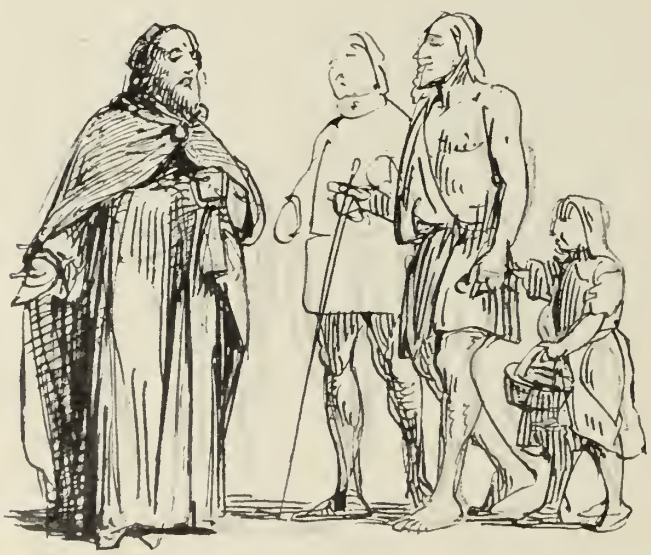

Udkast for Hovedgruppen i Nadverbilledet.

Af Parallelstedet i Matthæus' Evangelium saa Marstrand, at det var en Konge, der gjorde sin Søns Bryllup. Her lader Kongen et Menneske, som ikke var iført Bryllupsklædningen, kaste ud i det yderste Mørke. Men dette smagte ikke Marstrand. Tiggerne skulde have Lov til at komme som de gik og stod. Billedet skulde blive et Modstykke og Supplement til et andet af hans Værker. Han lod som Verdensdommer Bukkene og Faarene gaa til hver sin Side. Alle de forfængelige Narre, de indbildske Daarer, de Hovmodige, de Selvretfærdige, de Skabagtige, hele den »Fæiskhed, Dovenskab«, den »Raahed i de fine Circler,« som han i saa rigt Maal havde fundet i Nordens Athen, indstævnede han sammen med Galskabernes Lovpriser og Advokat Rosiflengius for den sunde Fornufts Dommerskranke. Men den Almue, hvis ukunstlede Naturlighed og Menneskelighed saa ofte havde glædet ham i Syden, de Fattige i Klæderne, de Fattige i Aanden, de Ydmyge i Hjertet, Tiggerne fra Roms Kirketrapper, Hospitalslem-

merne fra Bjergbyerne, Lazzaronerne fra Neapel, de pjaltede eller nøgne Unger fra Ischia, — alle dem og deres Lige vilde Marstrand indbyde som Gæster til Kongesønnens store Bryllupsfest.

Billedet skulde kraftigt præke den Lære, som af alle Tanker, der nogensinde var bleven Verden forkyndt, forekom Marstrand at være den viseste og bedste. Og hvad var det ikke ogsaa, rent som Billedmotiv betragtet, et herligt Emne! De mest maleriske Karakterfigurer, Verden ejede, skulde alle derind. Der skulde

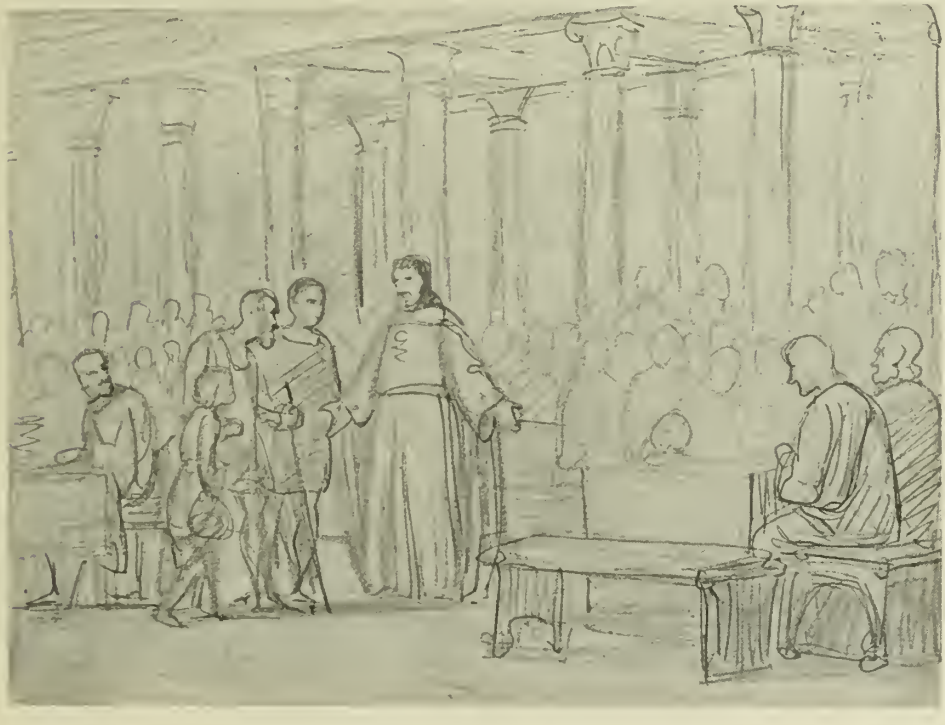

Kompositionsudkast for Billedet af »Den store Nadvere«.

være samme straalende Festlighed som i Veroneses ypperste Gæstekredsbillede. Eller endnu mere. Thi her, hvor den vise, gode og mægtige Konge var Vært, vilde de Hvileløse finde Freden, Glæden sætte sig hos dem, der kendte Sorgerne bedre, de bøjede Hoveder løftes, de Syge og Gamle føle sig friske, Aagene brydes, Byrderne lettes. Og over dem alle skulde Kongehallen løfte sig med en Rigdom, en Pragt, en Skønhed, der virkede som en dejlig Drøm. —

Da Marstrand fuldførte Altertavlen til Faaborg, havde han allerede Planer om at male et saadant Billede. Johannes Fibiger udtaler i et Brev d. 19 Juni 1858 Haabet om, at Marstrand vil kunne rejse den bibelske Kunst »igjen af sin Misère. Thi det du ialfald kan giøre, til at faae den kjedsommelige og ikke

mindre fra et christeligt Synspunkt fordærvelige æsthetisk-ideale Taage afveien og faae Scenerne saa virkelige som om de var foregaaede paa vore eller idetmindste paa Sydlandets Gader, faae Folk indbildte, at de selv har set det samme eller noget lignende, det er netop det vi trænger til og det skal ogsaa nok vide at skaffe sig Plads.« Fibiger ytrer sin »ganske særegne Tilfredsstillelse over at du vil male den rige Mand, som giør Gilde for vor Herres Fattigfolk. Der kan ganske vist ikke findes paa noget bedre Alterbillede, jeg vil kun ønske, at de Folk, du vil unde det, maae kunne forstaae, hvad de faae. Men jeg er bange

Den første Karton til Billedet af »Den store Nadvere«.

for, at der er en hel Del, og det endda af ganske gode Christne, som ikke har mere Aand end at de vil være af den Mening, at der ikke er Aand nok i den Forestilling.«

Da Marstrand den næste Sommer var rejst til Sorø for at portrætere Ingemann, hørte han i Sorø Kirke »en god Tale om Gjæstebudet, jeg vil male.« Han gjorde stedse ny Udkast til Billedets Komposition uden at tilfredsstilles. Den blev stedse rigere, fyldigere, mere pompøs, men der er dog ogsaa mellem de tidligste og mindst figurrige Kompositionsudkast flere, der er fuldendt mesterlige, saa klassiske i Holdningen, saa udtryksrige i Fortællingen, at Marstrand næsten synes at have vraget dem med Urette. Der er f. Eks. Kobberstiksamlingens ypperlige Tegning, hvor bag den Hovedgruppe, som stedse for Mar-

strands Tanke dannede Billedets Kærne, — Kongen, der byder Stodderen Plads ved sit Bord, — gennem tre aabne Buer ses et prægtigt Landskab, i hvilket Kongens Sendebud sanker Bryllupsgæster paa Vejene, og hvorfra halte Tiggere hinker ind mod Kongens Hal. Til højre staar her Vinkrukkerne paa Gulvet, en Tjener bringer en lækker Gaasesteg, en anden Tjener tager sig af en gammel Kælling, der synes at nøle af Frygt for, at det hele beror paa en Misforstaaelse. Til venstre ved Væggen, der er pyntet med Tæpper, har allerede nogle af Bryl-

Den anden Karton til Billedet af »Den store Nadvere«.

lupsgæsterne taget Plads ved et dækket Bord, andre staar endnu op, mellem dem er en stakkels Jeppe, der ser frem for sig med forvildede Øjne og spørger sig, om han ikke drømmer sig tilbage til Baronens Slot. Men Marstrand har vel ment, at Gæsterne var for faa, og at Kongens Hal ikke virkede tilstrækkeligt pompøst. I et løst, men mærkelig storstilet Blyantsudkast er denne Mangel — hvis det var en Mangel, — bleven afhjulpet. Lange Borde er dækkede til begge Sider og bag Hovedgruppen; der sidder Hoved ved Hoved, der er et Mylder, en Vrimmel, en utallig Mangfoldighed af Gæster, og over dem hæver en Kollonades slanke Søjler sig som Stammerne i en Skov. Men denne Massevirkning tillod maaske ikke de enkelte Figurer at komme fuldt til deres Ret. Og atter omdannes Kompositionen paa mange Maader. Efterhaanden fæstner dog Kunstnerens Tanke

sig ved en bestemt Plan, der er skitseret i mange Udkast, og foreligger udarbejdet i en smuk Karton. Fra venstre mod højre skærer et langt, rigtdækket Bord sig skraat ind i Hallen, hvis Loft bæres af fire Søjler, og som til højre er forlænget ved en Tilbygning, gennem hvilken ny Gæster strømmer ind. I Midten anviser Kongen en blind Tigger og hans Datter de ledige Pladser paa den nærmeste Side af Bordet, bag hvilket den lange Række Hoveder af allerede bænkede Gæster ses i stærkt Lys. Andre Gæster flokkes i Salens Baggrund nærmere de to store runde Buer, der giver Udsigt mod Bjergbyens Torv.

Men heller ikke nøjagtigt i denne Skikkelse blev Billedet malt. Marstrand gik fra det til andre Billeder, andre Opgaver, smaa og store, til de meget betydelige Opgaver, der gennem flere Aar fornemmeligt tog hans Kræfter i Brug. Uagtet disse Aar forandrede hans Alder, hans Helbred, hans Livsforhold, tabte han dog ikke Interessen for Emnet og for Billedet, tvertimod. Tanken om, at han havde denne Opgave tilbage at løse, synes selv at have været ham en ikke uvæsentlig Trøst, da Døden og Sorgen 1867 kom i hans Hjem. Dette Billede skulde være hans Hovedværk, i alt Fald hans Kunstnerpersonligheds Testamente.

I Nov. 1867 fortæller han Sønnen Povl, at Billedet er i Arbejde. I Marts 1868 har han i nogen Tid været utilpas og skriver: »Det er ret en slem Tid denne før Udstillingen at lade Arbeidet ligge og jeg naaer desaarsag ikke heller at faae mit store Arbeide færdigt saa betids at jeg kan udstille det i Aar.« Den 17de Maj 1868: »Forøvrigt blive vi hjemme og arbeide. Jeg paa mit store Billede, som nu skal fra Haanden. Naar blot Kræfterne slaae til at man kan arbeide, saa gaaer Tiden bedst og Sindet er gladest.« Den 30. Juni 1868: »Jeg har saa meget at tænke paa foruden den Nødvendighed at faae mit store Maleri færdigt.« Og først den 28 Febr. 1869: »Jeg har nu endt mit store Maleri og solgt det til Galleriet, og Vedkommende ere meget tilfredse dermed.«

Da han skulde fastsætte den endelige Komposition for Billedet, forekom der ham at være flere Punkter, hvor Kartonen ikke svarede til hans Hensigt og hans Ønsker. Bordet var altfor langt, ved at dele det i to, og lade Lyset falde stærkt ind over den hvide Dug for den ene Bordende, vilde der skaffes et godt Hvilepunkt for Kompositionen. Salen var endnu ikke tilstrækkelig festlig. Men der var især et Punkt, hvor der tiltrængtes en Forbedring. Bordet var dækket med Vin, Frugter og andre gode Sager, men det gav ikke tilstrækkeligt Indtryk af Højtid og Fest, at Staklerne blot førtes ind paa en god Restauration. Der maatte mere til; Mennesket lever ikke af Brød alene. Naar Marstrand selv følte Sindet tungt, var intet ham mere til Trøst, Lindring, Oplivelse, end god Musik, de gamle Mestres herlige Musik. Der skulde musiceres. Han satte et Orgel med blinkende Piber i en Nische i Salens Baggrund, han rejste foran den en Tribune med Musikanter og Sangere, der skulde fremkalde de samme himmelske Toner, som Englene paa de gamle italienske Billeder af Jomfru Maries Kroning

til Himmelbrud. Og i Baggrundsvæggens Indsnit mellem de runde Buer og de lige Pilastre anvendte han i ægte Renæssancestil store, pompøst virkende Relieffigurer af syngende og musicerende Engle.

Marstrand havde for Billedet tegnet en ny Karton, meget større end den ældre og endnu smukkere end den ældre, et virkeligt Mesterværk. I den tidligere Karton og i de tidligere Udkast er Kongen fremstillet som en kraftig, aldrende Mand med stort Skæg, han er jo Brudgommens Fader. I den senere Karton og de senere Skitser har Kongen faaet Kristustypen og Præget af Mild-

Parablen Den store Nadvere. Luk. Ev. Kap. 14, V. 16—24. (Fuldført 1869.)

hed over sin Skikkelse, uden at dens Værdighed er gaaet tabt. Figurerne fylder mere paa Kartonen end paa selve Billedet; ligesom i Forarbejderne til Maleriet af »Det lykkelige Skibbrud« vedblev Marstrand at forøge Rummets Højde for at forstærke Indtrykket af Festlighed. I det væsentlige beholdt Marstrand Kartonens Anordning, dog blev den højre Side ændret og beriget i en stor og glimrende malt Skitse, hvis Komposition omsider overførtes i Billedet med enkelte Forbedringer; — de noget massivt virkende Søjler blev kanellerede, og en Tjenerskikkelse bag Gæsterne længst til venstre gav smukkere Holdning til denne Del af Billedet.

For selve Maleriet har Marstrand haft nogle Medarbejdere; Wegener har vistnok malt det meste af Arkitekturen. Vermehren tilbød ogsaa sin Medhjælp,

det vilde være ham en Glæde at udføre en nok saa ringe Del af Billedet, f. Eks. et af Musikanternes Instrumenter, men Marstrand svarede: »Nej, Tak! Saa ser Folk slet ikke paa andet i Maleriet!«

Billedets største kunstneriske Fortrin er utvivlsomt Kompositionens Skønhed. Den har baade glimrende Holdning og glimrende Liv. Grupperingen er paa ethvert Punkt saa nøje eftertænkt, saa godt beregnet, saa fint rytmisk bygget, at det maaske vilde være Uret at fremhæve noget enkelt Parti som særligt fortræffeligt. Det skulde da være Moderen med Børnene i Billedets Forgrund. Den Lille, der er ved at klatre op paa Stolen, gør en saa ypperlig Figur mod den hvide Dug, der sammen med de røde Hynder paa de to ledige Stole ogsaa som Farveanlæg er af udmærket Virkning.

Maaske vil nogle af Nutidens Malere finde Kompositionens Ligevægt og Harmoni vel gammeldags, den er jo af en Art, som nuomstunder sjeldent søges og sjeldnere evnes. »En ung, meget anset nordisk Maler,« fortæller Julius Lange, (Udvalgte Skrifter I, S. 179), »sagde til mig, da vi paa Verdensudstillingen i Paris 1878 betragtede Marstrands »store Nadvere«, at Kompositionen af Billedet forekom ham »banal«. Denne Ytring kan være ganske lærerig med Hensyn til, hvorledes Marstrand paa en moderne Udstilling vil tage sig ud for den seneste Kunstnerslægts Øjne. Men den er ikke retfærdig og vil ikke være Historiens endelige Dom.« Beretningen trænger dog til en Kommentar. Da Lange, efter at have fældet mange ubillige Domme over Udstillingens Billeder, erklærede Marstrands »Nadvere« for »den ypperste Komposition, Malerkunsten havde skabt siden Renæssancens Tid,« gjorde Maleren — det var Edelfeldt, — en ret spag Indsigelse, som den tunghøre Lange bad ham gentage, men da Lange heller ikke var i Stand til at opfatte Protesten i dens anden og noget skærpede Redaktion, raabte Edelfelt ham tilsist ind i Øret: »Kompositionen er banal!« Edelfelt havde maaske med nogen Ret kunnet gøre gældende, at andre af Marstrands Kompositioner har større Friskhed, og at netop denne vel ikke helt er frigjort for et Præg af mange Aars omhyggelige Overvejelser. Men naturligvis er det haarrejsende urimeligt at stemple den Aand, den Skønhedfølelse, den virkelige Genialitet, Kompositionen udviser, som noget »banalt«. Intet kan i Sandhed være fjernere fra at fortjene denne Betegnelse.

Hvad Tanke og Vilje angaar, findes i dette store, figurrige Værk neppe nogen Del, som ikke fortjener den højeste Ros. I Gennemførelsen er derimod de enkelte Figurer ingenlunde lige gode. Mislykket er desværre Hovedfiguren, Kongen i den hvide Kjortel med den gule Kappe. Figuren er malt mange Gange om, og har derved mistet al Friskhed, Hovedet med det gyldne Diadem over Panden er flovt i Udtrykket, Ansigtsfarven melet, Figurens Bevægelse, der er saa smukt udtrykt i flere Tegninger, i den store Karton og i den store Skitse, er stivnet, den udstrakte Haand er en af Marstrands daarlige Hænder. Meget bedre er Gruppen tilhøjre, den halte Tigger, som Kongen tager ved Haanden og

byder til Sæde, Konen med den grønne Skærm, — en af de Modeller, Marstrand har taget lige op fra Gaden og indført i Billedet, — den blinde Graaskæg, som fremfører den lille sorthaarede Blomsterpige med den blottede Skulder og med de grønne Laser til Skørt, hendes Blik paa Kongen er smukt og udtryksfuldt. Bag dem ses en ung Kvinde, der løfter Hovedet og Hænderne i Betagethed af Kongehallens Pragt, en Figur i Stil med Rafaels hellige Cecilia; hun er ikke lykkedes saa godt, som hun er ment godt. I en Kvinde, der længere tilbage, vender Hovedet mod os, synes der — ligesom i Kvindehovedet over Kongens højre Haand — nedlagt en Erindring om Luinis eller Leonardos Typer. Overordentlig elskværdigt opfattet er den Gruppe af Børn, der tilhøjre nærmer sig forbi et Bord med fyldte Kurve, til hvilke de skotter, — den næsten nøgne Dreng, der løfter op i den blaa Klud om Lænderne, maaske dog lidt for kælent. — Højst indtagende er i Billedets anden Side, i Forgrundsskyggen, den nydelige Gruppe af den unge Moder, i Færd med at løfte sit lille Barn op til sig; dog er ikke den Rafaeliske Skønhed og Følelse, som en Studietegning viser, overførte helt ubeskaarne i Maleriet. Udmærkede Karakterskildringer viser mange af de ved Bordet bænkede Gæster. Af en gulkoftet Bonde ser man mest det sølvglinsende Haar; den hvidklædte englelige Tjener, der fylder hans Glas, har noget af italiensk Højrenæssances Stil, Leonardosk eller Rafaelisk, baade i Ansigtsudtrykket og i Bevægelsen. Udmærket er den dem nærmest siddende Gruppe, en kraftig, gammel, hvidskægget og hvidhaaret Herre, der i det han bryder Brødet, taler til sin blege Sidekammerat, som har et Bind over Panden og sender Kongen et ærbødigt beundrende Blik. Denne Gruppe, der kan lede

Studietegning for Billedet af »Den store Nadvere«.

Udkast til en Gruppe af Gæsterne paa Nadverbilledet.

Tanken til Samaritanen og den Mishandlede, giver en heldig Erstatning for det i tidligere Udkast her anbragte vel komiske Motiv med en døv Mand. Mest fra Følelsens Side udmærker sig den følgende Gruppe af Konen, der med det gule Tørklæde over Issen læner sig kærligt ind mod sin skallede Ægtefælle i den blaa Kappe. Nærmere Billedets Midte smiler en Moder til sit diende Barn; over hende lytter en blind Stakkel henrykt til Musikens Toner. Efter Marstrands eget Sigende var Fru Neruda Forbilledet for den yndefulde Violinspiller længst til venstre paa Tribunen. Selv i Baggrundslandskabet har Marstrand anbragt udmærkede Motiver. Brudeparret og dets Følge er i Færd med under Paukers og Bækkeners Klang at træde ud fra »Templum gaudii«, paa hvis Trappe, der ligger i kølig Skygge, en af Kongens Tjenere endnu indfanger en Tigger og et Par forædte Fraadsere udtaler deres Forargelse over dette løjerlige Bryllupsgilde. Længere tilbage paa Torvet ses Arbejdere ved et Bygningsstillads; over solbelyste Huse skimtes fjerne Bjerge. —

Det kan og skal ikke nægtes, at Malerkunsten i dette Billede ikke holdt Maal med den fortrinlige Komposition, den rige og fine Fortælling, det dybe Indhold. Der kan være adskilligt at udsætte paa Formen, der ofte er ufint drejet, paa Farven, der i de nøgne Skuldre og Ben er altfor læderagtig. Som Helhed gør Billedet paa sin Plads i en af Kunstmuseets smaa Ovenlyssale ikke nogen særlig stærk og blændende Virkning. Saa det ikke meget bedre ud, da det hang paa Christiansborg, hvor den skikkelige Wegener med sin røde Paryk stod og kopierede det, og gerne udtalte — eller rettere hviskede — sin umaadelige Begejstring over Marstrand og over Nadveren til enhver, der stansede længe foran Billedet for at betragte det opmærksomt?

Men selv paa Christiansborg gjorde Billedet dog ikke nær saa mægtigt et

Indtryk, som da det hang paa Foraarsudstillingen 1869 paa Endevæggen af Udstillingens Hjørnesal, det siste af Værelserne ned med Nyhavn. Det virkede der som en Aabenbaring. Der var i alt Fald En, dengang en halvvoksen Dreng, hvem det betog mere, end senere noget andet Billede har formaaet. Og han har set mange, der i Henseende til Behandling af Form og Farve var meget bedre end Marstrands.

Allerbedst skal Billedet dog have set ud i Marstrands eget Atelier. Det havde med sit sænkede Gulv et for Billedet meget klædeligt Lys, for Maleren maaske et noget farligt Lys. De, som mindes Billedet under dets Udarbejdelse, erindrer, at det var smukkest i halvfærdig Skikkelse, Hovedfiguren var da adskilligt bedre. Hvad Marstrand malte færdigt ud af Hovedet, uden Model, blev især forringet, bedst blev de Figurer, han i ganske kort Tid gjorde færdige efter tilfældige Modeller, fundne paa Gaden. Dog ogsaa som fuldført siges Billedet i Marstrands Atelier at have gjort en særlig pompøs Virkning. Mellem dem, der saa det, var ogsaa den Maler, som havde skaffet ham Bestillingen til Faaborg. Marstrand sagde til ham: »Kritiser det nu ordentligt, ærligt og redeligt!« Maleren saa paa det gode mere end paa det mindre gode, saaledes som man helst skal se. Han syntes, at det gode opvejede det mindre gode mange Gange, hvad det ogsaa gør. Da udbrød Marstrand ærgerligt: »Aa, jeg ved det godt selv, Ingen behøver at sige mig det. Jeg kan ikke male; jeg har aldrig lært at male. Jeg er her kun en Snylteplante paa Kunstens Træ. Gud give, at jeg var bleven født i Frankrig!« —

Job og hans Venner.

XV

»Om ogsaa Marstrand en enkelt Gang«, siger en A. A. undertegnet Udstillingsanmeldelse i »Fædrelandet« for 9 Maj 1856, »har behandlet sine Billeder lidt vel meget som Skizzer — saaledes flere af de Stykker, vi saae ifjor — eller gjentager en Tanke, som han tidligere har udtrykt bedre, viser han dog bestandigt, at han hverken mangler Lyst eller Kraft til den grundige Udførelse, saalidt som han hører til dem, der over Italien har glemt, hvorledes anden Natur ser ud. Hans Begavelse er saadan, at man endnu i hans Manddomsalder har Lov til at fordre mere og mere af ham, og vist ikke behøver at frygte for at blive skuffet.«

Det synes særligt at have været Marstrands Studier og Billeder fra Venedig, som Høyen, der efter et Brev fra Johannes Fibiger til Marstrand var Anmelderen, havde fundet for skitsemæssigt behandlet. »Jeg kom derved«, skriver Fibiger, »til at tænke paa, at da jeg sidst talte med Høyen, tog han mig i en Krog

og betroede mig med en Stemme, som en Diplomat kan hvidske om en Hemmelighed af første Rang, som han har listet fra en Stormagt, at dine Øjne ikke er gode, at du burde bruge Briller. Det var efter at jeg havde taget Afsked med dig, ellers vilde jeg have spurgt dig derom, thi jeg kan idetmindste ikke faae det i min taagede Hjerne, at der behøves saa stor Højtidelighed ved denne Hemmelighed. Maaskee det heller ikke er Grunden til den Methode, han havde observeret hos dig. Jeg synes, at man ogsaa har kunnet se det tidligere, da der intet var i Vejen med dine Øjne — som der maaske heller ikke er endnu — og jeg har forklaret det af, at du holder mere af at producere Nyt, end af at udføre til den sidste Politur.«

Marstrand klagede selv over sine Øjne. Allerede i et Brev fra Venedig 30 Okt. 1853 skriver han til sin Hustru: »Naar jeg blot kunde see noget skarpere, men jeg lover Dig at jeg skal være meget opmærksom paa hvad der tjener mine Øjne.« En Maaned senere taler han om Italiens Natur som Kilden for Tizians og Veroneses Kunst, Naturen »er jo rigtignok pragtfuldere end hos os, men den gjør ogsaa næsten ondt i Øjnene. Forresten skal Du ingen Frygt have for mine Øjne, thi de ere ganske gode, men Dine Breve kan jeg om Aftenen rigtignok ikke læse uden Briller, hvorimod om Dagen der intet er i Veien og det er som Fenger siger, kun Alderen, der fordrer sin Ret.« Helst vilde han have »et Par Briller, som hunde lade mig kigge ind i Din Stue, naar Du sidder og skriver til mig og Poul ligger og sover.«

Det lod sig imidlertid konstatere, at der maatte være en virkelig organisk Fejl i Marstrands Syn. Under en Samtale 1859 eller 1860 med Astronomen, Professor Thiele, opdagede Marstrand, at han, ligesom Thiele selv, var *Astigmatiker*. Paa fjerne Skibe saa han kun de vandrette Ræer, ikke de lodrette Master, ude i Landskabets Horisont øjnede han Telegraftraadene, men saa ikke Pælene. Professor Edmund Hansen Grut, hos hvem Marstrand søgte Raad, har i et til Brug for Weilbachs Kunstnerleksikon skrevet Brev, hvis Hovedindhold er meddelt i *Kunstbladet* 1898, S. 305, udtalt sig udførligt om Marstrands Astigmatisme.

»Denne Fejl, der beror paa en ulige stærk Krumning af to lodret paa hinanden staaende Meridianer af Hornhinden (hyppigst den horizontale og vertikale), bevirker, at Straalerne, der udgaa fra ét Punkt i Yderverdenen, ikke kunne samles i et Brændpunkt; herved opstaar der et forvidsket Billede af Punktet. — Denne Bygningsfejl er saa godt som altid *medfødt;* dens lavere og middel Grader føles dog først væsentlig generende, naar Øjets Akkomodationsevne med tiltagende Alder aftager i Kraft.

Synsforstyrrelsen bestaar hovedsagelig i 1) at Gjenstandenes Contourer ere forvidskede, 2) at Farverne vise sig mere eller mindre *urene* og 3) at Gjenstandenes *Form* mere eller mindre forandres ɔ: tiltage i Bredde eller Højde efter Anomaliens forskjellige Form. — Anomalien kan mere eller mindre fuldstændig corrigeres ved cylindriske Glas.

Da Marstrand fik saadanne Glas, steg hans Synsstyrke til det dobbelte, og han var i Øjeblikket særdeles henrykt over dem, men kom efter nogen Tids Forløb til mig i en temlig deprimeret Sindsstemning og sagde, at han aldeles ikke kunde bruge Brillerne til at male med; thi saaledes som Naturen viste sig for ham gjennem dem, kunde den umulig i Virkeligheden se ud. Saa skarpe Contourer, saa glimrende Farver maatte være et Sansebedrag! Især havde han med Forskrækkelse igjennem disse Briller betragtet sine Malerier. Han lærte aldrig helt at forsone sig med dem, uagtet jeg med god Samvittighed kunde forsikre ham, at han igjennem Brillerne saa Gjenstandene langt naturligere ɔ: i Overensstemmelse med hvad andre se, end naar han saa med det blotte Øje.

Denne Anomali, som den berømte Mester saaledes led af, forklarer mig fuldkommen de Mangler, hvoraf hans senere Malerier utvivlsomt led: klattede, forvidskede Contourer, urene Farver, og naar Ildtilbederne — deriblandt Kunstkritikere af første Rang — ikke have villet erkjende dette, — saa er det endnu et Bevis, hvorledes Partiaanden gør blind. Marstrand har desuden Fortjenester nok til at man ikke behøver at rose hans evidente og bevislige Fejl.[1]«

Om end Marstrands senere Malerier sikkert nok har nogle uheldige Egenskaber, der maaske delvis kan forklares ved Synets Misvisning, er det egentlig mest forbausende, at denne ikke røber sig mere end den gør. De lodrette Linjer viser sig ogsaa i Marstrands senere Arbejder lige saa skarpt opfattede og gengivne som de vandrette; intetsteds opdager vi, at »overhovedet alle Gjenstande præsenterede sig for hans Øine med abnorm Brede«, at Sol og Maane viste sig for dem som »tværovale«. Farven er i mange af Marstrands senere Skitser beundringsværdig. Og Evnen til at gengive enhver Kontur med overordentlig Sikkerhed, Fasthed og Følsomhed, bevarede Marstrand lige til sine siste Aar. Ganske vist kan i en særlig Gruppe af Marstrands senere Tegninger — hvortil f. Eks. en Fremstilling af et saltorellodansende Par hører, — Konturerne med Føje betegnes som klattede og uklare. Men det er ikke Øjnenes Skyld. Det er kun, fordi Papiret har været porøst, en Art Trækpapir. Marstrand har fundet dette Papir fordelagtigt. Hvor hans Haand dvælede her en Brøkdel af et Sekund, fremkom Punkter og Klatter, der, hvis det lykkedes at faa dem paa de rette Steder, meddelte Tegningen en Fyrighed og Livfuldhed, som det var ham kært at kunne indfange.

Den ubestrideligt mangelfulde Gennemarbejdelse af de store Figurer synes klarest at vidne om Marstrands svigtende Syn. Det kan jo ikke nægtes, at visse gamle Vaner i Marstrands Formgivning efterhaanden udvikles til den Manér, der f. Eks. støder os i Søofficerens Hoved paa »Besøget« og i flere af Marstrands senere Portrætbilleder. Ikke uden Grund betegnede en Kunstner en Gruppe af dem som »de afbollede«. Karakteristiken af Enkeltformerne kan i mange af

[1] De siste Sætninger er udeladte i »Kunstbladet«. Brevet, der nu findes i Weilbachs Samlinger paa det kgl. Bibliotek. er dateret d. 30. Okt. 1877.

dem være paafaldende overfladisk, Farven ufin, Ansigternes og Hændernes Lød gengivne ved Lyspartier, der er altfor rødviolette eller teglstenstørre eller lerede, ved Skygger, der er altfor sortviolette eller bejtset brune eller saftigt lakrøde. Naar selve Synsevnen faktisk var upaalidelig, er det jo intet Under, at Marstrands Strid for at magte malerisk Finhed ret hyppigt maatte blive forgæves.

I Hensigt, i Opfattelse, i Komposition, i Anslag er selv Marstrands som Malerkunst mest utilfredsstillende Portrætbilleder dog ofte beundringsværdige. En klog og kræsen Kritiker sagde engang, at alle Marstrands Arbejder kunde deles i to Grupper. I den første og bedste, Skitserne og Tegningerne, skulde Fantasien lægge lidt til; der stilles dog ikke store Krav til dens Arbejde; der synes at være alt, der savnes intet. Men overfor den anden og ringere Gruppe, de færdige Billeder, maa Fantasien i Reglen helst trække noget fra, forestille sig, hvad de har været som Anlæg, som paabegyndte eller ufuldførte. Først da ser man ret den gode Kærne bag den ofte ufuldkomne Form. Og som Anlæg har sikkert de fleste af Marstrands senere Portrætbilleder lovet Mesterværker. Gengiver de end ikke altid den fremstilledes Ansigtstræk karaktertro, skildrer de os til udmærket livfuldt den Fremstilledes Væsen og sjælelige Ejendommelighed. Marstrand forstaar den sjeldne Kunst at fremstille mærkelige og betydelige Mennesker saaledes, at vi ser, de er det.

Saltarello.

Naturligvis faldt det i Marstrands Lod at faa nogle Portrætbestillinger, der ikke interesserede ham. »Jeg maler ellers et lille Portrait af N. N.s flaue Ansigt«, fortæller han i et Brev, og det paagældende Portræt illustrerer kun altfor godt denne Bemærkning. I Reglen anvendte Marstrand megen Omtanke og Umage paa sine Portrætbilleder. Ret con amore har han aabenbart 1856 malt det morsomme Billede af to Smaapiger i blaattærnede Kjoler, Marstrands vestindiske Niecer, der spadserer med deres Barnepige, en Negerinde med gul Tur-

ban, hvid Kjole og zinnoberrødt Sjal, i et Landskab, hvor Smaapigernes Forældre og Broder følger dem i nogen Afstand; — Landskabet er holdt i matte Toner for at give Negerinden kraftig Virkning. — Fra samme Aar er det karakterfulde Knæbillede af den livlige og farlige Baronesse Jannina Stampe, som med et selvbevidst Smil træder frem i en lysrød Balkjole af højst elegant Snit og med hvide Handsker; hendes smukke nøgne Arme er prydede med Armbaand, det ene som en sort Slange, det andet sammensat af Medaljoner, der efter Sagnet indeholder Portræter af hendes Tilbedere. Fra 1858 er Portrætet af Stiftsprovst Tryde, som sidder i Sakrististolen i Vor Frue Kirke og bøjer Hovedet frem med et godmodigt, velvilligt Smil. I Holdning og Karakteristik er det et udmærket Billede, men Hovedets Former er altfor rundt drejede, Stolen for stofløs lysegul, den blaa Tone i Baggrunden ikke smuk. I det vel omtrent samtidige Portræt af J. T. Suhr med det skinnende hvide Halsbind er ogsaa Karakteristiken af den stramt statelige Herre særdeles god, men Baggrundens Sammenstilling af to haarde Farver, en Kirsebærrød og en skarp Grøn, gør Virkningen uharmonisk.

En Negerpige med to Børn. Portræter af Otto Marstrands Børn og deres Barnepige. 1857.

Marstrands betydeligste og berømteste Portrætbillede fra denne Tid er dog det store Portræt af Fru J. L. Heiberg. Efter den udførlige Beretning, hun i sine Livserindringer (VI, S. 122 o. f.) har givet om Portrætets Tilblivelse, havde Marstrand gennem flere Aar ønsket at male det, men først da Fru Heiberg —

paa Grund af Kabaler og Intriger under den ny Teaterstyrelse, — i 1858 forlangte og fik sin Afsked fra Teatret, blev Portrætet begyndt. »De veed, sagde han, hvor ofte jeg i de sidste Aar har været beskæftiget i Tankerne med denne Opgave, men — ved-blev han, idet han saae paa mig med sine dybe, kloge Øine — jeg har paa eengang ønsket og frygtet for dette Arbeide, thi jeg tilstaaer, at det vilde saare og bedrøve mig dybt, om denne Opgave mislykkedes for mig. — — Under Arbeidet paa mit Billede var Marstrand alvorlig og betagen, og det mere og mere alt som det skred frem. Jeg hører endnu de dybe, ufrivillige Suk, der undslap ham, medens han malede. Da jeg en Dag sagde til ham: Det maa dog være herligt at kunne male! svarede han med et dybt Suk: Ja, det har De Ret i, ifald man blot kunde male! En af de sidste Gange jeg stod for ham, sagde han, medens Sveddraaberne perlede paa hans Pande: Det er til at fortvivle over! Der er noget markeret i Deres Physiognomi, som jeg ikke tør opgive, thi dette giver det sit Præg. Udtrykker jeg nu dette paa Lærredet, saa falder Blødheden i Lineamenterne, der lige-

Studietegning til Portrætet af Fru I. L. Heiberg.

ledes findes, bort. Opgaven er at forene begge, og det er dette, der ikke vil lykkes for mig. Denne Klage udtalte han med saadant Vemod, en saadan Bedrøvelse, at jeg følte den største Medlidenhed med ham, og opmuntrede ham saa godt jeg kunde. — Marstrands Hustru sagde hemmeligt til mig en af de sidste Gange jeg stod for ham: Herre Gud, kan De ikke faae Marstrand til at holde op og nu ansee Billedet for færdigt! han bliver virkelig syg, ifald dette længere skal fortsættes.« — Da Fru Heiberg fik det kort efter Nytaar 1858 fuldførte Portræt tilbudt som Gave af en anonym Beundrer, der havde købt det, afslog hun at hænge det op i sit Hjem, fordi det forekom hende »ligefrem uhyggeligt hver Dag at skulle see mig selv saaledes staaende i en bestemt Stilling, stirrende ned paa mig.« Billedet blev da anbragt paa Kristiansborg i Galleriet; efter Slotsbranden 1884 har det faaet Plads paa Frederiksborg. Paa Udstillingen 1859 gjorde det ringe Lykke. Det var i de Aar, Krinolinen var i Mode. »Marstrand og jeg vare strax enige om, at denne vansirende Mode skulde stryges paa dette Billede, saa meget mere, som jeg aldrig havde bøjet mig for samme. Da nu det store Publikum stod lige overfor dette Billede, hvor kun et Shawl sluttede tæt om den slanke Figur, saae man formeligt et Skræmmebillede heri. Uf, hvor rædsomt! var det almindelige Udraab af den Gruppe, der havde samlet sig om det paa Charlottenborg. Tøndebaandsskjørtet under Kjolen manglede, og man fandt det horribelt.« Til Græmmelse for Marstrand mishagede ogsaa selve Karakteristiken, han sagde: »Og saa er man vred over, at De seer alvorlig ud! For det Første har jeg seet Dem med dette Udtryk, og dernæst har jeg ønsket, at dette skulde have, om jeg saa tør sige, en historisk Betydning, der skulde minde om dette Tidspunkt af Deres Liv, hvor en skammelig Uret har tvunget Dem til at forlade Deres offentlige Virksomhed«. Da Paludan Müller saa Billedet første Gang, sagde han: »Det er da et skammeligt Billede af Dem; De seer jo ud — som De staaer ved dette Vindue, — som om Heiberg laa knust udenfor det.«

Udkast til Portrætbilledet af Fru J. L. Heiberg.

Denne Bemærkning synes bedre begrundet, hvis den var bleven fremført over for et af de tidligste Udkast, hvor Fru Heiberg i en sørgmodig Stilling lænede sin højre Arm til Vinduets Karm, end overfor det færdige Portræt, der

ikke saa klart og stærkt udtaler det tilsigtede Indhold. Først naar man faar Hensigten at vide, vil man her opfatte den rigtigt. Noget abstrakt, en Smule søgt i dette virkningsfulde, holdningsfulde, stilfulde Billede, der, trods den skrapt grønne Baggrund og andre Ufuldkommenheder i det maleriske er et af Marstrands bedst malte Portræter, gør det vanskeligt at tro, at Billedet giver en fuldt rammende Karakteristik af den højtbegavede og fordringsfulde Skuespillerinde, som bedaarede alle sin Samtids ypperste Mænd, — mere end deres Koner, thi i et Brev fra Carlsbad skriver Marstrand til sin Hustru: »Det kan jeg lide at Fru Heiberg har besøgt Dig i Din Enkestand. Det er altsaa et Tegn til at hun ikke er saa slem som I sige.« — Denne ædle Skikkelse, der i en plastisk skøn Stilling og med en antik Statues Værdighed hyller Armene i det hvide Sjal, fremtræder som selve Skuespilkunstens ophøjede og krænkede Muse. Det tankerige Blik søger drømmende ud over det blaa Øresund, der omskyller Tycho Brahes Ø. Og hun sagde: »Fædreland! sig mig dog, hvad var min Brøde!« Var Danmark som Grækenland, sagde Bornemann — efter hvad Fru Heiberg selv fortæller, — saa vilde Offentligheden domfælde Halls Teaterledelse i samme Øjeblik, en Anklager afdækkede Marstrands Portræt med Udraabet: »Se, hvorledes Sorgen har præget hendes Ansigt i disse siste Aar! Og hvis er Skylden?«

Portræt af Fru I. L. Heiberg. 1858—59.

Det store Publikum siges først gennem Litografiet efter Fru Heibergs Portræt at være blevne forsonede med det, senere blev det til Gengæld over al Maade beundret. Litografiet tilfredsstillede ikke Marstrand, det Eksemplar, han sendte Fru Heiberg, medgav han følgende Brev: »Jeg har været nødt til af visse Grunde at lade denne Lithographie spadsere ud i Verden, skjøndt jeg finder den endeel forskjellig fra mit Billede, men da selv dette er saa langt fra Originalen, bliver Forskjellen imellem hint og dette ikke i den Grad væsentlig, at jeg er berettiget til at være den strenge Dommer. — Idet jeg stoler paa Deres Øvelse i at slaa af paa Fordringer i det Hele

taget, saa haaber jeg, at det ikke vil være Dem ubehageligt at modtage dette, men see paa det med milde Øine.« Marstrand havde tiltænkt Litografiet et Par Verslinjer, som han havde bedt Ploug om at skrive. Men Ploug følte sig svigtet af Inspirationen, og ønskede sit Navn fortiet, hvis Marstrand anvendte de Rim, han sendte, »thi jeg erkjender klart deres Ubetydelighed.« Plougs ikke anvendte Udkast lyder saaledes:

»Der gaar en Klang fra Læben, skjønt den tier,
Af Sjælens drømmerige Melodier;
Og Øiet, skjønt det speider i det Fjerne,
Udsender Lys som Tankens klare Stjerne.« —

Efter at Portrætet var færdigt fra Marstrands Haand, har det undergaaet en lille Forandring. Da Moderne forandredes i Fru Heibergs ældre Aar, forekom Kjolen paa Marstrands Portræt hende generende stumpet. Hun anmodede Carl Bloch om at forlænge Kjolen med en Smule Slæb, og han opfyldte hendes Ønske. —

I Sommeren 1859 malte Marstrand i Sorø Portrætet af Ingemann. »Idag«, skriver han hjem d. 29 Juni, »har jeg begyndt paa den gamle Ingemann og er vel tilfreds med Begyndelsen. Jeg har faaet et godt Malerværelse paa Academiet i Sollenitetssalen fra Kl. 12 af, fri for Sol, og hans Hoved tager sig malerisk ud. — Jeg maatte da strax jeg kom gaae Skjærsilden igjennem og see Fruens Malerier, som var opstillede og fernisserede paa den mest slaaende Maade for at blænde mig. Jeg slap nogenlunde fra Pinen at skulle sige min Mening om dem. Det var godt at jeg holdt mig i Skindet, thi det vilde have gjort mig ondt at komme til at støde hende, da det er en grumme rar Kone, som baade giver mig god Seng og god Mad, — med mindre at saa godt som ingen Yttring maaskee kan have været stødende, dog maa jeg sige at jeg ikke mærker andet end Venlighed af hende og af ham med, som er en grumme godmodig og venlig Mand. Han ryger hele Dagen og pusler i sin gamle forrøgede Studerestue og spadserer Smaatoure i sin malerisk forgroede Have med Udsigt over Søen. Her er meget smukt men noget begrændset.« I et senere Brev udtaler Marstrand sin Glæde over i Sorø at have truffet Heise, »thi han spillede gierne for mig baade i sit Hjem, i Kirken og i Salen mens jeg maler, hvilket Du veed jeg sætter stor Pris paa«, og Rektor Bojesen, »som har bevaret sin Livlighed paa dette ensomme og indesluttede Sted, som rigtignok paa alle de andre, Lærere og ovrige Folk, synes at udøve en vis søvndyssende Indflydelse. Man kan vist her let blive en Philister, et apatisk Vanedyr. — Dette gamle Hus hvori jeg boer er især ganske forskrækkelig indeklemt, hverken Ingem. eller hans Kone holde af frisk Luft, Huset har sin egen uendelig gamle Atmosphære og er opfyldt af Blomster og Malerlugt.« Portrætet haaber han d. 3 Juli at faa fuldendt, saa det da, om det er tilstrækkelig tort, kan faa den siste Retouche, »jeg har kilet dygtigt paa alla prima og kan nok faae det nogenlunde gennemfort, dog vilde det i saa Henseende været bedre om det var bleven anlagt, men saa

skulde jeg reise frem og tilbage og derved tabe Tid.« »Deres fortræffelige Billede af mit gamle Ansigt vil blive modtaget her med megen Paaskjønnelse«, skriver Ingemann d. 27de Juli. Med sin smukke Holdning og sine nedstemte Farver, der kun lader det hvide Skjortebryst skinne frem, giver dette Portræt ogsaa en god og elskværdig Skildring af den gamle Digter, hvis Væsen var idel Fromhed og Fred, og som var saa taknemmelig for al den Hæder, der lige var

Studietegning til Portrætet af B. S. Ingemann. 1859.

ham vist paa hans 70 aarige Fødselsdag, især da for Guldhornet, der stod paa Bordet ved hans Side. Men det kan ikke nægtes, at en Sammenligning mellem en Studietegning til Billedet og selve Portrætet viser Karakteristiken i dette slappet og forringet. Tegningen fremstiller en rar, noget pudsig gammel Mandsling med pjuskede Lokker og Kalotten sat skævt over den skallede Pande; efter at have puslet omkring i Torneroses Slot har han sat sig til Hvile i en Lænestol og betragter sin Gæst med sine Barneøjnes sky Blik. I Billedet er Kalotten rettet, Frakkens, Vestens og Skjortebrystets Folder bragte i Orden, Udtrykket mildnet,

Pandens Folder gjort færre, Øjenposerne mindre dybe, alt afglattet, afpudset, afslebet og oppoleret. Men en god Del af Livfuldheden og Karakterfinheden er derved gaaet tabt.

Ligesom Billedet af den gamle Ingemann for de fleste knytter sig til Marstrands Fremstilling, staar ogsaa Billedet af den gamle Grundtvig nu mest le-

Karton efter Marstrands 1862 malte Portræt af N. F. S. Grundtvig.

vende for den almindelige Bevidsthed gennem Marstrands 1862 malte Portræt. Medens den 70 aarige Ingemann med Rette er fremstillet som den, der har fuldendt sin Digtersejlads og taget Pas til den store Rejse, er den endnu ældre Grundtvig med Rette fremstillet som den, der endnu har Arbejde og Virksomhed og Livet kært. Stabler af Bøger og Skrifter ligger ophobede paa hans Arbejdsbord ved Siden af hans Blækhus og Rubinglasset med hans Yndlingsdrik, og paa et andet Bord ved Siden af et friskt blomstrende Rosentræ; han har lige gennem et Forstørrelsesglas studeret i en Bog, da han for et Øjeblik er falden i

Tanker og med Hænderne foldede over hinanden sat sig tilbage i sin magelige Lænestol med det broderede Betræk. Smilet om hans Mund, Udtrykket i hans Hoved, hvis hvide Skæg og Haar fosser ned over Bryst og Skulder, synes tyde

Portræt af Constantin Hansen 1861—62.

paa, at det er store Tanker, der fylder den gamle Skjald, store Syner, der glider forbi hans drømmende Blik. Men Grundtvigs Portræt er kun fortræffeligt som Anslag, som Malerkunst hører det til de mangelfulde.

Et af de i enhver Henseende bedste mellem Marstrands senere Portræter er

det September 1861 malte store Portræt af Constantin Hansen. Forholdet mellem de to gamle Venner var i deres senere Aar ikke slet saa varmt som tidligere. »Constantin Hansen var lidt skinsyg paa Marstrands Popularitet«, siger Emil Hannover, »og hans Tillid til hans Venskab var ikke absolut. Vistnok med Urette iøvrigt. Har Marstrand modtaget alle de Breve, hvortil der mellem Constantin Hansens Papirer findes Kladder, saa har han taalmodigt fundet sig i en Mængde Urimeligheder af Vennen.« (Constantin Hansen, S. 270). Denne synes hyppigt uden Grund at have ladet sin Vrede over Akademiet gaa ud over Marstrand, uagtet Marstrand, der 1857 var vraget som Direktør for Jerichau, — formentlig en »god Murbrækker« mod Høyens Kreds, — betragtede Akademiet med samme Øjne, og efter bedste Evne arbejdede paa at skaffe Vennen det attraaede Professorat. 1860 vilde han foreslaa Constantin Hansen til Medlem, men Constantin Hansen vilde ikke lade sig foreslaa. »At Du er leed og kjed af Forhold som have alt andet end Konsten til Øiemed«, skriver Marstrand d. 24de Nov. 1860, »og at du ikke vil »rage dig nærmere ind deri« maa jeg vel antage for et afgjørende Nei paa vort velmeente og høflige Tilbud. — Jeg maa imidlertid paa det bestemteste værge mig imod, hvad du først i dit Brev anfører, at have brugt nogensomhelst Yttring om at din Stræben efter Professoratet mødtes med Modvillie i Academiet — derom kan jeg umuligt nu have nogen Mening — hvad jeg har meddelt dig er kun at jeg bestemt havde erfaret at der ikke efter Loven vilde kunne tages Hensyn til Ansøgninger om Professoratet uden fra forud optagne Medlemmer — at vi som Følge deraf tilbyde vor Tjeneste for at bane dig den efter vor Formening eneste og simpleste Vei til Maalet, kan og bør dog vel heller ikke ansees som Tegn paa Modvillie.« Da gamle J. L. Lund søgte Afsked som Professor fra 31 Marts 1861, opfordrede Marstrand atter indtrængende Constantin Hansen til at lade sig foreslaa til Medlem. »Min Mening er at du paa den Maade er sikker paa to Ting — 1) om du har Majoritet i Akademiet og følgelig ogsaa for Professoratet og 2) at hvis Akademiet skulde forkaste dit Valg, det vil komme til at gaae frygteligt ud over Akademiet, thi da aabenbarer det sig som en aldeles gemeen Klikke, der hverken kan eller vil dømme og følgelig maa ned af Dommersædet. Da er det Tid at gjøre Skridt udenfor Formen.« Men Constantin Hansen holdt sig endnu lige stiv.

Constantin Hansen saa ikke med venlige Øjne paa den efter hans Mening »fuldkommen reaktionære Marstrand«. Men at denne har set med særdeles venlige Øjne paa Constantin Hansen, godtgøres tilstrækkelig klart af det store Portræt. Oprindeligt var det Marstrands Hensigt at fremstille ham i hel Figur og fri Luft, som han ad en Landevej langs en Kyst kom vandrende frem i den store Slængkappe, han forstod at bære saa godt. Hans ydre smukke og statelige Skikkelse svarede til hans indre Væsen, han var den typiske Kunstner, den sande Kunstner med de høje Maal, uforstaaet af Mængden, graanende i Bekymring for det daglige Brød. Saaledes har Marstrand ogsaa vist ham i Por-

trætet, der rigtignok blev afskaaret som Knæbillede og fik en mørk neutral Baggrund, for at det kunde fremtræde med samme ædle Simpelhed og Stilfuldhed i Virkningen som de bedste mellem Constantin Hansens egne Portræter.

End bedre er dog det i Vinteren 1861—62 malte Familjebillede fra Marstrands eget Hjem, en Portrætgruppe, der snarere har Karakteren af et Livsbillede. Vil man regne det mellem Portræterne, er det det bedste af dem alle, det er i enhver Henseende et af Marstrands ypperligste Billeder. Modellerne for det stod jo ogsaa hans Hjerte nærmest. Det var hans Kone og fire Børn, Poul, Julie, Wilhelm, som var født i Jan. 1858, og Ottilia, født i Dec. 1859. Et Barn var endnu i Vente; Datteren Christy fødtes i Maj 1862. Alle blev de modtagne med stor Glæde og gav Faderen rig Lejlighed til ny Fremstillinger af Moderen, der lægger det spæde Barn i Vuggen eller smiler til det, naar hun har det paa sit Skød, eller løfter det i sine Arme og lærer det at »stange Buh«.

Moderglæde. (Kunstnerens Hustru med et af deres Børn i Atelieret paa Charlottenborg).

Billedet viser os et Hjørne af Marstrands Atelier. Over Trappen ses gennem den aabne Dør, fra hvilken et grønt Forhæng er trukken til Side, den røde Væg i Dagligstuen. Herfra er Fru Marstrand traadt ud med den lille Ottilia ved Haanden, Barnet har et violet Forklæde over en brun Kjole og bærer en rødkjolet Dukke paa Armen. De synes at tøve paa Trappeafsatsen som i Frygt for at komme til Ulejlighed, men Atelierets Fred er allerede brudt af de andre Børn. Julie, der har musiceret paa en Tamburin, udbreder Armene og iler Søsteren i Møde. Wilhelm, der sidder paa et Trappetrin og har venstre Haand begravet i Lommen paa de graa Bukser, vender Hovedet mod Moderen. Kun Poul er udeltagende, han sidder Model paa en højrygget Stol foran Renæssanceskabet fra Vi-

borg med Chodowieckis Kobberstik i Basedows Elementarwerk udbredte over Skodet. Det er maaske især Julies Bevægelse, der gør Kompositionen saa overordentlig frisk og livfuld, og borttager ethver Smag af, at den er en Anordning for fem Portrætfigurer. Men den udmærkede Komposition er ogsaa udmærket malt. I en varm brunlig Grundtone er alle Farverne fortrinligt afstemte, det røde Gulvtæppe, Pouls lysblaa Bukser og mørkeblaa Strømper, Tamburinens mat lysrøde Inderside. Forgrundsfigurens blaa Kjole og hvide Forklæde er Billedets stærkeste Farver. I Strid med den historiske Sandhed men til Fordel for Kompositionens Linjer, har Marstrand ændret og forenklet Trappegelænderet, der bar hans Monogram. Nogle Aar efter at Billedet var malt, foretog Marstrand forskellige Ændringer og Rettelser. Portrætet paa Væggen over Skitsen af den barmhjertige Samaritan er aabenbart det først 1866 malte Brystbillede af Skovgaard.

Marstrand har baade i sine yngre og ældre Aar malt adskillige Brystbilleder af sine Kunstnervenner, men faa af dem kan med Rette kaldes fremragende. I det hele taget belyser Brystbillederne som Regel stærkere Marstrands Mangler som Portrætmaler end hans Fortrin. Knæbilledets Format tillod ham at gore mere ud af Kompositionen og Situationen; det til Udstillingskomiteen i Juni 1868 malte Knæbillede af Arkitekten Chr. Hansen, der sidder ved sit Arbejdsbord med en Grundplan i Haanden, horer til de bedste af Marstrands Kunstnerportræter. Der er nogle afgjort uheldige Knæbilleder fra Marstrands senere Aar, men der er dog ogsaa — foruden de allerede nævnte — ikke faa, der trods formelle Svagheder viser en i dansk Portrætkunst hojst ualmindelig Aandfuldhed i Opfattelsen, Storladenhed og Stilfuldhed i Virkningen. F. Eks. det 1861 malte Portræt af en nydelig ung Pige, — daværende Frøken Bolette Puggaard, — som i en lysrød Kjole og et sort Kniplingssjal staar med korslagte Arme ved et grønt Gardin. Men især det i Sommeren 1867 malte store Billede af Højesteretsadvokat G. Brock. — Iført den graaviolette Advokatkappe over sin sorte Dragt og hvide Vest staar han ved Højesterets Skranke med det grønne Klæde; den ene Haand har han sat i Siden, den anden holder Akterne i den Sag, han ivrigt og veltalende plæderer. I den grønligtgraa Baggrund ses en af Højesteretssalens Pilastre. Portrætet er livfuldt, pompøst, virkelig storstilet. Hovedets Udtryk er ogsaa levende. Men hvor kedsommeligt er ikke dette Hoved malt!

Samme Dobbelthed, samme selsomme Blanding og Fordeling af noget, der maa erkendes for ualmindelig ypperligt, og noget, der næsten kan kaldes ualmindeligt ringe, viser det Portræt, Marstrand i Foraaret 1868 malte af N. L. Høyen, hvem Venner vilde overrække det paa hans 70-aarige Fodselsdag. Oprindeligt synes Marstrand at have tænkt paa at fremstille Høyen, som han sad hjemme ved sit Studerebord i Eftertanke over en Beretning hos en gammel Forfatter. Men Marstrand har for Billedet med Rette valgt at fremstille Høyen som Taler, og han har haft den lykkelige Tanke at fremstille ham i Færd med

at holde et af sine Foredrag i Vinteren 1866—67 om Rafael, saaledes at Talerens aandfulde Hoved kunde faa et Kobberstik efter *Disputas* storladne Komposition til Baggrund, en Komposition, der medbringer sin høje Festivitas i

Portrætgruppe. Kunstnerens Hustru og fire af deres Børn. 1861—62.

Portrætbilledet og næsten lægger Apoteosens Glorie om Talerens Skikkelse. Høyen synes dog snarere at forklare Figurerne i Billedet af den hellige Cecilia, »de ses som værende i himmelsk Salighed og deltagende i Glæder, som Menneskene ikke have Organer til at kunne fatte.« Optaget af sine Tanker, lader

Taleren Blikket gaa ud i Rummet uden at søge noget bestemt Maal, og han demonstrerer efter gammel Vane livligt med sin venstre Haand, medens han fortæller det oldsvenske Legendariums Beretning om Cecilias Brudefærd, da det hellige Løfte tonede i hendes Hjerte som Sang, der overdøvede Brudetogets Musik, og han afslutter ved at sige: »Kast nu et Blik paa Maleriet, alle de ødelagte Instrumenter ere Brudefølget med Sang og Klang. Orgelet er Sangen i hendes Hjerte, som hun her glemmer i sit Løfte til Herren.« (H. R. Baumanns Optegnelser efter Høyens Forelæsninger om Rafael, S. 166).

Desværre staar Portrætets Malerkunst uendelig langt tilbage for dets ypperlige Komposition. Hovedets Maskefarve og Maskeform forvansker Karakteren af Høyens interessante og ejendommelige Fysiognomi. Den udstrakte Haand er endnu ringere i Form og Farve. Uvilkaarligt mindes man her Malerens Astigmatisme og spørger sig selv, om dog ikke Øjnenes organiske Fejl i væsentlig Grad har Ansvaret for, at noget i Opfattelse og Vilje saa udmærket i Udførelsen er blevet saa tarveligt. Maaske. Men Svaghederne her og i mange andre af Marstrands seneste Arbejder skyldes dog neppe udelukkende hans Astigmatisme. Delvis er jo uden Tvivl — som allerede tidligere bemærket, — det vanemæssige Tilsnit i Marstrands Formbehandling udviklet ved Misbrug af hans Evne til at male ud af Hovedet. Desuden maa det ikke glemmes, at det ingenlunde gik hans Kammerater bedre. Hverken Constantin Hansen eller Roed var Astigmatikere eller forfaldne til mest at male uden Model, alligevel blev de i deres ældre Aar glansløse i Farven, maniererte i Formen. Friskhed og Finhed i Opfattelsen af disse Ting tabes let, naar Malerne ældes. Vel især, naar de ældes i en Tid og i et Land som Datidens Danmark, hvor der kun var saa yderst faa, som for Alvor sogte, begærede, elskede eller forstod Formens Finhed og Farvens Skønhed.

Om Høyen var en af disse faa, kan maaske efter enkelte af hans Udtalelser synes os noget tvivlsomt. Han skattede jo i hvert Fald hverken Tegningen hos Ingres eller Farven hos Delacroix synderlig højt (Høyens Skrifter III, S. 502, 513). Han var dog ikke blot en lærd og fremragende Forsker, et klogt og klart Hoved, en aandfuld og glimrende Taler, han havde Ærbødighed for Kunst som for noget Helligt. Hans flammende Idealisme, hans urokkelige Tiltro til Kunstens Mission som et betydningsfuldt Udtryk for Nationens aandelige Liv, har ubestrideligt en væsentlig Andel i, at dansk Kunst satte sin Ære i at være dansk. Og tillige Andel i, at der i det danske Publikum oparbejdedes den Forstaaelse af Kunstens Betydning, som har skaffet danske Kunstnere paa hans Tid og efter hans Tid — ofte til Misundelse for andre Landes Kunstnere — forholdsvis fast Grund under Fodderne. Marstrand skrev ved hans Død: »Han var for os Kunstnere et godt Rygstød.« Ingen, der virker i Kunstens Tjeneste, kan ved sin Grav ønske sig bedre Ord og en bedre Underskrift. Da Ussings Skildring af Høyens Levnet udkom, taler Marstrand i Breve til sin Søn Poul og

sin Fætter Troels Smith med største Varme om »denne rene og høje Aand«, han har været saa lykkelig at kende, denne rige Personlighed, der »bevarede sin Livsglæde og Friskhed til det Sidste. Saa reen og skjøn i sin Stræben og saa modig og saa human.« Julius Lange har i sin Anmeldelse af Raffenbergs Brev-

Portræt af N. L. Høyen. 1868.

samling fremhævet, at dette Vidnesbyrd om Høyen har særlig Vægt, fordi Marstrand var selvstændig og uafhængig, slet ikke i snevreste Forstand hørte til Høyens Parti og ikke altid var ganske enig med ham. Der vedblev stedse at være noget af Europæeren tilbage i Marstrand.

Høyen hørte til Marstrands varme Beundrere. Han var sikkert ofte Marstrand en nyttig Raadgiver, en forstandig Kritiker. Naar Marstrand ved fort-

satte Omarbejdelser af Figurerne var paa Vej til at fordærve et Billede, holdt Høyen igen. Men han elskede ikke det skitsemæssige. Det djærvt og bredt behandlede faldt ikke i hans Smag, der som ethvert andet Menneskes Smag havde sine bestemte Forudsætninger; Høyens Opfattelse af Malerkunst havde som Udgangspunkt Beundring for Eckersberg, Bendz og de smaa Hollændere. Da han 1854 i »Fædrelandet«s Feuilleton skrev smukt og varmt om Rembrandt, saa han i Billedet af Forstanderne for Klædemagerlauget et Bevis for, at Kunstnerens Øje i hans senere Aar »havde tabt noget af sin Skarphed og Friskhed«. Med meget bedre Grund kunde han antage den Bredde, Behandlingen af Marstrands Billeder fik under og efter Opholdet i Venedig, foraarsaget af svækkede Øjne. Alligevel skyldes den ikke udelukkende denne Aarsag. Da Marstrand saa, hvorledes Tizian, Tintoretto og Veronese havde taget Tingene »ved den store Ende«, indsneg der sig i hans Sjæl en Tvivl om Sirlighedens Værdi, en Følelse af, at han for at tilfredsstille den hjemlige Smag og Kritik havde maattet sige til sig selv: Tving din Natur, Jeppe! Jo tættere Billedtankerne flokkedes i hans Hoved, des vanskeligere blev det ham at holde sin Natur i Ave. Og den havde, som Fibiger rigtigt siger, mindre Lyst til Gennemførelsens Polering end levende Trang til »at producere Nyt.«

Allegori over Osvald Marstrands Død. 1849.

XVI

For at en Oversigt over Marstrands Kunstnergerning ikke skal blive aldeles kaotisk, er det nødvendigt at ordne de forskellige Fremstillinger i etiketterede Æsker eller Skuffer med Udskrifterne: »Italien«, »København«, »Holberg«, »Biblen«, »Portræter«, »Varia«, »Historie«, o. s. fr. Men for at give det rette Indtryk af, hvorledes Marstrand arbejdede, hvorledes der saa ud i hans Værksted, burde alle Skuffernes Indhold atter udvæltes hulter til bulter. Thi det første og stærkeste Indtryk for den, der ved 1860 eller senere første Gang besøgte Marstrands Atelier, var netop den mest brogede Forvirring af Billeder og Billedudkast af enhver tænkelig Art.

Paa et Staffeli stod et ældre Maleri med et italiensk Motiv, paa et andet et halvfærdigt Holberg-Billede, paa et tredje en paabegyndt Skitse med et bibelsk Emne. En besøgende Dame tillod sig at bemærke: »Professoren maler nok paa de forskellige Billeder, ligesom De er i Stemning til!« »Næh!« svarede Marstrand, »det er kun som jeg bedst kan bruge Kulørerne paa Paletten.« Alligevel var der nok noget om, at Emnerne skiftede efter Stemningen. Han opgav jo hyppigt med

et et omhyggeligt anlagt Billede, forlod endnu hyppigere en Tegning efter kun paa den ene Side af Papiret at have angivet Omrids og Former. »Anden Beslutning nu tog den lysblaaøjede Pallas«, som der staar hos Homér.

Det kunde være fristende at optælle, hvad der i et enkelt Aar, — f. Eks. i 1860, — er udgaaet fra Marstrands Haand af forskelligtartede Billeder, Skitser og Tegninger. Men det er rigtignok forholdsvis faa af Marstrands Arbejder, der med Sikkerhed lader sig datere fra et bestemt Aar.

Kardinalen uddeler Velsignelser til Tiggerne i Kirkedøren.

Fra 1860 er rimeligvis det nu tabte Billede af Kristus og Bornene, flere af de tidligste Udkast til Nadverbilledet, maaske ogsaa Anlæget til Gentagelsen af »Det lykkelige Skibbrud« og et Kompositionsudkast for en ny Fremstilling af Tiggergondolen i Venedig. 1860 er Dateringen paa et lille Billede af Bønder, der kører til Kirke i Dalarne. Samme Aarstal har to smukke og ansélige Billeder af Don Quixote. I det ene af disse, Motivet fra Palermo, giver Solnedgangslyset, Uvejrsskyerne i Luften, selve Karakteristiken af den blege Ridder med det hvide Bind om Panden og med den røde Kappe flagrende fra Brynjen, Billedet en paafaldende højtidelig, næsten tragisk Karakter. Det andet fremstiller den lige saa bedrovelige Hjemrejse efter Don Quixotes anden Udfærd; lammet af ubegribelig Trolddom sidder han uvirksom og melankolsk i Buret paa Studevognen, som fulgt af Bysvendene, Sancho, Præsten og Barberen slentrer frem paa den støvede Vej fra de blaa Bjerge. Aaret efter behandlede Marstrand atter samme Motiv i en meget smuk Skitse og i et stort Billede, han selv skal have betragtet som et af sine i Farve bedst lykkede Billeder. Kompositionen omdrejedes, saa Toget kom til at gaa mod Billedets højre Side.

Fra 1860 er adskillige anselige Portrætbilleder. Først paa Aaret malte Marstrand det store Brystbillede af Fru Hall og et Knæbillede af Konferensraad L. N.

Schønning, der, lænet mod et Bord med grønt Tæppe, i Viborg Overret lige har oplæst en Dom af det Hefte, han holder i sine Hænder. I Eftersommeren malte Marstrand — under lidt vanskelige Forhold, — et Par store ovale, udmærket karakterfulde Portræter paa Nysø. »Igaar«, skriver Marstrand herfra d. 14. Sept., »begyndte jeg at klemme paa for at begynde Arbeidet og giøre nogle smaa Hentydninger til at jeg ikke kunde indlade mig paa altfor megen Selskabelighed, da Baronessen fortalte at de selv skulde have Selskab den Dag og imorgen vilde

Don Quixotes Hjemfart fra det andet Tog. Skitse. 1861.

til Bækkeskov og paa Lørdag et andet Sted, selv skulde have Selskab Søndag o. s. v. — paa Tirsdag, Janinas Fødselsdag, stort Selskab, — og endelig lykkedes det Kl. 11 at faa Baronen fat, — men Du kan tro, det kniber med ham, thi nu fik jeg af Tjeneren den sande Aarsag at vide hvorfor det er saa vanskeligt at faae ham fat — han sidder nemlig 3 à 4 Timer paa ..... og venter — deri bestaaer hans Hovedbeskjæftigelse hver Dag, saa vadsker han sig den øvrige Tid. — Forøvrigt var Manden meget brav, da jeg først fik ham fat og jeg troer at have faaet ret godt fat paa ham. Jeg saae ogsaa paa Baronessen igaar som pendant og det skal blive meget morsomt at male hende. Jeg har et godt Værelse, hvor Thorvaldsen har boet, og hvor jeg er omgiven af hans Arbeider. Det er en dejlig Genius der har taget Sæde her, hvor man gaaer, forfrisker han Øiet imellem al Slags Nips og Daarlighed og lurvet Pragt. — — Udenfor mine Vinduer breder Præstøbugt sig, hvori Solen paa det yndigste speiler sig, stille

og mildt er det og nu løber jeg igjen lidt ned i Haven, som jeg kan udmærket godt lide — den er endog fuld af maleriske Motiver og af gode Pærer og Blommer«. Trods den megen Selskabelighed synes Marstrand ret hurtigt at være bleven færdig med Portræterne. »De finder dem Alle gode, ja endog udmærkede — det vil vi nu ikke tale om.«

En italiensk Skomager.

Aarstallet 1860 har flere af Marstrands Billeder med italienske Motiver. Det største er Galleriets smukt komponerede, men rigtignok baade tungt behandlede og tungt farvede Fremstilling af Munke, der faar deres Andel i Vinhøstens Overflod. Det bedste er vel et Billede af en ung italiensk Kone, der hjælpes ned af et Æsel. Aaret efter fuldførte Marstrand et anseligt Billede af et gammelt Motiv: Fangen, der med Galgenhumor stikker Hoved og Lemmer ud fra Gitret, ryger sin Pibe og efter Evne stræber at gøre sig Livet bekvemt. En Billet fra Fru Roed foreslog Marstrand, da han en Decemberdag 1855 havde været i særlig nedtrykt Sindsstemning, til symbolsk Vægprydelse for sit ny Atelier at tegne en Karton af denne »respektable Mand, som ikke vil bo bag Jerngitter, men *udfries i Rummet,*« — Don Quixote i Buret paa en anden Maade. — Større Interesse og Værd end de italienske Billeder, Marstrand udførte efter Udstillingernes og Publikums Krav, har dog de samtidige Skitser af hans gamle Yndlingsmotiver: Oktober-Gyngen, politiserende Præster, Karnevalsscener, den hjemvendende Jæger, Kardinalen i Kirkedøren, Saltarellodansen. Det sidstnævnte Motiv har han fremstillet særligt ofte; det gav ham, efter hans eget Udsagn, bedst Lejlighed

til af søge efter »Linjen«. Udmærket smukt har han fremstillet Dansens Rytmik i en Skitse af Osterilystighed om Aftnen ved Lys, endnu smukkere i Aarhus-Museets Skitse af Dans en Solskinsdag i det Fri paa Landet, allersmukkest maaske i Nivaagaard-Samlingens Skitse, der har et ganske lignende Motiv som det 1838 malte Billede »Romerske Borgere, forsamlede til Lystighed i et Osteri«, men som gør Indtryk af at være malt omtrent 1860. Osteriets høje Hal aabner

Dans i et Osteri. Skitse.

sig med smukke Arkader ud til Vejen; nogle Gæster drikker Vin, andre musicerer, et Par danser Saltarello. Hvilken ypperlig Komposition, hvilket glimrende Liv, hvilken udmærket Farve! Man skulde tro, Motivet var set samme Dag, eller snarest, at Maleren havde haft det lige for sine Øjne, da han malte det. Selv i saa Fald vilde kun en stor Mester have evnet saa godt at gribe Skønheden i Grupperingerne, Karakteren i Tilskueren ved Indgangen, Ynden i Gruppen af Moderen med Barnet, Finheden i den Bevægelse, med hvilken den unge Pige skrider over Bænken. Da Skitsen kun er en Rekonstruktion af fjerne Ungdomsminder, kan dens Friskhed og Sandhed med Rette kaldes mirakuløs.

Fra 1860 er Marstrands Fremstillinger af Lady Macbeth, der i sin hvide Natdragt og med Armstagen løftet i venstre Haand, griber den pludseligt skræk-

slagne Macbeth i Armen, haaner ham for hans Svaghed og fratager ham den blodige Dolk for at lægge den tilbage i den myrdede Konges Værelse. Kunstforeningens Marstrand-Udstilling havde af dette Motiv den virkningsfulde Skitse, der solgtes paa Auktionen efter Marstrands Død og som i nogle Partier blev fuldført af Skovgaard; Hannover skrev med Rette, at »dens ukunstlede Udtryk for dæmonisk Lidenskab« bragte Delacroix i Erindring. Saa lidt som i et Par Tegninger af samme Motiv har dog den rystende Macbeth undgaaet et Skær af Komik; efter Fru Nybloms Sigende var dette ogsaa paafaldende i den Skitse, Marstrand forærede Fru Heiberg. »Med stor Glæde,« skriver Fru Heiberg i sine Livserindringer, »modtog jeg som Gave af Marstrand, efter Opførelsen af *Macbeth*, en lille, prægtig Skizze i Olie, hvis Hovedfigur var mig som Lady Macbeth i den natlige Mordscene.« Men det havde rigtignok, efter hvad Fru Nyblom fortæller, aldeles ikke været Marstrands Hensigt at vise Fru Heiberg i Lady Macbeths Rolle. Tvertimod! Hans Fremstilling skulde være en hvas Kritik af hendes, »hun forekom ham altfor forsigtig og udstuderet, savnede efter hans Mening alt det djærve og storstilede, der udmærker Shakespeares Kvindeskikkelse. Saaledes som her har jeg tænkt mig hende, sagde han og pegede paa Skitsen.« Dens forfærdelige Furie staar jo ogsaa fjernt fra den Opfattelse af Figuren, Fru Heiberg saa vidtløftigt har udviklet i Selvbiografien, en Opfattelse, efter hvilken Lady Macbeth kun er ført en Smule paa Vildspor af den Ærgerrighed, der let tillister sig Magt over Menneskesind; hun blev, siger Fru Heiberg, »for en Tid beseiret af Dæmonerne, men hendes Anger og Suk rev hende atter ud af deres Herredømme.« Efter Fru Nybloms Vidnesbyrd havde Fru Heiberg ved et Besøg i Marstrands Atelier »faaet Øje paa Skitsen og sagt: Jeg ser, De har tænkt paa mig, Marstrand. Netop saaledes

Lady Macbeth.

opfattede jeg Rollen. Den Skitse kan De gerne forære mig. Med Marstrands sædvanlige Ridderlighed mod Damerne havde han ikke alene foræret hende Skitsen, men ogsaa fortiet *hvorfor* han havde tænkt paa Fru Heiberg, da han malte den.« Marstrand vidste iøvrigt, at Fru Heiberg aldeles manglede Sans for Malerkunst; hun elskede til hans Forundring mest et elendigt Smøreri, en Fusker havde solgt hende ved hendes Dør. (Jfr. Selvbiografien, IV, S. 248.)

Cherubino synger sin Sang for Grevinden.
(»Figaros Bryllup«.)

Ogsaa andre af Marstrands Kompositioner fra Tiden ved og efter 1860 er vistnok inspirerede fra Teaterforestillinger. (Ikke de Holbergske.) Inspirationer fra Opførelser af Skuespil synes at være sjeldnere end fra Opførelsen af Operaer. Marstrands Faust er snarere Gounods end Göthes. »Barberen i Sevilla« har givet Marstrand Motivet til flere Tegninger. I andre har han vist Don Juan, der søger at overvinde Zerlinas Betænkelighed. Atter andre fremstiller Pagen Cherubino, der, skælvende af Frygt og af Kærlighed, foredrager sin Sang for Grevinden.

Marstrand elskede Musik, især Mozarts Musik. Naar han i sin Ungkarletid besøgte Roeds, fortæller Fru Nyblom, og ofte sad taus og tvær, indtil Fru Roed slukkede Lampen og sagde: »God Nat, Marstrand, nu gaar vi i Seng«, hørte de senere fra Soveværelset, »hvorledes han i Mørket famlede frem til Klaveret, aabnede det og satte sig til med en Finger at spille Ouverturen til Figaro eller noget af Don Juan.« Han havde i sin Ungdom begyndt at spille Violin eller Violoncel, men aldrig lært at behandle noget Instrument, alligevel mødtes han til musikalske Øvelser med tre Venner at

Musikaften i Marstrands Hjem.

samme ringe Duelighed, »og Marstrand fortalte, hvorledes de havde begyndt at spille Ouverturen til Figaro i Andante, men pauseret efter et Par Takter. Nej, det gaar ikke, lad os forsøge det langsommere. Saa tog de Tempo largo, men havde dog Fornøjelse af det. — Marstrand havde aldrig et saa mildt Udtryk som naar han sagde: *Aah, Mosek!* — saaledes udtalte han Ordet. — Det var den Magt, som fremfor alle beherskede og beroligede ham, Toner og Harmonier vuggede hans mørke Tanker i Ro.«

Musikinteresserede Mennesker dannede da ogsaa en væsentlig Del af Gæsterne, naar Marstrands hver Torsdag Aften havde aabent Hus for deres Venner.

Paludan Müllers »Paradiset«. 3die Akt.

Der lagdes aldrig synderlig Vægt paa Opdækningen, den berømte Marstrandske Sildesalat var staaende Ret. Kom der særligt mange Gæster, blev der sendt Bud i Byen efter flere Fiskefrikadeller til Paalæg, men Høyen nød — ligesom i sit Hjem — kun to Stykker Wienerbrød til et Glas Vand. Ved sin Indtræden bukkede han for Gæsterne med Hænderne paa Ryggen, thi han nærede stor Frygt for Haandtryk af fugtige Hænder. Samtalen kunde da blive meget livlig og Stemningen mere animeret, end naar Hertzog læste op af den ældre Edda, hvad der gerne havde den Virkning, at Marstrand faldt i Søvn. Ofte blev der musiceret. Marstrand havde en ret god Basstemme og sang hyppigt sammen med sin Hustru, med Wegener eller andre af sine Venner.

Sangenes Skikkelser træder ogsaa undertiden frem i hans Tegninger. Bellmanske Figurer, saaledes som han allerede havde fremstillet dem i sit store

Transparent og i en 1852 malt Skitse af Koncerten paa »Tre byttor« efter Fredmanns Epistel 51. »Erlkönig«, der løfter sig lokkende og truende ud fra Nattetaagerne i den Skov, gennem hvilken Faderen galopperer med sin Søn paa Armen. Det er Schuberts »Erlkönig«, men ogsaa Göthes. Alene Holberg-Fremstillingerne viser jo klart, at Marstrand tillige var en stor Elsker af Litteratur.

I Tegninger og Skitser har Marstrand fremstillet Figurer fra tysk, engelsk, fransk og dansk Litteratur, Göthes Hermann og Dorothea, Shakespeares Fal-

Hjemkomsten.

staff og Othello, Victor Hugos Esmeralda, Englen fra H. C. Andersens Eventyr. I en udmærket Tegning har han skemtet med den temmelig ferske Skildring, Paludan Müller i sine 1861 udgivne »Nye Digte« gav af Herrens Aftenvandring med Adam og Eva gennem Paradisets Have. »Eva: Det lille Dyr sig morer hos det store. Adam: Siig, hvilket Navn gav jeg til Faarets Unge? Eva: Til Faarets Unge gav du Navnet Lam. Og det er Lammet, som nu slikker Løven.« Storken er imidlertid dukket frem paa deres Vej, hvad der synes at hensætte Herren i dybe Tanker. Ogsaa andre af Marstrands Tegninger giver maaske fri Fantasier over litterære Motiver. En Tegning fører Tanken hen paa Jødernes

Sang i Sankt Hansaften-Spil. En gammel Jøde vender hjem fra en længere Rejse, Karlen slæber hans tunge Kuffert ind i Stuen. En ung, smuk Kone fører den hjemvendte Ægtefælle hen til Sofaen, stryger kærligt hans Arm, og ser op mod hans, trods det store Smil meget betænkelige Ansigt, som om hun sagde ved sig selv: »Du böser, alter Mann! Hast ja nicht Hörner an!«

Maaske har adskillige af de Kompositioner, hvis Emner er os gaadefulde, Motiver fra Bøger, der ikke nu er alment kendte. En fortræffelig Tegning viser i et Rum i Ludvig den 16des Stil fire Personer i 18de Aarh.s Dragter siddende om et Bord; en gammel Herre hører med bekymret Mine den Forklaring, der aflægges af en ældre Matrone og som rimeligvis angaar de to unge Lapse ved Bordenden. Motivet kan neppe være Holbergsk; skyldes det en anden af det 18de Aarh.s Forfattere? I en anden af Kobberstiksamlingens Tegninger synes en elegant Herre i Dragt og Karakter som den unge Göthe i Færd med at forlade en romersk Stue, hvor en Moder knæler ved sit Barns Vugge. I en tredje viger to Mænd i den aabnede Dør til et Soveværelse forfærdede tilbage ved at høre en Kammerpiges Beretning. Paafaldende mange af disse gaadefulde Fremstillinger vare i Dragter fra det 18de Aarhundredes sidste Halvdel; — saaledes ogsaa en Tegning, hvor et Brev oplæses af en Tjener for en meget elegant, noget sørgmodig ung Dame, hvis Fortrolige staar ved hendes Side. — Det er jo dog ingenlunde sikkert, at alle disse Tegninger illustrerer Scener fra Bøger.

En Overraskelse.

Den ubetinget mærkeligste af denne Art Fremstillinger er den S. 357 gengivne Skitse, — i Henseende til Skønhed i Farve og Behandling en af Marstrands allerbedste Skitser. — Allerede i Kataloget over Marstrands Auktion (Okt. 1873, Nr. 147) bar den Navnet: »En Trolovelse ved en Sygeseng«. Solen falder fra Vinduet med Potteplanterne ind paa Himmelsengens mildt røde Omhæng og

farver det skinnende rødt, paa Sengens hvide Hovedpude og sender varme Reflekser over Patientens gamle Hoved og over den unge, blaaklædte Pige, hvis højre Haand han har grebet, og som nu drejer Hovedet undseligt bort; Biblen, i hvilken hun lige har læst, ligger i hendes Skød. En Herre i zinnobergrøn Frakke staar ved Sengen, det er maaske Lægen. Han henvender sig med et velvilligt, maaske lidt drilsk eller spodsk Smil til en siddende ung Mand i graaviolet Silkeklædning, en ung Mand, der synes meget bestyrtet. Efter Dragterne

En Forklaring.

synes ogsaa dette Optrin at foregaa i det 18de Aarhundredes sidste Halvdel. Men det er ikke lykkedes at finde en Scene af denne Art hos nogen af Datidens Forfattere.

I en Tegning (i Kobberstiksamlingen) har Marstrand udeladt den staaende Herre og vist os, at den syge Gamle i Sengen har den gode Hensigt at forene det unge Pars Hænder. En aaben Kiste med Dokumenter indtager her en Plads i Forgrunden. En anden Tegning viser, at ogsaa Dragterne fra det 18de Aarh. kunde undværes, den henfører Scenen for samme Fremstilling til en Bondestue, den unge Mand bærer en Tollekniv ved Siden og synes at være en norsk Gut,

den unge Pige har lange Fletninger i Nakken. Det er da vel ikke udelukket, at den Digter, der har opfundet den her illustrerede Scene, ikke er nogen anden end Marstrand selv. Mange tidligere nævnte Fremstillinger har jo allerede bevist, at Marstrand var en glimrende fantasirig, en udmærket Digter.

Som Digter var Marstrand vel i Reglen Realist, men han dyrkede dog jevnligt den rene Symbolik eller Allegori. Den tidligere nævnte Tegning af Kunstneren, der modtager Inspirationen i sit Hjem, er et Eksempel paa de Allegorier, i hvilke Marstrand udtalte Følelser og Stemninger, som havde deres Udspring i hans rent personlige Forhold. Mellem hans malte Skitser er en — sikkert i Foraaret 1849 malt — Fantasi over Broderen Osvalds Død. En selsom Vision viser sig over det blaagronne, sortladne Havs tungt bevægede Bølger, medens Morgengryet begynder at lyse under Nattens bortdragende Skytæppe. Osvald hviler paa et flydende Skibsror, Benene er omhyllede af et Dannebrogsflag, Overkroppen er nogen. Støttet paa venstre Haand, der omslutter Rorpinden, rejser han sig halvt op mod en i hvidt Liglagen svøbt Kvinde, der bøjer sig ned mod ham, ser ham ind i Øjnene og griber hans højre Haand. Det er hans gamle Moder, »den eneste Kæreste, jeg nogensinde har havt«. Sorgen bortflygter paa sine Flaggermusvinger, og Fredens Engel daler ned mod ham i rosenrød Kjortel og med Palmegrene i sin Haand, Historiens Genius med udbredte Vinger og med flammende Glorie om sit Hoved rækker den faldne Helt sin Krans.

Andre af Marstrands Allegorier er os uløselige Rebus. For at forstaa dem kræves sagtens et os manglende Kendskab til bestemte Personer og Forhold.

Flertallet af Allegorierne har dog ikke nogen personlig Adresse, men udtrykker en Skeptikers filosofiske Betragtninger. Maskeret som Livsbillede eller som Illustration til et Digterværk staar Symbolik og Allegori jo allerede i Baggrunden for en stor Mængde tidligere nævnte Kompositioner. En af hans Allegorier siger os netop, at den nogne Sandhed trænger til Klæder. Nogle af hans Allegorier tilsigter dog at vise os Sandheden uden Klæder. Paa samme Blad Papir, hvor han har tegnet en gæv Riddersmand, der paa sin rappe Ganger bortfører sin Elskede fra hendes Faders Borg, har han forvandlet Ridderen til et Faunuhyre, som kryster en modstræbende Kvindes nøgne Krop ind til sig, medens Norbaggen, der bærer dem, slaar bagud. Ogsaa i andre Tegninger har Marstrand demaskeret Kvindeforføreren som et Menneskedyr eller en Dæmon. I et Udkast for en Allegori har Marstrand fremstillet Filistren, der vender sig fra de ideelle Magter for at styre efter den fyldte Pengepose. Den vittige Tegning af Æselsrytteren, der holder en Visk Ho frem for Snuden af sit udasede Dyr, har Marstrand ophøjet til Allegori ved Paaskriften »Stræben efter Idealet«. Og sin Opfattelse af Historiens Filosofi har Marstrand givet i den store Slagsmaalsscene mellem nøgne Drenge, han har betegnet som »Almindelig Verdenshistorie«. —

Alligevel var det mærkeligste og bedste af alt, hvad Aaret 1860 bragte af Nyt

i Marstrands Atelier, hans Udkast til et Par store historiske Billeder, af hvilke det ene skulde være et Slagmaleri, Skitserne til Malerierne i Christian IV.s Kapel i Roskilde Domkirke.

Julius Lange har (Nutids Kunst, S. 104—118) givet følgende Referat af Sagens Forhistorie: »Allerede Kong Kristian VIII, hvis Interesse for at sysselsætte Malerkunsten med store monumentale Opgaver var bleven vakt i Udlandet,

En Trolovelse ved en Sygeseng.

navnlig i Tyskland, havde fattet den Plan at lade Kristians IV.s Kapel, Hans Stenvinchels gamle Bygning, som i over to Aarhundreder havde staaet med de nøgne, raa Vægge, udsmykke paa en for Stedet og dets Minder værdig Maade. Han lod *Thorvaldsen* udføre en Bronzestatue af Kristian IV, som ifølge den oprindelige Bestemmelse skulde forgyldes og have sin Plads ovenover Kongens Sarkofag, der ifølge *Hetschs* Projekt skulde stilles i et gjennembrudt Bronzestativ ved Pillen imellem Vinduerne paa Kapellets Nordside. Han nedsatte en Kommission af Kunstnere og Videnskabsmænd til at udarbejde og overveje Planen til en gjennemført malerisk Udsmykning af Kapellet. Til Udførelsen af dette

store Foretagende valgtes Historiemaleren *Eddelien*, som indtil sin Død (1852) virkelig naaede til at fuldføre fire store Malerier i Hvælvingens Skjoldbuer og desuden gjøre Udkast til Løvværksfrisen med Portrætmedailloner, som adskiller Hvælvingspartiet fra de store Vægflader. Hele denne Dekoration af Kapellets øverste Parti er malet paa den vaade Kalk (*al fresco*); det laa i den oprindelige Plan ogsaa at benytte denne Fremgangsmaade til Malerierne paa Væggene. Malerierne i Hvælvningen har Eddelien indrømmet til allegoriske Fremstillinger paa Guldgrund; ethvert af de fire Billeder indeholder tre Figurer, der paa forskjellig Maade betegne Regentens Opgaver og Dyder; saaledes er i det nordlige Billede, under hvilket Kongens Sarkofag skulde have havt sin Plads, afbildet Danmark med Gudsfrygten og Styrken siddende ved sin Thrones Fod — en Hentydning til Kristian IV.s bekjendte Valgsprog: »Regna firmat pietas«; i det østlige sees Sejren, Historien og Tiden; i det sydlige Tro, Haab og Kjærlighed; i det vestlige Retfærdighed, Maadehold og Sandhed. Vægmalerierne skulde indeholde historiske Optrin af Kongens Liv. Men med Hensyn til disse Malerier stillede Opgaven sig i Begyndelsen noget anderledes end senere, idet Kapellets østlige og vestlige Væg fra først af begge vare gjennembrudte af et Vindue, som delte disse Vægge i Felter af ulige Størrelse. At man saaledes, foruden Lyset fra de to Vinduer mod Nord, tillige fik Lys ind i Kapellet fra Øst og Vest, var aabenbart til Skade for en malerisk Dekoration — det synes ogsaa, at Kristian IV, da han byggede det, har tænkt sig et fritstaaende plastisk Monument, i Lighed med Kristian III's og Frederik II's. Derfor besluttede man allerede i Eddeliens Tid at tilmure det østlige og det vestlige Vindue indenfra, hvorved man, foruden et roligere Lys, vandt Kapellets to Sidevægge i hele deres Udstrækning for de historiske Malerier. Deres Tal indskrænkedes saaledes til to; men disse kunde da ogsaa komme til at gjøre en ganske anderledes imponerede Virkning end de tidligere paatænkte mindre. Motiverne for disse store historiske Billeder vare allerede blevne valgte i Kristian VIII's Tid og billigede af ham. Paa den østlige Væg (under Sejrens, Historiens og Tidens Skikkelser) skulde Søslaget ved Femern males — den *gamle* Konge som den uforfærdede, udholdende Krieger; paa den vestlige Væg (under Gruppen af Retfærdigheden, Maadeholdet og

»Almindelig Verdenshistorie«.

Sandheden) Kristian IV's Dom over Falskneren Kristoffer Rosenkrantz — den *unge* Konge som den nidkjære, modige Hævder af Loven.

Men *Eddelien*, hvis Virksomhed i Kapellet hyppigt var bleven afbrudt af Sygdom, døde — som sagt — i 1852, og med Undtagelse af at *Hilker* udførte Løvværksfrisen med Portrætmedaillonerne af Kristian IV's berømte Mand, hvilede Arbejdet i flere Aar. De, som i disse Aar besøgte Kapellet, saae det staae

Udkast til Billedet af Christian IV paa »Trefoldigheden«.

med raa kalkede Vægge, Thorvaldsens Statue staaende paa et foreløbigt Træstillads ved Vinduespillen, slet belyst, altfor lille til det store Rum og slet ikke tagende sig imponerende ud: kun Hvælvingen prangede foroven med sine elegante Farver og sine alvorlige, højtidelige, skjøndt lidt abstrakte og pretentiøse Figurer. Det var nuværende Gehejmeetatsraad *C. E. Fenger*, som havde Fortjenesten af, da han i 1859 blev Finansminister, at sætte den sidste og vigtigste Del af Kapellets Dekoration i Værk, og fra denne Tid af begynder en ny Periode i Dekorationens Historie. De Kunstnere, som bleve valgte til at udføre de store Figurbilleder og Dekorationens rent ornamentale Del, vare Prof. *Vilh. Nic. Marstrand* og Arkitekturmaleren Prof. *Heinrich Hansen*.«

Eddelien nød i sin Tid en Anseelse, hvis Berettigelse vi nu har noget vanske-

ligt ved at forstaa. Den samme flove Efterligning af italienske Forbilleder, der er almindelig i Datidens tyske Kunst, fremtræde i Allegorierne i Christian IV's Kapel; Fremstillingen af Retfærd, der holder Vægten, Sandhed, der ser sig i Spejl, og Maadehold, der holder Tømmen, er tydeligt nok en tarvelig Oversættelse af Rafaels Billede i Stanza della Segnatura. Farverne er slemme — især det knaldblaa Skørt paa Charitas, — Eddelien var mindst af alt Kolorist. Men Eddelien egnede sig i alt Fald bedre til at male Allegorierne end til at male de historiske Fremstillinger, der skulde have Plads under dem. Paa hans 1845 daterede Projekt er disse ikke alene daarlige, de er fuldkomment latterlige. Han har her endnu bevaret Vinduerne mod Øst og Vest og paa disse Vægges smalle Felter fremstillet Christian IV som Bygmester for Frederiksborg og Kongen paa hans Nordlandsfart, i Feltet paa Indgangssiden Christian IV, der som Dreng høres af sin Moder i Luthers Katekismus. Intet Barn kan tegne en naivere Figur end den Drabant, Eddelien har anbragt ved Siden af Christian IV's Trone, hvor Kongen holder Dom over den skamfulde Rosenkrantz. Og lige saa barnlig naiv er i det andet af Væggenes brede Hovedfelter Fremstillingen af den saarede Konge, der paa »Trefoldigheden« raver frem som Blindebuk, medens en Drabant hiver op i en Krigers Lig, og en anden falden Kriger øjensynligt anstrenger sig for at udfylde Forgrunden i hele dens Længde.

Ogsaa mere fremragende Kunstnere end Eddelien havde uden Held behandlet dette Emne. Abildgaard, efter hvis Skitse Bendz malte det gyselige Billede, der nu hænger paa Kronborg. Eckersberg, der i et lille og særdeles net behandlet, men fattigt komponeret og stemningsløst Maleri fremstillede Christian IV paa »Trefoldigheden«. »Eckersberg har ikke faaet Mere ud af ham end en brav Mand, som gjor sit Bedste, uagtet han føler en fatal Smerte i det ene Øje,« siger Jul. Lange med Rette. Selv Thorvaldsen havde haft yderst ringe Held med sig, da han i et Udkast til sin Statue af Christian IV — en Tegning paa Nysø — forsøgte at fremstille Kongen i samme Situation med Torklædet for Øjet. Allerede i et af Marstrands første Udkast til Billedet i Kapellet, en let behandlet, men lykkeligt inspireret Tegning paa det porøse Papir, har han faaet glimrende Fart, Liv, Storhed, Stemning, i Fremstillingen af Skibsmandskabet, der i Forundring og Begejstring stimler sammen om den saarede Konge, som antages dræbt, men som atter har rejst sig stor og mægtig med Haanden støttet paa sit Værge, Nationalsangens ubetvingelige Helt.

De 1860 daterede, farvelagte Tegninger, der viste Marstrands Projekt for Billederne i Kapellet, og Heinr. Hansens Forslag for deres Indramning ved imiterede Stenrammer i Christian IV's Barokstil, udstilledes paa Charlottenborg 1861. Efter Planen skulde Væggenes Dekoration males med Oljefarve paa præpareret Kalkgrund; Marstrand havde aabenbart ikke Lyst til at indlade sig med Freskomaleriets vanskelige Teknik; — Lange mener vistnok med Urette, at Arbejdets Udførelse *al fresco* vilde være bleven langt mere bekostelig, og at dette var den

egentlige Grund, hvorfor Oljemaleriet blev foretrukket. — Som Forsøg malte Marstrand med Oljefarver paa Cement et udmærket lille Rundbillede af Holberg, der koger sin Mad i Rom. Holberg fortæller i sin Selvbiografi, hvorledes han her mindre vandt Fremgang i de sirlige Videnskaber end i de solide, som f. Eks. hvor mange Ave Marier der skal læses inden et Æg er kogt. For at hans Studeringer ikke skulde hindres ved Koge-Forretningen, havde han Pen og Blæk

Den fattige Kunstner.

staaende ved Ilden, Bogen i den ene Haand og Grødskeen i den anden, men erfarede da Vanskelighederne ved at koge og filosofere paa samme Tid. To neapolitanske Adelsmænd var hans Naboer, og deres store Gryde brummede undertiden i Bas, medens Holbergs lille Gryde sang første Diskant. En ældre Tegning af dette Motiv var oprindelig tiltænkt en Oversættelse af Holbergs Selvbiografi, men anvendtes som Titelvignet for den af Marstrands Fætter C. W. Smith 1858 udgivne Bog »Om Holbergs Levnet og populære Skrifter«.

Det var Marstrand i høj Grad magtpaaliggende at komme til at udføre Dekorationen af Christian IV's Kapel. Hvis dette Arbejde blev ham overdraget,

vilde det betyde en Betryggelse af hans pekuniære Stilling, der ingenlunde var særligt glimrende. I 1859 havde han ikke solgt for 2000 Rdl. Kun hans gennemmalte Billeder var salgbare. Mange Invitationer blev afslaaede, fordi de ikke kunde modtages uden at hans Kone fik ny Kjoler. Marstrands gamle Tøj blev omsyet til Poul. Men trods al Sparsommelighed bragte Familjens fortsatte Forøgelse Udgifterne i stadig Stigen. Det er klart nok, hvilke Betragtninger Marstrand har anstillet, da han — maaske inspireret fra Göthes »Künstlers Erdewallen« — malte det lille, let behandlede Billede af den fattige Kunstner. Masken og Gitaren paa Væggen fortæller, at han engang har oplevet lykkelige Dage i Italien. Men de glade Tider er længst forbi. Han sidder ved Staffeliet foran et tomt Lærred, en Skitsebog ligger paa Gulvet, men han er uoplagt, ude af Stand til at arbejde. Ved Vuggen med den blaa Dyne og det hullede grønne Teppe stopper Konen en Strømpe, en Dreng i bar Skjorte tuder efter Mad. Paa Væggen hænger ved Siden af et Billede med Don Quixote, — en Antydning af, at Maleren engang har drømt om at udføre Heltegerninger, — et Brystbillede i overnaturlig Størrelse af en hoven Filister i gul Frakke. Det er Kunstnerens Mæcen og Plageaand. I en Vandfarvetegning af samme Motiv er Konen en Italienerinde, der sender et bekymret spørgende Blik til den idéforladte Stakkel; paa Baggrundsvæggen hænger et Billede af Adam og Evas Uddrivelse af Paradiset.

At Dekorationen af Christian IV's Kapel, hvis den blev til Virkelighed, vilde give Marstrands pekuniære Stilling et Rygstød, den trængte til at faa, var ham dog mindre vigtigt, end at den vilde bringe Opfyldelsen af en Ungdomsdrøm. Han havde jo allerede i Rom tørstet efter at faa et saadant Arbejde at udføre i Danmark. Men han plagedes dog af nogen Mistillid til sine Evner som Maler, af nogen Ængstelse for de tekniske Vanskeligheder, Løsningen af en saa kolossal Opgave vilde bringe. Paa samme Tid, som Marstrand vovede sig i Kast med disse nationalhistoriske Fremstillinger, udvidede han yderligere sin Emnekreds ved tegnede og malede Forsøg paa at fremstille et græsk Sagn: Iliadens Beretning om Thetis, der søger Hefæstos og under Taarer favner hans Knæ, medens hun anraaber ham om at skænke hendes Søn Akillevs, »hvis Liv er saa kort«, ny og glimrende Vaaben, at han med Ære kan træde i Striden for at vinde sig Hæder. —

Da Projekterne for Dekorationen af Christian IV's Kapel var udstillede paa Foraarsudstillingen 1861, fremkom i Berlingske Tidendes Anmeldelse d. 30. April en Indsigelse mod, at Dommen over Christoffer Rosenkrantz var valgt til Emne for det ene af Billederne. En ny, af Mærket T undertegnet Protest, bragte Berlingske Tidende den anden Maj. »Paa denne Maade at overantvorde en simpel navngiven Forbryder, der forbrød sig mod en enkelt Medborger, til alle kommende Tiders Foragt, og det ved Siden af saa mange store Minder og Billedet af Christi Opstandelse, er mildest talt en saare uheldig Idee, og end mere stødende bliver dette, naar man betænker, at den paagjældende Person var Medlem

af en Adelsfamilie, der har skjænket Danmark flere fortjente Mænd, og hvis Navn endnu ei er uddød.« Enkelte Medlemmer af Familjen søgte Marstrand for at bevæge ham til at foreslaa et andet Emne, »og selv Kongen sendte Ministeren til ham for at afværge, at denne Scene blev fremstillet«. (Troels Marstrand: Slægten Marstrand, S. 127.) En Fremstilling af Christian IV i Færd med at drøfte Bygningsplaner, Arkitekterne foreviser ham, har Marstrand indsat i en af Heinr. Hansens Indramninger mellem Projekterne til Kapellets Dekoration. Christian IV som Bygherre skulde erstatte Dommen over Rosenkrantz, hvis det viste sig absolut umuligt for Marstrand at faa Lov til at fremstille dette Emne.

Men det var rigtignok Marstrands bestemte Ønske at male Dommen over Rosenkrantz. Han betegner d. 24. Maj 1861 i et Brev til sin Fætter Troels Smith Familjens Indsigelse som komisk, »forøvrigt har jo allerede Shakespeare begyndt at plette det vellugtende Navn. Amtmanden fra Thisted har besøgt mig og bedet mig idetmindste at behandle Synderen saa lempelig som mulig, hvilket jeg har lovet. Hvad han maa mene kan jeg kun forstaae saaledes, at jeg ikke skal stræbe at give ham Lighed med den nuværende Slægt. — Iøvrigt skal vi nu see, om vore politiske Historier give Plads til at modtage saadanne Ubetydeligheder som disse Malerier, maaskee der endnu skal løbe en heel Deel Roeskilde Kildevand ud i Havet inden den Sag, der nu har hvilet i 15 Aar, kommer igang igen. Men hvad der er vist det er, at man bliver hver Dag ældre og destoværre ikke modigere og gladere, hvilket forekommer mig aldeles bagvendt, men det er saa. — Ja derom kunde der siges en heel Deel.«

I samme Brev meddeler Marstrand: »Jeg staaer i Begreb med om nogle Dage at reise til Paris, for at see dem male med Oliefarver paa Muur og bliver i det Hele en 6 Uger borte«. Heinr. Hansen fulgte ham paa Rejsen.

Holberg koger sin Mad i Rom.

XVII

Alt hvad vort egentlige Maal angaaer, have vi skaffet os Kundskab om«, skriver Marstrand d. 24. Juni 1861 fra Paris, »og vor Reise har i saa Henseende ikke været uden Frugter, ligesom det i Almindelighed har været mig nyttigt og beroligende at fornye Overblikket over Nutidens Konst og dens mangeartede Fremtræden. Jeg har atter for en lang Tid faaet min Reiselyst stillet og glæder mig til med Ro i Sind og Skind at vandre en Konstners stille Bane.«

Efter et Besøg i Lübeck, der forekom Marstrand at være et meget tiltrækkende nordisk Venedig, var han og hans Rejsefælle rejste til Berlin, herfra til Dresden, fra Dresden til München, fra München over Strassburg til Paris. De havde studeret Freskomaleriet, Anvendelsen af Oljemaleri paa Mur og paa Sten, Vandglasmaleriet og Voksmaleriets Teknik. De havde studeret en Mængde Museer, — »disse uhyre Museer, man faaer formeget ligesom ved en stor Diner.« De havde i Paris set en stor Udstilling af moderne Kunst. »Jeg har truffet mange flere dygtige Arbeider end jeg havde ventet,« skriver Marstrand. Af alt det meget, Marstrand her saa, syntes dog adskilligt ham »heller ikke saa fortræffeligt ved nærmere Betragtning, at det just gjør En modløs, men tvertimod lader En føle at man ogsaa har Lov til at være med.« Det forekom ham derimod for en Dansk noget beskæmmende at se, hvor kolossale Byggeforetagender og omfangsrige Monumentalarbejder ikke alene Paris, men ogsaa de tyske Smaabyer havde i Gang. »Det er mig en Gaade, hvorfor vi, der dog ikke ere saa fattige, staae saa uendeligt tilbage i Henseende til Villie og Evne fra det offentliges Side til at bygge blot nogenlunde stort, naar man her allevegne seer sligt i et saa umaadeligt Omfang. — Napoleon lader alle Kirkerne restaurere og bemale foruden flere nye bygge. Det er atter vidunderligt at see her den Mængde Kræfter, der ere

beskjæftigede, jeg vilde ønske at vor Regjering vilde gjøre en lille Tour rundt for at see hvad andre Lande ansee nødvendigt i saa Henseende.« —

Uagtet Marstrand ved denne Reise, der paa Hjemturen førte ham til Brügge, Gent, Antwerpen, Rotterdam, Haag, Amsterdam, Køln og Hamborg, mente sin Rejselyst stillet for lang Tid, foretog han dog den følgende Sommer (Aug.-Sept. 1862) en Rejse til London sammen med Höyen og Skovgaard, »det behageligste Reiseselskab, jeg har havt.« Det første Indtryk af London var ikke opmuntrende; »det forekom mig stygt, smagløst og kun stort, alt hvad jeg saae — men jeg vil endnu ingen Mening have derom. — Jeg veed ikke rigtig om, naar jeg sidder her høit oppe og seer over Tagene, som ere vaade af Taagen, og en guul Lysning drager hen over dette skjønne Billede, om dette da er Londons Soelskin, i saa Tilfælde lever jeg i Soelskin.« Men efter faa Dages Forløb havde Marstrand fundet sig til Rette og følte sig udmærket vel tilpas. Megen Hygge inden Døre forekom ham »forenet med alle Fordelene af et stort offentlig Liv udenfor.« Der var en Uendelighed af interessante Figurer at iagttage paa Londons Gader. »Her forbi vore Vinduer vandrer i dette Øjeblik en Citarspiller og til andre Tider have vi andre Konstnere«, en Inder med en Tromme, Negere med hvide Parykker, Harlekiner. Ved Siden af smukke Damer med overordentlig skær Hud og »en umanerlig Elegance i Klæderne« saas Figurer, der aldeles lignede Billederne i »Punch«. »Ved Siden af Rigdomme, som Du ingen Forestilling har om, seer man den usleste Armod og Elendighed, ikke i Krogene, men ved høi lys Dag og lige ved Siden af den ødsleste Overdaad. Her er Modsætninger. I Vrimmelen af Letsind og Prostitution staaer en simpel klædt Mand med Trøie og prædiker Bod og Bedring paa et Hjørne og en Hob Angerfulde samle sig strax. Men hvor jeg føler det trykkende at jeg ikke kan tale med Englænderne, thi de ere meget forekommende og jeg vilde da kunne til Afvexling med Skuet af Konst kigge mig mere om i Folkelivet.«

»Her er mageløs deilige gamle Billeder,« skriver Marstrand i et senere Brev, »og paa Udstillingen og i Kensington Museum kan man see det interessanteste af engelsk Konst. Her findes mange gode Malere, især fra noget ældre Tid, dog ogsaa imellem de nulevende. Man har ingen rigtig Forestilling om de engelske Konstnere uden at besøge London og det er saaledes en Vinding at have været her i den Henseende.« Naturligvis var Marstrand mest begejstret for de mange udmærkede Billeder, han i Londons Nationalgalleri og Privatsamlinger saa af ældre italiensk, spansk og nederlandsk Kunst, »Mesterværker af første Skuffe«, men han blev dog maaske alligevel mest overrasket ved at se, at England i ældre Tid havde haft saa udmærkede Kunstnere. »Hvad er det dog for noget Sludder,« sagde han til en af sine Kunstnervenner, »at Hogarth havde mange Ideer, men ikke kunde male. Det har jeg ofte hørt sige, men det er slet ikke sandt. Hogarth er jo en ganske udmærket Maler, hvem der bare kunde male lige saa godt!«

Stor Glæde havde Marstrand af Udflugten til Windsor, Eton og Hampton-

court. »Og saa er det dobbelt interessant paa alle disse Steder at gjentage sig den engelske Historie, og du kan begribe, at deri som i mange andre Henseender er Høyens Kundskaber os værdifulde.« Overfor Londoner-Udstillingens moderne Billeder synes Høyen og Marstrand ikke at have været enige. Høyen interesserede sig fortrinsvis for Englænderne; »han lærte«, siger hans Biograf, »at beundre ikke blot den uforlignelige Dyremaler Landseer, men en stor Mængde andre Mestere, hos hvem en livlig og anskuelig Fortællemaades ægte Humor

Et Pilgrimstog drager fra en italiensk Bjergby til en Kirkefest.

eller sand og dyb Følelse forbindes med levende Farvesands« (Høyens Levned, I, S. 367.) Marstrand interesserede sig fuldt saa meget for Franskmændene. Et af hans Yndlingsbilleder var Jules Bretons »Kornets Velsignelse«, den lange Procession af brogetklædte Præster, hvidkjolede Smaapiger og festklædte Almuesfolk, der i Sommersolens stærke Lys gaar frem over Markerne. Bretons elskværdige Folkelivsbilleder er i Opfattelsen beslægtede med Værker af den danske Malerkunst; Billedet havde desuden for Marstrand særlig Interesse, fordi han selv havde beskæftiget sig med ganske lignende Motiver. Allerede under sit første Ophold i Italien havde han gjort Kompositionsudkast til en Fremstilling af Landboere, der fra en italiensk Bjergby drager til en Kirkefest. I sine senere Aar har han flere Gange genoptaget Emnet.

Mærkeligere end Marstrands Beundring for Jules Breton er hans Begejstring for det franske Landskabsmaleri, især Théodore Rousseaus. Thi Julius Langes fem Aar senere skrevne Karakteristik af Rousseau (Nutids-Kunst, S. 348—352) viser klart, at Øjne, der var vænnede til den danske Landskabskunsts sirlige Detaljebehandling, kunde have vanskeligt ved at opfatte Rousseau som det 19de Aarhundredes ypperste Landskabsmaler. Luften paa et af Rousseaus

Landskab. Studietegning.

Billeder forekom Marstrand at være det mest glimrende Stykke Malerkunst, hele Londoner-Udstillingen havde at opvise.

Marstrand havde selv betydelige Evner som Landskabsmaler. Mange af hans Arbejder skylder de landskabelige Baggrunde en ikke uvæsentlig Del af deres Skønhed og Stemning; han har baade i Italien, i Sverig og i Danmark — især 1858 i Hellebæk, — malt udmærket smukke Landskabsstudier. Endnu fortrinligere end Marstrands Landskabsstudier er maaske nogle af hans Landskabstegninger. Deres Storstilethed kan undertiden bringe de gamle Mestre i Erindring; der er noget af Rubens' Fylde og Pragt i den smukke Rørpenstegning af en Skovsø-Idyl, sagtens en Erindring fra Hellebæk. Har de ofte Egenskaber, der minder om fransk Landskabskunst, skyldes det dog afgjort ikke nogen Paa-

virkning fra denne, thi Følelsen for Linjeskønhed, Sansen for en fast og rytmisk Opbygning af Massen og af Formen, har de fælles med alle Marstrands figurlige Kompositioner. Men Marstrands Interesse for Franskmændene har dog maaske i nogle Retninger været hans senere Malerkunst til Gavn. —

Efter at Marstrand i London atter havde mættet sig med Indtryk af ny og gammel Kunst, haabede han med fuld Kraft at kunne gaa løs paa de mange Opgaver, han havde at løse, Dekoreringen af Christian IVs Kapel, Nadverbilledet, adskillige Portræter, endnu flere Smaabilleder. Men Kræfterne svigtede.

En Skovsø.

»Allerede i flere Aar,« beretter hans Læge E. Hornemann i et til Brug for Weilbachs Kunstnerleksikon skrevet Brev, »havde Marstrand lidt af *Sukkersyge*, rimeligvis foranlediget ved aandelig Overanstrengelse, ligesom denne Sygdom altid viste sig stærkest, naar Et og Andet særlig beskjæftigede ham og voldte ham Hovedbrud.« Sygdommen fik nu en saa betænkelig Karakter, at Hornemann mente en Baderejse nødvendig. Sammen med Lægen Strøm rejste Marstrand sist i Maj 1863 til Carlsbad.

Han gjorde det grumme nødigt. »Jeg kan endnu ikke andet end finde Historien comisk,« skriver han til sin Hustru fra Carlsbad d. 5. Juni, »især da jeg ikke føler mig i mindste Maade syg og har einen sehr gesunden Körper, som Lægen sagde.« Dog »maae jeg jo vogte mig for at dømme for tidligt, det veed

jeg nok, mit utaalmodige Sind kunde gjerne forlede mig til, hvis jeg ikke kunde lade det bruse ud til en anden, at reise hjem igjen og grine af det hele, hvis jeg ikke deels havde gjort den lange Reise og deels nok vilde have lidt mere Vished om at min Formening stadfæster sig, at dette Vanddrikkeri er Vindbeutleri. — Igaar var det det deiligste Veir, hele Byen var paa det festligste pyntet. Det var Frohnleichnamsfest, Corpus Domini, der var Musik i Kirken, Procession igjennem Gaderne og Masser af straalende og crinolinerede Damer, mange smukke unge elegante, og mange tykke forædte og fordrukne gamle baade Damer og Herrer, vistnok af fornem Race. Det synes i det hele taget at være Stedet, hvor

Venus hos Neptun. Peder Paars, første Bogs første Sang. Tegnet i Carlsbad 1863.
(Hvad Aarsag dertil er, livsaligste Gudinde
At man i saadan Storm paa Havet dig skal finde.)

Kjødet skal spæges, hvor overdrevne Nydelser af Bacchus og Venus skal hævnes, og Synderne afsones. Men naar man nu ikke har de Synder paa Samvittigheden, synes det En ordentlig at være en Skam at gaae saaledes og drive Tiden hen — men det er jo sandt, jeg vilde jo ikke raisonnere. — — Poul begynder vel snart at bade. Jeg havde meget mere Lyst til den Slags Styrkemiddel, men nu vil jeg først have Vished om dette Nyre — eller Levervrøvl, — atter Bedemandsstil. — Nu skinner Solen dejligt, vi ville gaae med vore Breve paa Posten og saa drive om til Middag.«

Under sit Ophold i Carlsbad, der varede til Begyndelsen af Juli, fulgte Marstrand lydigt Lægens Forskrifter, drak det bestemte Antal Bægre Vand, brugte Bade og holdt Diæt. Han lærte ogsaa at indse, at Kuren var ham til Gavn, om

han end havde vanskeligt ved helt at besejre sin Skepticisme. »Jeg har fattet den Beslutning herefter ikke at tale om mit Befindende til nogen Doctor uden at jeg tvinges dertil; thi de Karle have en stærk Tilbøjelighed til at ville curere der, hvor jeg troer Tiden ofte alene er tilstrækkelig. — Vist er det, kunde man blot beherske sig selv og sine Luner og øve den Dyd, som kaldes Taalmodighed, saa skulde alle disse forbigaaendeUlemper, som besvære Kroppen, ingen Betydning faae eller idetmindste ikke ødelægge Humeuret. — — Hvad det angaaer at kjede sig her, er det ikke saa ganske let, thi her er meget at see paa, naar man har Øinene med sig. Her er god Musik at høre og saa har man en fortræffelig Appetit, som næres umaadelig af den strænge Faste. — — Jeg vilde jo nok ønske at du var her, ikke for at passe paa mig, thi du kan være rolig for mig i den Henseende, men for at du kunde faae lidt af denne gode Bjergluft og faae Leilighed til i nogen Tid ret at drive, dolce farniente, ligge op ad Skraaningerne og see op i den blaa Himmel med de drivende Skyer. — Og har man Lyst til at see den fine Verden fra alle Jordens blaserede Stæder med stor Luxus og Pragt i Klæder og vældige Crinoliner, der feie de forøvrigt rene Gader endnu renere, og med gule Ansigter og tykke Maver, saa er her den bedste Leilighed til den Slags Nydelser.«

Avind hos Æolus. Peder Paars første Bogs første Sang.
(Han dertil skielvende da svared: Om I vilde
I Morgen komme hid; nu har jeg at bestille,
Jeg aldrig haver Ro, nu en, nu anden Vind
Mig plager —.)

Fristende Motiver fandt Marstrand ikke i Carlsbad. »Det skulde da være om jeg kunde faae en eller anden Badegjæst paa Papiret. Naturen er meget

smuk, men altfor parkartet, altfor accomoderet ligesom de fine Folk, der, som Goethe siger, kunne være meget brave, men give ikke Anledning til det ringeste Digt.« Naar Marstrand havde brugt Kuren, fordybede han sig ved en tyrkisk Pibe i Studiet af den eneste Bog, han havde ført med sig; det var ham ikke muligt at faa fat i andre. Bogen var Peder Paars. Den var hans Trøst, naar daarligt Vejr hindrede ham i at foretage Spasereture. »Imidlertid tegner jeg Billeder til Peder Paars og Tiden gaaer godt nok.«

Høyen havde i et Foredrag 1859 med Rette omtalt denne Opgave som overordentlig vanskelig. »Hele Peder Paars, med alt det den er saa simpel og be-

Venus stiger op fra Peder Paars' Kiste. Peder Paars, første Bogs anden Sang.
(Da Kisten aabnet blev, man saae derinde svære
En Jomfrue, og med hast mod Himmelen sig hæve.)

væger sig mellem Kræmmere, gamle Kjærlinger og lignende Figurer paa Anholt og Skagen, spiller i den luftige, fantastiske Verden, saa at det skulde være en egen Kunstner, der skulde være i Stand til at bringe disse Tegninger til Veje. Vi maa bekjende, at lige saa vist som det er ægte dansk Arbejde og danske Figurer, spiller dog i Satiren hele Oldtiden igjennem. — Den blotte Realisme forslaar her ligesaa lidt som den eventyrlige Fantasi, der svæver udenfor alle lokale Grænser.« (Høyens Skrifter III, S. 201) Wiedewelts Illustrationer er ganske vidløse; egentligt har de barokt naive Træsnitsbilleder i Første-Udgave 1720 mere af den rette Tone og af virkeligt Lune. (Tegneren af disse Billeder kan kun have kendt fjerde Sang fra selve Manuskriptet, og dette synes ogsaa at ligge til Grund for Illustrationerne til de første Sange, thi det er sikkert ved en Tryk-

fejl, at de trende Krager, der paa Billedet — efter de klassiske Regler — bringer Gunild det onde Varsel, i Teksten er forandrede til »tvende«. Bedst godtgør Inventionen og Intentionen i Fremstillingen af Neptun, der triumferende ryger sin Kridtpibe, medens de Skibbrudne ligger »som Valmu udaf Regn nedslagne,« at Tegneren var en vittig Mand, der endog særdeles vel forstod at suplere Tekstens Skildring. Men han var kun en Dilettant, der ikke tegnede bedre end de fleste 10 Aars Børn. Var Tegneren maaske Holberg selv?)

Marstrands Illustrationer til Peder Paars, af hvilke 6 blev litograferede af Th. Bergh til den 1863 paa Wøldikes Forlag udkomne Liebenbergske Udgave af Bogen, forener det mest sprudlende Liv og Lune i Opfattelsen af Situationerne med den mest fuldendte Kunst i selve Fremstillingen. De hører til det aandfuldeste og ypperste, dansk Illustrationskunst har frembragt. Vidunderlig er især Karakteristiken af Guddommene: den hæslige Avind i højhælede Sko og med ophæftet Hyrdinde-Skørt, den skrækslagne Æolus, som forgæves søger at undskylde sig ved nødvendige Forretninger, den saare enfoldige Sømand Neptun og den sukkersøde Fru Venus, der stiger af sin Karm for at opmande ham til at vise sig som Havets Herre. »Venus vill befalla, der Neptun rår.« Bellmans Mytologi er beslægtet med Holbergs, og der er ved Siden af det ægte Holbergske maaske lidt af den muntre Klang og Stemning fra Bellmans Toner i Billedet af Venus, der med sine Fiskebens-Poscher og en lille Kupido ved Siden svæver op fra Peder Paars' Kiste, medens Skyerne fordeler sig, Vindene og Bølgerne lægger sig til Hvile, og Paars hensynker i salige Drømme ved at betragte det af Gudinden skærmede Kontrafej. Højst fortræffelige er ogsaa Tegningerne til de rent realistiske Optrin: Krigsretten over Kokken, Fogden foran sin Hær, Slagsmaalsscenen mellem Gunild og Jens Blok, allerbedst dog maaske den mellem Berghs Litografier ikke gengivne Tegning af Per Degn, der, da den tykke Foged farer rundt i bar Skjorte med Klokken i Haanden, falder paa Knæ for

Per Degn ræddes for Fogden. Peder Paars, første Bogs fjerde Sang.
(Af Frygt han kunde ey paa sine Fødder staae,
Men faldt, og raabte høyt: Ach naadige Gienganger!
Hvad nytter jer, at I en usel Klokker fanger.)

ham og beder med ynksom Mine: »Ach naadige Gienganger! Hvad nytter jer, at I en usel Klokker fanger!« Den Note, der oplyser, at Gunild og hendes Kat er besungne i Visen om »Katten og Kællingen — De sloges om Vællingen« har givet Marstrand Anledning til talrige Fremstillinger af dette Motiv. En stor Karton tyder paa, at det var hans Agt at behandle det i et Maleri.

De kostelige Tegninger til Peder Paars er et veltalende Bevis for, at det ikke blot var for at troste sin Hustru, naar Marstrand i Brevene fra Carlsbad fortalte, at han folte sig karsk og ved særdeles godt Mod. Efter hans Hjemkomst fandt Hornemann hans Tilstand i høj Grad forbedret, men konstaterede dog, at Sygdommen ikke var aldeles hævet. Marstrand blev i de følgende Aar mindre end tidligere plaget af Mismod og Bekymringer. Det var lykkelige Aar for ham, og udmærkede Arbejdsaar.

Holberg møder to Narre.

En Mængde af hans fortrinligste Tegninger stammer fra denne Tid. Derimellem er Storsteparten af hans bedste Fremstillinger af Don Quixote. Han modtog med Glæde en Opfordring til at illustrere en ny Udgave af Dorthe Biehls Oversættelse; hans Kærlighed til Bogens Hovedfigurer var gammel og er her allerede tidligere bleven omtalt. Bogens første Bind udkom 1865, andet 1869. Hvor vittige og livfulde mange af dens Billeder er, blev Bogen dog neppe et saa glimrende Illustrationsværk som det var at vente. Marstrands Genius egnede sig ikke til at lægges under Tøjler; det morede ham ikke at gennemillustrere Romanen, hvis Indskudsfortællinger han skubbede til Side. De Optrin, der var hans særlige Yndlingsscener, fremstillede han til Gengæld i utallige Variationer, mellem hvilke det var vanskeligt at træffe et Valg, og Valget har i flere Tilfælde heller neppe truffet det rette. Billedernes Antal begrænsedes til 20 foruden

Titelbilledet og Vignetten paa Omslaget, derfor udelodes adskillige udmærkede Illustrationer, f. Eks. Fremstillingerne af Don Quixotes og Sanchos triste Ridt i øsende Regn, af Sancho, der glimrer med sit Vid overfor Hertuginden, da han følges med hende, hendes Gemal og sin Herre til Slottet, af Don Quixote og Altisidora o. fl. a. Desuden er Gengivelserne ikke helt tilfredsstillende. Skade, at Marstrand ikke har tegnet Illustrationerne, saa at de kunde overføres direkte paa litografisk Sten med deres fulde Friskhed og Kraft i Behandlingen*! — Tegningerne blev litograferede af Th. Bergh, der 1862 med paaskønnelsesværdig

Sancho Pansa underholder Hertuginden paa Vejen til Slottet.

Omhu havde faksimileret en Række Haandtegninger af Marstrand** og 1863 gengivet Illustrationerne til Peder Paars. Der tilkommer dog ikke ham det fulde Ansvar for de Svagheder, der skæmmer mange af Litografierne i Don Quixote. Nogle af de Tegninger, han gengav, var lette Omrids, men efter Marstrands Op-

* Flertallet af Marstrands (meget sjældne) Autografier er rigtig nok — ligesom hans Raderinger og Stylografier — kun Forsøg uden stor Betydning. Men der findes dog mellem hans Autografier et Par højst fortrinlige Blade. Det bedste er den her S. 245 gengivne Fremstilling af et gammelt Ægtepar.

** De 12 Blade (med 16 Tegninger) blev trykte i c. 250 Eksemplarer og udkom i Kommission hos Stinck. De gjorde ikke samme Lykke som Th. Berghs tidligere udgivne Faksimiler efter Haandtegninger af Vilh. Pedersen. Et Restoplag bortloddedes af Foreningen »Fremtiden«. Paa Auktioner og hos Smaahandlende er Berghs Litografier ofte solgte som originale Tegninger. — 1867 har Budz Müller & Co. udgivet nogle meget gode fotolitografiske Gengivelser efter Haandtegninger af Marstrand.

fordring lagde han »Manér« i Gengivelserne, for at de kunde tilfredsstille et Publikum, som formentligt ikke havde Smag for det løst skitserede.

Fra samme Tid er flere alt forhen nævnte Billeder med Emner fra Holbergs Komedier: Per Degn synger for en Snaps, Erasmus Montanus beviser, at Per Degn er en Hane, Jens Olsen besøger Corfits. Da Orla Lehmann havde faaet den gode Idé at lade en Række Billeder af danske Digtere i karakteristiske Situationer male af forskellige Kunstnere, tilfaldt det selvfølgeligt Marstrand at fremstille Holberg. Allerede paa Holbergs egen Tid fortaltes — efter hvad Höiberg 1755 vidner, — den Anekdote, at Holberg, da en Officer stansede ham paa Gaden med Tilraabet »Jeg gaar ikke af Vejen for en Nar!« gav til Svar: »Men det gør jeg!« Marstrand ændrede Motivet, saa Orla Lehmanns Billede fik til Titel: »Jacob von Thybo og Jean de France ville ikke gaa af Vejen for en Nar, men Holberg vil gaa af Vejen for to.« I alle Marstrands udmærkede Fremstillinger af Motivet er de to mesterligt karakteriserede Narre Forgrundsfigurer og de egentlige Hovedpersoner. Marstrand har — baade i selve Billedet og i et højst fortrinligt, lettere behandlet Forarbejde til det, — givet en ypperlig Skildring af den gammeldags hyggelige, maleriske og stemningsrige københavnske Gade, hvor Mødet fandt Sted.

Holberg møder Jean de France og Jacob v. Thyboe.
(Det skitserede Maleri.)

I adskillige Tegninger har Marstrand vist Holberg i andre Situationer, som den unge Satiriker, der med et lunt Smil iagttager Daarernes Færd, som Godsejeren til Hest, som den gamle Filosof, der i Studerekammerets Lænestol overvejer en Epistel, medens Husholdersken sysler ved Ovnen. I flere Billedudkast — derimellem en anselig og fremragende Tegning — har Marstrand behandlet den Anekdote, som H. C. Andersen (i »Mit Livs Eventyr« S. 51) fortæller at have

»Jeg troer Rokkehovedet taler!«

hørt af Urban Jürgensens Moder. »Hendes Fader havde været Slotsforvalter paa Antvorskov, og der, sagde hun, kom om Søndagen tidt Holberg fra Sorø; han og hendes Fader gik op og ned ad Gulvet og talte om Politik, Moderen, der sad ved Spinderokken, vilde en Dag tage Deel i Samtalen. Jeg troer Rokkehovedet taler! sagde Holberg.« Men Holberg havde dog selv — i Epistel 99 — erklæret, at han fandt »mere Behag udi Fruentimmers end udi Mænds Omgiengelse.« »Naar jeg kommer i Mænds Selskab, presenteres mig enten et Glas Viin eller en Pibe Tabac, som aldeeles ikke er min Ragout. Udi Fruentimmer-Sel-

skab derimod faaer jeg Thee, Café og jævn Pølse-Snak; hvilket accommoderer mig best udi mine ledige Timer.« Rahbek beretter, at Holberg en Dag var i meget gnavent Lune, da han aflagde et Besøg; trods en direkte Opfordring fra Husets Frue om at gaa, da nogle Damer meldte sig til Kaffevisit, blev han alligevel siddende og hørte taus paa deres Passiar. Men da de vel var borte, rejste han sig op, gned sig fornøjet i sine Hænder og sagde: »Nu skal hun have Tak!

Holberg i Kaffeselskab hos Madame N. N. Skitse.

Madam! nu har jeg hørt en Hob Sladder; nu er jeg i god Humeur; nu vil jeg gaae hjem og bestille Noget.« (Holbergs udv. Skrifter ved Rahbek, VI, S. 300). Marstrand har i et 1866 malt Billede — og i den Hirschsprungske Samlings fuldendt mesterlige Skitse til dette Billede — udmærket vittigt skildret, hvorledes Holberg opmuntres ved den livlige Kaffepassiar mellem Damer, som aabenbart er nære Slægtninge til de gode Madammer, der hædrede Corfitz' Barselstue med deres Besøg.

Før Billedet med Holberg og de to Narre havde Marstrand allerede malt to Billeder til den af Orla Lehmann dannede Billedserie. Det ene har som Titel

og Forklaring: »Minister Guldberg vil gjøre noget for Wessel, men dennes Ønsker indskrænker sig til — en Pris.« Billedet giver en meget god Karakteristik af den geniale Zigøjnernatur, der har sin Uafhængighed kær og søger at redde sig ud af en ham pinlig Situation ved et bon mot, som heldigvis falder i god Jord hos den affable Hofmand. Men det er dog mindre interessant og betydeligt end dets Modstykke. »Arendses siste Besøg hos Ewald ved dennes Sygeleje«.

Arendse hos Ewald.

Motivet maa have været Marstrand meget kært, han har malt det fire Gange. Ligesom Billedet af Audiensen hos Guldberg er bygget over Juels Portræt af Wessel, er Billederne af Arendses Besøg bygget over Clemens' smukke Profiltegning af Ewald; dens Udtryk af Lidelse og Vemod er deres Grundstemning. Krumbøjet af Gigten ligger Digteren til Sengs paa sit fattige Kammer i Rungsted »uden andet Selskab end sin Kummer og sine Smerter«. Lyset er nedbrændt i Stagen, men en lille Rose dufter fra Glasset paa hans Bord. Han mindes fordums Dage; da ser han — eller tror at se — den tabte Ungdomselskede staa ved hans Leje, sorgfuld, højtidelig; »blege og indfaldne var den Dejliges Kinder, og en mat Gnist af den mig saa bekjendte Ild skinnede endnu i hendes Øine.« Hun lagde Spidsen af sine Fingre paa hans skælvende Haand, sukkede »De forrige Tider ere forsvundne, Ewald!« og var atter borte. »Ja, de ere forsvundne! sagde jeg og saa stivt paa det Sted, hvor hun havde staaet, og ikke en eneste venlig Taare vilde lindre mit beklemte Hjerte. O min Arendse, min Arendse!« Marstrands Billeder illustrerer Ewalds Beretning saa veltalende udtryksfuldt, som denne overhovedet kan illustreres. I nogle af de mange Tegninger til Billedet er Arendses Skikkelse maaske liv-

fuldere og friskere, til Gengæld vel mindre overensstemmende med Evalds Skildring.

Andre Fremstillinger af Ewald har Marstrand givet i Tegninger; en af dem

Arendses sidste Besøg hos Ewald ved dennes Sygeleje.

tilhørte Orla Lehmann og viste Digteren, som sad fortvivlet ved sit Arbejdsbord og forgæves paakaldte sin Muse for at kunne skrive en bestilt Kantate.

Syv Aar senere end det første — 1863 daterede — Maleri af Arendses Besøg og Billedet af Wessel og Guldberg malte Marstrand til Serien af Digterbilleder

Fru Gyllembourg, der oplæser en af sine Noveller for sin kritiske Søn og sin berømte Svigerdatter. Marstrand havde allerede i sin Ungdom været Gæst i det Heibergske Hus og der set Billedets tre Personer samlede om den høje Lampe med Skærmen af de brogede Tøjblomster. Men han havde rigtignok aldrig hørt nogen Novelle blive oplæst af den gamle Kone med den graaviolette Kjole og det gule Sjal, en lille, uanselig Skikkelse, i hvis rynkede Ansigt med de store Poser om de livlige Øjne det var vanskeligt at genkende Modellen for Juels elegante Portræt, der hang paa Stuens mørkegrønne Væg. Fru Heibergs gode Hukommelse har rimeligvis staaet Marstrand bi, da han malte denne hyggelige Familjescene; mere end hans andre Digterbilleder har det Værdi som historisk Dokument, men kan dog i egentlig kunstnerisk Værd maaske neppe maale sig med Billederne af Holberg og Ewald.

Mærkeligt nok har Marstrand ogsaa gjort Udkast til det Digterbillede, det faldt i H. J. Hammers Lod at male: Baggesen i Besøg hos Grev Schimmelmann ved Emilies Kilde. Hammer hørte til Marstrands nære Venner og til de stadige Gæster i hans Hus. Det er da rimeligt, at Marstrands Udkast, der var i Hammers Eje, kun betegner et godt Vink til Vennen for Inventionen eller Kompositionen. Hammer kunde have staaet sig ved at følge Vinket nøjere end han har gjort.

Der findes jo ogsaa smukke Arbejder af andre Kunstnere mellem de til Orla Lehmann malte Digterbilleder. Da de alle udstilledes samlede i Kunstforeningens gamle Lokale i Amaliegade, viste Marstrands sig dog Resten af Selskabet meget overlegne. Ogsaa i Henseende til kraftig Virkning og fyldig Farve, i Syn og Talent for det rent maleriske, uagtet Marstrand jo ikke havde sin egentlige Styrke i den formelle Udarbejdelse.

Fremstillingerne af Holbergs Liv og de andre danske Digterbilleder havde ført Marstrand ind i en egen, herhjemme dengang vistnok temmelig ny Genre: det historiske Anekdotemaleri, en Mellemting eller en Forening af Livsbilledet og Historiemaleriet. Der behøvedes jo ingen Diogenes-Lygte for at finde virkelige Mennesker blandt Historiens Personligheder; Holberg var selv en menneskelig Karakterfigur lige saa godt som de Figurer, Forbindelsen mellem hans Fantasi og lagttagelsesevne havde skænket Liv. Marstrand havde megen Interesse for historisk Litteratur, men ganske særlig Kærlighed til Memoirelitteraturen, fordi den saa klart belyste de jævnt menneskelige Sider hos Historiens Konger, Dronninger, Helte og Overmennesker. Flere Tegninger, hvis Fremstillinger er os noget gaadefulde, har maaske ogsaa snarere Motiver fra Memoireskildringer end fra den æstetiske Litteratur.

I 1865 udkom i »Historisk Tidsskrift« (3dje Række, 4de Bind) Charl. Dorothea Biehls historiske Breve. Marstrand fandt mange fristende Motiver i disse livlige Beretninger fra og om et Tidsrum, af hvilket han forud var stærkt interesseret. Han har saaledes illustreret Anekdoten om Frederik V., der paa en

Ridetur fra Fredensborg ser en Vandringsmand, indslumret af Hede og Afmattelse. Kongen lader sin Lakaj fraliste den Sovende et stort Dokument, der

Fru Gyllembourg oplæser en af sine Noveller for J. L. Heiberg og dennes Hustru.

stikker frem af Lommen, det viser sig at være en Teologs Ansøgning om et Embede, og Majestæten stiger af Hesten, benytter Lakajens Ryg som Skrivepult og vedtegner Ansøgningen: »Bevilget. Friederich Rex.« (Historisk

Tidsskrift, 3dje Række, 4de Bind, S. 324.) I mange Tegninger og en frisk Skitse har Marstrand fremstillet Caroline Mathilde, der i Mandsdragt — »avec des bottes et des terribles culottes à peau avec une fraque», som det hedder i en anden samtidig Beretning, — foretager en Ridetur sammen med Struensee i Omegnen af Hirschholm. — Men der var især i Jomfru Biehls Breve et Motiv, i hvilket Marstrand forelskede sig. Hendes Fader havde været Akademiets Sekretær og allerede haft Bolig paa Charlottenborg som Slotsforvalter, inden Akademiet i 1753 flyttede derind. Som nygift Kronprins havde Frederik V. under Ombygningen af Prinsens Palæ boet paa Charlottenborg, og Jomfru Biehl havde ikke forsømt Lejligheden til at iagttage de Nygifte, og se »hvilken sand Glæde de smagte i hinandens Nærværelse.« »I sær erindrer jeg mig den sidste Juule Aften, som om det var i Gaar. Prindsessen stod foran sit *Toilette*, som stod for et meget stor Fag Vinduer, der gik ud til Gaarden og som det syntes søgte efter noget i Æskerne, da Cron Prindsen kom ind til hende med en Tallerken med Kirsebær. Hun gav ham et Kys for dem, og har ventelig bedet ham spiise med; thi han sadte Tallerkenen paa Toilettet og nu gik det paa en spisen løs. Men hvordan spiiste de? Af det Kirsebær, han skulde have tog hun Stilken i Munden og han

»Et ungt Ægtepar« (Motivet fra C. D. Biehls historiske Breve).

maatte tage det ved hendes Læber; hun fik sine paa samme Maade af ham, men formodentlig maatte hun et par Gange have trokken Bæret ind i Munden, saa han ikke fik andet end Kysset; thi han truede hende, og ved den næste Gang maae han ved sin Hurtighed have trykket Bæret i tu, siden hun viiste ham at det var stænket paa hendes Bryst, men som hun viiste ham det, laae hans Læber paa Stædet, og hendes til hans Pande, siden det øvrige af hans Ansigt var skiult. I denne Stilling bleve de i nogle Minutter, begyndte derpaa at spise Kirsebær igien, og da Tallerkenen var tom, slog han sin høyre Arm om hendes Liv og gik ud af Gemakket med hende.«

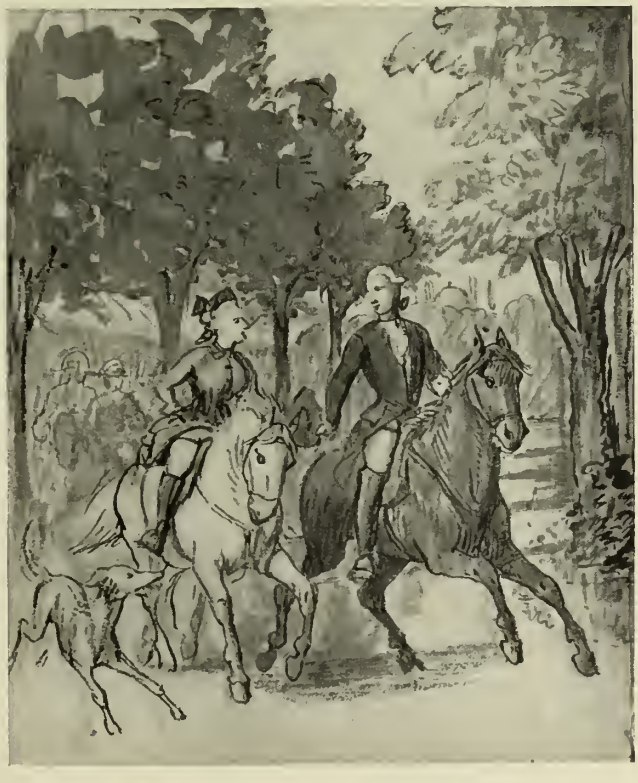

Caroline Mathilde og Struensee paa Ridetur ved Hirschholm.

Marstrand har i mange smukke Tegninger søgt at gengive »dette kielne Malerie«, og malte omsider 1868 et nydeligt lille Billede, der 1869 udstilledes med Titlen: »Et ungt Ægtepar«. Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louise er jo her i Virkeligheden kun et elegant Rokokopar, der oplever den samme Lykke, som Marstrand havde prist i mange Fremstillinger af Hverdagslivet. Gennem Vinduet bag den smukke Gruppe ses Charlottenborgs statelige Østfløj, hvortil Marstrand selv havde Udsigt fra Værelserne mod Gaarden. Billedet hører i enhver Henseende til Marstrands smukkeste, uagtet Farven i det røde Gardin og Prinsens blaa Dragt er noget kold, og Lyset, der falder over ham og over Prinsessens hvide Kjole med det grønne Livbaand synes noget pudret. —

Den varme Interesse, som Marstrand i sine smaa, genremæssige Fremstillinger af historiske Figurers intime Liv viste det rent og dybt menneskelige i Personernes Følelser og Karakterer, svigtede ham heldigvis ikke i de store, mere officielle historiske Billeder, der blev hans Hovedværker.

Christian IV. som Bygherre. (Ikke anvendt Udkast til et af Billederne i Christian IV.s Kapel).

XVIII.

Marstrands Hovedværk fra Tredsernes Midte er Udsmykningen af Christian IV.s Kapel. Hurtigere end han havde turde haabe, var Sagen gaaet i Orden, hans og Heinr. Hansens Planer vedtagne til Udførelse. Allerede fra Okt. 1862 anvistes Honoraret for Arbejdet dem til Udbetaling i halvaarlige Portioner fra Finanskommissionen. Arbejdet i selve Kirken begyndte først i Foraaret 1864.

Marstrand flyttede da med sin Familje ind i Roskilde Præstegaard. »Vi har det mageløst fortræffeligt i denne gamle Præstegaard«, skriver han d. 15. Juni 1864 til Thiele. »Her er den dejligste Have, bugnende af Frugter in petto og Blomster, fortryllende Udsigter paa denne lille Plet, en Afvexling saa stor, at vi slet ikke endnu have været fristede til Udflugter. Og saa den nære Beliggenhed ved Kirken. Jeg gaaer derover i Sloprok og Tøfler, og med Arbeidet gaar det flink, jeg har allerede anlagt en Deel af Billedet. Det er jo nok noget anstrængende, men jeg overdriver heller ikke Kræfterne: fra 7—11 males, saa gaaer jeg over og spiser Frokost, saa igjen fra 12½—4; saa spises til Middag, dejlig oplagt Mælk og gode Grønsager, saa har jeg ogsaa god Viin. Saa tilbringes Resten

af Dagen med hvad der forefalder og hvad Øjeblikkets Lyst byder. Her er ogsaa godt at bade«. Kun med Ulyst tænkte han paa de Forpligtelser, der paahvilede ham som Akademiets — i 1863 genvalgte — Direktør. Saa meget som muligt, skriver han til Thiele, Akademiets Sekretær, ønsker han Sagerne afgjorte uden at han behøver at tage Del deri. »Jeg har det saa godt, at det er Synd at forstyrre min idylliske Ro.«

Præstegaardens Fred blev dog brudt ved Indkvartering af Soldater, der vendte tilbage fra den ulykkelige Krig. Tanken om at kunne bidrage til at hævde det haardt medtagne Lands Tilværelsesret har maaske netop ildnet Marstrands Arbejdsiver. Da Prinsen og Prinsessen af Wales i September ventedes til Roskilde, nedtoges Stilladset fra den ene Væg; »skøndt Billedet ikke er ganske færdigt«, skriver Marstrand, »finde dog Alle, at det gjør Virkning.« Høyen skrev i samme Maaned til en Ven: »Selv her, i mit eget Hjem, vil det Hyggelige ikke rigtig indfinde sig, skjøndt Læne- og Gyngestolen er lige saa magelig som den plejer at være, Spurvene komme lige saa ofte som ellers ved Vinduet. Invalidernes Lirekasse give accurat de samme Stykker og Bødkerens Hamre gaa aldeles i samme Takt, oplivende, aldrig trættende. Og det gaar — saavidt jeg mærker — mine gode Venner ikke et Haar bedre. De sysle hver med sit vante Arbejde; de komme til mig eller jeg kommer til dem — det Sidste gaar kun højst sjælden paa — og saa sidder man tavs og sér paa hinanden indtil endelig man finder ligesom en Lettelse og en Anledning til at faa Tiden til at gaa ved en Samtale om den besværlige Høst eller om Myrer og Bladlus. Samtalen er ligesom Vejret og Tiden tung, indtil der undertiden kan ligesom falde en Solstraale ind, naar Hilckers dejlige Decoration af Solennitetssalen i Universitetet, eller H. Hansens og Marstrands Malerier i Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde kan komme paa Omtale«. (Høyens Levned, I, S. 333). Høyen havde stedse haabet og ventet, at Folkelivsmaleriets gode Gerninger kun skulde tjene som Forberedelse til Storværker af folkeligt dansk Historiemaleri. Netop nu da det saa mørkest ud for Danmark, syntes hans kæreste Drøm at skulle gaa i Opfyldelse.

Da Marstrand i det følgende Foraar — efter at have ledsaget sin syge Broder Troels til et tysk Badested, — vendte tilbage til Roskilde, flyttede han her ind i Villa Clermont, hvor han og hans Familje, der denne Sommer gæstedes af hans Broders Døtre, befandt sig endnu bedre end Aaret forud i Præstegaarden. »Vi have det ellers ret godt i denne Kulde«, skriver han den 12. Juni 1865 til Constantin Hansen »og jeg arbejder rask væk i Capellet. Du kunde gjerne stikke herud med Extratog en Søndag, naar Vejret er rigtig godt. Børnene have jo udmærket af den gode friske Luft, og have alle en udmærket Appetit. Der er for mig noget saa uvant i at have Lov til kun at sysle med Arbejdet, at jeg mangen Gang synes, at mine Forpligtelser som god Kone i Huset og Commandersergeant vist maa blive forsømte — men heldigt er, at det meste i Verden skjøtter sig

selv, — og derfor vil jeg ogsaa have Lov til at skiøtte mig selv og skubbe Vrøvlet fra mig saa længe som muligt.« »Vi have det fortræffeligt i denne friske Bjergby«, skriver han d. 2. Sept. til Thiele. »Mit Arbejde er gaaet ganske flink fra Haanden, jeg har nu kun tilbage at retouchere Billedet til næste Sommer og saa male Christusfiguren.« Ogsaa den følgende Sommer boede Marstrand paa Villa Clermont. Først i Efteraaret 1866 fuldførtes Dekorationen af Kapellet. Den 20. Sept. skriver Marstrand til Thiele: »I dette uhyggelige Vejr er jeg bleven meget forkiølet og derved forsinket lidt; imidlertid haaber jeg i næste Uge at kunne vende disse 3 Aars Arbejde Ryggen, hvilket jeg Intet har imod, da jeg har Hovedet fuldt af nye Planer«.

Marstrands Døttre Ottilia og Christy. 1865.

Udenfor Billederne i Kapellet har Marstrand neppe malt meget under Opholdet i Roskilde. Det livfulde og elskværdige Dobbeltportræt af Malerens to Smaapiger, Ottilia og Christy, der staar med hinanden ved Haanden i et Landskab, antages malt i Roskilde 1865. En Række glimrende Rørpenstegninger gengiver udmærket smukke Billedmotiver fra Roskilde: Domkirken, der knejser over Haverne, Indhøstning af Kornet paa Markerne ved Fjorden, Gudstjeneste i Domkirken, Familjelivs-Scener, Børnenes Lektielæsning, den lille Christy mellem to voksne Kusiner ved den aabentstaaende Dør til Villa Clermonts Altan med den pragtfulde Udsigt mod Domkirken som Baggrund. Den paafaldende idylliske Stemning i alle disse skønne Tegninger vidner om, at Marstrand paa dette gode Sted omsider havde fundet meget af den Ro i Sindet, han saa ofte havde ønsket sig. Det var maaske hans lykkeligste Aar.

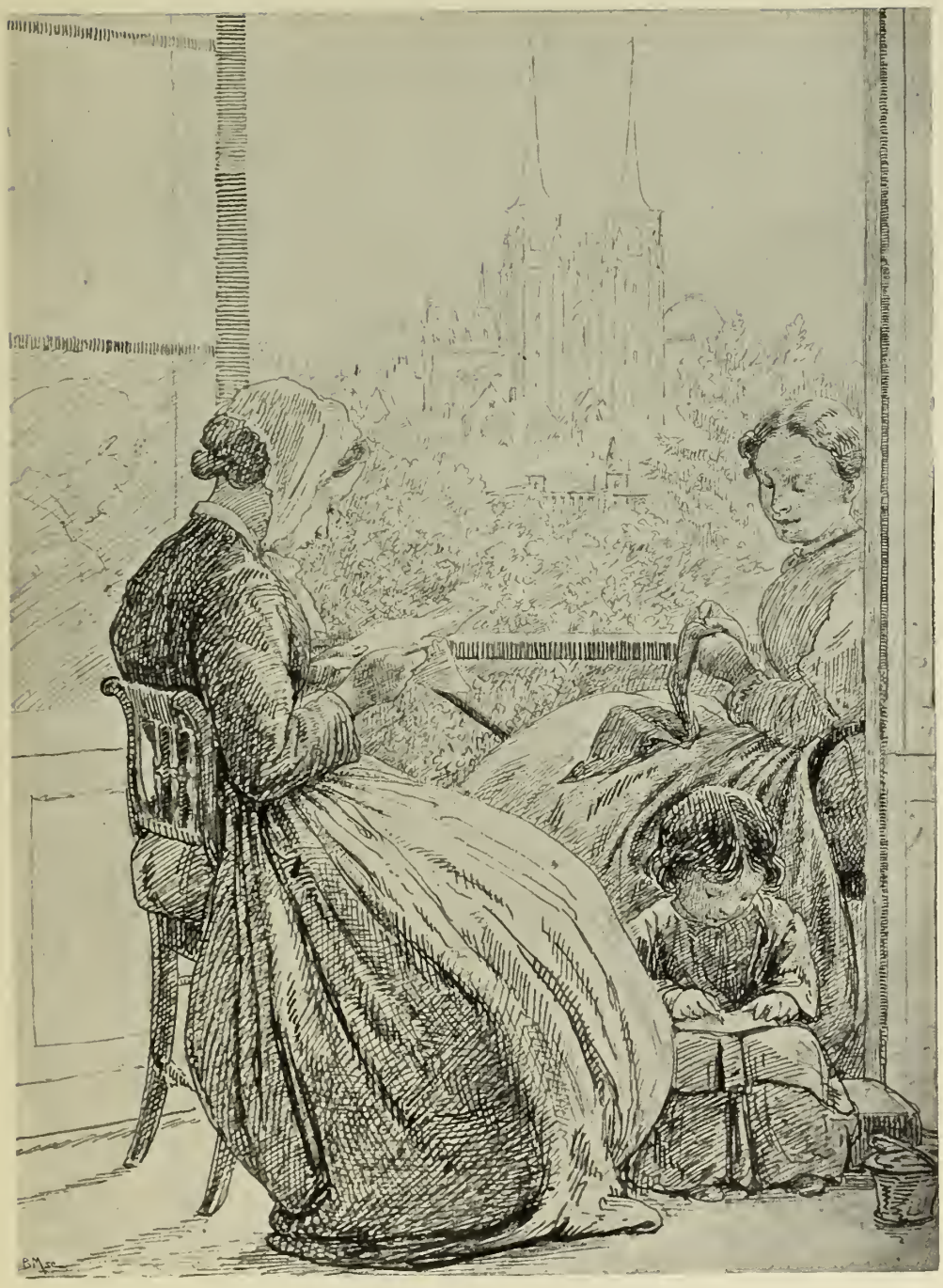

Familjegruppe paa Villa Clermont i Roskilde.

En Del Kompositionsudkast staar i alt Fald for saa vidt i Forbindelse med Roskilde, som de skyldes hans flittige Studier af Christian IV.s Liv og Christian IV.s Tid. Han har illustreret forskellige Folkesagn og Anekdoter om Kongen. Et af disse Motiver har beskæftiget Marstrand mere end de andre; han har ikke blot behandlet det i mange Tegninger, men ogsaa i et godt og anseligt Maleri. Det er Beretningen om Kongens forstandige Optræden overfor Præsten Ole Vind, der til Hoffolkenes Forargelse havde præket skrapt mod Hoffets løse Sæder; Kongen belønnede hans Mod og Sandhedskærlighed ved at udnævne ham til Hofprædikant. I Marstrands Billede lægger Kongen i tre Hofmænds Nærværelse sin venstre Haand venligt opmuntrende paa Præstens Skulder; Ole Vind, der staar med Hænderne overkors paa Brystet, er udmærket godt karakteriseret som en retskaffen Fanatiker.

Da Høyen i Januar 1866 holdt det smukke Foredrag om »Et Folks Forpligtelse til at værne om sin Konst«, havde han allerede nævnt de da ikke fuldførte Billeder i Roskilde med største Ros. »Disse Billeder vise paa den mest forbavsende Maade, hvorledes denne Konstner er kaldet til at fremstille det Historiske, og de godtgjøre paa det mest Slaaende, hvorledes han véd at gribe i de rette Strænge, at skildre og fortælle paa en saa levende Maade, at vi næsten skulde tro, at de Figurer, vi der se, virkelig vare selve Heltene og Personerne i det Drama, han fremstillede for os.« I »Illustreret Tidende« skrev den unge Julius Lange 1867 en indgaaende Redegørelse for Billedernes Indhold og Værdi. Dekorationen af Christian IV.s Kapel er ogsaa senere stedse bleven betragtet som et af den danske Malerkunsts mærkeligste og betydeligste Værker. Og fuldt med Rette, om end vor Tid kan have adskillige kritiske Indvendinger at fremføre mod dette Arbejde.

Billederne i Christian IV.s Kapel tilstræber en rent illusorisk Virkning. Maaske handler det dekorative Maleri rettest i at agte de Flader, det skal smykke og ikke søge at bringe dem helt i Glemme. Mange store Kunstnere har dog brudt med disse sunde Principer, og Marstrands Billeder har i hvert Fald den fornødne monumentale Holdning. Men de misklædes af Heinr. Hansens fordringsfulde Indramninger, der efterligner udhugne Stenrammer saa skuffende, at talrige Besøgende falder i største Forundring og Beundring, naar de hører og ser, at Rammerne er malte paa de flade Vægge, et Kunststykke, der egentligt ikke har krævet synderlig Kunst. Marstrand opfordrede gentagne Gange Heinr. Hansen til at anvende »mere Snavs i Farven«, for at hans Rammer kunde gøre sig noget mindre stærkt gældende paa Billedernes Bekostning. Iøvrigt viser en Sammenligning med Beslagene paa Kapellets Kister, hvor tør og mat Rammernes Imitation af Datidens barokke Ornamentik er.

Trods disse Indramninger har Billederne sikkert gjort en meget glansfuld Virkning, da Kapellet stod færdigt. Nu er de desværre paa mange Punkter plettede af Skimmel; særlig frodigt har Svampene bredt sig paa de to Steder, hvor

Børnenes Lektielæsning.

Vinduerne er blevne tilmurede og Kalkgrunden har været mindst tør. Helhedsvirkningen er derved bleven mattere, de svage Partier gør sig maaske stærkere gældende. Der er unægtelig ikke faa svage Enkeltheder. Det er mest Mesterskabet i selve Kompositionerne, der fortjener vor Beundring, men i saa Henseende er Marstrands Billeder i Roskilde ogsaa den varmeste Beundring værd.

Den ene af de store, 11 Alen lange og 7 Alen høje Billeder paa Kapellets Længdevægge fremstiller — paa Grundlag af den i Slanges Christian den fjerdes Historie (1, S. 204) givne Beretning — Dommen over Christoffer Rosenkrantz. De to Gældsbreve, ved hvilke Rosenkrantz havde opnaaet Dom over Christen Juuls Enke, sagde hun at være falske, og da Kongen var paa Skanderborg, »kom den arme Enke nedfaldende for Kongens Fødder og med Hylen, Graad og Bøn, raabte om Hjelp og Redning«. Da Kongen holdt Brevene mod Lyset, saa han, at Papirets Vandmærke var fra en Mølle paa Frederiksberg, som først to Aar efter Underskriftens Datering var sat i Virksomhed. Forgæves søgte Kongen at vække Falsknerens Samvittighed ved at bede ham betænke »hvad Hæfn Gud hafde sig foreholdet over U-ret imod fattige Enker.« Ved en Herredag dømtes den forstokkede Synder fra Ære og Liv. »Det fortælles, at da Dommen over ham skulle afsiges, ville Kongen, at hand skulde møde for Retten med sin Guld-Kiæde om sin Hals, som var i de Dage Adelens Ære-Dragt, og sin Kaarde ved sin Side. Men da Dommen var afsagt, blev hannem Guld-Kiæden ved en Drabanter af Halsen frataget og Kaarden fra Side: Derefter blef hand ført baglænds ud fra Retten, og stødt ud af Døren, og derpaa ført til Fængselet igen hvor han sad 2 Dage, førend han blef henrettet.«

Marstrand havde for dette Billede gjort mange Kompositionsudkast. Særlig pompøs Virkning har en Karton, hvor Kongens Trone er anbragt i Billedets Midte. Marstrand var dog vendt tilbage til Grupperingen fra tidligere Udkast, en Gruppering, der i sine Hovedtræk minder om Rubens' store Billede i den kgl. Malerisamling af et nært beslægtet Emne. Ogsaa her sidder den unge Konge paa sin Trone mellem Raadsherrer og Drabanter, vis og skarpsindig, dømmende ret mellem Uskyld og Brøde, Sandhed og Løgn. Christian IV har endog skaffet gode juridiske Beviser for Dommens Rigtighed, og Dommen gælder ikke som Salomos en ringe Sag mellem to Skøger, den fælder en Adelsmand af anset Æt, »en kroget Gren paa et godt Træ«, den vidner ikke alene om Visdom, men ogsaa om Mod og Kraft, om en ubøjelig Vilje til at agte det Skriftsprog, som staar malt paa en Tavle i den Sal, hvor Dommen fuldbyrdes: »Du skalt ikke ansee den fattige Person, ei heller hedre den Veldige, men Du skalt dømme Din Næste retfærdigen.« Og Raadsherrerne er ikke et Kor af Beundrere, det er Synderens Stamfæller, hvem Kongen belærer om Grænserne for deres Magt, og hvis Følelser er delte, hvis Tanker strider, tager Parti for eller mod den unge Løve, der ikke er til Sinds at vise den gamle Ræv Skaansel.

I Billedets to Hovedfigurer er Repræsentanter for Godt og Ondt stillede overfor hinanden. I violetlig blaa Silkedragt sidder den unge Konge paa Tronen, der ved tre hvide Marmortrin, over hvilke en rød Løber er lagt, er løftet over Salens Flisegulv. Han flammer af Nidkærhed og peger med sin højre Haand ned mod den store Protokol, hvoraf Dommen lige er bleven oplæst, det forfalskede Dokument ligger ved hans anden Side. Loven skal ske Fyldest. I den

aandeløse Stilhed høres et kort Knæk; Drabanten har over sit Knæ brudt Adelsmandens Kaarde, den gyldne Kæde ligger allerede slængt paa Gulvet. Det er ude med hans Magt, hans Evne til Ondt, Skurkefysiognomiet stirrer frem for sig med et haabløst Blik, hans Tanker synes at være Hindbads: »Det er selsomt nok, at Listen, med sin hele Virksomhed, saa lidt forstaar at overrumple Kraften.« Den forurettede Enke og hendes fire Børn overværer Falsknerens Beskæmmelse, Drengene iagttager opmærksomt deres Fjende, Moderen sender

Dommen over Christoffer Rosenkrantz. Udkast til Billedet i Christian IV.s Kapel.

den gode Konge et taknemmeligt Blik. (Paa et af Kompositionsudkastene til Billedet knæler hun med sine Børn i en nydelig Gruppe ved Tronens Fod).

Billedet er som Helhed nedstemt i Tone og Farveanslaget smukt. Det røde Teppe over de hvide Trin gør maaske paa Skitsen en endnu pragtfuldere Effekt. Mindst tilfredsstillende er vel nogle af Rigsraaderne i Forgrunden; Hovedet er paafaldende daarligt formet paa en sorthaaret og sortskægget Herre med et forfærdet Blik, og den rødnæsede Profil længst tilvenstre turde være for komisk.

Paa den modsatte Væg i Kapellet malte Marstrand — ligeledes efter Beretningen hos Slange — Christian IV paa Skibet »Trefoldigheden« i Søslaget paa Kolbergheide d. 1. Juli 1644. Kongeskibet kæmpede længe alene mod den sven-

ske Flaade, og med saa stor Tapperhed, at Fjendens Admiralskib næsten blev fuldstændig ødelagt. Kongen stod paa Dækket med Sværdet i Haanden og uddelte sine Befalinger. Da ramte en svensk Kanonkugle Fænghulsdækket — »Delfinen« — paa en af »Trefoldighedens« Kanoner, en af Stumperne traf Kongen, han mistede sit højre Øje og nogle Tænder, desuden blev venstre Øre splittet. Hofmarskallen Knud Ulfeld saaredes i Armen af en anden Stump; hans Broder, Ejler Ulfeld, dræbtes af selve Kuglen og rev Kongen omkuld ved sit Fald. »Hvorofver da Folkene med bedrøfvet Skrig raabte: Ach! Kongen er skudt: da stod hand strax op frem for dennem, lod sig toe og forbinde i deres Paasiun, tog sit Sværd igjen i Haanden, og sagde med en majestætisk Røst, at var han end truffet af et Skud, saa var det dog ikke farligt, og den høyeste GUD hafde endnu sparet hannem Lif, Styrke og Mod nok, til at staae sit Folk bi, saalænge enhver af dem vilde ligeledes giøre sin Pligt. Saaledes holdte han det ud, indtil at Slaget endtes og Fienden var gaaen sin Kaas.«

»Det er saaledes«, siger Jul. Lange i sin smukke Beskrivelse af Billedet, »ikke et Søslags vilde og forvirrede Tummel, som det har været Kunstnerens Hovedopgave at fremstille; vel er der ikke nogen Standsning i Slaget; til Siderne og agterude seer man Mandskabet ivrigt i Færd med at betjene Kanonen og affyre Flinter, med at gjøre Forberedelser til Entring o. s. v. Den hvide Krudtdamp skjuler næsten de svenske Skibe for Øjet; men Opmærksomheden samler sig for Øjeblikket om et Optrin af en høj, aandelig Ro: Midt paa det af Kugler pløjede Dæk staaer den graahærdede Konge; neppe er han bleven forbundet efter det forfærdelige Saar, før han har rejst sig fra Armstolen; med den ene Haand støtter han paa Sværdet og peger med den anden mod Himlen, idet han udtaler hine fromme og kraftige Ord. Han er bleg, og man mærker den rystende Smerte, han har udstaaet, paa den Maade, hvorpaa han staaer, men jo mere man føler de Lidelser, han har havt at overvinde, desto stærkere er ogsaa Indtrykket af hans Sjælekraft. Han er som en Mand, der har smagt paa Døden og for et Øjeblik været inde i Evigheden; derfor lyser der en forunderlig forklaret Glans fra hans store, brune Øje. Hvor let kommer en Figur med et Bind om det ene Øje til at gjøre et kummerligt eller et pudsigt Indtryk; men vi kunne med Sandhed sige, at vor hele Kunst ikke har skabt nogen Figur, som gjør et mere værdigt, et mere ophøjet Indtryk end denne Kongeskikkelse. Kunstneren har end ikke ladet ham mangle Kronen: Tørklædets brede Knipling lægger sig som en Krone om hans graa Haar, der flagre let i Vinden. Lægen, som staaer ved hans Side med Svampen og Haandklædet, seer fuld af Forbauselse paa denne Yttring af en mere end naturlig Kraft; han havde ikke ventet, at hans Hjælp saa hurtigt skulde gjøres overflødig, og Knøsen, der ligger paa Knæ foran Skibsapotheket for at hente Noget op af det, vender sig ikke mindre forundret om, ved pludseligt at høre Kongens Røst. At Kongen, som man troede død, med Eet har rejst sig igjen, at han taler, at han peger opad mod

Gud, som har sparet ham for sit Folk — vækker Forbauselse hos Alle, som mærke det; hos Enkelte bryder den ud i Jubel, hos Andre blander den sig næsten med Andagt og Ærefrygt, som om de saae en Aand fra den anden Verden. Officererne blotte Hovederne; Viceadmiralen, som staar med Raaberen, har maaske just uddelt Befalinger til at trække sig ud af Kampen; i denne Figur har Kunstneren mesterlig udtrykt Forbauselsen og det Øjeblikkelige i Bevægelsen. En dybere og mere inderlig Følelse synes at bevæge de to høje Herrer

Christian IV paa »Trefoldigheden«. Skitse til Billedet i Christian IV.s Kapel.

paa Kongens venstre Side — ved den Ene, med det smukke, sortlokkede Hoved og den saarede Arm, har Kunstneren vel tænkt paa Knud Ulfeld. Længere borte bæres en døende Officer — maaske Eiler Ulfeld — bort; hans Ledsager gjør ham ivrigt opmærksom paa Kongen, som om han vilde vise ham, at ikke Alt er ude, og at han kan døe med Haab.«

Mesterligt er denne glimrende rige Komposion bygget op om Kongens karakterfulde, imponerende Skikkelse med den blaa Dragt, Elefanten over Brystet, og Haartjavserne strittende frem mellem Bindet over det blege Ansigt, hvis karske Øje med et taknemmeligt og fortrøstningsfuldt Blik rettes mod Himlen. Overordentlig virkningsfuld er Baggrunden: til højre de ivrige Soldater og Matroser paa »Trefoldigheden«s høje Agterdæk med det vejende Dannebrog i Stav-

nen, til venstre den fjendtlige Flaade i Medbørsvinden med blafrende Flag og svulmende Sejl, belyste af Eftermiddagssolen, som netop bryder frem gennem Skyerne. Farven i Billedet er ret dybt stemt; stærkest virker Kongens hvide Krave, en rød Fjer paa den Hat, en gullokket Adelsmand holder ind paa Brystet, Knud Ulfelds blaa Armbind, den grønne Kofte paa Knøsen ved den røde Medicinkasse, og de svenske Skibes gule Sejl. Mest kan der med Rette indvendes mod nogle af Hovederne, f. Eks. Lægens eller Hovedet paa Adelsmanden med den gule Manke, eller vel især Hovederne paa et Par unge Matroser, om hvilke Julius Lange ikke uden Føje har sagt: »De ligne med deres flyvende Haar og runde, smilende Ansigter ingen Ting, som er eller har været virkeligt paa Jorden.« De findes ikke paa den malede Skitse, som Marstrand ellers ret nøje har fulgt. Han indførte dem i Billedet for at berige dets Indhold og Stemning med en ny og frisk Tone, et Pust af Ungdoms-Kækhed, og ikke — som Lange mener — fordi han tog til Takke med Statister som Fyldekalk. Men Karakteristiken er forfejlet, han har malt dem daarligt, rimeligvis uden Model; en god Tanke fik en ringe Form, hvad der desværre hændtes ham jevnligt. Det var jo saaledes en udmærket, en virkelig genial Idé af Marstrand paa den smalle og mørke Væg mellem Kapellets to Vinduer at male en lysende Kristusskikkelse, der med Sejrsfanen i Haanden stiger frem fra Graven mellem Vagten. Men med sit udtryksløse Hoved, sin tørre og træede Farve, hører denne Kristusfigur maaske til det uheldigste, Marstrand har malt. —

Hvis Christian IV selv havde kunnet se Gravkapellets Dekoration, vilde den utvivlsomt i mange Maader have været ham til Glæde. Han vilde have paaskønnet Billedernes Størrelse, thi han elskede det Store, og beundret deres Livagtighed; de havde netop de Egenskaber, han synes at have vurderet højst i Malerkunsten. Aanden, Tonen, Opfattelsen af Emnerne, vilde have vundet Kongens udelte Bifald. Det havde været et af hans uopfyldte Ønsker at fremkalde anselige og betydelige Billeder af samme Art og i samme Stil, thi han havde, som en Kundgørelse 1637 om en paatænkt Dekoration af Kronborg siger os, »zu den gemählten kein besser Argument oder Subiectum gewust, als Vnser Vorfahren, der alten Königen von Dänemarck tapfere vund Heroische Thaten, als welche von der Vergessenheit errettet werden, sondern auch Vnss vnd Vnsern Nachkommen — eine krefftige anmahung geben wurden, denselben nachzufolgen.« Marstrands Billeder har netop rejst et saadant Æresminde som det, Kongen vilde have givet sine Forfædre og sikkert ogsaa ønskede for sig selv, et Monument for stolte Erindringer, der kunde glæde og varme alle danske Hjerter, desuden vise kommende Slægter et følgeværdigt Eksempel.

Kongen vilde sikkert have genkendt sig selv, men nok have bemærket, at de fremstillede Situationer i Virkeligheden ikke saa saaledes ud. Et Fantasibillede af længst svundne Tiders Optrin og Mænd vil jo aldrig kunne naa streng historisk Paalidelighed; det vilde være urimeligt at vente, fordre eller

tro det nøjagtigt i Enkelthederne. Endda viser det sig ofte, at Fantasien har bygget paa Sagnenes Sand, hvor den troede at bygge paa Historiens Klippe. Nyere Forskninger har godtgjort, at Marsk Stig ikke var til Stede ved Erik Glippings Mord, og at Christian II ikke sad i noget skummelt Fængsel paa Sønderborg Slot. At Christian IV egentligt ikke mistede sit Øje i Slaget ved Femern, fremgaar klart af et til Corfitz Ulfeld skrevet Brev, hvori Kongen netop klager over, at »ded høiier Øiie fyck skade, att jeg seer indtet dermed der dog Øiiestenen ingen skade fiick.« I hvert Fald blev hans Syn ødelagt. Christian IV fandt ingen Papirmærkers Vidnesbyrd mod Rosenkrantz, men opdagede og anvendte dem dog i en mindre berømt og mærkelig Sag. Personer og Begivenheder omdannes og idealiseres, naar Beretningen om dem gaar fra Mund til Mund; undertiden højnes Skikkelserne, indtil en ren Sagnfigur stikker i Kongens eller Heltens Klæder.

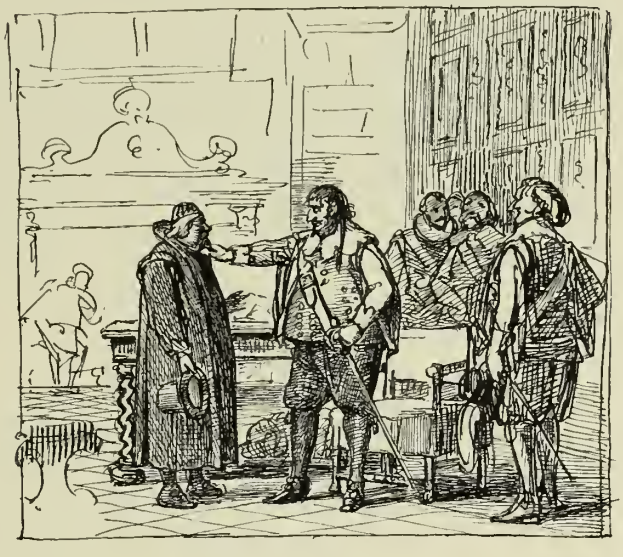

Christian IV og Ole Vind.

Men der kan jo skabes lige saa god Kunst over Sagn som over Historie. I Virkeligheden er det kun Børn af deres egen Genius, Kunstnerne sætter paa Kongernes Troner. I den Christian IV, Marstrand har fremstillet, er der tydeligt nok Blod af hans eget Blod, Sjæl af hans egen Sjæl. Kunstneren Chr. IV sidder paa sit Slot med de mange Ideer til store Foretagender hængende paa Salens Væg og hans Plan til et nyt Værk liggende foran sig. Filosofen Christian IV lægger venligt sin Haand paa Præstens Skulder og beder ham vidne trygt om Pligtens haarde Bud, sige ham alle de bitre Sandheder, han aldrig har søgt at skjule for sig selv. Marstrands Iver for at forherlige den retsindige og behjertede Dommer over den fornemme Skurk er let forklarlig. Don Quixote har her faaet Hænderne fri; Trolddommen, der lammede hans Kraft er veget. Mægtig som Rinaldo af Montalban, som Kæmpen Morgante eller Ridderen af det gloende Sværd, formaar han nu for Alvor at træde frem som Hæmmer af Vold, Afværger af Uret, Afstraffer af Grumhed, Redningsmand for Nødlidende og Betrængte, Beskytter for Enkerne og de Faderløse. Og Marstrand kendte selv Tankerne hos den gamle Helt, der

trods de svidende Vunder og Alderens Tynge og Synets Brøst rejser sig rank, rede til at bruge sit gode Sværd, saa længe en naaderig Himmel vil spare ham Liv, Styrke og Mod. —

Dansk Malerkunst skildrer som oftest det stille Liv, den stille Natur, fortæller om stille Glæder og stille Sorger. Har den undtagelsesvis søgt Udtryk for Patos, har det i Reglen, fra Abildgaards Filoktet til Zahrtmanns Job, været Smertens og Klagens, — gerne endda den stumme Smertes, Samsons og Christian den Andens, Leonore Christines, Orfeus' (i Constantin Hansens forkastede Medlemsbillede), Kains (i Jul. Paulsens Billede), Hødurs (i L. A. Schous Tegning). — Marstrands Christian IV er et Særsyn ved sin friske Energi, Malerens egen Energi, som han bevarede trods alle Mismodstimer og Tungsindsanfald. Han havde Christian IV's Tro og Haab. »Folk kan ikke holde ud i Længden at hænge med Næbet, det er Livet for kort til,« skriver han i et Brev Maj 1866.

For enhver Tid kan det være sundt at mærke sig Trefoldigheds-Billedets Tale. Men i de Aar, det maltes, bar det særligt et godt Budskab til et lille Land, som nys var bleven mindre, til et Folk, hvis dybe Saar endnu var friske, og som behøvede Heltens Mod og Tiltro til sin Kraft for atter at kunne rejse sit Hoved rankt med Haab til en lysere Fremtid.

Møde i Akademiet (J. M. Thiele fører Protokollen).

XIX.

Fra 1863 til sin Død var Marstrand Akademiets Direktør.

Han havde talt og skrevet haarde Ord om Akademiet, men indsaa dog Nødvendigheden af et Kunstnerraad, til hvis Autoritet Staten kunde overdrage Omsorgen for Kunstnere og Kunstnernes Interesser. Derfor forekom det ham en Pligt at modstaa Ønskerne om »at drage sig ud af Vrøvlet.«

Da Monrad som Minister i Efteraaret 1861 forelagde Rigsdagen et Forslag om en Forhøjelse af Professorernes Lønninger, sluttede Marstrand sig til de Oprørere, som mente det bedst, »at Forhøjelsen af Professorgagen foreløbigt blev stillet i Bero, indtil en Omorganisation af Akademiet i dets Helhed — navnlig hvad Undervisningsvæsnet angaaer — var bleven samvittighedsfuldt behandlet og vedtagen«. (»Fædrelandet« 30. Dec. 1861, F. Meldahls og P. Johansens Bog, Kap. XIX.) Af de 6 Kunstnere, som havde udtalt disse Ønsker i et Brev til Tømmermester Kayser, stod de fem udenfor Akademiet og var ikke interesserede i Lønningsloven, men den sjette, Marstrand, var netop en af de Professorer, hvis Gager Lovforslaget vilde forhøje. Mellem »aphoristiske Hentydninger« fremsatte Brevet den Tanke, at Staten vilde høste større Gavn og Glæde af at bekoste monumentale Arbejder, der ikke just behøvedes at tildeles Akademiets Professorer eller Medlemmer, end af at bruge Pengene til mange Skoler paa Akademiet og til forhøjede Professorgager; ved at arbejde i de ældre Kunstneres Atelierer og som deres Hjælpere vilde de unge Kunstnere »lære ganske anderledes mere, end de nu kunne det ved den tørre academiske Undervisning.«

Marstrand fik dog ingen synderlig Indflydelse paa Principerne for Akademiets Kunstneropdragelse. Det d. 7de Sept. 1863 approberede Reglement for Undervisningen i Akademiets Skoler er i det væsentlige Meldahls Værk.

Den under Marstrands første Direktorat skete Reform havde ikke formaaet at omdanne Akademiet til en Repræsentation for de bedste Kræfter i den danske Kunst. Mange af de betydeligste Kunstnere ønskede ikke at indtræde i Akademiet, saa længe det fordredes, at enten de selv eller en anden for dem skulde ansøge derom. En af Dalsgaard, Constantin Hansen og Vermehren i Marts 1862 indgiven Adresse, som foreslog Akademiet omdannet til et almindeligt dansk Kunstnersamfund af alle, der havde udstillet 5 Gange, deraf mindst en Gang i de siste 5 Aar, et Samfund, der skulde vælge en Repræsentation paa 7 Medlemmer for at forestaa Udstillingerne, forvalte Udstillingerne og sammen med Akademiets Professorer afgøre Akademiets Anliggender, blev naturligvis ikke tagen til Følge. (F. Meldahls og P. Johansens Bog, Kap. XXI). En Ændring af Akademiets Sammensætning forekom Marstrand absolut nødvendig for at skabe Forhold, der gjorde det muligt at hæmme Vold og afværge Uret.

Efter paa to »private Møder« at have raadført sig med de Medlemmer, hos hvem han turde haabe Velvilje for Reformer, fremlagde han som Direktør den 21. Dec. 1863 i Plenarforsamlingen et Forslag om en ny Form for Optagelsen af Medlemmer. Akademiet havde efter hans Mening den Pligt stedse at supplere sig, »baade for at styrke sig selv med frisk tilstrømmende Kræfter, og tillige for igjennem denne eneste af Staten indsatte, beskyttede og bemidlede Institution at give enhver dygtig Kunstner Lejlighed til at medvirke i Kunstens Sag i sit Fædreland«. Den gamle Form for Optagelse af ny Medlemmer var hverken tidssvarende eller hædrende; derfor burde Akademiets Sekretær føre en Liste over alle danske Kunstnere, som havde rejst for et akademisk Stipendium eller modtaget Udstillingsmedaljen og var fyldt 30 Aar; hvert af Akademiets Medlemmer maatte desuden have Ret til at faa andre Kunstnere, de ønskede at bringe i Forslag, tilføjede denne Liste, hvis Navne skulde underkastes en Afstemning paa Akademiets første Møde i hver Januar Maaned. Den, der fik $^2/_3$ af Forsamlingens Stemmer, var valgt, og modtog en saalydende Skrivelse: »Akademiet har i Forsamlingen af Dato valgt Dem til sit ordentlige Medlem, saavel i Erkjendelse af Deres Fortjenester som Kunstner, som i Forvisning om Deres Redebonhed, som god Borger, til at deltage i den Virksomhed, som denne af Staten indsatte og beskyttede Institution skal udfolde til Kunstens Bedste i Fædrelandet, og indbyder Dem herved til at tage Sæde i dets næste Forsamling.«

Forslaget vakte adskillige Betænkeligheder, underkastedes en lang og levende Debat, blev senere grundigt drøftet i et Udvalg, men vedtoges dog i en noget modificeret Skikkelse d. 22. Febr. 1864, — endda enstemmigt, — og approberedes med nogle af Ministeriet tilføjede Ændringer d. 20. April samme Aar.

At det virkeligt lykkedes Marstrand at forvandle Akademiet fra en sørgeligt

mangelfuld Repræsentation for de danske Kunstnere til en særdeles god Repræsentation for dem, fremgaar af Listen over de fra 1864 til 1872 tilkomne Medlemmer. Den begynder med Constantin Hansen og slutter med Otto Bache og La Cour, omfatter de ypperste Repræsentanter for Folkelivsmaleriet, — Exner, Vermehren, Dalsgaard, — Landskabskunsten — P. C. Skovgaard, Rump, Kyhn, — Historiemaleriet, — Carl Bloch, — selv Dekorations- og Blomstermaleriet, — Hilker, Ottesen. — Denne rige Tilgang af Talenter betegner for Akademiet en Guldalder, der straaler med dobbelt Glans, fordi den til begge Sider omgives af mørkere Perioder.

Paris' Dom.

For saa vidt bar altsaa Marstrands Direktorat udmærkede Frugter. Men han følte selv Direktørhvervet som en tung Byrde, der var lagt paa hans Skuldre. Det rent forretningsmæssige kedede ham; han havde dog her gode Støtter i Meldahl og Thiele. Med sine Luner og Stemningsomslag havde han ofte vanskeligt ved at hævde et Standpunkt med fast Konsekvens. Meldahl paaviste i et Møde, at Direktørens seneste Udtalelser om den da foreliggende Sag stod i absolut Modstrid med hans tidligere; Marstrand svarede tørt: »Javel, saa har jeg skiftet Mening!« Han var ikke de strenge Formers Mand. Han skjulte ikke sin Ringeagt for slige intrigante Ubetydeligheder som Blomstermaler Balsgaard. Denne havde den Dristighed at søge en Post, som efter Reglementet af 1863 skulde oprettes for en Professor i Dekoration; af Interesse for Sagen havde alle Akademiets 7 Professorer bestemt hver at ofre 100 Rd. af deres Gage til Lønning for den 8de. Da Balsgaard i sin Ansøgning havde betonet, at han vilde lægge sig efter særlig national Dekoration, sagde Marstrand spottende til ham: »De vil nok dekorere med Rødt og Hvidt; det gaar ikke!« * Balsgaard

* Saaledes fortaltes Historien. — Efter F. Meldahs og P. Johansens Bog S. 369 skal

var, efter det Skudsmaal, han faar i Meldahls og P. Johansens Bog S. 306, »forbitret over, at man slet ikke vilde indrømme hans Prætentioner paa at være en meget betydelig Kunstner og han havde specielt imod Marstrand for dennes aabne og djærve Udtalelser. Denne Modvilje overførte han i Aarenes Løb paa en hel Række andre Personer, der skød ham forbi i kunstnerisk Anseelse. Som Dronningens Lærer havde han faaet Adgang til en Indflydelse, som han ikke altid brugte paa en Maade, der gavnede Akademiet og Kunsten bedst.«

Det var ikke blot i Akademiet, at Marstrand skaffede sig Uvenner ved sin berygtede frimodige Oprigtighed. Han vejede ikke sine Ord, de kunde falde som eksploderende Bomber. »Han var den oprigtigste Sjæl jeg har kjendt,« sagde Fibiger ved hans Baare, »det var mærkværdigt hvad han kunde sige til Andre uden Hensyn til Person eller Stilling.« Det fortaltes, at han ved de Kongeliges Besøg paa en af Udstillingerne modsagde Dronningens Dom om et af Billederne, og paa en forarget Hofmands Bemærkning: »Maa jeg gøre Proferssoren opmærksom paa, at hendes Majestæt selv maler!« gav til Svar: »Jeg maler ogsaa selv!« Da Rosenørn-Lehn meddelte Marstrand sin Udnævnelse til Galleriets Direktør efter Høyens Død, skal Marstrand have sagt til ham: »Næste Gang bliver det nok en af Staldetaten!« — Der staar jo skrevet i Roskilde Kapel: »Du skalt ikke hedre den Veldige:«

Intet Under, at Dommene over Marstrands Væsen lyder modstridende fra Mennesker, der kun kendte ham flygtigt. Mild, overbærende, forekommende og godmodig kaldes han af nogle, og saaledes kunde han visseligt være. Barsk, afvisende, utilgængelig kaldes han af andre, og saaledes kunde han vel ogsaa være, naar han var i daarligt Lune, og traf Mennesker, der af en eller anden Grund — eller uden Grund — vakte hans Antipati. Hans Uvenner i Akademiet paastod, at han brystede sig som en Hane, naar han traadte ind i Plenarforsamlingen for fra sin Direktørplads at slynge Tordenkilerne imod dem. Da han ved Akademiets Aarsfest i Kongens Fraværelse skulde overrække to Kunstnere Guldmedaljen, fik den ene sin med venlige, anerkendende Ord, men til den anden, som efter Marstrands Mening slet ikke havde fortjent denne Udmærkelse, sagde han kun: »Slid den med Helsen!« Ofte kunde han uden rimelig Aarsag være stødende uhøflig. Den velvillige Rosenørn-Lehn, der beundrede Marstrands Kunst, søgte ham en Dag for at give ham en Bestilling paa en Altertavle. Marstrand spurgte ham gnavent om hans Ønske, og sagde, da dette var fremført: »Nej Tak, gaa til Roed, han bor lige overfor paa anden Sal!« En Dame, der i et Selskab overbragte Marstrand en Indbydelse, fik det korte og studse Svar: »Nej, jeg vil ikke!« »Jeg følte mig ofte«, siger Fru Nyblom, der kendte ham nøje, »saa beklemt og trykket mellem mine Jævnaldrende, som nok Alle syntes, at jeg slog altfor meget bag ud, — men Mar-

Balsgaard selv i sin Ansøgning have erklæret at ville »anlægge en national dekorativ Stil, baseret paa de danske Farver, rødt og hvidt,« Det lyder dog usandsynligt.

strand var ligesaa ung og brusende som jeg selv, heftig i sine Sym- og Antipathier, foragtende lige over for *Filisteriet,* og det gjorde mig saa godt, naar han rigtig skjældte ud paa Alt, hvad jeg selv var led og kjed af. — Han virkede paa

Salomons Dom.

mig som Tordenvejr, og der er noget saa befriende, naar Tordenen ruller og siger Verden alle de Ubehageligheder, som man ikke selv har Mod eller Ret til at sige. — — Jeg troer, at han kunde være hensynsløs, og den store Beundring, man havde for hans Begavelse, havde maaske givet ham en vis Overlegenhed, som han ikke generede sig for at vise lige over for udannede Personer, som irriterede ham, men naar man er ung, er man jo sommetider lidt grusom, og jeg

nød at se, hvor Marstrand kunde bide om sig, og saa kom jo dertil, at han imod mig var idel Elskværdighed og Forstaaelse«.

Ansøgere om Akademiets Stipendier kunde, naar de søgte Marstrand og var saa uheldige at træffe hans barske Sjæl, faa hans Mening om deres Kvalifikationer at vide paa en Maade, de ikke har Grund til at mindes med Glæde. Han skjulte ikke sin ærlige Mening om et Kunstværk under Fraser eller Komplimenter. »Jeg kan ikke lide den Kammerraad, Du der har malt!« sagde han til Roed om Pilatus paa Altertavlen med Kristus, der fremstilles for Folket. Det er karakteristisk, at han selv omtaler, hvor vanskeligt det var ham at holde sin Mund, da Fru Ingemann viste ham sine Malerier. Dog var han ingenlunde altid streng i sin Dom; lovende Begynderarbejder kunde han vise stor Interesse og yde megen Anerkendelse. Og de, der antog Bryskheden i hans Væsen for at stamme fra Hovmod og Selvfølelse, tog grundigt Fejl; han var stedse indtil det urimelige selvkritisk og beskeden, vedblev at stille strengere Fordringer til sig selv end til nogen anden. Da en ung Kunstner viste ham sine Billeder, der mod Forventning aldeles ikke faldt i Marstrands Smag, fandt han de trøstelige Ord: »Naa ja, vi laver jo næsten allesammen ikke andet end Skidt!« »Ja, havde man endda faaet den Slags Opgaver, medens man var ung,« sagde han til Carl Bloch, da han saa Billedet af Prometheus, »saa kunde der dog maaske være blevet noget af En!« Naar han om Aftenen skulde drikke The hos Raffenbergs, kunde han tage Bendz' lille, vidunderlig delikat behandlede Portræt af Kæresten, — det Billede, som nu er stjaalet fra Galleriet, — ned fra Væggen og falde rent i Staver under Betragtningen af det, saa han overhørte Indbydelsen til Aftensbordet, og først, naar den blev gentaget, for op og hængte Billedet paa Plads med Udraabet: »Fanden piske i det!« —

Efter alle Vidnesbyrd svarede Marstrands Betydning som Lærer afgjort ikke til hans Betydning som Kunstner. I saa Henseende kan han aldeles ikke maale sig med Eckersberg. Han skildres som ret lunefuld og uberegnelig i sin Lærervirksomhed, oftest var han gnaven og faamælt, til andre Tider kunde han passiare meget livligt med Eleverne, undertiden kunde han være ret overbærende i sin Dom over deres Arbejder, til andre Tider skræmmende ubarmhjertig. I Reglen ødslede han ikke med Opmuntring eller Lovord. En af Eleverne — Zahrtmann — mener, at han herved fulgte de bedste pædagogiske Principer, alle anstrengte sig dobbelt for at høste den sparsomt faldende Anerkendelse, det var saa vanskeligt at vinde. Marstrand havde som Lærer i alt Fald det store Fortrin, at han selv saa udmærket godt forstod Sammenhængen i en Figur, Karakteren af enhver Bevægelse, og han søgte at aabne Elevernes Øjne for disse Ting, anbefalede dem stedse at søge Helheden, ogsaa i den rent maleriske Virkning, Helhed i Lyset, Helhed i Skyggen. Men Finhed i Formkarakteristiken kunde han ikke lære dem. Og han havde neppe fuld Forstaaelse af, at Elevernes famlende Forsøg viste individuelle Synsmaader, som netop skulde respekteres og

hjælpes til Udvikling. En Lærer, og især en Lærer, der er en betydelig Kunstner, kan neppe undgaa at hævde sin egen subjektive Opfattelse, men den Maade, paa hvilken Marstrand helst forklarede sin, var snarere forvirrende end oplysende for Eleverne. Naar han længe havde kløet sig i Nakken under forgæves Forsøg paa at finde de rette kritiske Ord, greb han Pensler og Palet,

Den nyskabte Eva.

for at rette Elevernes Modelfigurer, »dyppede Penslen i Palettens Kraplak og satte hastige, djærve Klatter ind i Næsebor, under Ørebrusk, i Armhuler, mellem Fingre o. s. v.« (Holger Drachmann: Med den brede Pensel, S. 54). Men medens han malte, gled det bort fra hans Bevidsthed, at Maalet var den rent objektive Iagttagelse, hans subjektive Skaberkraft tog Magten, han saa ikke længere hen til Modellen paa Briksen, der lige saa gerne kunde have været 100 Mile borte. Modelfiguren erstattedes af en Skitse af Marstrand, morsom, livfuld, glimrende behandlet, men den var et lyrisk Digt, ikke noget Studie. Eleven kunde ikke arbejde videre paa dette Grundlag. Da Marstrand en Dag havde korrigeret Modelskolen, raabte Price til sine Kammerater: »Vil nogen af Jer se Marstrands Hoved paa min Figur, inden jeg sletter det ud!« Marstrand, der var bleven staaende ved Udgangsdøren, stak Hovedet frem og sagde blot: »Sikken En!«

Det var iøvrigt ikke for at udspionere Eleverne, at Marstrand jevnligt stansede ved Modelskolens Dør, men han holdt meget af at høre dem synge, og der var særligt et Hold, som havde uddannet en paaskønnelsesværdig Kvartet.

Det staar jo ikke i nogen Skoles Magt at skabe Kunstnere. Daarlige Akademielever naar ofte højere end Akademiernes Lys. Marstrand havde stor Interesse for Elevernes Studier udenfor Skolen og Forsøg paa selvstændige Kompositioner eller Billeder. Da Theodor Philipsen en Dag medbragte nogle af sine Studier efter Dyr, indstillede Marstrand Korrigeringen for at fortælle sine Erindringer om Lundbye. Han besøgte gerne Eleverne i deres Hjem for at se deres Billeder, men ogsaa her traadte hans stærke Subjektivitet dominerende frem med bestemte Fordringer til Kompositionen, Opfattelsen, Behandlingen, med Lysten til at vise, hvorledes alt efter hans eget Hoved burde være. Saaledes saa han hos Axel Helsted et Portrætstudie efter dennes Søster. »Jeg kan ikke sige noget om det, naar jeg ikke ser Modellen,« sagde Marstrand. Modellen kom og satte sig i Stilling; det var en ung Pige, der faldt i Marstrands Smag. »Laan mig Deres Palet«, sagde Marstrand, og efter at have undersøgt den med et kritisk Blik, spurgte han: »Har De ikke Gummigut?« Nej, det var bleven sagt Helsted, at det var en daarlig og uholdbar Farve. »Saa faar vi vel hjælpe os uden den,« sagde Marstrand og begyndte at rette hist og her, kom i Aande, fik ny Farver opsatte, arbejdede løs, glemte Tiden, og vedblev at male, indtil der ikke eksisterede nogetsomhelst tilbage af Helsteds Billede. Det var omdannet til en ægte *Marstrand*, der blot havde den Fejl, at Ligheden med den Marstrandske Ideal-Skønhed var mere paafaldende end Ligheden med Helsteds Søster.

Marstrand glemte ikke at sige sine Elever, at en af Kunstens Hovedvanskeligheder foraarsagedes af den »fordømte« Teknik. Han mente, at de unge Malere havde Gavn af at kopiere de gamle Mesteres Værker for at lære Teknik. Helsted havde han anbefalet at kopiere et af van der Helsts Portræter paa Kristiansborg. Men da Helsted vilde begynde Arbejdet, protesterede Høyen med største Iver; hvad saa end Marstrand mente, var og blev al Kopiering ganske forkastelig; Helsted skulde straks holde op, gaa hjem og male sin Fader eller Søster, det kunde han lære mere af. Efter sin Faders Raad indstillede Helsted Kopieringen og meddelte Marstrand Høyens Udtalelser. Marstrand bemærkede kun: »Aah, han har vist bare haft ondt i Maven!« Men han forlangte ikke Kopieringen fortsat. Marstrand, der ikke let lod sig kommandere, taalte adskilligt af Høyen, han neppe havde taalt af nogen anden. I Diskussioner med Høyen trak han det korteste Straa; bagefter kunde han muggent bemærke: »Han har nu sit i Kæften!« —

Maaske kan Marstrands Stilling som Lærer ved Modelskolen have bidraget til at vække hans Interesse for Fremstillingen af nøgne Figurer; i hans senere Aar faar disse en ansélig Plads i hans Kunst. Rigtignok indførtes Studiet efter kvindelig Model først i 1872 paa Akademiets Modelskole, og det er tydeligt nok

Kvindefiguren, der har interesseret Marstrand mest. Et ham fra gammel Tid kært Emne, Tiltrækningen mellem de to Køn, som Naturen har bestemt for hinanden, fik han Lyst til at behandle i en ny Form, den klassiske og ideale Form. I en Række Billedudkast og Skitser har han fremstillet Adam og Eva.

De kunde til Motto have Underskriften fra en af Marstrands Frier-Scener: »Du besnærede, jeg begærede«. Men som alle Marstrands mange Fremstillinger af det erotiske Forhold mellem Mand og Kvinde er de fri for ethvert Stænk af noget pikant; de taler sundt og naturligt om hvad der er sundt og naturligt. Marstrands Formbehandling af den nøgne Figur er ikke fri for nogen Manér, og naar han med sin Pen søger at gennemføre Behandlingen af de nøgne Former, kan Stregernes tætte Net gøre en meget uheldig Virkning. Ret hyppigt viser ogsaa de nøgne Figurer paafaldende og hos Marstrand ualmindelige Skødesløsheder i Tegningen. Mange af Skitserne er alligevel beundringsværdige. Undertiden ved deres Farve, der lader Evas lyse Lød straale mod Paradishavens dunkelt Grønne, dog mest ved deres Komposition, der kan være lige saa klar, skøn og udtryksfuld som Kompositionen i den gamle Malerkunsts Mesterværker.

Eva frister Adam.

Den nyskabte Eva ligger endnu slumrende i Edens Have. I en Stilling, hvis Ynde, Rytmik og plastiske Skønhed minder om den antike Statue af Ariadne, er det slanke, smidige Legeme udstrakt paa Paradisengens friske Græs. Højre Arm er hævet, dens Haand bag Nakkens rige Haarfylde, et forjættelsesrigt Smil spiller om hendes Mund. Adam er lige vaagnet op af sin Søvn og har rejst sig op paa det ene Knæ; i Undren og Betagethed over det Syn, der møder ham, udstrækker han begge sine Arme. Mand og Mandinde gaar Haand i Haand sammen

gennem Haven, hvis Dyr, forenede Par og Par, betragter Skabningens Herrer. Men Slangen frister Eva. Hun staar under Kundskabstræets Skygge og strækker Haanden op mod den fristende røde Frugt; forgæves minder den tililende Adam hende om Herrens strenge Forbud; Æbler er til for at plukkes. Da hun har det i sin Haand, byder hun det til Adam; han løfter vel sin højre Arm og peger mod Dommeren deroppe, men hans venstre Haand fastholder kærligt hendes højre, som hun har lagt paa hans Skulder; hendes Smil er saa blødt, hendes Øjne saa blanke, han kan alligevel umuligt nægte at opfylde hendes Ønske. Marstrand har tegnet Adam, der paa Skoledrenge-Vis hopper op og hænger sig fast i den lavest siddende Gren paa Kundskabens Træ for at tynge den ned til Eva, at hun kan tage saa mange Æbler, hun lyster; saa skal de spise dem sammen. I en anden spøgefuld Fremstilling har Marstrand ladet den nys opvaagnede Eva rejse Overkroppen og støtte den paa Armene, medens hun med et gaadefuldt Smil betragter den snurrige Fyr, der ligger foran hende paa begge sine Knæ med frembøjet Hoved og tilspidset Mund. Eller er det ikke Adam og Eva? Maaske blot Mand og Kvinde, Han og Hun?

Eva og Adam.

Kun i et enkelt Udkast har Marstrand tegnet Adam, der støtter og trøster Eva, da Englen jager dem af Haven. Angeren, Skammen og Sorgen over Syndefaldet har han ikke folt sig kaldet til at fremstille.

Den nyfødte Afrodite i Havets Skum er kun Eva med et andet Navn, ligesom Jagtnymfen, der udhviler sig i Skovensomheden, hvor sagtens Zeus eller Apollon vil undres og glædes over hendes Skønhed, som Adam over Evas. Og Adam forvandles til Hyrdedrengen Paris, der paa Idabjerget rækker Kærlighedsgudinden det stedse fristende Æble som Sejrspris, fordi han i hende genkender den sande Eva. Marstrands paafaldende talrige Fremstillinger af Paris' Dom er ikke alle lige ypperlige, nogle af de bedste erindrer fuldt saa meget om Indledningen til »Ulysses von Ithacia« som om den græske Mytes Originaltekst. Paris og Marstrand ser da paa de tre Gudinder med et meget kritisk Blik. Den sure, halvgamle Juno med den laskede Krop, den knibske, flove Minerva og Venus, der aabenbart har udviklet sin Forførekunst i Erfaringens Skole, synes ikke hjemmehørende i Olympen. I den bedste af Skitserne er Scenen henlagt til et

herligt Skovlandskab; den Juno, der her præsenterer Paris sine majestætiske Former, er en Skikkelse i Jordaens' Stil.

Andre antike Emner har Marstrand kun behandlet i enkelte Udkast. Det er muligt, at det skyldes Tanken paa de akademiske Konkurser, naar Marstrand har optaget Emner som f. Eks. Hektors Afsked fra Andromache. Til hver Kon-

Paris' Dom.

kurs skulde Professorerne foreslaa tre forskellige Emner, mellem hvilke Akademiet traf Valget, hvis ingen af dets Medlemmer havde andre Opgaver at bringe i Forslag. Det synes, som om Marstrand foretrak Emner, hvis Løsning han selv havde forsøgt. Flere af hans Yndlingsmotiver vender tilbage som Konkursopgaver: den lille Guldmedalje vandtes for Fremstillinger af den barmhjertige Samaritan 1863 af C. L. Jensen og 1871 af Aug. Jerndorff, for en Karton af den fortabte Søns Hjemkomst 1868 af Holger Roed. Han har endog tegnet forskellige Kompositionsskitser med Emnerne for den Konkurs, som først bedømtes Aaret efter hans Død. Den lille Guldmedalje tilfaldt da Schwartz og Zahrtmann for deres Løsninger af Opgaven »Job og hans Venner«, medens Jerndorff ikke

vandt den store Guldmedalje for sin »Episode af Israeliternes Vandring i Ørknen« (2. Mosebog, Kap. 17, V. 1—17).

Men Marstrand har rigtignok i sine senere Aar ogsaa behandlet andre gammeltestamentlige Scener end Konkursopgavernes. F. Eks. Abraham, der bortstøder Hagar, og — baade i flere mesterlige Tegninger og i en fortrinlig Skitse — Salomons Dom over de to Kvinder (se S. 401). Der hørte Mod til at vove sig i Kast med et Emne, som Verdens ypperste Kunstnere har behandlet og Rubens

Gefion.

har fremstillet i det store Pragtbillede i vort eget Galleri. Ogsaa i Marstrands Skitse er Kongens Kappe rød og den fortvivlede Moder klædt i Gult; Kompositionen minder dog aldeles ikke om Rubens', den ligner mere Rafaels, men blegner ikke i Sammenligning hverken med Rafaels eller Rubens'. Kun yderst sjældent findes hos Marstrand Figurer, hvis Stillinger viser en Reminiscens fra andre Kunstneres Arbejder, her synes dog en Erindring om Rafaels effektfulde Forgrundsfigur fra »Ildebranden i Borgos« at have foresvævet ham, da han lod Moderen udbrede Armene i det heftigste Sindsoprør. God er den frække, forhærdede Løgnerske, endnu bedre Bødlen, allerbedst den unge Konge selv, der støtter Haanden eftertænksomt mod Kinden, medens hans kloge og skarpe Blik gennemtrænger den falske Sjæl, der ikke viser Sorg og Gru ved Dødsdommen over det spæde Barn, hvis Moder hun vil udgive sig for at være.

Marstrand havde ikke i sin Ungdom kendt Aladdin-Lampens sande Værd,

ikke vidst, hvilke Tjenester han, uden at være altfor ubeskeden, turde forlange af Lampens Aand. Nu havde dens Magt dog bestaaet nogle vanskelige Prøver. Det laa i hans Natur stedse at forelægge den ny. Han kunde endog vanskeligt tænke sig nogen Salighed i en Tilstand, hvor den skabende Evne var afskediget af Tjenesten. »Hør du,« havde han en Dag sagt til Helene Roed, »tror du, at man ogsaa kommer til at male i den anden Verden? Kan jeg ikke male, saa vil jeg sgu ikke være der!« Men selve Studiet af Form og Farve var ikke Marstrands Lyst, Tekniken kun en Fjende, hans Glæde ved at male var Skaberglæden; han fandt Behag og Tilfredsstillelse i den Fantasiens Forløsning, der gav Form til nye Ideer, omskabte gamle Emner i andre, skønnere Skikkelser eller optog ny Emner og gav ny Figurer Liv. Figurer af enhver Art, fra Nutid og Fortid, fra østerlandske Eventyr og Sagn, fra Biblen, fra græske Myter, fra den nordiske Gudelære.

I den nordiske Mytologi havde Marstrand fundet et Emne, der blev ham særlig kært. Eller en anden havde fundet det til ham, thi Holger Roed havde allerede i 1864 — som 18aarig — vakt Opmærksomhed for sit Talent ved en Tegning af Gefion, der pløjer Sjælland ud i Havet, og Marstrands mange Fremstillinger af dette Motiv synes først at stamme fra hans seneste Aar. Han har behandlet det i Tegninger, malte Skitser og en Karton; det var maaske hans Drøm at fremstille det i et stort Maleri. Kartonens Fyrighed, Vælde, Storladenhed og straalende Festlighed lader den endnu den Dag idag staa som den smukkeste Løsning af en Opgave, ogsaa andre Kunstnere har stillet sig. Den unge Jættepige gaar i Dagningen bag Spandet med opmuntrende Tilraab til de vældige, jættestærke Øksne, der pløjer Engen fra Gylfes Skove og Bjerge »ud i Ægirs sølvblaa Favn.« Hun er en nordisk Medea, kender de stærke Runer, som Medea, der kogte Trylleurterne i sin Gryde, kendte den kraftige Sejd; hun er mægtig, som Fantasien er mægtig, og har lagt Sønnerne under Aaget for at udføre den ypperste Stordaad, at indvinde nyt Land.

Ved Sygelejet.

XX

Ved Nytaarstid 1867 ramtes Marstrands Hjem af en stor Ulykke. »Grethes Tilstand er foruroligende,« skriver han til Broderen Troels. »Haardt angrebet er Hovedet, saa at hun ikke er ved Samling — det hører jo til Sygdommen — den er i Reglen langvarig og Tidspunktet kjende vi ikke. Jeg som aldrig har seet en saadan Sygdom er maaske ængsteligere derved end de Andre. Det er Typhus.« Han styrkedes ved Sygelejet i »Overbeviisningen om, at Alt skeer til det Bedste og at vi derved glemmer os selv og vore Smaasorger; at vi komme til at føle, at kun igjennem Kjærligheden have vi Midlet til Ro og Tilfredshed, og at Gud giver os den Paamindelse deels ved vore egne Lidelser, som Andre lindre, og dels ved Andres Lidelser, som vi lindre. — Ja det er godt at gjøre en Reise ind i Dødens Rige eller til Porten og det er Trøsten, at vi vende tilbage til Livet med Tid til at luttres og glædes inden den sidste Time slaaer. — Hvad Grethe angaar er det endnu som det skal være. Sygdommen er i sin normale Gang. Hovedet er klarere — vi haabe det Bedste — nu er snart den kritiske Tid overstaaet.« Men Haabet blev skuffet. Den 24de Januar 1867 døde Marstrands Hustru.

»Da jeg saa om Morgenen efter hendes Død,« beretter Johannes Fibiger i sine Livserindringer, »fandt ham siddende i hans Malerstue sammenkrympet, rystet og grædende, blev jeg virkelig forfærdet, jeg havde ikke ventet det. Men det gaaer jo i Almindelighed gode Mennesker saaledes, at naar man skilles, hører det med

til Smerten, at man ikke har været nok for hinanden. Hvorledes skulde vel ogsaa et saa kjæmpende, grublende og af Naturen omskifteligt Menneske kunne dele alt med sin Hustru. Ogsaa hun var heller ikke meget meddelsom. Men dyb Trang havde han dog dertil som til alt godt.

Alt dette betroede han mig med sin sædvanlige Oprigtighed, men som alle oprigtig Sorgende trykkede ham Tanken om at skulle udholde alt hvad der følger med en høitidelig Jordefærd. Jeg troede derimod, at det vilde gøre ham godt og sagde ham det. Det viste sig ogsaa, at jeg ikke tog feil deri. Vi havde i vor Kirke et Chor af gode klare Drengestemmer, og den uskyldige Maade hvorpaa de foredrog Psalmen rørte ham dybt. Og da efter den Skik, som ellers for de Sørgende er den sværeste, hele Forsamlingen gik forbi ham for at trykke hans Haand, rørte det ham saa stærkt, at han gjentagne Gange udtalte sig om, hvor det havde været ham kjært at trykke alle de deltagende Venners Hænder, og Kirken var dog overfyldt. Han var som forvandlet, han henfaldt i længere Tid i et formeligt Sværmeri for alle de gode Mennesker, han var omgiven af, og han skjulte det saa lidt, at mange undrede sig over hans stærke Stemning. For mig var det en Glæde at være Vidne dertil. Det blev et virkeligt og blivende Fremskridt i hans Charakteer, og siden den Tid var det en dobbelt Hjærtens Nydelse at see ham i hans Familiekreds, naar han sad med sine Børn og Søskendebørn i sine Arme, og hvor de elskede ham. Det er ogsaa tydeligt nok at see i hans Breve fra disse Aar.«

De Breve, Fibiger sigter til, er skrevne til Marstrands ældste Søn Poul. Adskillige Brudstykker af dem er meddelte i Raffenbergs Bog. Poul havde baade Kunstnersyn og Kunstnersind, men Faderen mente hans Fremtid bedst betrygget ved Valget af en solid Livsstilling. Etatsraadens 16aarige Søn — thi Marstrand var den 26de Maj 1867 udnævnt til Etatsraad, — indtraadte i Sommeren 1867 som Lærling i Anker Heegaards Værksteder. Han blev i Frederiksværk til April 1870; i det følgende Aar rejste han til Amerika for at skaffe sig Indsigt i forskellige Grene af Maskinfaget.

Marstrands Breve til Poul viser i Virkeligheden, at han efter Hustruens Død i flere Henseender er bleven en anden end han tidligere var. Han er bleven langt sagtmodigere. Vel kan han endnu klage over sin Utaalmodighed, men han har alligevel lært at resignere, og han har god Brug for Resignationen; hans Helbred er bleven skrantende, han lider snart af Hovedpine, saa han maa ligge til Sengs med Igler bag Ørerne, snart af Hold i Ryggen, saa at han er ude af Stand til at arbejde. Han er bleven blidere, mildere, blødere i Sindet, er overdrevent taknemmelig for Vennernes Deltagelse, glad forundret over, at han har saa mange Venner, men især dybt rort over den trofaste Hjælp og Støtte, han finder hos sine Nærmeste, hos den dygtige og praktiske Broder Troels, »hele Familiens gode Genius,« hos Broderdatteren Anna, der indtil Dec. 1869 overtog Styret af hans Hus, og hos hendes Søster Petra, der afløste Anna efter dennes Giftermaal.

Marstrand havde altid været sine Børn en god Fader. — Han elskede i det hele taget Børn, og Børnene elskede ham igjen, »de paavirkedes ikke,« siger Raffenberg, »af hans ofte meget alvorlige eller noget mørke Mine, men søgte ham, kunde man sige og sluttede sig til ham, der ogsaa altid var beredt og til Tieneste for dem. Lotteri eller et Gnavspil i en Kreds af Børn var Noget han ikke let modstod.« — Marstrands Børn er efter Hustruens Død hans bedste Glæde og Trøst. Hans kærlige Omsorg for dem bliver dobbelt, han anstrenger sig for at være dem baade Fader og Moder, korresponderer med Poul om Tilstanden af hans Bukser, Sko og Strømper, er stærkt interesseret i Wilhelms Skolegang og meget optaget af at følge Smaapigernes Udvikling. Han vogter opmærksomt Børnenes Sundhed. Dog kan han vanskeligt i Ferien undvære dem alle, »de to bitte Piger« maa han beholde. »Du veed at Bedstemoder skal have dem til sig, og at de i hendes Have skulle faae røde Kinder, men bliver Veiret ikke bedre, beholde de vel de blege.« Han kan ikke uden Vemod vende hjem til de Moderløse, »uden at Tanken kommer jagende paa mig over Savnet af Moder; ja tilvisse, kjære Dreng, maa I alle bære dette Savn og mest du, men lad os takke Gud for at vi have et saa kjærligt Hjerte som hendes at mindes.« »Dine Søskende har det meget godt,« skriver Marstrand til Poul d. 7de Marts 1868, »de ere glade og saa kjærlige indbyrdes, at jeg har min store Fryd deraf, og hidtil har de alle været raske og vi see nu glade Foraaret imøde. Det er dog en deilig Tid, naar Livet vaagner paa ny, det er et Billede paa, at der selv efter Døden atter sprudler en nye Livskilde, og som vil svulme og rinde lifligst, jo mere den her i Livet er vandet af sand Kjærligheds-Taarer, som din Moder, velsignet hendes Minde, saa rigeligt lod strømme for Eder og din Fader. Og for alt det Gode og Skjønne. Hun er ikke død for os. Christy vil jo neppe mindes hende, men pas paa, hun kommer til at ligne hende, hun er sød og faaer en deilig Stemme.«

Marstrand var bleven frommere. Han søgte i sin Sorg Religionens Trøst, saa op mod Stjernernes Lys, da Solen var gleden bort fra hans Liv. Men han beholdt dog, siger Fibiger, »som de fleste da have, sine lønlige Tvivl om det evige Livs Virkelighed.« Kun paa en Skabers uendelige Kærlighed og Barmhjertighed var hans Tro rigtig fast. »Vor Herre giver os nok det vi have nødigt, han giver os altid mere end vi fortjener. Lad os takke ham hver Dag vi leve og kunne skue hans Herlighed.«

Marstrands Sind var bleven roligere. Neppe lettere. »Vi have det ret godt,« skriver han i Okt. 1867, »jeg selv er ikke just saa flink, men bliver saa let træt; jeg kan ikke holde ud at arbeide som før og føler desværre allerede at Ungdommen er forbi.« Han syntes, at Alderdommen var kommen listende paa Tyvefjed over ham, som over Graverkarlen i »Hamlet«, maaske slog den virkeligt sin Klo i ham den Stund, han blev Enkemand. Han følte sig i alt Fald efter den Dag som gammel. Og han forøgede Rækken af sine Allegorier med en ny. Alder-

dommen er en krumrygget Bondemand, der stolprer hen ad Vejen for at føre sit skindmagre, udtærede Øg til Slagteren, den kække Ungdom sidder rank til Hest og stryger ham susende forbi.

Men Alderdommen kan give Ungdommen sine Erfaringer med paa Rejsen som gode Raad. De gode Raad har en stor Plads i Marstrands Breve til Sønnen. Han raader ham fremfor alt til Orden og fornuftig Sparsommelighed, »da det er, som Sonnes udødelige Forskrifter siger, paa Orden, som Sjælen i alle For-

Alderdom og Ungdom.

retninger, det kommer an. Drik aldrig Brændevin, ryg ikke formeget Tobak, og tag dygtig Del i Exersitserne, at dine Been kan blive stærke og ikke skjæve, saa at din Gang og Holdning bliver meget bedre end den er, og lad aldrig den Glæde og Sands du har for Naturens Skjønheder og dens rige og vidunderlige Mangfoldighed kjølnes; der er for det aabne Øje en uendelig Kilde til Glæde og Taknemmelighed mod Forsynet.«

En Mængde af Brevenes Aforismer og gyldne Leveregler kunde godt fortjene Plads mellem »Sonnes udødelige Forskrifter«. F. Eks. »Af Bøger lærer man meget, men man lærer mere ved forstandig Selvbetragtning.« »Intet ødelægger et Menneske mere end altid at have gode Dage, og selv de mindste Ting kunne blive til Glæde for os, naar vi have Følelsen af at have gjort den Nytte, som

Verden forlanger af ethvert Menneske.« »At udvikle Villien og at sætte den igennem hvor det er nødvendigt, er det man kalder Character, og paa denne kommer det mest an her i Verden, hvor Vrøvl og Dovenskab for det meste altid er Aarsagen til, at det gaaer Folk daarligt.« Ofte henleder Marstrand sin unge Søns Opmærksomhed paa visse Skær, der har været farefulde for ham selv under Livets Sejlads. Man skal vel være strengt sanddru, men dog altid hensynsfuld i Omgangen med sine Medmennesker og aldrig paatrængende med at sige dem Sandheden. »Kun en Ting vil jeg paalægge dig og som du i enhver Livsgjerning vil have Nytte af, nemlig: Enhver Ting, du begynder paa, gjør den saa blot færdig, saa godt du kan, men hold ikke op paa Halvveien. Det er en Lære, som jeg desværre ikke har fulgt, hvorved mangt et Arbeide er bleven reent spildt. Med den Grundsætning begynder man heller intet Arbeide uden at forberede sig dertil med Alvor og Tænkning. Har man da begyndt rigtigt, saa gaaer Fuldendelsen hurtigt og let, hvorimod hurtig Tagenfat uden Overlæg strax avler Tvivlraadighed og saa er Arbeidet tidt spildt. Jeg vil udskrive en Sætning af en Afhandling om Tvivlraadigheden, som jeg synes er sand.« Her følger et meget langt Citat, i hvilket der blandt andet siges: »Og naar du skal raadslaae, saa læg ikke Vind paa at udfinde mange — eller, hvad der endnu er værre, — særdeles fint udtænkte Bestemmelsesgrunde (de haandgribelige ere de bedste); men beflit dig hellere paa at udfinde den ene Grunds Fortrin for den anden; og saasnart du har indseet, paa hvilken Side Overmagten findes, saa tillad dig ikke selv uafladelig at raadslaae om igjen.« Var Marstrand maaske selv Forfatter til »Afhandlingen om Tvivlraadigheden«?

Han var bleven en højst alvorlig Filosof. Og som de fleste gamle Filosofer saa han undertiden misbilligende paa Verdens skæve Gang. »Herhjemme er det svært at fortjene det daglige Brød og bliver vanskeligere hver Dag, da Nøisomhed og Arbeidsomhed tager af og Forlystelsessyge og Svindel tage til.« Han har hvasse Udfald mod moderne Idéer som f. Eks. Emancipationen, for hvilken hans Uvilje jo iøvrigt ikke var ny. Men han glæder sig dog over i mange Forhold herhjemme at se Fremskridt og Udvikling, og ønsker kun sine Landsmænd »nogen mere Foretagelsesaand à l'Amerique«, større Dygtighed til at bruge de Kræfter, der findes, men ikke fuldt ud udnyttes. Den gamle Filosof har endnu Ynglinge-Tanker. Og Brevenes tunge Alvor brydes eller krydses dog undertiden af Spøg og Skemt. Marstrand ligner sig selv fra gamle Dage, naar han f. Eks. besvarer Pouls Klager over Pensionen paa Frederiksværk saaledes: »Dine Sorger med de haarde Ærter og de andre ublide Haardheder hos din kjære Frue ere jo slemme nok, og det er heldigt at de kunne raades Bod for om kort Tid; dog mener jeg at en høflig Anmodning i saa Henseende til Fruen vil blødgjøre hendes Hjerte og Ærterne.«

Marstrand arbejdede nu mest paa store, alvorlige Opgaver med bibelske eller historiske Emner. Lystighed kunde være ham ret generende. »Fru Jerichau gjør

et Fandens Spektakel med Maskerader og anden Galskab.« Alligevel kunde han endnu undertiden fristes til at fremkalde Minderne om Dansen i Italien og Karnevalet i Rom. Han havde heller ikke mistet Kærligheden til Cervantes og Holberg. Og naar han fremstillede deres Figurer, kunde hans gamle Lune endnu fejre fuldt saa glimrende Triumfer som nogensinde før.

I 1867 malte Marstrand et stort Antal Portrætbilleder, gode og mindre gode,

Holbergs »Den politiske Kandestøber« (Collegium politicum). Malt 1868.

det anselige Portræt af Højesteretsadvokat Brock, det lidet fremragende Knæbillede af N. W. Gade, Portræter af den Hageske og Puggaardske Familje (deriblandt det i August paa Hjuleberg i Halland malte Portræt af Rudolph Puggaard), Portræter af sine Kunstnervenner (derimellem Frederiksborg-Samlingens Portræter af Jørgen Roed og H. V. Bissen). Samtidigt arbejdede Marstrand fra Tid til anden paa det store Nadverbillede, og i Slutningen af November fortæller han, at han er begyndt paa »forskjellige Holberg-Billeder«. De fortrinlige Skitser og Anlæg til et paatænkt Maleri af Jeppe paa Baronens Slot er tidligere nævnte; et vistnok samtidigt paabegyndt Billede af Disputscenen i »Erasmus Montanus« blev staaende ufuldendt og senere skaaret itu. I det følgende Aar, 1868, malte Marstrand et af sine allerbedste Holberg-Billeder, en ny Fremstil-

ling af Collegium politicum, mod Marstrands Sædvane lige saa let, friskt og overlegent malt som han ellers i Reglen kun dristede sig til at behandle sine Skitser.

Marstrand har bevaret Grundtrækkene af Kompositionen i det ældre, 1852 udstillede Billede, men rigtignok givet den mange og væsentlige Forbedringer. Interiøret har vundet meget. Atlas, der slæber paa Verdenskuglen, er som Statsmandens rette Symbol henflyttet paa Kakkelovnen; Stuen faar sit klare og smukke Lys fra et højt, halvt dækket Vindu, der er laant hos Pieter de Hooch: over Indgangsdøren pranger Kandestøberens klassiske Yndlingssentents, som Marstrand havde saa vanskeligt ved at tilegne sig: Qui nescit simulare, nescit regnare. Men Figurkarakteristiken har dog vundet endnu mere end Skildringen af Interiøret. Herman von Bremen har Borgmesteren i Maven og Borgmesteren i Minen, medens den gamle, blodrige, bidske Gert Bundtmager rejser sig ved det væltede Krus for at smide Geske paa Døren. Richart Børstenbinder synes for Marstrand at have delt sig i to Figurer. Det er jo ham, der har oplæst Nyhederne i Avisen, og som over Brillerne stirrer forundret paa den Kvinde, der tør forgribe sig paa Kollegiets vise Præsident. Men det er i hvert Tilfælde hans Aandsfælle, som, med Hatten paa Hovedet, Stokken under Armen og Haanden ved Hagen, sidder fordybet, fortabt i sin egen Tankeløshed, saa han paa given Foranledning utvivlsomt vil »votere som en Børstenbinder«. Frantz Parykmager ser paa den rappe Geske med en Bestyrtelse, der lader formode, at han selv har en Rasmus hjemme; den unge Frantz Knivsmed, Kollegiets bedste Hoved, iagttager Herman. Den svedne og fordrukne Sivert Pose-Kigger med de kæmpestore, graadige Hænder tygger paa Kridtpiben og vender Hovedet bort fra Bordet; der er jo de Tilfælde i Livet, hvor en Posekigger helst maa lade som om han intet ser. Stærkest interesseret er Henrich, en ægte københavnsk Læredreng, der synes, at »den er gruelig gal« og gennem Miner og Fagter udtrykker sit »Emme, naara, naadadada!« Fra det tilstødende Køkkenrum stjæler en smilende Kokkepige sig til at kaste et Blik ind paa Krigsskuepladsen, hvor Døren i Baggrunden aabnes for en ny Gæst, — iøvrigt et af Marstrand paafaldende hyppigt anvendt Middel til at forøge Kompositionens Liv og bryde en død Flade. —

Billedet udstilledes paa Foraarsudstillingen 1869 sammen med Portræterne af Høyen og Arkitekt Chr. Hansen, det lille, fra Dorthe Biehls Breve inspirerede Billede af »Et ungt Ægtepar«, og det store, omsider efter 10 Aars Overvejelser, Forberedelser og Arbejde fuldførte Hovedværk: »Parablen: Den store Nadvere.« To Smaabilleder, Marstrand indsendte til Udstillingens anden Ophængning, viste endnu andre Dele af hans omfangsrige Repertoire. Det ene var et med vemodige Tanker paa hans glade Bryllupsrejse malt Erindringsbillede fra Dalarne, det andet et maaske med næsten lige saa vemodige Tanker paa hans glade Ungdomstid malt Erindringsbillede af »Hjemfart. Rom i Oktober«. En Familje, der har fejret Oktoberfesten uden for Roms Mure, kører tilbage til Byen, da Solen

er ved at dale. Husfaderen, der har faaet sig en lille Rus i Osteriets fortræffelige Vin, er ikke nogen helt paalidelig Kusk for Konen med det lille Barn og den unge Pige med Tamburinen. Skyggen stiger op ad Havemuren, langs hvilken en ung Jæger, maaske den unge Piges Ven, vandrer med sin Hund hjem fra en Rekognosering i Kampagnen.

Marstrand havde lovet sig selv, at hvis det virkeligt lykkedes ham engang at blive færdig med det store Nadverbillede, saa skulde han have en Rejse til Italien som Belonning. Han holdt sit Løfte. Straks efter at han havde indleveret Billederne til Udstillingens anden Ophængning, rejste han i Følge med P. C. Skovgaard og Litograf Kittendorff med Dampskibet til Lübeck, »og saa skynde vi os igjennem Tydskland for at naae Rom inden det bliver altfor hedt.« Han havde ikke været der i over 20 Aar. Og sidst (1845—48) havde han jo fundet Rom meget forringet fra Tiden for hans første Ophold i Italien (1837—40), slemt paa Vej til at ødelægges af »den saakaldte Kultur«. Det syntes da uundgaaeligt, at han maatte lide store Skuffelser ved at se Landet gennemskaaret af Jernbaner og oversvømmet af Turister. Men Brevene fortæller ikke om saadanne Skuffelser. Han saa paa Forandringerne med en gammel Filosofs kloge Øjne. »Her i Kirkestaten,« skriver han fra Rom d. 15. Juli til Poul, »er der meget at forbedre, i det øvrige Italien er Fremgangen synligere. Jernveiene ere ganske betydelige Arbeider, hvor de passere Bjergene, — du faaer dem maaskee engang at see, — dog ere vel alle disse Menneskeunderværker intet imod de amerikanske. Har du læst om John Ericson, der alene har paataget sig at bygge en Krigsflaade til

Landevejsscene i Italien.

Spanierne; det er en stolt Karl. Naar Italien først har faaet de tidligere Slavelænker helt rystet af, saa er det saa umaadeligt rigt paa Hjælpemidler, at det vilde være skammeligt om det ikke atter naaede sin tidligere Anseelse som det Land, hvorfra Culturen gik ud over hele Europa.«

I et Brev til Thiele* beretter Marstrand den 12. Juni: »Efter et meget indholdsrigt Besøg i Florentz og Rom, hvor jeg forefandt Alt ved det Gamle, især i Rom og kun fandt, at jeg selv var blevet 20 Aar ældre og havde betydelig mere Vand i Blodet end før, saa sidde Skovgaard og jeg og Kittendorff her i Subiaco midt i Abruzzerne og nyde Sommerens Friskhed og deilige Luft uden at være trykkede af Hede eller plagede af de bekjendte Sorte. Vi bruge Benene og Øinene mere end Fingrene, thi det er meget vanskeligt i al denne Rigdom at lade sig nøje med det Lidet, man mulig selv kunde faae fat paa, saa Udbyttet hidtil kun har været saa at sige til Kroppens Tarv, hvilket jo forøvrigt var min Hovedhensigt med Rejsen, at samle nogle Kræfter til de Aars Arbeide, der forestaaer, og hvad det angaaer, troer jeg allerede at have vundet adskilligt, thi jeg føler ikke længer den Træthed, som før saa ofte plagede mig, og saa vil jeg vente paa Musernes Gunst, om det skulde falde dem ind at befrugte mig med en eller

Jægeren faar Lærkerne stegte.

* Brevet er — ligesom flere af Brevene til J. M. Thiele, Troels Marstrand og Troels Smith — desværre her citeret efter Raffenbergs Bog. Vel er Raffenbergs Omskrivninger af Marstrands senere Breve ikke fuldt saa omfattende som Omskrivningerne af de tidligere, men en Jevnførelse med Originalerne, hvor disse er bevarede, viser dog, at R. ogsaa i sin Afskrift af de senere har tilladt sig mangfoldige Smaaændringer og undertiden endog omdateret Brevene. (F. Eks. Dateringen paa det Brev, der nævner Fuldførelsen af det store Universitetsbillede, 27. Juli 1871 i Stedet for 27. Sept.; — ogsaa Dateringerne af de to hos R. for dette aftrykte Breve er urigtige.)

anden Idee til Billeder.« — Udtrykket, at Marstrand i Rom »forefandt Alt ved det Gamle,« bør dog ikke tages for bogstaveligt. Han siger selv, at Kunstnerne ikke mere spille »første Violin«, de Fremmede er blevne for talrige, »og det gamle Liv, men som jo rigtignok havde sit naturlige Centrum i Thorvaldsen og de andre Gubber, er reent forsvundet.« Dog beklager han ikke, at Kunstnerne har ophørt med at slaa sig ned i en længere Aarrække, »nu kan hvert Land maaskee bedre uddanne sine egne Kunstnere, det vilde da idetmindste være naturligere.«

Det genstridige Æsel.

Det var sandt, at han havde faaet »betydeligt mere Vand i Blodet.« Han følte sig gammel og skrøbelig, var undertiden træt, ofte mismodig. »Pas godt paa dine Øjne,« skriver han til Poul, »de vare undertiden lidt svage; med mine gaaer det tilbage, jeg kan ikke længer see ret skarpt og tegne smaa Ting kan jeg ikke, men jeg er ogsaa snart de 60. Forøvrigt er jeg rask og sveder dygtigt, men kan dog ret godt marschere.« »Ak ja,« skriver han i August til Broderen Troels, »det er dog vel det Bedste, naar man bliver ældre, at man kan være noget for Børnene, thi Forhaabningerne for En selv voxer ikke med Aarene. Jeg, som har al denne Verdens Herlighed for Øinene, seer dog med temmelig Ligegyldighed paa det og er snarere noget træt deraf end egentlig nydende. Men nu skulle de Unge begynde.«

Efter en Udflugt til Neapel og Omegn slog Marstrand og hans Rejsefæller sig i Efteraaret til Ro i Olevano. »I Dag,« skriver han herfra den 7. Sept. til Thiele, »er Campagnen og Volskerne indhyllede i lange Regnskyer, saa vi maa sidde inde. Vi leve forøvrigt her en Art Familieliv. Det er her, hvor E. Meyer har levet saameget, og det er rart, at hans Minde lever endnu her saa stærkt. Familien her har han gjort meget Godt; det er gaaet noget tilbage for den. Konen er en

Datter af den, der havde Huset, da jeg sidst var her — Cecco Ronsi — han blev stukket i 1848. Datteren har 5 deilige Børn, men som hun ikke har Raad til at lære andet end det, Huset formaaer. Vi tage Deel i alle dens Glæder og Sorger, og der er en Ligefremhed og en Fiinhed i disse Menneskers Levesæt, som mangengang forbauser.

I dette Øieblik kommer et Tog Bønder fra en langt bortliggende By syngende »Viva Maria« i en Pilgrimsgang til Genazano imorgen, hvor der er en stor aarlig

Et Pilgrimstog.

Fest til Ære for Maria di buon consiglio. Vi ville ogsaa derhen i Forening med Familien. Jeg har seet disse Tog før drage syngende fra Byerne rundt omkring, og det kunde give et mageløst Billede, naar man kunde gjøre det, men dertil hører et ordentligt Studium. Dette skitserende Væsen interesserer mig ikke mere, og det Andet kan man ikke magte. Men for at det ikke skal blive bare Lamentationer, saa vil jeg holde op og imorgen hente et godt Raad hos Madonna, hvordan man skal lære at finde sig tilrette i Taalmodighed og Ydmyghed.«

Er det maaske en Erindring om denne Dag, Marstrand har fæstnet i den S. 366 gengivne Tegning og i en mesterlig, gyldenttonet, farverig Skitse? Tegningen gør dog Indtryk af at være nogle Aar ældre, og i Skitsen, der i Hovedsagen gengiver Tegningens Komposition omvendt med en rigere landskabelig

Baggrund og en højere Luft, er Figurerne vistnok først efter Marstrands Hjemkomst indføjede i Landskabsstudiet. Skitsen staar i Henseende til Alvor, Storladenhed, Stemning og Skønhed uendelig højt over Marstrands Ungdomsforsøg paa at behandle ligeartede Emner, men beviser dog vel ikke, at Marstrand paa sin sidste italienske Rejse havde lært noget væsentlig Nyt.

Og det havde han dog lært. Det fremgaar maaske ikke just af de legemsstore Studier efter karakteristiske Modeller, det smukkeste og mærkeligste af dem er

Kvinder knuser Majs.

et ikke helt fuldført Billede af en ung Sabinerinde, der smilende giver sin tykke Dreng Die; Drengens friske Livfuldhed kan virkeligt bringe Rubens' Mesterskab i Erindring. Men Skitserne og Interiørstudierne viser os, at Marstrand i 1869 har faaet et nyt Syn paa Italien. En let behandlet, noget brunlig, men udmærket afstemt Skitse viser nogle Kvinder, der i et fattigt Rum, fra hvis aabne Vindu der er Udsigt til den klare Luft og de blaa Bjerge, er ivrigt beskæftigede med at knuse Majs. Mellem Marstrands Tusinder af ældre Tegninger med italienske Motiver hører selv en flygtig Fremstilling af Italienere i Færd med alvorligt Arbejde til de allerstørste Sjældenheder. Marstrand synes i 1869 at have set, at det Folkeliv, der kun var en broget Karnevalsfest, tilhørte Fortiden, Traditionen, maaske i Malerkunsten Konventionen. Han fik ikke længere Øje paa de skønne,

lystige — eller i alt Fald morsomme — Italienere, der tilbragte hele Livet med at danse, spille, synge og holde Kommers. De var døde, og han anede, hvorfor de var døde. Thi han delte jo ikke blot sine gode Værters Glæder, men ogsaa deres Sorger. Og han stiller i Brevet til Thiele sig selv og andre det Spørgsmaal: »Alle tigge og i dette velsignede Land er det ikke langtfra, at Folk sulte. Hvori ligger nu det?«

Italiensk Moder (ufuldendt; Maleriet er senere beskaaret i oval Form).

Sagtens er det Stadsestuen hos Familjen i Olevano, Marstrand har fremstillet i et mærkeligt Interiørbillede. Mærkeligt allerede derved, at der slet ikke er noget mærkeligt ved Motivet, intet af det livfuldt fortællende Indhold, han gerne og udmærket godt gav selv de flygtigste Omrids. Til højre sidder to Smaapiger ved et næsten afdækket — eller endnu ikke dækket — Bord, i Baggrunden en syende Pige ved et Vindu, til venstre staar en Kone i Profil ret op og ned ved Siden af en ærværdig Renæssancestol, der fuldt saa meget som nogen af Figurerne drager Opmærksomheden til sig. Kun Behandlingen af en rent malerisk Opgave giver dette letmalte Billede eller Studie Interesse. Men Tonen er ogsaa af større Skønhed og Fylde end Tonen i noget af Marstrands ældre Arbejder; det ligner ikke dansk Malerkunst fra Marstrands Tid; det er forud for sin Tid; ingen af de franske Maleres danske Lærlinge har iagttaget og gengivet Valørerne med større Skarphed og Finhed. Marstrands smukke Studier fra hans første italienske Rejse er kun farvelagte Tegninger i Forhold til dette Interiørbillede, som er et fuldt moderne Maleri.

»Da Tiden til at arbeide noget synderlig er for kort, indskrænker jeg mig mere til Betragtning og haaber Udbytte deraf i Hjemmet,« skriver Marstrand i

et af Brevene til Poul. Han tegnede mere end han malte. Adskillige Landskaber, men endnu flere Staffagefigurer, Æselsryttere, Fædre og Mødre med deres Børn, Kvinder, der vandrer afsted med tunge Byrder paa Hovederne og samtidigt hasper Traad af Haandténen. Smaat og sirligt kunde han ikke længere tegne, han skitserede fyndigt, ofte med Pensel og Tusch eller Vandfarve; men i disse lette, flygtige Tegninger er Karakteren, Livfuldheden, Skønheden i Linjer og Bevægelser grebne med Ørnesikkerhed.

Interiørstudie fra Italien. 1869.

Han genfandt mange Yndlingsemner fra sin første Romerrejse og fremstillede dem i ny og bedre Variationer: Faderglæde, Moderglæde, Pigerne ved Brønden, Jægerens Hjemkomst, — Jægeren faar de Lærker, han har skudt, stegte paa Spid i Kaminen, ved hvilken han varmer sine Fødder. — Af helt ny Billedmotiver var der især et, der interesserede Marstrand stærkt og som han aabenbart har haft til Hensigt at fremstille i et stort Maleri. Der findes mange Udkast til Kompositionen, de fortrinligste er to store Vandfarvetegninger i Kobberstiksamlingen og en oljemalt Skitse: Italienske Landboere er en Sommermorgen paa Vej til Byen, hvor de skal sælge Grise, Faar, Grøntsager, Hør, Linned og andre Varer. Byrderne er delte mellem Kvinderne og Æslerne, en Moder fører sin Dreng ved Haanden, en Fader rider med sin lille, trætte Pige bag sig paa et af de mismodige, tungt belæssede Æsler, en Dreng trækker afsted med en af de

sorte Grise i en Snor, en livlig Gris, der finder interessante Ting paa Vejen og ikke synes at det haster med at naa Byen. Marstrand har et Øjeblik tænkt paa at lade Toget hilse ærbødigt paa en doven Præst, der rider sig en Morgentur, men atter opgivet denne Tanke; Billedet er smukkere uden Præsten. Det er et Hverdagsbillede fra det Italien, hvor der taalmodigt bliver stridt og lidt for at skaffe Føden til sultne Munde, og grundforskelligt i Karakter fra alle Marstrands ældre italienske Fest-Billeder, baade ejendommeligere og finere i Opfattelsen end

Landboere paa Vej til Byen. (Stor Vandfarvetegning.)

Fremstillingerne af Antonius-Festen og Oktober-Festen, Lystighed i Osterierne og udenfor Osterierne, Dans i Rom og Dans paa Ischia. Men trods Motivets Hverdagspræg har den storladne Komposition en virkelig festlig Skønhed, Haven med de dunkle Cypresser bag den gamle Mur, Ruinen paa Klippetoppen foran de skønne, fjerne Bjerge, den blaa Himmel og det gyldne Lys vidner alligevel om, at Italien fremfor noget andet Land er — eller i alt Fald kunde og burde være — et Paradis paa Jorden.

Billedet blev ikke malt. Som utallige andre af Marstrands bedste Billedtanker fik ogsaa denne kun Form i løfterige Udkast. Men det er jo i alle disse gyldne Løfter, Marstrands Kunstneraand lyser renest og klarest.

Ved sin Hjemkomst til København har Marstrand sagtens underkastet sine

Mappers mange Kompositionsudkast med italienske Motiver fra tidligere Tid et kritisk Gennemsyn, og maaske undret sig over, hvor meget Tiderne og Synet paa Menneskene forandres. Han er dog stanset ved et, der slet ikke lignede alle de andre, en Blyantstegning, han mindedes at have tegnet i Rom 1838, og som interesserede ham saa meget, at han gav sig til at rette og forbedre den med brede Strøg af Tusch og Vandfarve. Det er den S. 48 gengivne Tegning, hvis Emne nu var bleven ham saa kært. Den fremstiller Hjemkomsten til de Moderløse.

Den bristede Tamburin.

Hans Tausen beskytter Biskop Rønnow mod Københavns Borgere.

XXI

Under sit Ophold i Italien 1869 havde Marstrand ofte tænkt med Uro paa det Sand, der randt i hans Timeglas, medens han spildte sin kostbare Tid paa en Rejse, der syntes ham en Ferierejse. »Dersom jeg ikke havde foresat mig denne Rejsetid,« skriver han i September fra Olevano til Thiele, »og dersom jeg ikke var afhængig af Skovgaard, som skal blive et halvt Aar borte, saa var jeg forlængst hjemme, thi det synes mig, som om jeg har saameget at gjøre.«

Den største og vigtigste af de mange Opgaver, der ventede ham hjemme, var den Opgave, han allerede i 1846 havde ønsket sig, men dengang neppe havde turdet gøre sig Haab om nogensinde at faa: Udsmykningen af Universitetets Festsal med en Række Malerier, fremstillende Emner af dansk Kulturhistorie. Inden Rejsen var Marstrands Skitser til de tre Billeder paa Salens Hovedvæg blevne godkendte, og Universitetet havde paa Finansloven 1869—70 faaet Fuldmagt til at anvende 5000 Rd. paa at lade det store Midtbillede udføre.

Dette skulde vise Universitetets Indvielse i Vor Frue Kirke den 1ste Juni 1479, Universitetslærerne, der efter Messen og Indvielsestalen fremføres for Kong

Christian I. For Sidebilledet til venstre var Emnet Hans Tausen og Joachim Rønnow; — da Tausen af Rigsraadet 1533 paa Københavns Raadhus var bleven domt til at romme Sjællands og Skaanes Stift og indstille sin Virksomhed som Prædikant og Skribent, maatte han beskytte sin grumme Modstander mod den ophidsede Folkehob og ledsage ham hjem til Bispegaarden. — Sidebilledet til højre skulde fremstille Tyge Brahe, der ved Uranienborg modtager den lærde Konge Jakob VI af Skotland, senere Jakob I af England; — efter sit Bryllup med Christian IV's Søster opholdt Kongen sig 8 Dage paa Hveen og skænkede Tyge Brahe til Minde om sit Besøg nogle af sine latinske Vers og en engelsk Hund, der senere skal have foraarsaget Christopher Valkendorfs Fjendskab mod Tyge Brahe; Rigshofmesteren havde til Tyge Brahes Forbitrelse sparket Hunden, da den goede ad ham. —

Hvis Julius Langes berømte Definition af Kunstværdien som »den Værdi, Emnet har haft for Frembringeren, hvilken Værdi Emnet atter gennem hans Fremstilling faar for os«, var ganske uomtvistelig, vilde disse Billeder neppe have Udsigt til i Kunstværdi at kunne maale sig med adskillige andre af Marstrands Arbejder, i hvilke han klarere — i Spøg eller Alvor — har kunnet fortælle os sit personlige Syn paa Livet og Menneskene. Vel havde han Ærbødighed og Interesse for den verdensberømte Videnskabsmand, ved hvis Grav der var sagt: »Der var intet Opdigtet og intet Hykleri hos ham, men han sagde Alt rentud, hvilket ogsaa var Aarsagen til det Had, der af Mange blev baaret til ham.« Vel havde han den storste Agtelse for den djærve og dygtige Reformator, der havde givet de fede og dovne Munke saa mange Ubehageligheder, digtet den gode Vise om Sandhedens Pilgrimsgang paa Jorden, og sagt de tungsindige Ord: »Den Dag, jeg ikke føler Smerte, frygter jeg for, at Gud ikke er mig naadig.« Og sikkert regnede Marstrand det for at være en meget priselig Gerning, at Christian I havde bidraget til at ophjælpe Danmarks Kultur ved at oprette et Videnskabernes Asyl i Kobenhavn. Men alligevel havde han slet ikke samme varme Sympati for Christian I som for Christian IV, var afgjort mindre inderlig forelsket i Tyge Brahe og Hans Tausen end f. Eks. i Don Quixote og Sancho Pansa. Ingen lyriske Følelser kunde gøre Universitetsbillederne til fristende Opgaver for ham. Det var officielle Emner, og Marstrand opfattede dem ikke anderledes. Gamle Eckersberg havde maatte trækkes med og sukke ved Emner af ganske lignende Art, da han skulde levere Historiemalerier til Christiansborg. Christian I, der indvier Universitetet, formaaer neppe at røre Hjertet eller opflamme Følelsen i højere Grad end Christian I, der lader sig hylde paa Viborg Landsting.

Der er Grund til at fremhæve dette, netop fordi Marstrands Kunst ellers i ualmindelig rigt Maal er gennemtrængt af Lyrik. Saaledes var hans Kunstnerejendommelighed; mange antager med Urette, at enhver Kunstners Virken nødvendigvis maa bære det samme Præg. Hvor snilde Slutninger der fra Emnevalget end er dragne f. Eks. om Shakespeares personlige Forhold, er disse Hypo-

teser dog ikke helt solidt grundfæstede. Et virkelig lyriskt Udbrud hos Shakespeare er Hamlets Betragtninger over Skuespillerens betagende mesterlige Foredrag. »What's Hecuba to him, or he to Hecuba?« Det er Kunstnerens Glæde, Stolthed, Begejstring over den Kunstnerfantasiens vidunderlige Tryllemagt, der tillod Shakespeare selv — og en Maler som Rubens — at indblæse ethvert Stof det levende Livs hede Aande. Rubens malte med største Glæde officielle Bestillingsarbejder, endog ret stupide Allegorier; ethvert Emne faar jo Værdi for den Genius, som magter at meddele Fremstillingen af det fyrigt Liv, straalende Farve, Stemning og Karakter. Lyrikens Sødme giver sikkert Kunstværkerne en egen kostelig Smag, men Kunstværdien er dog kun den Skønhedsværdi, Kunstnerens Genius formaar at give det Emne, han behandler, hvad enten Emnet i sig selv for ham personligt har været af større eller mindre Værd.

Hans Tausen beskytter Biskop Rønnow. Skitse til et for Universitetets Festsal bestemt Billede.

Dekorationen af Universitetets Festsal havde forekommet Marstrand en fristende Opgave, fordi den bød ham Lejlighed til Forsøg paa at »give slige Billeder ved Siden af den strængere architektoniske Form en livlig og malerisk« (S. 114). I Christian IV's Kapel var den strenge arkitektoniske Form maaske vel meget ofret til Fordel for det Livlige og Maleriske. Han haabede nu at naa Idealet nærmere, Universitetsbillederne skulde have fastere monumental Holdning, en mere stilfuld Holdning. Og med overlegent Mesterskab har han i sine Kompositionsskitser løst en særdeles vanskelig Opgave let og simpelt, virkelig genialt.

Et solidt og glimrende virkningsfuldt Tyngdepunkt for hele Væggens Dekoration dannes af det store Fløjalter, der i Midtbilledets Centrum udfolder sin gyldne Pragt mod et hvidt Kirkeinteriørs stemningsrige Baggrund. Marstrand

har komponeret hele Væggen som et saadant gotisk Fløjalter. Hoved- og Midtbilledet, Universitetsindvielsen i Kirken, har, ligesom i de gamle Alterværker, strengest Højtidelighed, medens Sidebillederne, i Overensstemmelse med mange af Alterværkernes Fløje, har mere bevægede Optrin. I Modsætning til Hovedbilledet foregaar Handlingen paa Sidebillederne i fri Luft. Uden at Symmetrien føles som tvungen, afbalancerer Sidebilledernes modsvarende Grupper hver-

Universitetets Indvielse i Vor Frue Kirke d. 1ste Juni 1479. Skitse til Billedet i Universitetets Festsal.

andre; efter de rette dekorative Love bevæger Hovedpersonerne sig udgaaende, midtpunktflyende. Baggrundsarkitekturen er af stor Virkning, i Midtbilledet Kirken, paa det ene Sidebillede et stemningsfuldt Stykke af det gamle København, paa det andet den østre Portal paa Uranienborg og de efter Planen i *Astronomiæ Instauratæ Mechanica* konstruerede højst ejendommelige Former paa Bygningens sydlige Observatorier. Baggrundsarkitekturen bygger sig i begge Sidebillederne op mod de Salens korte Vægge nærmeste Ydersider.

Til Fordel for Helhedsvirkningen har Marstrand givet Sidebilledernes Optrin et ret stilfærdigt Præg. De københavnske Borgere, hvis folkelige Væsen skulde danne en morsom Modsætning til de elegante skotske Hoffolk paa det andet Sidebillede, nøjes med at knurre mod den slemme Bisp; Hans Tausen

har afværget Stormen. Carl Bloch har tilstræbt at give sit Billede af Motivet et mere rigt pulserende Liv, her flygter den gamle Skallepande for Pøblen, der raser vildt; men de stærke Bevægelser synes noget stivnede. (Iøvrigt var Joachim Rønnow dengang ingen gammel Mand, kun omtr. 35 Aar, han var endog nogle Aar yngre end Tausen). Nogen nøjere Karakteristik af Billedernes enkelte Personer giver Marstrands Kompositionsskitser naturligvis ikke, de er let og løst malte med tynde Terpentinfarver. Deres paafaldende Økonomi i Koloriten lader tro, at det oprindeligt var Marstrands Hensigt kun at give Universitetsbillederne en mild og dæmpet Farvevirkning.

»Nu maler jeg paa Kraft,« skriver Marstrand d. 6. Febr. 1870 til Poul, »og har tegnet Cartonen til det store Billede til Universitetet. Jeg har taget Wegener paa Værkstedet og jeg har god Nytte af ham. Jeg har meget at bestille og faaer maaskee en ny stor Bestilling til Banken. Jeg glæder mig til Sommeren, naar alle disse Arbeider skal i Gang.« »Jeg har uhyre meget at bestille,« skriver han d. 21. Marts, »og nu kommer denne urolige Udstillings Aabning og alle disse Akademi Møder. Jeg er igjen valgt Directeur paa 3 Aar, men naar jeg blot er rask, skal det altsammen gaae. Dygtig Arbeide gør Sindet friskt og saa maa Kroppen kjønt skikke sig derefter.«

Mere nedstemt og vemodig er Tonen i et samtidigt Brev til Marstrands Fætter Troels Smith: »Jeg veed ikke, om det gaaer dig som mig, at om vi end ikke opgive Haabet om, at vor jordiske Gjerning skulde komme Idealet noget nærmere, saa maa man dog altfor ofte erkjende, at Sandsynligheden ikke er stor, thi med Alderen kommer Svaghed og Sandsernes Aftagen. Nu bliver jeg de 60 til Juul og saa tredser man af lidt efter lidt. Der er jo dem, som have en ubændig Livslyst og ere stolte og tilfredse med deres Virksomhed, saasom I. A. Hansen og Geert Winther, men jeg hører ikke til disse. Jeg kan vel ikke sige, at jeg ikke har Lyst til mit Arbeide, men Resultatet tilfredsstiller mig ikke. Man burde dog i min Alder kunde gjøre det med en vis Bevidsthed og Overlegenhed, — men pyt — Evnen mangler dog. Imidlertid er jeg stærkt beskjæftiget. Jeg har begyndt at male i Universitetet et stort Billede forestillende Universitetets Indstiftelse under Christian d. 1ste i den gamle Frue Kirke, heelt catholsk.«

Marstrand havde omhyggeligt kalkeret Dragter fra et Kostymeværk, Afbildninger af Ligsten og middelalderligt Kirkeinventar fra andre Bøger. Alligevel har han i Billedet tilladt sig at anvende Kostymer fra en noget senere Periode end Tiden for Billedets Handling. I Kartonen og Billedet er Skitsens massive Alterværk heldigt erstattet med en fri Kopi efter Brüggemanns Alter i Slesvig, et Alter, der ogsaa tilhører en noget senere Tid, men som med Marstrands Forbedringer, der især bestod i Fjernelsen af adskilligt Sprinkelværk, gør en overordentlig statelig og karakterfuld Virkning. Efter Høyens gode Raad havde Marstrand været i Malmø for at studere Sankt Peters Kirkens ægte gotiske Interiør, som Vor Frues i Kirkens oprindelige Skikkelse har været meget ligt.

Jacob VI besøger Tycho Brahe paa Uranienborg. Skitse til et for Universitetets Festsal bestemt Billede.

Rimeligvis skyldes det ogsaa Høyen, at Marstrand har lagt Meliolus' Medalje, det eneste autentiske Portræt af Christian I, til Grund for sin Fremstilling af denne Konge, og til Grund for hele Billedets Komposition.

Kongen sidder i blaa Dragt og hermelinbræmmet Purpurkaabe under den røde Tronhimmel, der er bleven rejst til højre i Koret. Men Billedets virkelige Hovedpersoner er snarere de Universitetslærere, der fremstilles for ham af den ær-

værdige og kunstforstandige Roskilde-Biskop Oluf Mortensen Baden, som med sin røde Mitra og en prægtig Messekaabe over sin guldvirkede grønne Dragt staar ved Siden af Tronen. Peder Albertsen, der i Køln har opnaaet at blive baade Magister artium, Dr. jur og Licentiat i Medicinen, fremtræder først; Manuskriptet til den Tale han lige har holdt *in laudem scientiarum, Regis et alieorum* holder han endnu i Haanden, og med bøjet Hoved modtager han Kongens Udnævnelse til at være det ny Universitets Vicekantsler. Nærmest Forgrunden staar med ridderlig Holdning en statelig og kløgtigt udseende Herre, der sætter højre Haand i Siden under en violet Kappe. Det maa være det juridiske Fakultets første Dekan, Adelsmanden Erik Nielsen Rosenkrantz, Magister artium og Doktor i den kanoniske Ret, tidligere Rektor ved Universiteterne i Erfurt og Greifswalde. Marstrand har ved denne Figur givet en smuk Æresoprejsning til »en Adelsfamilie, der har skjænket Danmark flere fortjente Mænd.« Kanniken Jesper Henriksen fra Sandagergaard ser ud som en karakteristisk Repræsentant for den tørreste Teologi, ham vil Rektoratet over det ny Universitet blive overdraget. Bag Peder Albertsen ses Peder Skotte (Petrus David de Scotia), en lærd og retskaffen Skolastiker, en tro Discipel af Aristoteles og den hellige Thomas Aqvinas; Marstrand har givet ham Professor Stephens' Træk.

Nogle af Koret, der har medvirket i den store Messe *de spiritu sancto*, bøjer sig nysgerrigt frem fra Sangertribunen lige over for Tronen. Pedellen bærer frem over Kirkegulvet en mægtig Foliant med rødt Snit, en Dreng følger ham med Pen og Blæk; Immatrikuleringen af de akademiske Borgere vil foregaa umiddelbart efter Professorernes Udnævnelse. I de gotiske Munkestole sidder en Række højvise Autoriteter paa Rad omtrent som Akademiets Medlemmer paa Mødeafterne i Forsamlingssalens Lænestole. Der er gode Karakterfigurer mellem dem, saaledes den gamle svagtseende og foroverbøjede Gejstlige i den graaviolette Dragt; i en anden af de gejstlige Herrer har Marstrand portræteret Professor H. N. Clausen, som vistnok havde haft en væsentlig Andel i, at dette Arbejde var bleven Marstrand overdraget. Marstrand har ikke nægtet sig den Spas at hensætte en af de fede italienske Munke ved det farvede Madonnabillede under Baldakinen.

Rimeligvis vilde ikke Billedets Enkeltheder lige godt taale en nær Betragtning. Men paa Afstand, som Billedet ses og bør ses, gør det ved sin storstilede Holdning, sin lyse, straalende Festlighed, smukkere Virkning end noget af de Billeder, andre Kunstnere senere har malt i Universitetets Solennitetssal. At Baggrunden, som Wegener* har malt, er underlig valørfattig og lidet illude-

* Marstrand nævner i sine Breve gentagne Gange Theodor Wegener — nu bedst kendt fra Illustrationerne i Fabricius' Danmarkshistorie — som en Medarbejder, af hvilken han har stor Nytte. Til perspektiviske Konstruktioner af Arkitekturbaggrunden i sine Billeder og til lignende Arbejde anvendte Marstrand undertiden nogle af Malerskolens flinkeste Elever — derimellem Vilh. Pacht. Det havde været hans Ønske i langt større Omfang at kunne benytte sine Elever som Medarbejdere, men han synes aldrig at have gjort det, og der kendes ingen rimelig Hjemmel

rende, — der kommer intet Dagslys ind gennem Kirkevinduerne, — er slet ikke til Skade for Billedets Virkning. Denne havde maaske været tjent med en endnu større Farve-Økonomi paa enkelte Punkter; der er vel skrappe Farvetoner i den gule Page med den grønne Kappe mellem Kongen og Drabanten i den sorte Rustning. —

Samtidig med at Marstrand arbejdede paa dette betydelige Billede, var ogsaa

Universitetets Indvielse i Vor Frue Kirke den 1ste Juni 1479. Billedet i Universitetets Festsal.

andre Storværker i hans Tanker. »Dernæst har jeg en anden stor Opgave for,« skriver han d. 25. Marts 1870 i Brevet til Troels Smith, »nemlig at male til den nye Bankbygning i Trapperummet — 8 Alen bredt — legemsstore Figurer, og jeg har valgt Parablen om de anbetroede Pund, hvor den rige Mand er kommet hjem og holder Regnskab med dem, han betroede Pundene, og hvor den dovne

for Weilbachs Angivelse i dennes Omtale af Billederne i Christian IV's Kapel: »Marstrand havde yngre Kunstfæller til at hjælpe sig med de forberedende Arbeider ved disse store Billeder, og den Resignation, hvormed de havde stillet deres egne kunstneriske Fortrin til Mestrens Tjeneste og underordnet sig hans Tanke, har vistnok medvirket til den Fuldendthed i Form og Farve, disse Billeder har faaet.«

Svend kommer med sit ene Pund og faar Skjænd. Dette Sujet vakte stor Sensation hos Bankherrerne, og det varede længe, inden de gik ind paa det. Mig interesserer det meget at faa den Slags Billeder anbragte i saadanne verdslige Bygninger, hvor der kommer mange Mennesker, som maaske netop deraf kunde tage Forargelse eller bringes til at tænke paa Noget ved dette Mammon. I Kirken har nu engang Præsten Ordet, der seer man ikke paa Billeder, men her kan Billedet prædike, om Nogen gider høre derpaa.«

Den bibelske Lignelse (i Matthæus Evang. 25 Kap. og Lukas Evang. 19. Kap.) stemte ganske overens med Marstrands egne Tanker. Den, der har faaet fem

»De betroede Pund«. Den første Skitse til det for Nationalbanken bestemte Billede.

Talenter, bør bringe ti Talenter tilbage; Taine har et Sted med Rette sagt: »Jo mere man kræver af den menneskelige Natur, des mere vil den ogsaa være i Stand til at yde.« Der var efter Marstrands Mening udmærkede Kræfter i Danmark, fuldt saa gode Evner som i noget andet Land, men den nationale Ladhed, Ugidelighed, sjælelige Sovesyge, hindrede Kræfterne fra at udrette, hvad de burde kunne udrette. Danskerne fandt for let en vittig Undskyldning for at lægge sig til Ro paa den lade Side. Billedet skulde være dem et gavnligt Memento; Danmark burde ikke mellem Nationerne være den dovne Svend, der paa Regnskabsdagen svarer sin Herre: »Jeg kendte dig, at du er en haard Mand, som høster, der du ikke saaede, og samler, der du ikke spredte; frygtende derfor gik jeg hen og skjulte dit Talent i Jorden; se, der har du, hvad dit er.«

Hjemvendt fra sin store Udenlandsrejse sidder den rige Mand ved Regnskabsbordet paa en flisebelagt Terrasse foran en Sidefløj af sit Palads. Gennem aabne

Arkader ses et Havneparti i sydlandsk Karakter; Skibene udlader de Varer, som Tjenere og Arbejdere over den store Plads fører til Slottet; alle de flittige Bier bringer Honning til Kuben. Skyldnerne stævner til Regnskabsaflæggelsen op ad Paladsets Trappe, hvor en Drabant holder Vagt. I den første Karton og den førstmalte Skitse til Billedet har Marstrand anbragt Regnskabsbordet og Hovedgruppen til højre; Herren er i Skitsen pragtfuldt klædt i gul Underdragt og purpurrod, hermelinsbræmmet Kappe, Bordtæppet er stærkt grønt, ellers er Farverne dæmpede. Allerede her er det brogede Liv paa Havnepladsen, hvor en Mand

»De betroede Pund«. Den anden Karton til Bankbilledet.

holder et Par vælige Heste, ypperligt angivet. I Kartonen er maaske det runde Relief med Retfærdigheden og et over Paladsets Dør indsat Relief af en Mand, der pløjer med et Par Okser, særligt mærkelige, de synes virkeligt skitserede af en Billedhugger af allerførste Rang. I den anden, større Karton og i den anden malte Skitse er Kompositionen omdrejet efter Spejlbilledet, i Figurernes Placering og paa alle Punkter kritisk revideret og omhyggeligt forbedret. Da den Billedet tiltænkte Plads i Trapperummet baade har Lys forfra og fra venstre, er det ogsaa en væsentlig Forbedring, at Udsigten over Havnepladsen er flyttet til højre; i det hele taget gør flere Fortrin i Kompositionen sig først gældende ved en Betragtning af den Plads, den var bestemt til at udfylde. Farven er i den anden Skitse langt rigere og skønnere end i den første. Herren er ligeledes gul med rød Kappe, Bordtæppet stærkt grønt. Den anden Hovedfigur, Driverten, Dovendyret, er nu bleven glimrende vittigt karakteriseret, og er fortrinlig i Farve

med sin gule Turban, graagrønne Kappe og graabrune Kjortel med det effektfulde brede blaa Livbaand. Udmærket anvendt er den hvide Kappe over den graarøde Kjortel paa Tjeneren nærmest Bordet. Udmærket er Virkningen af den hvide Plads, det blaa Hav, Fyrtaarnet, de fjerne Bjerge, den glimrende, skinnende, rent venetianske Sky paa Himlen. Dør er her endnu mere straalende Festlighed end i Nadverbilledet, og Kompositionen er baade simplere, mere stortskaaren og friskere. Billedet lovede at blive et Pragtværk uden Sidestykke i dansk Malerkunst.

Men det havde kun Lære og Budskab til Andre; Marstrand kunde nok staa til Regnskab for det Pund, der var bleven ham betroet. I et andet Billede vilde han præke for sig selv. Efter i Brevet til Troels Smith at have omtalt Universitetsbilledet og Bestillingen til Banken, tilføjer han: »Iøvrigt maler jeg ogsaa Thomas, der kaster sig ned for Herren, da han viser ham Vunderne, dette vil jeg skjænke til den nye Kirke, som skal bygges i Nyboder, men som der i øvrigt endnu ikke er begyndt paa.«

Marstrand havde valgt dette Evne efter lang Betænkning. Hans gamle nytestamentlige Yndlingsmotiver havde ikke tabt Tillokkelsen for ham, og mange andre af Evangeliernes Beretninger syntes ham fristende. F. Eks. Motivet for hans første akademiske Konkursbillede; nu saa hans Fantasi anderledes klart, hvorledes den hellige Familje drog til Ægypten ad øde, stenede Veje, eller i Daggry brød op fra en fattig Landsby, der havde skænket den Natteherberge. Han havde Lyst til at forsøge Fremstillingen af den krasseste Modsætning mellem Godt og Ondt: Kristus og Judas i Getsemane Have. Som særligt for Altertavler egnede Emner havde han tænkt paa Besøget hos Martha og Marie, paa »Noli me tangere«, paa den kananæiske Kvinde, der bønfalder Kristus om Hjælp, paa Kristus, der tilgiver Kvinden, som er greben i Hor. Foruden Kompositionsudkast havde han gjort Modelstudier til flere af disse paatænkte Billeder. Men han syntes maaske alligevel, at det var trøsteligst at tænke paa Herrens Godhed overfor den, der ikke viste sig helt stærk i Troen.

Den tidligere Ejer af den ufuldførte Altertavle med den vantro Thomas har af Pladshensyn været nødsaget til at fraskære den et anseligt Stykke foroven; Billedets nu næsten kvadratiske Form er ikke dets oprindelige Format. Kun et af Hovederne, Apostlen Peters, er gennemmalt; dets noget skablonmæssige Tilsnit er Billedets eneste Svaghed. Billedets Komposition og Farvegivning har den mest klassiske Simpelhed. Kristus er lige svævet ind gennem den stængte Dør og staar nu med sin hvide Glorie om Hovedet midt mellem de undrende Apostle. Hans hvide Ligklæde og blege Kød har næsten samme blændende Lysskær; ellers er Billedet nedstemt, dæmpet i Tonerne. Thomas knæler til venstre i vissentgrøn Kjortel og brun Kappe, den unge Johannes staar til højre i en dybtrød Kjortel og blaa Kappe; med en lykkelig, næsten forelsket Mine betragter han den tilbagevendte Frelser og korslægger i Andagt Armene over Brystet. En

Den opstandne Kristus viser den vantro Thomas sine Vunder. Ufuldført Altertavle. (Beskaaret foroven.)

udmærket Studietegning, der viser Johannes i en plastisk smuk, men næppe fuldt saa udtryksrig Stilling, er et af Eksemplerne paa, at Marstrand undertiden kan nærme sig Thorvaldsen og minde om Rafael. Vidunderligst er dog i Altertavlen selve Kristusskikkelsens Højhed, Skønhed og Finhed, Bevægelsens udsøgte Rytme, Udtrykkets sjælfulde Mildhed. En saadan genopstanden Kristus havde Marstrand villet male paa Pillen i Christian IV's Kapel efter Biblens Ord: »Hans Skikkelse var ligesom Lynet, og hans Klædebon hvide som Sne« (Matthæus 28, 3), men dengang havde han ikke magtet det. En saadan ædel og kongelig Fredsfyrste skulde paa Nadverbilledet have indbudt Staklerne til sin Herlighed;

heller ikke dengang havde han naaet sit Maal. I Altertavlens Anlæg er det lykkedes ham at fastholde det Idealbillede, der stod lysende og levende for hans Fantasi.

Marstrand synes selv at have følt, at nu var den Tid inde, da han trods alle tekniske Bryderier dog havde nogen Udsigt til at naa sine Idealer adskilligt nærmere end han i sin tidligere Produktion havde formaaet. Hans Arbejdsiver steg til Arbejdsfeber, han havde en Mængde Planer for store Arbejder, der skulde fremstaa, naar han kunde faa Stunder dertil. Alle Holbergs Figurer skulde ogsaa genopstaa med ny og bedre Skikkelser i et nyt Billede af »Det lykkelige Skibbrud«. (Se S. 289—290). Men det kneb allerede haardt med at faa de paabegyndte store Billeder fuldførte. Lærerstillingen ved Akademiet gav ham meget Arbejde, Direktørstillingen endnu mere. Forskellige Tillidshverv tog en god Del af hans Tid, hans Tanker og hans Kræfter. 1868 var han valgt ind i Bestyrelsen for Thorvaldsens Museum, hvor han omordnede Malerisamlingens Omhængning. 1870 var han bleven Medlem af Gallerikommissionen, hvor han anstrengte sig — ikke altid med det bedste Udfald — for at bekæmpe formentlig Ensidighed i Indkøbene, thi han var de Unge en god Ven; — til Udstillingskomiteen lod han den dengang purunge Jerndorff male sit Portræt. — (Kartonen er gengivet S. 1). Snart fik han Sæde i en Komite, der skulde give Kronprinsen et Sølvservice som Bryllupsgave, — hans mærkelige Motivering for at indtræde i denne Komite kan læses i et hos Raffenberg S. 84 aftrykt Brev; — snart i en Komite, der skulde indsamle Penge til en Hædersgave til Professor H. N. Clausen. Han gik villigt med overalt, han skulde nok overkomme det altsammen, efter hans Mening gavnede det mest mulige Arbejde Sindet bedst.

Men hans Tro til, at »saa maa Kroppen kjønt skikke sig derefter«, holdt desværre ikke Stik. »Altid gaaer jeg med Smerter,« skriver han i Sommeren 1870 til Broderen Troels, »saa i Foden, saa i Ryggen, og veed ikke, hvad jeg skal tage fat i eller gjøre«. Han rejste til Broderens Ejendom Fredsholm ved Helsingør, og søgte at styrke sig ved Bade i Øresund. Men da han efter at være vendt tilbage til Byen atter gik løs paa Arbejdet, følte han sig igen syg og usel. Blodkopperne vilde ikke hjælpe for Holdet i Ryggen, Gigten satte sig fast i Foden. Nerverne var ødelagte, Fordøjelsesorganerne stedse i Uorden, Kræfterne svindende og svigtende, Sukkersygen optraadte atter foruroligende. Lægen anbefalede Hvile, men Marstrand havde vanskeligt ved at finde Hvile. Han satte sit Haab til en ny Baderejse til Carlsbad med Efterkur i Teplitz.

I Foraaret 1871 rejste Marstrand derned, fulgt af sin Datter Julie og sin Niece Julie, »som begge havde vundet meget gode Venner imellem de Landsmænd, som vi paa begge Steder havde truffet, og det hovedsagelig paa Grund af deres egen Elskværdighed.« Han syntes, at Kuren havde en god Virkning. Kort efter Hjemkomsten skriver han d. 12. Juli: »Mange indbyde, og var det ikke nødvendigt for mit Arbeide at blive hjemme, saa havde jeg selv megen Lyst til at leve noget i den gode Landluft, thi Vandkuren har noget angribende ved sig, saa at

jeg endnu langtfra føler mig stærk. Imidlertid har den dog i det Hele været heldigt virkende paa Fordøjelsorganerne og Nerverne, men man siger ogsaa almindelig, at Kræfterne først indfinde dem lidt efter lidt. Jeg har faaet et Arrangement i Stand, at jeg i Universitetssalen skal male de to Sidebilleder paa Hovedvæggen imod en aarlig Betaling, indtil den hele Sum er afbetalt, hvilket kan vare længe, hvorimod jeg haaber at faa Billederne malede i de nærmeste Aar. Det er mig saaledes ret tilpas. Naar jeg blot maa beholde mine Sandsers Brug, saa kan jeg vel endnu faa noget udrettet.«

Trods Lægens Advarsler mod Overanstrengelse begyndte han efter Hjemkomsten at male paa det store Universitetsbillede, som han var utaalmodig efter at se fuldført. »Jeg har i den senere Tid ikke været rigtig rask,« skriver han d. 27. September, »og har underkastet mig en Diætcuur. — Det virker saa ilde paa Humeuret og Kræfterne. Nu er jeg bedre og jeg er nu snart færdig i denne Uge med Billedet i Universitetet, men har fremdeles saa meget at skulle have færdigt, at jeg

Tegning til Johannesfiguren paa Altertavlen med den vantro Thomas.

gruer ved det. Nu forestaaer Billedet til Banken, og derefter skal jeg male de to Billeder paa Siderne af det store i Universitetet, — men der hører Kræfter til, og jeg vil haabe, at de ikke svigte.«

Det lykkedes virkeligt Marstrands Energi først i Oktober at faa det store Universitetsbillede fuldført. Men Anstrengelsen havde været større end hans svage Helbred kunde taale. D. 16. Oktober 1871 sank han pludselig uden Smerte ned af sin Malerstol, ramt af et apoplektisk Slag.

Det var ikke særlig voldsomt. Den ene Side blev lam og venstre Arm kunde han aldeles ikke røre, men Hovedet blev ikke angrebet. Lægerne gav ham det bedste Haab om at han kunde genvinde sin Førlighed, dog maatte han ikke vente, at Helbredelsen vilde ske hurtigt. Allerede d. 6. Nov. var han i Stand til at skrive et lille Brev til Poul. Datteren Julie skriver i sine Tilføjelser til Brevet: »Kjære Poul, du kan tro, det var en slem Tid, men nu er Fader som du seer, dog meget bedre, men det gaaer jo meget langsomt, som ogsaa alle Mennesker sagde fra Begyndelsen at det vilde. Han ligger jo næsten hele Dagen, og sidder kun oppe 3—4 Timer, men det er saamænd allerede godt. Armen kan han endnu sletikke røre, men Benet er meget bedre, det kan han bevæge til alle Sider. Fader skriver, at *jeg* ikke vil have at han skal skrive mere, fordi han maae egentlig sletikke bruge Briller, da han paa ingen Maade maae anstrænge sit Hoved, men vi tænkte nok at det vilde glæde og berolige Dig at see, at han er saa rask at han selv kan skrive, og han havde saadan uhyre Lyst til at skrive til Dig. — Vi søger paa alle mulige Maader at more Fader, kan du nok tænke dig, jeg maae læse alt hvad der staaer i Aviserne høit, og tillige alle mulige Bøger, da han helst intet maae læse selv. Musik kan han nok taale, og alle Mennesker er ogsaa parate til at more ham. Frk. Flensborg kommer gjerne to Gange om Ugen om Aftenen og spiller, og Nicoline spiller ogsaa en heel Deel for ham, hun spiller virkelig godt. Baade Frøken Pfeil og Nanna Lehmann have tilbudt at synge, og Bedstefader (et Spøgenavn for Fru Marstrands Nevø Conrad Weidemann) kommer næsten hver Aften og fortæller, hvad der passerer i Byen. Petra sørger for at vaske og rede ham om Morgenen, og saa for hans Mad, hvilket vist ikke er saa nemt. Christy maae være Abekat og lægge Kabale, hvilket hun netop nu er ifærd med, skjøndt det rigtignok ikke er Tiden til at spille Kort, da Kl. ikke er mere end $2^1/_2$. Du kan saaledes see, vi hver har vor Bestilling. — Idag er det accurat 4 Uger siden at Fader blev syg, det er jo rigtig nok lang Tid at ligge, især for ham, som du veed ikke holder meget af at drive, men han er virkelig meget taalmodig, og hvad kan det ogsaa hjælpe, naar han veed at han ikke kan arbeide. Jeg troer nok, at han trængte umaadelig meget til at hvile sig rigtig ud, saa naar nu han har hvilet sig nok, bliver han nok rigtig rask igen.«

Hele Vinteren gik omtrent paa samme Maade som dette Brev beskriver. Stor

Fremgang var der ikke. Marstrand kunde gaa en Smule oppe, han kunde selv læse Aviser og Bøger, — »jeg læser meget og tænker over mangt som jeg før aldrig fik Ro til,« skriver han til Poul, — men arbejde kunde han ikke, enhver Anstrengelse bekom ham ilde. Et paabegyndt Brev til Poul fra Slutningen af Januar 1872 fortsættes saaledes af Marstrands Broderdatter Petra: »Din fader blev saa træt, da han havde skrevet disse sider til dig, at han ej formåede at skrive brevet færdigt. Han kunde ej sove om natten, lå hele tiden og skrev og læste i drømme, især fransk, som han i den sidste tid har læst meget af, han var rent dårlig om morgenen, og i to-tre dage har han måttet holde sengen igjen (og vi har læst for ham), thi det var fordi han havde læst og anstrængt sig formeget, at han blev dårlig igen.« Han haabede paa Foraaret og bar sin tunge Skæbne med største Taalmodighed. I April fik han en Brystbetændelse, som atter tvang ham til i lang Tid at holde Sengen. Men Slutningen af Maj kom med ren Sommervarme; »i dit sidste Brev af 1ste Mai skriver du at du sveder,« skriver Marstrands Datter Julie til Broderen i Amerika, »ja vi er næsten ogsaa ved det i disse Dage, men jeg *glæder* mig kun over det, fordi Fader har det allerbedst naar det er rigtig varmt, han kan sidde nede i Botanisk Have lige i Solen i en Timestid uden at det generer ham, og saa har han endda Vinterfrakke paa.«

J. Roed: Portræt af W. Marstrand. 1873.

»Han var knap 61 Aar, da Sygdommen ramte ham, og havde endnu en for sin Alder usædvanlig kraftig og ungdommelig Skikkelse. Nu blev han paa kort

Tid en Olding. Haar og Skjæg blev ganske hvidt, hans Legeme afmagredes, hans Aasyns Træk tabte deres Bevægelighed« (Weilbachs Kunstnerlexikon). Han havde været saa stærk, fortæller Fibiger, at »naar han, for at prøve den Kur, gik hen i et Gymnastiklokale, sagde han leende: Det kan kun lidt hjælpe der at trækkes med en Karl. Naar jeg tager fat, trækker jeg ham strax overende.« Nu var Kraften borte, kun med Møje slæbte han sig afsted.

»Mere end nogen Sinde lignede han en Løve, en saaret Løve,« siger Fru Helene Nyblom, der mødte ham for siste Gang i Sommeren 1872. »Alting var saa stort paa ham. Hans Hoved, hans Hænder, hans kjødfulde, lidt skjæve Næse, hans store, noget udstaaende Øjne, hans mægtige Pande, der kunde slaa mange dybe Rynker, hans store Mund med de stærke. gulhvide Tænder. Og alt dette Store var nu saa svagt og saa lamslaaet. — Endnu kunde han saa stærkt glæde sig over Livets Skjønhed; men det var altfor tydeligt, at Døden allerede havde mærket ham. Han var bleven saa mild og stille, saa barnlig taknemlig imod Alle omkring ham, som viste ham Venlighed.«

Fru Nyblom havde truffet Marstrand paa Fredsholm ved Helsingør, hvor han var taget ud i Begyndelsen af Juni og blev hele Sommeren. Herfra skriver han d. 3die September til Poul: »Nu er Sommeren her paa Heldningen, jeg har vist havt en Del godt af at være her hos Troels, men nu maa jeg tænke paa at tage til Byen igjen og prøve paa om jeg kan begynde paa lidt Arbeide og maaskee derved efterhaanden faae mine Kræfter tilbage og faae lidt freidigere Mod. Endnu er jeg kun en hjælpeløs Stakkel, der ikke engang kan klæde mig selv af og paa, og havde jeg ikke al den Hjælp af Petra og Julie og de andre, saa saae det rent galt ud. Men Haabet har dog endnu ikke svigtet mig.«

Marstrand havde virkeligt under Sommeropholdet paa Fredsholm genvundet saa mange Kræfter, at han ved sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn var i Stand til atter at begynde at arbejde. Den venstre Arm kunde han rigtignok aldeles ikke bruge, men Fru Heiberg havde sendt ham et af hende konstrueret Staffeli, som tillod den syge Arm at finde Hvile uden at anstrenge sig for at holde Malerstokken og Paletten. Uvirksomheden havde pint ham, ogsaa fordi han intet kunde fortjene og maatte tære paa hvad havde opsparet; hvis dette skulde vedvare, kunde han ikke »uden alvorlig Bekymring« se Fremtiden i Møde. Der var saa mange ny Emner, han havde Lyst til at male, — bl. a. den gamle blinde og fattige Belisar, til hvem Drengen tigger Almisser. — Men vigtigere var det dog at faa nogle af de utallige paabegyndte og halvfærdige Arbejder fuldførte. Han havde været for overmodig, naar han tidligere ofte haanligt havde afvist Folk, der ytrede Lyst til at afkøbe ham et eller andet Billede, hvis han blot »vilde gøre lidt mere ved det«.

Han begyndte at gennemmale et af de store Forarbejder til Billedet i Roskilde af den haardtsaarede Konge, der atter har rejst sig fra sit Fald. Gennemmalingen blev maaske ikke nogen egentlig Forbedring, Marstrands rystende

Haand kunde ikke ret »træffe Linjen«. Men det oplivede ham meget at han dog atter kunde male; det oplivede ham ogsaa, at det færdige Billede straks fandt en Køber. »Møllen gaar ikke saa daarligt,« skriver han til Poul. »Om jeg skulde faae fat paa de store til Universitetet og Banken, er endnu uvist.« Brevet er undertegnet: »Din efter Omstændighederne meget tilfredse Fader.« Ogsaa et d. 3. December skrevet Brev til Troels Smith er skrevet med særdeles godt Humør. »Holst har rigtignok snakket; det Billede han maler op, var da kun en Tegning, som han tilfældig fik at see hos en Træskjærer; imidlertid har jeg dog, hvad han ikke veed, adskilligt Andet paa Staffeliet, som jeg med den ene Haand piller ved og som efterhaanden vel bliver bedre, thi jeg er bedre og har Haab om at kunne naa de Sechs und Sechzig meget hurtigere end til Dato. Tiden løber rask og Livet er, som du siger, skjønt nok saalænge man har Øjne og Øren. Med Alderdom kommer der mere Ro over En og man overlader til de Unge at tage fat og glæder sig naar der blot skeer noget godt, og det gjør der virkelig.«

Fru Heiberg skulde have et Billede til Tak for Staffeliet. Noget særlig smukt. Marstrand havde et Fotografi efter en Albertina-Samlingen i Wien tilhørende Tegning af en ung Pige med Laurbærkrans paa Hovedet, en Tegning, som dengang antoges for et Værk af Rafael under Leonardos Paavirkning, men som rigtignok kun er en mishandlet og overarbejdet Tegning af en ukendt milanesisk Kunstner. Efter dette Fotografi begyndte Marstrand at male et Billede til Fru Heiberg. Den unge Pige med de friske, fyldige Kinder, de store, straalende Øjne, det lille, lykkelige Smil om Munden, den ædle, plastiske Holdning syntes Marstrand nær det Ideal af Skønhed, han selv havde søgt. Spørgsmaalet, hvad Skønhed er, har vel faaet endnu flere forskellige Besvarelser end Pilatus' berømte Spørgsmaal. Marstrand havde ogsaa givet det sin: »Skønhed er først og fremmest *Sundhed*.«

Han dvælede nu gerne i Minderne om sin fjerne Ungdomstid, da han i Skønhedens Land, selv sund og kæk mellem de Sunde og Kække, havde søgt at fange Skønhedens Billede. Mellem hans gamle Tegninger, — der, efter hvad Troels Marstrand fortæller, blev grundigt eftersete under hans Sygdom, — fandtes forskellige Udkast til en Fremstilling af en fed Præst, som i et Osteri skæmter med et Selskab af unge, smukke Romerinder. Marstrand fik Lyst til at male dette Emne, egentligt det samme Emne, han har behandlet i en kaad Fantasi, som han har givet Underskriften »Den hellige Antonius paa Bal«.

Men medens han arbejdede paa dette Maleri, følte han atter sine Kræfter svigte. I det Brev, han d. 16de Februar 1873 skrev til Poul, og hvori han, som saa ofte før, raader Sønnen til efter endt Læretid at fæstne sig i Danmark og tjene sit Fædreland efter Evne, er der Udtryk, som tyder paa, at han beredte sig til at tage Afsked med Livet. »Vel kan jeg sidde og arbeide Noget, men hvad der hører Kræfter til maa jeg lade ligge, og jeg har heller ikke stort Haab om det bliver bedre. De fleste af mine Samtidige er nu ogsaa døde — og saa maa

de Unge tage fat.« Og der er Udtryk, som tyder paa, at han beredte sig til at tage Afsked med sine Børn; han havde til Poul en Formaning, vigtigere end alle dem, tidligere Breve havde udtalt. »Julie er ellers en sød Pige, nu gik hun til Bal og saae noksaa flink ud. Hun er mig til stor Glæde og Nytte. — Ottilie og Christy voxe godt og ere kjærlige og lydige, og Vilhelm er en glad Yngling, som leer altid. Du var ikke saa glad i din Opvæxt som han er, du har ogsaa noget tungt i dit Sind, som du skal vogte dig for at nære. Utilfredsstillelsens Djævel, som gamle Clausen engang sagde plagede mig, den maa du jage bort og sige med Oehlenschläger: Og har jeg end ei gjort noget Stort, hvad har saa de andre Bængler gjort.«

Den Brystbetændelse, som Marstrand havde paadraget sig i April 1872, syntes nogenlunde hævet under Sommeropholdet paa Fredsholm, uagtet han ogsaa her af og til kunde blive mindet om, at Brystet havde lidt alvorlig Skade. Midt i Marts 1873 brød den atter — temmelig pludseligt — frem med faretruende Voldsomhed. Han var for medtaget til at kunne byde Sygdommen synderlig Modstand. Fibiger fortæller, at Marstrand dog vanskeligt kunde forsone sig med Tanken om at skulle dø. »Du siger jeg maa berede mig paa Døden, sagde han til mig, da jeg i de tunge Dage, da hans sidste Sygdom først havde grebet ham, sad ved hans Seng — men jeg kan det ikke, der er en Gjæring i mig, en Higen i mig, altid fremad, altid fremad, saaledes har det altid været! — Ikke paa Døden, svarede jeg ham, den kan intet Menneske berede sig paa, den er Guds Gjerning, men paa Evigheden — og naar jeg talte til ham om den, gik intet Ord tabt for ham. Kun een Ting skjød han fra sig, naar jeg mindede om, at ogsaa Kunstens skjønne Syner kunde i Evigheden komme igjen.« Det undrede Fibiger, thi Marstrand havde dog ofte selv fremført Spørgsmaalet om, hvorvidt man kunde komme til at male i den anden Verden, om han der kunde faa Tid til at udforme alle de Ideer, han her maatte lade ligge, og Evne til at udforme Ideerne bedre, end han i denne Verden havde magtet. Nu afviste han al Tale om den Sag. Han skal endog have brugt Udtrykket: »Sikke noget Sludder!«

En af de siste Dage, Marstrand levede, sendte han Bud efter Galleriets Inspektør. Da han kom, var Marstrands Tilstand bleven saa ringe, at Familjen mente, han umuligt kunde tale med nogen Fremmed. Efter Marstrands bestemte Ønske kom dog Inspektøren ind til hans Seng. Han havde ligget og overvejet Spørgsmaalet om Indkøbet af et Billede, der var foreslaaet til Galleriet og vilde nu kun sige, at hans Samvittighed forbød ham at stemme for Købet.

Den 25de Marts 1873 døde Wilhelm Marstrand.

»Sørgefesten var glimrende, men ikke kirkelig,« siger Johannes Fibiger. Holger Drachmann har skildret den i et smukt Digt og i et Par af de bedste Sider af hans Kunstnerroman »Med den brede Pensel«.

»Antiksalen betrukken med Sort. Tungt, højtideligt hænger Draperiets Folder bagom de hvide Guders Majestæter. Ikke den første, den bedste Præst — men Ungdomsvennen taler. Veteranerne i Kunsten, de gamle Graaskægge, de Ældre, de Yngre, de ganske Unge — foruden alt, hvad Samfundet har at byde paa af Autoritet, Repræsentantskab, Uniformer — Alt og Alle har givet Møde. Der er højtideligere end i nogen Kirke. Det er i Templet — stort efter vore Forhold — i Templet for den Kunst, som rækker Haanden over Skyerne til Zeus Kroniden, alle Gavers Giver, alle Mythers Ophav, alle Menneskers Fader.

Og dér hviler Mesteren, ydmyg blandt disse Omgivelser, træt, paa de simple Fyrretræspuder — under Palmegrenene, baade dem, som Blomsterhandleren har skaffet tilveje — de grønne, de, der dufter af Syd og Sol — og dem, som unge Elevers Hænder har malet paa de fire Fjæle — Fredens og Hvilens Symbol, Pietetens og Kærlighedens Vartegn.

Saa drøner Sørgemarschens Toner gennem Rummet. Det er, som om Thorvaldsen staar op af sin Grav og følger sin Elev til Jorden . . .

Og de fulgte, alle, fra den højeste til den ringeste. Professorens Elever bar ham. —

— Men hvilket Øje var tørt, da de bar den døde Mester ud gennem Porten paa den gamle røde Bygning ud over Torvet, gennem hele Byen?

Den hele By veg ærbødig tilside — den hele Stad fulgte. Det var en *virkelig* stor Kunstner, som var død, et stort Menneske, en Mand af Sjæl og af Hjærte. *Det* føler de Tusinder, som staar dér. Dem narrer man ikke ved Pomp og Pragt, ved Titel og Dekorationer alene. De blotter Hovedet . . . han er passeret forbi, Folket har set ham, har hilst, har sænket Fanen.«

Forfatteren lader Romanens Hovedfigur staa i Tanker ude paa Kirkegaarden ved Marstrands Grav. »Han brød en Kvist af en Busk, stod og rullede den mellem Fingrene, saa' paa disse grønne Knopper — tænkte paa, hvad Solen og den rette Tid formaar at udklække af Spirer ag spæde Skud! Han kastede Kvisten og tænkte paa, hvem der skulde blive Professorens Efterfølger.

Der kommer Ingen! mumlede han. *Hvem* skulde komme? Kolorist var han ikke — han er ikke naaet højest — men han var en stor Aand, et stort Menneske, en rig Begavelse — en Rigmand, der strøede sin Sæd ud med rund Haand . . . .

Og nu er vi saa fattige, saa fattige og smaa!«

En Improvisator.

Endnu har Marstrand ikke faaet nogen virkelig Efterfølger. Andre Tider, andre Mennesker, anden Kunst. Senere danske Kunstnere har med større Held end Marstrand kæmpet for at vinde Herredømme over Formen. Altfor mange af Marstrands Malerier viser os, hvorledes Malerkunst *ikke* bør være. Alligevel — tænker vi os en af de andre gode danske Malere borte, da vil der være en Række smukke Værker mindre, da vil der vel savnes en Tone i Harmonien, men den danske Malerkunst kan synes os rig endda. Forsøger vi at tænke os den uden Marstrand, da vil den med et synes os forfærdelig fattig, da vil vi føle det, som om en hel straalende Verden var svunden bort, en Verden med en uendelig Rigdom af broget og svulmende Liv, af Toner, af Tanker og Drømme. Men den Kunstner, som har skabt denne Verden, vil vedvarende have Ret til at hyldes som den største Genius blandt alle de danske Malere.

Marstrand ligner ingen anden, om end hans enkelte Arbejder kan bringe andre Kunstnere i Erindring. Ikke blot samtidige Genre-, Portræt- og Historiemalere, Humorister og Skønhedsdyrkere, Skildrere af Italiens Glæde, af Hovedstadslivets Latterligheder, af Hyggen ved den hjemlige Arne. Glimtvis ogsaa Fortidens store Mestre. Der var, som Julius Lange siger, »Noget ved ham af en stor Kunstner i gammel Stil; hans Kunstnernatur gik langt ud over hans Tidsalders Gennemsnitsnaturer«. Men »Marstrands Kunstnerliv blev ikke baaret af en Luftning som den i Italien i det sextende Aarhundrede; han kunde ikke faa saa megen Vind i Sejlene.« Han spreder sig videre og naar ikke saa højt.

Der hænger i vort Galleri et flygtigt behandlet Forarbejde til Rubens' store Billede af Gangen til Golgatha. I slige lette Skitser er Marstrand bedst. Men han har dog ikke dette voldsomme, mægtige, forvovent dristige Sving i Kompositionen og i Tegningen, denne brusende Storm i Figurernes Sjæle og i deres Bevægelser, disse legende, lysende, bævende Flammers Spil og Pragt.

Er der end ikke Grund til at forsøge en Sammenligning mellem Marstrand og den store Flamlænder, hvis ubændige Dristighed og vidunderlige Kraft iøvrigt neppe er forenet med den største Følelsens Finhed og Varme, belyser dog Nævnelsen af hans Navn et væsentligt Karaktermærke fra Marstrands Kunst. Uagtet dennes fyrige Livfuldhed, uagtet Marstrand har vist, at ogsaa han magter at udtrykke det lidenskabelige Sjælsoprør, er han i Reglen besindig, behersket, maadeholden og mild, holder sig indenfor en Begrænsning, der maaske mere er hans Nations end hans Tids. Men det skal ikke regnes for at være nogen Mangel hos ham, det er en med hans allerbedste Egenskaber nøje forbunden Ejendommelighed. Thi der er en sand og god Karakteristik af Marstrand i Drachmanns smukke Linjer:

»Han drog ei fra Skyerne Lynet ned,
Om Dommedag gav han os ingen Besked,
Om Sjælenes Angst og Pine;
Han indbød med milde og venlige Ord
Og med Høihed i Lader og Mine
Enhver til »den store Nadveres« Bord,
Til sit Hjem, hos sig og hos Sine.« —

»Og fortiener derfor denne *active* Herres Historie frem for alle Regenteres at udføres i Pennen, allerhelst, efterdi han selv har givet saa skiønne *Materialier* dertil.« Saaledes slutter Marstrands Yndlingsforfatter, Holberg, sin Beretning om Marstrands Yndlingshelt, Christian IV. Han sætter sin Ære i, at Beretningen i hidtil ukendt Omfang »er *illustrered* over alt med en Konges egenhændige Breve og *Ordres*.« Ogsaa for denne Bog har et stort Antal Breve, af hvilke de fleste og vigtigste ikke tidligere har været benyttede, været et Materiale af megen Betydning. Forfatteren føler det som en Pligt at bringe en særlig Tak til den, der har stillet Størsteparten af dette Materiale til hans Raadighed, Malerens Søn, Cand. polyt. Wilh. Marstrand, som ogsaa har haft den Godhed at gennemse Korrekturerne for at rette Trykfejl og reelle Urigtigheder. Desværre er det vel neppe lykkedes vort fælles Arbejde at fjærne alle Fejl af begge Slags.

Men det skjønneste Materiale har Marstrand unægteligt selv givet Bogen i sine Skitser og Tegninger. Det har været saa meget mere vigtigt at faa gengivet et anseligt Udvalg af disse vidtspredte Skitser og Tegninger, som de neppe kan have været Almenheden tilstrækkeligt kendte. »Og hvoraf jeg har betient mig, ikke aleene i at *corrigere* og *autorisere* Historien, men endogsaa at skaffe den Anseelse dermed; — saa at derfore saadant, om intet andet, kand *recommandere* dette mit Værk.«

Don Quixote angriber Vejrmøllerne.

FORTEGNELSE OVER BOGENS BILLEDER

(T. angiver Tegninger)

Afb. Nr.		Side
1.	Italiensk Kirkefest. T. Tilh. Maler F. Schwartz. Smudstitlens Bagside.	
2.	Kongen byder Stodderen til sin Nadver. T. Tilh. Karl Madsen. Titelbladet.	
3.	Portræt af W. Marstrand. Efter Fotografi	V
4.	Aug. Jerndorf: Portræt af W. Marstrand. Karton til det 1872 malte Billede. Tilhører Fru Marie Brücker, født Marstrand	1
5.	To Genier. T. Tilh. Karl Madsen	5
6.	Høstscene. T. Kobberstiksamlingen	6
7.	Læsning af et Brev. Ligeledes	9
8.	Petra Marstrand mellem sine Sønner. Udkast til det 1845 malte Familjebillede (Bagsiden af en paa Auktionen efter Prof. Chr. Freund solgt Tegning)	10
9.	Wilh. Marstrands Fader. Tegnet 1826. Tilh. Godsforvalter Spleth.	11
10.	Petra Marstrand, Malerens Moder. Malt 1835. Tilh. Borgmester Jacob Marstrand	13
11.	En Vært, som glemmer sine Gjæster over sin egen gode Appetit. Tegning fra Marstrands Drengeaar. Tilh. Fru Thyra Marstrand	17
12.	Skitse til Marstrands 1830 malte Billede »En Kilderejse«. Tilh. Fabrikejer Sødring	19
13.	Bartolomeo Pinelli: Oktoberfesten. Radering 1809	20
14.	Pinelli: Don Quixote gøres til Ridder. T. Tilh. Maler Viggo Madsen	21
15.	Selvportræt af W. Marstrand, omtr. 1834. Tilh. Borgmester Jacob Marstrand	22
16.	Selvportræt, 1835. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand	22

Afb. Nr. Side

17. Chr. Købke: Eckersberg og Marstrand paa Studieudflugt. T. Kobberstiksamlingen ... 23
18. Portræt af Abelone Smith. 1832. Tilh. Borgmester Jacob Marstrand ... 24
19. Portræt af Cand. theol. O. Schmidt-Phiseldeck. 1832. Tilh. Pastor V. Schmidt-Phiseldeck ... 25
20. Portræt af Louise Lind. Udst. 1833. Tilh. Fru Ingeborg Drewsen ... 25
21. Portræt af Augusta Maria Brøndsted. Tilh. Cand. polit. Carl Hall ... 26
22. Portræt af M. G. Bindesbøll. Kunstmuseet ... 27
23. Et musikalsk Aftenselskab. 1834. Frederiksborg-Samlingen ... 29
24. Waagepetersens Familjebillede, 1836. Tilh. Hof-Vinhandler Chr. Christensen 31
25. Flugten til Ægypten. Konkursarbejde 1833. Tilh. Frk. Fanny Rynning .. 32
26. En Flyttedagsscene. Tegning efter det 1831 malte Billede. Kunstforeningen 35
27. »Husvennen«. Tilh. Dr. Arnold Gamél ... 36
28. Gadescene i Hundedagene. 1833. Tilh. Overretsprokurator C. L. Gottschalch 37
29. Beskænkede, der forlader Kælderen. Tegning efter det 1835 udstillede Billede. Kunstforeningen ... 38
30. En Dreng, der har ødelagt sin Søsters Dukke. 1836. Tilh. Konferensraad Heide 39
31. En Auktionsscene, 1835. Tilh. Generalkonsul, Hof-Vinhandler Emil Arntzen 40
32. Chr. Købke: Wilh. Marstrand, 1836. Kunstmuseet ... 41
33. To Sladdersøstre. T. Tilh. Kaptajn F. S. Grünwaldt ... 43
34. Paa Skovtur i Italien. T. Tilh. Gehejmeetatsraad Rosenstand ... 44
35. Gadeparti, 1837. T. Kobberstiksamlingen ... 45
36. Gadeparti, 1837. Ligl. ... 47
37. Hjemkomsten til de Moderløse. Rom 1838. Ligl. ... 49
38. Den indslumrede Serenadesanger. T. Tilh. Direktør Edv. Rée ... 50
39. Udkast til Billedet »Faderglæde«. Ligl. ... 50
40. De danske Kunstnere ved Osteriet »Gensola«. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge ... 51
41. Scene i Colosseum. Ligl. ... 51
42. En romersk Gynge. Karton. Tilh. Forlagsboghandler E. Hagerup ... 52
43. En Fængselsscene i Rom. 1837. Tilh. Kammerherre Treschow ... 53
44. En romersk Dreng. Studie, tilh. Etatsraadinde Ruben ... 54
45. Studie til Billedet »Faderglæde«. Tilh. Borgmester Jacob Marstrand ... 54
46. Studiehoved til »Oktoberfesten«. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung ... 55
47. Studie til »Antoniusfesten«, 1838. Tilh. Enkefru L. Wolfhagen ... 55
48. Studie til »Oktoberfesten«, 1839. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung ... 56
49. St. Antoniusfesten i Rom. 1838. Tilh. Lensgreve Moltke-Bregentved ... 57
50. Skitse til »Romerske Borgere, forsamlede til Lystighed i et Osteri«. 1838. Tilh. Fru L. Puggaard ... 58
51. Scene af Oktoberfesten i Rom. 1839. Thorvaldsens Museum ... 59
52. Studie til »Oktoberfesten«. 1839. Tilh. Godsejer Joh. Hage ... 60
53. En ung Italiener bortvifter Fluerne fra en sovende Pige. Tilh. Fru Ottilia Borup, født Marstrand ... 61

Afb. Nr.		Side
54.	En italiensk Moder. T. Tilh. samme	62
55.	Romersk Gadescene. T. Tilh. Gehejmeetatsraad Rosenstand	63
56.	Familjesengen. T. Kobberstiksamlingen	64
57.	Kardinalen og hans Tjener. T. Tilh. Maleren, Etatsraad Lorenz Frølich	65
58.	Moderglæde. T. Tilh. Møllerejer E. Weis	66
59.	Efter Skriftemaalet. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	66
60.	Kardinalen uddeler Velsignelser. T. Tilh. Bispinde Swane, født Bruun	67
61.	Den strenge Skriftefader. T. Kobberstiksamlingen	68
62.	En ung Kone kysser sin Skriftefader paa Haanden. T. Tilh. Professor, Dr. med. H. Hirschsprung	69
63.	Den gemytlige Skriftefader. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	70
64.	Den paatrængende Munk. T. Tilh. Ingeniør J. Rump	70
65.	Sostersengen. Tilh. Etatsraad, Apoteker A. Meyer	71
66.	Sostrenes Morgentoilette. Tilh. Overretssagfører L. Zeuthen	72
67.	Søstrene byder Munken til Dans. Tilh. Etatsraadinde Heymann	72
68.	De unge Piger frister Abbaten. Ejeren ukendt, (gengivet efter et ældre Fotografi)	73
69.	Saltarellodans. T. Ligl.	73
70.	Moccoli-Aftnen paa Korsoen i Rom. Tilh. Kammerherre Scavenius til Klintholm	74
71.	Portræt af J. F. Schouw, 1840. Rigsdagen	75
72.	Den dovne Munk. T. Ejeren ukendt (gengivet efter et ældre Fotografi).	76
73.	Den bristede Tamburin. T. Tilh. Professor Pontoppidan	77
74.	Erindring fra Florens. T. Tilh. Etatsraadinde Heymann	78
75.	Aftenliv paa en Ølstue. T. Tilh. Møllerejer E. Weis	79
76.	Kortspillere paa et Værtshus. T. Tilh. Direktør Edv. Rée	80
77.	En Pige gaar til Karneval i Rom. T. Tilh. Overlærer J. Koch	81
78.	»Stræben efter Idealet«. T. Kobberstiksamlingen	83
79.	Bondevogn paa en Vej. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	84
80.	En slem Historie. T. Ejeren ukendt (gengivet efter et ældre Fotografi)	85
81.	Kæresten præsenteres. Tilh. Maler W. Xylander	86
82.	Agent Søren Borchs Skydeskive. 1842. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	87
83.	Bondefrieri. T. Tilh. Fru Nanna Matthiesen	88
84.	I Forhør. T. Kobberstiksamlingen	88
85.	Den uvelkomne Svigersøn. T. Tilh. Fru Ottilia Borup, født Marstrand	89
86.	Bondestue. Moderen taler Frierens Sag. 1845. Kunstmuseet	90
87.	Kæresten præsenteres. Ændret Kompositionsskitse. Tilh. Karl Madsen	90
88.	Scene af Bondelivet, motiveret efter Holbergs »Erasmus Montanus«. Galleriets 1844 malte Gentagelse af Marstrands Medlemsbillede	91
89.	Erasmus Montanus disputerer med Per Degn. T. Tilh. Museumsdirektør E. Bloch	92
90.	Erasmus Montanus' Standhaftighed. Skitse. Kunstmuseet	93

Afb. Nr.		Side
* 91.	Per Degn (»Vil I have grov Sand eller fin«). T. Tilh. Højesteretsjustitiarius P. Koch	94
92.	»En Hane derimod kand giøre Æg, hvilket I ikke kand giøre«. Træsnit til Folkeudgaven af Holbergs Komedier	95
93.	Per Degn synger for en Snaps. 1865. Glyptoteket	96
94.	Erasmus Montanus beviser, at Per Degn er en Hane. 1865. Museet i Aarhus	96
95.	Samme Emne. T. Kobberstiksamlingen	97
96.	Erasmus Montanus. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	98
97.	Erasmus Montanus i Klammeri med Per Degn. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	99
98.	Blyantsskitse til Billedet af »Barselstuen«. Febr. 1843. Tilh. Kommunelæge Mentz	100
99.	Forarbejde til Billedet af »Barselstuen«. Tilh. Professor, Dr.. med. H. Hirschsprung	101
100.	Genrebillede. Motivet taget af Holbergs »Barselstuen«. 1844—45. Kunstmuseet	103
101.	Jeppe i Baronens Seng. Skitse. Tilh. Bogbinder H. H. Rasmussen	104
102.	Et Kældervindu. Klinkemanden barberer sig. 1845. Tilh. Etatsraad W. T. Malling	105
103.	Den gamle Forbryder vil lære sin unge Kammerat at sværge falsk. 1843. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	106
104.	Dansk Folkeliv. T. Tilh. Professor Nic. Bøgh	107
105.	Portræt af Konsistorialraad, Dr. theol. W. E. Engelbrecht. 1844. Tilh. Pastor V. Holm	108
106.	Studietegning for det 1842 malte Portræt af Gehejmekonferensraad Bornemann. Tilh. Læge P. Liebmann	109
107.	En Dreng med en Hund. Udst. 1843. Tilh. Professor Chr. Barnekow	110
108.	Portræt af Fru V. Hage. 1845. Tilh. Fru Bockelund, født Ploug	111
109.	Erasmus tages under Behandling af Niels Corporal. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	112
110.	Italiensk Osteriscene. Piger, der byder den Indtrædende Velkommen. T. Tilh. Ingeniør J. Rump	113
111.	Danmark i Hedenold. Udkast til en for Universitetets Festsal bestemt Dekoration. Rom 1846. T. Kobberstiksamlingen	115
112.	Jægeren i Osteriet. T. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand	117
113.	Paaklædning til Karnevalet. T. Kobberstiksamlingen	118
114.	Romerinde i Karnevalet. Skitse. Tilh. Etatsraadinde Louise Gram	119
115.	Et Møde under Karnevalet. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	120
116.	Portræt af Fru Frederikke Raffenberg (Rom 1846) Kunstmuseet	121
117.	Den skinsyge Ægtemand. T. Tilh. Cand. polyt. W. Marstrand	122
118.	En Charlatan anbefaler sin Blanksværte paa Piazza Barberini i Rom. Tilh. Vekselerer M. Cohn	123

Afb. Nr. Side

119. Englænderen studerer Rom efter Rejsehaandbogen. T. Tilh. Kammerherre Scavenius til Klintholm 124
120. En Englænder forfulgt af Tiggere paa Roms Gader. 1848. Tih. Professor E. Holm 125
121. Tiggere ved Kirkedøren faar Almisse. T. Tilh. Etatsraadinde Heymann 126
122. Italienske Bonder føres fangne ind i en lille By i det Romerske. 1850. Tilh. Baron A. Blixen-Finecke 127
123. Udenfor Fængslet. T. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand... 128
124. Fangens Beretning. T. Tilh. Forlagsboghandler E. Hagerup 129
125. Drengen henter Mælk. T. Tilh. Cand. polyt. W. Marstrand 130
126. Kamp paa Gaden. T. Tilh. Ingeniør J. Rump 130
127. Hos Barberen. Træsnit efter en Fru Christy Schou tilh. Tegning 131
128. Den døve Mand. T. Tilh. Kommunelæge Mentz 132
129. Strid om Moppen. Træsnit efter en Professor, Dr. med. H. Hirschsprung tilh. Tegning 133
130. Abbaten og hans Fader. T. Tilh. Oberstløjtnant Th. Schou 134
131. De paatrængende Bejlere. T. Kobberstiksamlingen 135
132. Den gamle Hest. Ligl. 136
133. I Varmen. T. Tilh. Kommunelæge Mentz 137
134. Thorvaldsens Fader har modtaget Brev fra Sønnen. T. Tilh. Professor, Dr. phil. T. N. Thiele 138
135. Oehlenschläger oplæser paa Nyso et af sine Digterværker. T. Tilh. Forlagsboghandler E. Hagerup 139
136. I Olevano. Hostien bæres fra Kirken til en Døende. 1847. Tilh. Murmester J. W. Frohne 140
137. Politikere udenfor et Osteri paa et italiensk Torv. Skitse. Tilh. Grosserer H. Hirschsprung 141
138. Munken tager sig en Pris. T. Tilh. Kommunelæge Mentz 142
139. Munken præker over Kødets Skrøbelighed. Ligeledes 143
140. En Dans i det Fri paa Ischia. Tegning efter det 1847 malte Billede. Kunstforeningen 144
141. Dans i Skumringen paa Ischia. Skitse til det 1847 malte Billede. Tilh. Overretsassessor Lütken 145
142. Don Quixotes første Hjemtog. Malt i Palermo 1846. Tilh. Kaptajn F. Hansen 146
143. Don Quixote og Sancho Pansa i de sorte Klipper. T. Tilh. Karl Madsen 147
144. Don Quixote angriber Faareflokken. T. Tilh. Maler F. Schwartz 148
145. Don Quixote studerer en Ridderroman. T. Tilh. Højesteretsjustitiarius P. Koch 149
146. Don Quixote opirres ved Forestillingen paa Marionetteatret. Ligeledes 150
147. Don Quixote paa Dodslejet T. Tilh. Karl Madsen 151
148. Sancho Pansa i Samtale med sin Herre. Ligl. 152

Afb. Nr. Side

149. Krogæsterne leger Himmelspræt med Sancho. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung 153
150. Sancho kærtegner sit Æsel i Stalden. T. Tilh. Karl Madsen 154
151. Italienske Piger ved en Brønd. T. Tilh. Maler F. Schwartz 155
152. En Scene fra Dalarne. 1852. Tilhører Blikkenslagermester Larsen ... 156
153. Konsul C. F. Hage og hans Hustru i Købmandskontoret i Stege. Tilh. Fru V. Heise 157
154. Skitse til Portrætbilledet af Konsul C. F. Hage og Hustru. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung 159
155. Portrætbillede af Fru V. Hage med Børn. Tilh. Kammerherre Alfr. Hage 161
156. Studietegning til Portrætet af H. C. Ørsted. 1850. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung 162
157. Matroserne Schrøder og Jensen, der er tagne til Fange af Oprørerne, forbereder deres Flugt. 1849. T. Tilh. Arkitekt Th. Bindesbøll 163
158. Karlen og Kokkepigen. T. Kobberstiksamlingen 164
159. Ægirs Gæstebud. Pennetegning paa litografisk Sten efter det 1849 malte Limfarvebillede 165
160. Frieri til en Enke. T. Kobberstiksamlingen 166
161. Den forsmaaede Bejler. T. Tilh. Fru Sophie Grove, f. Fenger 167
162. Wilh. Marstrand og Margrethe Weidemann. Efter et Daguerreotypi fra Forlovelsestiden 168
163. Skitse til »Kirkefærd i Dalarne«. Tilh. Etatsraad H. Hammerich 169
164. Landskab ved Mora. T. Tilh. Ingeniør J. Rump 170
165. Aften ved Siljansøen. T. Tilh. Kommunelæge Mentz 171
166. Dalbønder paa Hjemvejen fra Kirke. T. Kobberstiksamlingen 172
167. Kirkegængere ved Leksand Kirke. Skitse, tilh. fhv. Bagermester Borop 173
168. Kirkefærd i Dalarne. Kunstmuseet. Billedets venstre Halvdel 174
169. Kirkefærd i Dalarne. Billedets højre Halvdel 175
170. Dalkarl hos Købmanden. T. Kobberstiksamlingen 176
171. Studietegning fra Dalarne. Ligl. 177
172. Landskab fra Mora. Ligl. 178
173. Den Nyfødte bringes til Moderen. T. Tilh. Etatsraad H. Hammerich .. 179
174. Kunstnerens Hustru med Poul paa Skødet. Tilh. Fru Thyra Marstrand 180
175. Prikken paa Næsen. T. Tilh. Kommunelæge Mentz 181
176. En Rejseerindring. T. Kobberstiksamlingen 183
177. Det døde Æsel. Skitse til det 1852 malte Billede. Tilh. Cand. polyt. W. Marstrand 184
178. Frk. Vilhelmine Hage (senere Fru Heise) 1853. Tilh. Godsejer Joh. Hage 185
179. Collegium politicum i »Den politiske Kandestøber«. T. Tilh. Ingeniør J. Rump 186
180. Collegium politicum, (Forarbejde til det 1852 udstillede Billede). Kunstforeningen 187

Afb. Nr.		Side
181.	Sollicitanten. T. Tilh. Ingenior J. Rump	188
182.	Hans Puggaard, (Forarbejde til det 1853 malte Portræt). Tilh. det Puggaardske Bornehjem	189
183.	Dragonen tager Afsked fra Kæresten. T. Tilh. Cand. polyt. W. Marstrand	190
184.	Rivaen i Venedig. T. Tilh. Overlærer J. Koch	191
185.	Aftenstudie fra Venedig. Tilh. Fru Christy Schou, f. Marstrand	192
186.	Tiggergondolen paa Canale grande. Karton. Kobberstiksamlingen	193
187.	Gyde i Venedig. T. Tilh. Fru Julie Blegvad, født Marstrand	194
188.	Musikanter paa Markuspladsen. T. Tilh. Fru Allen	195
189.	To Venetianerinder. T. Tilh. Karl Madsen	196
190.	Gondolfart. T. Tilh. Frk. Freund	197
191.	Studie fra Venedig. Tilh. Forlagsboghandler Hegel	198
192.	Et Brudepar i Venedig. T. Tilh. Grosserer Jul. Hertz	199
193.	I Skumringen. T. Kobberstiksamlingen	201
194.	Det længe ventede Brev. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	202
195.	Moder og Son. Kobberstiksamlingen	203
196.	Skitse til »Færgescene paa Canale grande«. Tilh. Fru Ottilia Borup, født Marstrand	204
197.	Tiggermunkene stiger i Land med deres Bytte. Tilh. Fru D. Goldschmidt	205
198.	P. C. Skovgaard, Fru Skovgaard, Fru Marstrand og Poul paa Marstrands Balkon i Venedig. T. Tilh. Karl Madsen	206
199.	Landstigning ved Canale grande. Skitse. Kunstmuseet	207
200.	Nedstigning i en Gondol. Ufuldfort. Tilh. Murmester J. W. Frohne	208
201.	Englændere i Venedig. Skitse. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	209
202.	Musikantfamilje paa Rejse gennem Satyrernes Skov. T. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand	210
203.	Scene paa Markuspladsen i Venedig. 1857. Museet i Aarhus	211
204.	Venetianske Piger i en Kirke. (Tegning til det 1854 malte Billede). Tilh. Kommunelæge Mentz	213
205.	To Piger læser et Brev. T. Tilh. Maler Viggo Madsen	214
206.	Indstigning i en Vogn paa et Torv. T. Kobberstiksamlingen	215
207.	Kunstnerens Hustru. Omtr. 1855. Tilh. Cand. phil. Forlagsboghandler S. Frimodt	216
208.	Rektor H. H. Blache. 1855. Aarhus' Latinskole	217
209.	»Mo'ers egen Dreng«. Tilh. Etatsraadinde Heymann	218
210.	Kunstnerens Hustru viser Poul en Billedbog, Pigen bringer Datteren Julie. 1855. Tilh. Fru Thyra Marstrand	219
211.	Drengen skal vaskes. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	220
212.	Portræt af Frk. Vilhelmine Smith. Tilh. Grosserer Gustav Hage	221
213.	Frk. Annette Hage viser sin Brodersøn Hother en Bog med Planteafbildninger. Udkast til den 1856 malte Portrætgruppe. Tilh. Professor Nic. Bøgh	222

Afb. Nr. Side

214. Romerske Bønderfolk, der paa Vejen beder til Madonna for deres lille Barn. 1856. Tilh. Kommunelæge Troek Jansen ... 223
215. Et Besøg. T. Tilh. Etatsraad H. Hammerich ... 224
216. Et Besøg (Holbergske Dragter). T. Tilh. Gehejmeetatsraad Rosenstand 225
217. Erklæringen. T. Kobberstiksamlingen ... 226
218. Billede fra Hverdagslivet. 1856—57. Kunstmuseet ... 227
219. Det ny Medlem af Familjen. T. Tilh. Kommunelæge Mentz ... 228
220. Det unge Par. Ligl. ... 229
221. Kornet køres hjem. T. Kobberstiksamlingen ... 230
222. Ved Brønden. Ligl. ... 231
223. Paa Skovtur. Ligl. ... 232
224. Markedsscene. Ligl. ... 233
225. Kanekørsel paa Kongens Nytorv. Ligl. ... 234
226. Skildvagten ved Kastelsporten. Ligl. ... 235
227. Samtale ved Kaminen. Ligl. ... 235
228. Ladegaardslemmer. Ligl. ... 236
229. Klinkspillende Drenge. T. Tilh. Museumsassistent G. Falck ... 236
230. Ligvognstoget. Skitse. Tilh. Etatsraad, Apoteker A. Meyer ... 237
231. Regnvejr. Tegning. Tilh. Grosserer Jul. Hertz ... 238
232. Et Brev. T. Kobberstiksamlingen ... 239
233. Den dygtige Ryger. T. Tilh. Karl Madsen ... 240
234. Tobakkens Glæder. T. Kobberstiksamlingen ... 240
235. Skomagerfamiljen forbereder sig til Søndags-Skovturen. Ligeledes ... 241
236. Skomagerfamiljen drager paa Skovtur. T. Tilh. Professor Nic. Bøgh ... 242
237. Keglespillere. T. Tilh. Inspektør C. F. Lehmann ... 242
238. Et Uheld paa Skovturen. T. Ejeren ukendt, (gengivet efter et ældre Fotografi) ... 243
239. Skomagerfamiljen paa Skovtur. T. Kobberstiksamlingen ... 243
240. I Skoven. Bagsiden af en paa Auktionen efter Prof. Chr. Freund solgt Tegning ... 244
241. Misstemning. T. Kobberstiksamlingen ... 244
242. Et gammelt Ægtepar. Efter en Autografi af Marstrand ... 245
243. Gnieren. T. Kobberstiksamlingen ... 246
244. Husvennen. T. Tilh. Professor Nic. Bøgh ... 246
245. Et Møde. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge ... 247
246. Den sledske Kone. T. Tilh. Kommunelæge Mentz ... 247
247. Den bedragne Ægtemand. T. Tilh. Enkefru L. Wolfhagen ... 248
248. Jordemoderen præsenterer Arvingen. T. Tilh. Kommunelæge Mentz ... 249
249. Skakspillere. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung ... 250
250. En Marskandiserbod. T. Tilh. Kommunelæge Mentz ... 251
251. En nødvendig Reparation. T. Tilh. Karl Madsen ... 252
252. Bedstefader leger Kusk. T. Tilh. Professor, Dr. med. H. Hirschsprung 253
253. Præstekonvent. T. Tilh. Etatsraadinde Heymann ... 254

Afb. Nr.		Side
254.	Karikaturtegning af en Præst. Tilh. Karl Madsen	255
255.	Karikaturtegning af Søren Kierkegaard. Ligeledes	255
256.	En Middagslur. T. Tilh. Fru Julie Blegvad, født Marstrand	256
257.	Efter Middagen. Træsnit efter en Tegning, hvis Ejer ikke kendes	257
258.	»Du er lykkelig — du er sulten«. T. Tilh. Højesteretsjustitiarius P. Koch	258
259.	Den glade Giver. T. Tilh. Karl Madsen	258
260.	Frossenpinden. Tilh. Etatsraadinde Ruben	259
261.	En Supplikant. T. Tilh. Overlærer J. Koch	260
262.	Adam Homos Død. T. Tilh. Karl Madsen	261
363.	Det første Par paa Ballet. T. Kobberstiksamlingen	262
264.	En Pris Tobak. T. Tilh. Museumsassistent G. Falck	263
265.	Theen serveres. T. Kobberstiksamlingen	263
266.	Balscene. Ligl.	264
267.	Den ny Ridders Skaal. Ligl.	264
268.	Visit hos Hendes Naade. Ligl.	265
269.	Portrætet. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	266
270.	Hos Kongen og Grevinden. T. Tilh. Fru Anna Lund, født Marstrand	267
271.	Mehemet Aly og Grevinde Danner. Bagsiden af en Tegning i Kobberstiksamlingen	268
272.	Et Kaffeselskab. T. Tilh. Fru Anna Lund, født Marstrand	268
273.	Gadeunger. Ligl.	269
274.	Krinolinens Besværligheder. T. Kobberstiksamlingen	269
275.	Genius. T. Tilh. Postekspedient Just Wilde	270
276.	Jean de France danser med Magdelone. Til venstre et Udkast til Billedet af Raadsherrernes Besøg hos den politiske Kandestøber. T. Tilh. Etatsraadinde Heymann	271
277.	Udkast til et Monument for Holberg. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	272
278.	Lægebesøget. T. Kobberstiksamlingen	273
279.	En Pris Tobak. T. Tilh. Mølleriejer E. Weis	274
280.	Mester Bonifacius undersøger Patientens Tunge. Tilh. Etatsraad W. T. Malling	275
281.	Oplæsning af et Brev. T. Tilh. Karl Madsen	276
282.	Don Ranudo de Colibrados. 2den Akts 3die Scene. T. Tilh. Gehejmeetatsraad Rosenstand	277
283.	Herrens Ryg er som Wimmelskaftet«. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	278
284.	»Di siger din Kone er ikke selv Fader til Barnet«. T. Tilh. Karl Madsen	279
285.	Den politiske Kandestøber. 4de Akts 9ende Scene. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	280
286.	Den politiske Kandestøber. 3die Akt, 2den Scene. T. Kobberstiksamlingen	281
287.	Den politiske Kandestøber. 4de Akts 9ende Scene. Ligl.	282

Afb. Nr.		Side
288.	Den Vægelsindede. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	283
289.	Den Stundesløse. T. Kobberstiksamlingen	284
290.	Den Stundesløse. 1 Akts 6te Scene. Skitse. Kunstmuseet	285
291.	Den snaksomme Barber. Brudstykke af en Tegning i Kobberstiksamlingen	286
292.	Udkast til Billedet af Retsscenen i »Det lykkelige Skibbrud«. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand	287
293.	Det lykkelige Skibbrud. Femte Akt. 1857—59. Glyptoteket	289
294.	Det lykkelige Skibbrud. Femte Akt. Malt 1870 paa et ældre Grundlag. Ufuldført. Tilh. Fru C. F. Blom	290
295.	Studietegning (efter Helene Roed og Chr. Winther) til Leonora og Jeronimus i Billedet af »Det lykkelige Skibbrud«. Tilh. Karl Madsen	291
296.	»Ak Hjertet sidder mig i min Hals«. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	292
297.	Pernilles korte Frøykenstand. 2den Akts 1ste Scene. T. Kobberstiksamlingen	293
298.	Henrich og Pernille. 3die Akts 13de Scene. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	294
299.	Den pantsatte Bonde-Dreng. 3die Akts 7de Scene. T. Kobberstiksamlingen	295
300.	Jeppe og Jacob Skoemager. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	296
301.	Jeppe paa Bjerget. 1ste Akts 6te Scene. T. Tilh. Kammerherre Knud Sehested	297
302.	Nille finder Jeppe sovende med Bukserne paa det ene Ben. T. Tilh. Administrator Holm	298
303.	Jeppe paa Bjerget. 2den Akts 2den Scene. T. Kobberstiksamlingen	299
304.	Jeppe kræver Ridefogden hængt. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	300
305.	Jeppe paa Bjerget. 3die Akts 3die Scene. Tilh. samme	301
306.	Jeppe paa Bjerget. 4de Akts 2den Scene. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	302
307.	Jeppe paa Bjerget. 3die Akts 3die Scene. Tilh. Vekselerer L. Levy	303
308.	Opvaagnen efter Sviren. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	304
309.	Kristus i Emaus. T. Tilh. Fru Anna Lund, født Marstrand	305
310.	Kristus i Emaus. Tegning til Altertavlen i Faaborg. Kobberstiksamlingen	307
311.	Den fortabte Søns Hjemkomst. Skitse. Tilh. Cand. polyt. W. Marstrand	309
312.	Den fortabte Søns Hjemkomst. Skitse. Tilh. Murmester J. W. Frohne	310
313.	Den barmhjertige Samaritan betaler Værten. T. Kobberstiksamlingen	311
314.	»Lader de smaa Børn komme til mig«. Ligl.	312
315.	Kristus og Børnene. T. Tilh. Karl Madsen	313
316.	Kristus velsigner Børnene. T. Ejeren ukendt. (Gengivet efter et ældre Fotografi)	314
317.	Den store Nadvere. T. Kobberstiksamlingen	315

Afb. Nr.		Side
318.	Udkast til Hovedgruppen i Nadverbilledet. Tilh. Karl Madsen	316
319.	Kompositionsudkast til Billedet af »Den store Nadvere«. Tilh. Professor, Maler H. Foss	317
320.	Den første Karton til Billedet af »Den store Nadvere«. Tilh. Murmester J. W. Frohne	318
321.	Den anden Karton til Billedet af »Den store Nadvere«. Dronning Caroline Amalies Asyl	319
322.	Parablen Den store Nadvere. Fuldført 1869. Kunstmuseet	321
323.	Studietegning til Billedet af »Den store Nadvere«. Tilh. Karl Madsen	323
324.	Udkast til en Gruppe af Gæsterne paa Nadverbilledet. Ligeledes	324
325.	Job og hans Venner. T. Tilh. Læge P. Liebmann	325
326.	Den unge Kunstner hos Mæcenen. T. Tilh. Maler F. Schwartz	326
327.	Saltorello. T. Tilh. Karl Madsen	329
328.	En Negerpige med to Børn. Portræter af Otto Marstrands Børn og deres Barnepige. 1857. Tilh. Fru Emily O. Güllich, født Marstrand	330
329.	Studietegning til Portrætet af Fru J. L. Heiberg. Tilh. Ingeniør J. Rump	331
330.	Udkast til Portrætbilledet af Fru J. L. Heiberg. Ligeledes	332
331.	Portræt af Fru J. L. Heiberg. 1858—59. Frederiksborg-Museet	333
332.	Studietegning til Portrætet af B. S. Ingemann. 1859. Grosserer N. P. Giersing	335
333.	Karton efter Marstrands 1862 malte Portræt af N. F. S. Grundtvig. Dronning Caroline Amalies Asyl	336
334.	Portræt af Constantin Hansen. 1861—62. Kunstmuseet	337
335.	Moderglæde. T. Tilh. Cand. polyt. W. Marstrand	339
336.	Portrætgruppe. Kunstnerens Hustru og fire af deres Børn. 1861—62. Tilh. Fru Ottilia Borup, født Marstrand	341
337.	Portræt af N. L. Høyen. 1868. Kunstmuseet	343
338.	Børn udenfor en Kagebutik. T. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand	344
339.	Allegori over Osvald Marstrands Død. 1849. Tilh. Karl Madsen	345
340.	Kardinalen uddeler Velsignelser til Tiggerne i Kirkedøren. Tilh. Godsejer Joh. Hage	346
341.	Don Quixotes Hjemfart fra det andet Tog. Skitse. 1861. Tilh. Fru Christy Schou, født Marstrand	347
342.	En italiensk Skomager. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	348
343.	Dans i et Osteri. Skitse. Tilh. Godsejer Joh. Hage	349
344.	Lady Macbeth. Tilh. Maler Joachim Skovgaard	350
345.	Cherubino synger sin Sang for Grevinden. T. Tilh. Kammerherre Knud Sehested	351
346.	Musikaften i Marstrands Hjem. T. Tilh. Fru Julie Pontoppidan, født Marstrand	351
347.	Paludan Müllers »Paradiset«. 3die Akt. T. Tilh. Højesteretsjustitiarius P. Koch	352

Afb. Nr.		Side
348.	Hjemkomsten. T. Tilh. Læge Joh. Hassing	353
349.	En Overraskelse. T. Kobberstiksamlingen	354
350.	En Forklaring. Ligl.	355
351.	En Trolovelse ved en Sygeseng. Tilh. Etatsraad, Apoteker A. Meyer	357
352.	»Almindelig Verdenshistorie«. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	358
353.	Udkast til Billedet af Christian IV paa »Trefoldigheden«. Ligl.	359
354.	Den fattige Kunstner. T. Tilh. Enkefru Hertz	361
355.	Holberg koger sin Mad i Rom. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	363
356.	Ryttere. T. Tilh. Karl Madsen	364
357.	Et Pilgrimstog drager fra en italiensk Bjergby til en Kirkefest. T. Ejeren ukendt, (gengivet efter et ældre Fotografi)	366
358.	Landskab. Studietegning. Tilh. Karl Madsen	367
359.	En Skovsø. T. Tilh. Fru Thora Madsen	368
360.	Venus hos Neptun. Illustrationstegning til »Peder Paars«. Carlsbad 1863. Tilh. Karl Madsen	369
361.	Avind hos Æolus. T. Kobberstiksamlingen	370
362.	Venus stiger op fra Peders Paars' Kiste. T. Tilh. Karl Madsen	371
363.	Per Degn ræddes for Fogden. T. Kobberstiksamlingen	372
364.	Holberg møder to Narre. Ti. Tilh. Ingeniør J. Rump	373
365.	Sancho Pansa underholder Hertuginden paa Vejen til Slottet. T. Tilh. Karl Madsen	374
366.	Holberg møder Jean de France og Jacob v. Thyboe. (Det skitserede Maleri). Tilh. Vekselerer Martin Henriques	375
367.	»Jeg troer Rokkehovedet taler!« T. Tilh. Læge Djørup	376
368.	Holberg i Kaffeselskab hos Madame N. N. Skitse. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	377
369.	Arendse hos Ewald. T. Tilh. Amtsforvalter C. Weidemann	378
370.	Arendses sidste Besøg hos Ewald ved dennes Sygeleje. Tilh. Etatsraad H. Hammerich	379
371.	Fru Gyllembourg oplæser en af sine Noveller for J. L. Heiberg og dennes Hustru. Tilh. Frk. Ida Suhr	381
372.	Et ungt Ægtepar. T. Ejeren ukendt, (gengivet efter et ældre Fotografi)	382
373.	Caroline Mathilde og Struense paa Ridetur ved Hirschholm. T. Kobberstiksamlingen	383
374.	Christian IV som Bygherre. T. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	384
375.	Marstrands Døttre Ottilia og Christy. 1865. Tilh. Fru Ottilia Borup.	386
376.	Familjegruppe paa Villa Clermont i Roskilde. T. Tilh. samme	387
377.	Børnenes Lektielæsning. T. Kobberstiksamlingen	389
378.	Dommen over Christoffer Rosenkrantz. Ligl.	391
379.	Christian IV paa »Trefoldigheden«. Skitse. Kunstforeningen	393
380.	Christian IV og Ole Vind. T. Tilh. Overretssagfører Dyrhauge	395
381.	Den gamle og den unge Fé. T. Tilh. Karl Madsen	396
382.	Møde i Akademiet. T. Tilh. Postfuldmægtig Just Wilde	397

Afb. Nr.		Side
383.	Paris' Dom. T. Tilh. Kommunelæge Mentz	399
384.	Salomons Dom. T. Tilh. Mølleriejer E. Weis	401
385.	Den nyskabte Eva. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	403
386.	Eva frister Adam. Tilh. Varemægler P. Broe	405
387.	Eva og Adam. T Tilh. Karl Madsen	406
388.	Paris' Dom. Tilh. Overtoldinspektør Ring	407
389.	Gefion. Karton. Tilh. Karl Madsen	401
390.	Medea? T. Ligl.	409
391.	Ved Sygelejet. T. Tilh. Professor Nic. Bøgh	410
392.	Alderdom og Ungdom. T. Tilh. Etatsraadinde Heymann	413
393.	Holbergs »Den politiske Kandestøber« (Collegium politicum). Malt 1868. Tilh. Grosserer Heinr. Hirschsprung	415
394.	Landevejsscene i Italien. T. Tilh. Ingeniør H. Rump	417
395.	Jægeren faar Lærkerne stegte. Ligl.	418
396.	Det genstridige Æsel. T. Kobberstiksamlingen	419
397.	Et Pilgrimstog. Skitse. Tilh. Fru Anette Rode, født Ploug	420
398.	Kvinder knuser Majs. Skitse. Kunstmusæet	421
399.	Italiensk Moder. (Ufuldendt). Tilh. Etatsraad, Apoteker A. Meyer	422
400.	Interiørstudie fra Italien. 1869. Tilh. Etatsraadinde Heymann	423
401.	Landboere paa Vej til Byen. T. Kobberstiksamlingen	424
402.	Den bristede Tamburin. T. Tilh. Højesteretsjustitiarius P. Koch	425
403.	Hans Tausen beskytter Biskop Rønnow. T. Tilh. Ingeniør J. Rump	426
404.	Hans Tausen beskytter Biskop Rønnow. Skitse. Universitetet	428
405.	Universitetets Indvielse i vor Frue Kirke d. 1ste Juni 1479. Ligl.	429
406.	Jacob VI besøger Tycho Brahe. Ligl.	431
407.	Universitetets Indvielse. Billedet i Universitetets Festsal	433
408.	»Det betroede Pund«. Den første Skitse. Tilh. Arkitekt N. O. Mynster.	434
409.	»Det betroede Pund«. Den aaden Karton. Museet i Ribe	345
410.	Den opstandne Kristus viser den vantro Thomas sine Vunder. Ufuldført Altertavle. Museet i Randers	437
411.	Tegning til Johannesfiguren paa Altertavlen med den vantro Thomas. Tilh. Professor, Maler H. Foss	439
412.	J. Roed: Portræt af W. Marstrand. 1873. Kunstmuseet	441
413.	En Improvisator. T. Tilh. Forlagsboghandler O. Wroblewsky	446
414.	Moder og Børn. T. Tilh. Fru Ottilia Borup, født Marstrand	447
415.	En Historie. T. Tilh. Ingeniør J. Rump	448
416.	Don Quixote angriber Vejrmøllerne. T. Tilh. Maler G. Achen	449
417.	Konversation (Kurgæster i Karlsbad?) T. Tilh. Karl Madsen	462
418.	Julestuen. Skitse. Tilh. Forfatteren Emil Hannover	463
419.	Selvportræt. 1841. Tilh. Borgmester Jacob Marstrand	464

Konversation (Kurgæster i Karlsbad?).

Efter Samraad med Kunstforeningens Bestyrelse vil der ikke blive vedføjet denne Bog en Fortegnelse over Marstrands Malerier, malede Studier eller Skitser. Thi en saadan Fortegnelse vilde formentlig i urimelig Grad øge Bogens Omfang, endda hverken blive tilnærmelsesvis fuldstændig eller formaa at give sikre Dateringer for en stor Del af Marstrands Arbejder, særligt Skitserne. Uagtet at f. Eks. Skitsen af »Julestuen« i Behandlingen ligner Skitserne fra Fyrrerne, kan den maaske godt være malt en halv Snes Aar senere.

Et vigtigt Materiale til en Fortegnelse over Marstrands Malerier foreligger i Fortegnelsen over de omtr. 600 (ikke som S. 8 angivet 500) Malerier, der var udstillede paa Kunstforeningens Marstrand-Udstilling i Efteraaret 1898. Katalogets Angivelser er selvfølgeligt i denne Bog korrigerede, hvor Forfatteren har været i Stand til at korrigere dem. Men det er rigtignok et anseligt Tal af Marstrands Malerier, som ikke fandtes paa Marstrand-Udstillingen. Først og fremmest manglede, foruden Monumentalmalerierne og Altertavlen i Faaborg, Billederne fra Kunstmuseet, Glyptoteket, Frederiksborg (ikke som S. 8 angivet Fredensborg), Thorvaldsens Museum og Kunstforeningen i Hamborg. Dernæst fra Privateje mange Billeder, der først senere er blevne denne Bogs Forfatter kendte: adskillige anselige Portræter, en Mængde Smaastudier fra Rejserne til Italien og Danmark, ikke faa mærkelige Genrebilleder

fra Marstrands første Tid, — som »En Udsigt fra et Vindue paa Charlottenborg Slot« (se S. 22), »Gadescene i Hundedagene« (s. S. 37), »Beskænkede, der forlade Kjælderen« (se S. 38), — nogle meget betydelige Billeder med italienske Motiver — f. Eks. »Fængselsscene i Rom« (se S. 51—52), og ikke faa gode Skitser med danske (f. Eks. de her

Julestuen. Skitse.

S. 86 og 90 afbildede). Allerede denne Bogs Illustrationsfortegnelse giver Kataloget over Marstrand-Udstillingen et væsentligt Supplement.

Det har ikke kunnet undgaaes, at Forfatteren først under Bogens Trykning har stiftet Bekendtskab med enkelte Billeder, som burde have været omtalte i dens Tekst. Saaledes nogle i Italien 1846—47 malte Don Quixote-Fremstillinger, og et kuriøst lille Billede, malt 1839 i Rom, 1905 fundet i Svejts og nu tilhørende Firmaet Winkel & Magnussen. Det fremstiller en Læge — tilsyneladende en Portrætfigur, — der føler Pulsen paa en ung Pige, medens Moderen bringer Blækhus, Penne og Papir, for at han kan skrive Recepten. Motivet minder om et af Jan Steens Yndlingmotiver.

Fortegnelsen over Marstrand-Udstillingens Malerier skal dog ikke blot suppleres med de ikke udstillede Billeder i offentligt Eje og de Billeder, der efter Udstillingen er blevne kendte. Et ikke ringe Tal af ukendte Billeder maa tilføjes. Til disse hører Marstrands tidligste, i 1829 udstillede Billede »En Kanefart ved Fakkelskin«, endvidere alle de 1840—41 i München malte og S. 80—81 nævnte Billeder, den 1848 til Frankfurt solgte »Karnevalsscene« (se S. 74), og det i Noten S. 211 nævnte store

Billede af Musikanter paa Markuspladsen. Maaske kan det sidstnævnte være identisk med et af Marstrand d. 13de Nov. 1861 til Sir Morten Peto for 1000 Rd. solgt Maleri.

Efter den af Kunstforeningens Bestyrelse tagne Bestemmelse vil Forfatterens Samlinger til en Fortegnelse over Marstrands Malerier blive afgivne til den kgl. Malerisamlings Bibliotek. — Fortegnelsen over Marstrands udstillede Malerier er allerede givet i Carl Reitzels fortjenstfulde Fortegnelse over danske Kunstneres Arbejder paa Charlottenborg-Udstillingerne 1807—1882.

Et Forsøg paa at tilvejebringe en Fortegnelse over Marstrands Tegninger, der ofte ikke er Malerierne underlegne i kunstnerisk Værd, vilde vistnok vise sig uoverkommeligt vanskeligt. Antallet er for kæmpemæssigt stort, Ejerne desuden for hurtigt skiftende. Næst efter Kobberstiksamlingens er vel Kommunelæge Mentz' Samling af Marstrands Tegninger den største og bedste. Uagtet Forfatteren allerede har fremhævet, at han skylder Kommunelæge Mentz Tak for megen Velvilje, bør det udtrykkeligt tilføjes, at hans fortrinlige Fotografier i meget stort Omfang har været benyttede til de af Xylograf F. Hendriksen og Nordisk Reproduktionsanstalt udførte smukke Reproduktioner til denne Bog.

W. Marstrand: Selvportræt 1841.
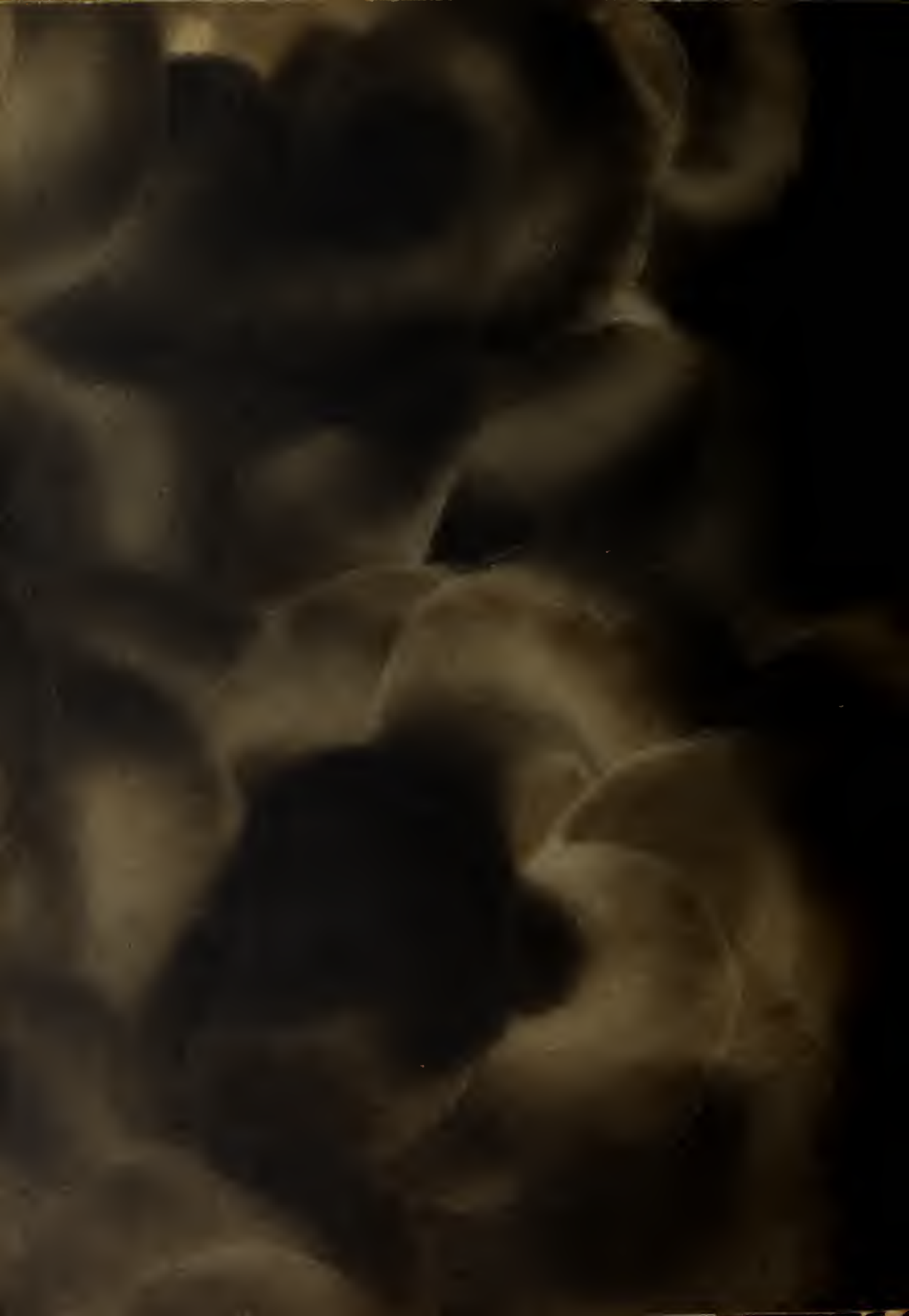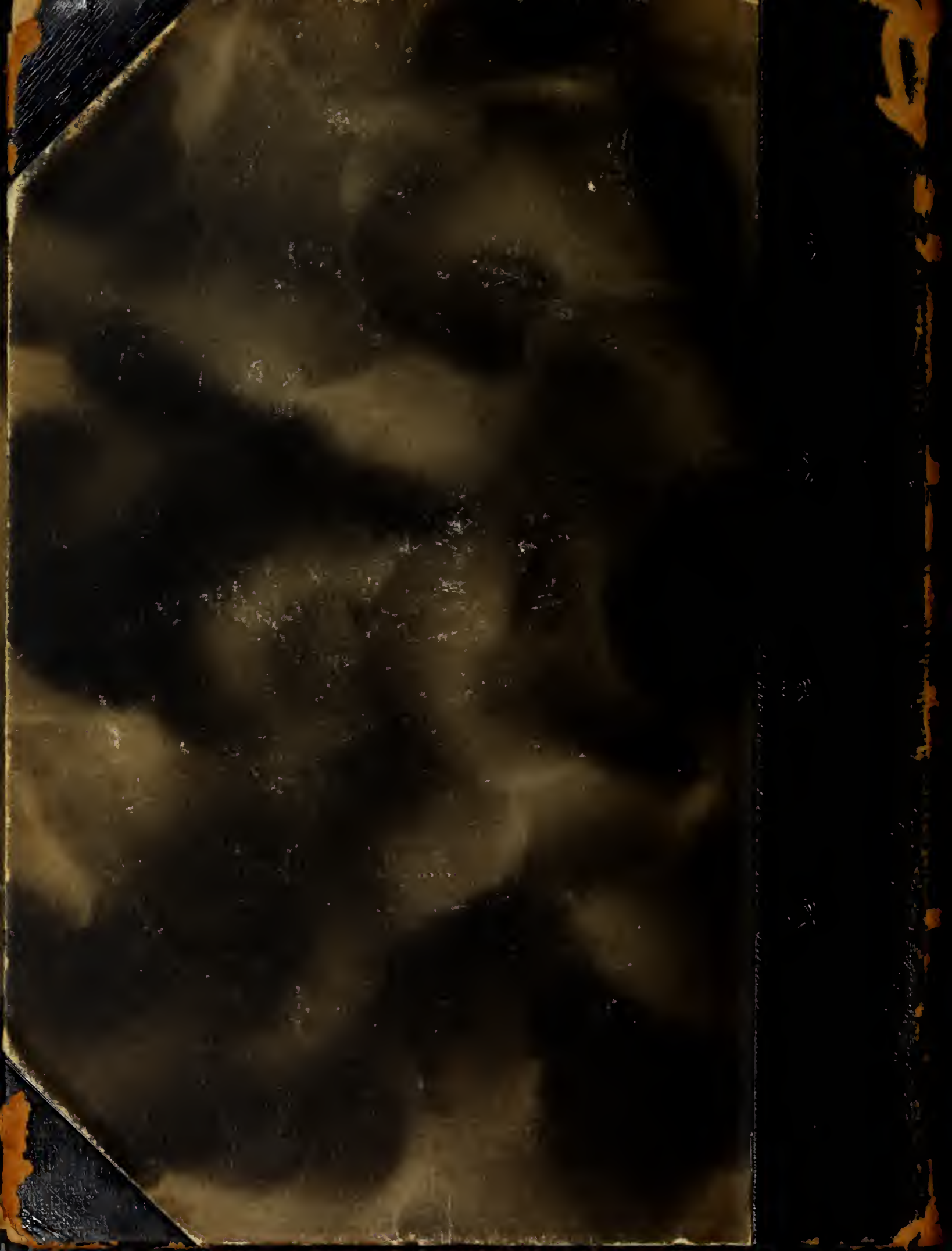
GETTY RESEARCH INSTITUTE
3 3125 00986 6134